

VILNIAUS UNIVERSITETO PROFESORIAI EMERITAI

VILNIAUS
UNIVERSITETO
PROFESORIAI
EMERITAI

VILNIAUS UNIVERSITETO PROFESORIAI EMERITAI

Sudarytojai:

Valdas Stanislovas Laurinavičius

Vygintas Bronius Pšibilskis

VILNIAUS
UNIVERSITETO
LEIDYKLA

2022

Redaktorių kolegija:

Vita Gembutienė

Kęstutis Jarašiūnas

Zita Aušrelė Kučinskienė

Valdas Stanislovas Laurinavičius

Antanas Feliksas Orliukas

Vygintas Bronius Pšibilskis (ats. redaktorius)

Knygoje panaudotos Juozo Budraičio (p. 170), Ramūno Danisevičiaus (p. 138), Aidos Vidos Dobkevičiūtės (p. 337), Edgaro Kurausko (p. 9, 234), Vido Naujiko (p. 90), Gražinos Tautvaišienės (p. 313), Virginijos Valuckienės (p. 29, 62, 127, 142, 149, 180, 187, 223, 258), Kęstučio Vanago (p. 73), taip pat VU profesorių emeritų Kęstučio Jarašiūno (p. 331a, 336a, b, 339, 340), Juozo Kulio (p. 332a), Antano Felikso Orliuko (p. 333–335, 338, 341–343), Vyginto Broniaus Pšibilskio (p. 331b, c, d, 332b–e, 336c) nuotraukos. Vilniaus universiteto vaizdų autoriai: E. Kurauskas, Justinas Auškelis, Šiaulių akademijos – Santa Gasiūnaitė. Kitos nuotraukos paimtos iš asmeninių albumų, Mokslo ir enciklopedijų leidybos centro, interneto portalų, „Vikipedijos“, Vilniaus universiteto ir fakultetų archyvų.

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt

ISBN 978-609-07-0771-5 (spausdinta knyga)

ISBN 978-609-07-0772-2 (skaitmeninis PDF)

© Valdas Stanislovas Laurinavičius, Vygintas Bronius Pšibilskis, sudarymas, 2022

© Vilniaus universitetas, 2022

TURINYS

Vilniaus universiteto rektorius
prof. Rimvydo Petrausko įžanginis žodis .. 9

CHEMIJOS IR GEOMOKSLŲ FAKULTETAS

Adulfas Abrutis	14
Algirdas Jurgaitis	18
Paulius Kavaliauskas	22
Rolandas Kazlauskas	27
Kęstutis Kilkus	29
Robert Mokrik	34
Gediminas Motuza-Matuzevičius	40
Povilas Vainilavičius	46

EKONOMIKOS IR VERSLO ADMINISTRAVIMO FAKULTETAS

Vaclovas Lakis	52
Jonas Mackevičius	57

FILOLOGIJOS FAKULTETAS

Viktorija Daujotytė	62
Evalda Marija Jakaitienė	66
Kęstutis Valentinas Nastopka	71
Bonifacas Stundžia	73
Arūnas Sverdiolas	77
Eugenija Ulčínaitė	79

FILOSOFIJOS FAKULTETAS

Albinas Bagdonas	84
Vygintas Bronius Pšibilskis	90
Petras Henrikas Vaitkevičius	95

FIZIKOS FAKULTETAS	Jonas Grigas 100
	Kęstutis Jarašiūnas 105
	Gytis Juška 109
	Liudvikas Kimtys 111
	Antanas Feliksas Orliukas 116
	Valerijus Smilgevičius 120
	Algirdas Petras Stabinis 123
	Juozas Vidmantis Vaitkus 127
	Leonas Valkūnas 133

GYVYBĖS MOKSLŲ CENTRAS	Eugenijus Butkus 138
	Benediktas Juodka 142
	Juozas Kulys 145
	Valdas Stanislovas Laurinavičius 149
	Kęstutis Sasnauskas 153

ISTORIJOS FAKULTETAS	Mykolas Michelbertas 158
	Irena Valikonytė 164

KOMUNIKACIJOS FAKULTETAS	Domas Kaunas 170
-------------------------------------	------------------------

MATEMATIKOS IR INFORMATIKOS FAKULTETAS	Feliksas Ivanauskas 180
	Antanas Laurinčikas 185
	Eugenijus Manstavičius 187
	Vygantas Paulauskas 192
	Šarūnas Raudys 197
	Mifodijus Sapagovas 204
	Donatas Surgailis 208
	Antanas Žilinskas 210

**MEDICINOS
FAKULTETAS**

Vaidutis Kučinskas	214
Zita Aušrelė Kučinskienė	218
Vytautas Jonas Sirvydis	223
Vytautas Jonas Triponis	229
Vytautas Usonis	234
Giedrius Uždavins	240

**ŠIAULIŲ
AKADEMIJA**

Jonas Ambrukaitis	248
Kazimieras Romualdas Župerka	252

**TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ
IR POLITIKOS MOKSLŲ
INSTITUTAS**

Evaldas Nekrašas	258
------------------------	-----

**TEISĖS
FAKULTETAS**

Ipolitas Nekrošius	266
--------------------------	-----

IN MEMORIAM

Eduardas Juozas Balčytis	270
Algirdas Juozapas Gaigalas	272
Aleksas Stanislovas Girdenis	277
Edvardas Valys Gudavičius	281
Meilutė Kabailienė	284
Romualdas Kazimieras Lekevičius	289
Stanislovas Algimantas Martišius	293
Edmundas Montrimas	295
Algis Petras Piskarskas	298
Vytautas Rančelis	301
Algimantas Raugalė	306
Albertas Rosinas	309
Leonas Simanauškas	311
Vytautas Pranciškus Stražys	313
Marijus Arvydas Šliogeris	316
Stasys Vancevičius	322

Vilniaus universiteto profesorių emeritų klubo veiklos akimirkos	329
---	-----

ĮŽANGINIS ŽODIS

Akademiniam pasaulyje sąvoka „emeritas“ turi seną ir garbingą istoriją. Žodis kilęs iš lotyniško veiksmazodžio *emerere*, reiškiančio „užtarnauti“, „atitarnauti“, „gauti teisę“. Mums įprasta daiktavardžio forma pasirodo XVII a. pradžioje ir nuo to laiko paplinta įvairiose srityse, taip pat ir akademijoje. Ilgą laiką universitetų profesorių darbas nebuvo kokiu nors būdu terminuotas ir buvo suprantamas kaip veikla iki gyvos galvos. Tačiau, randantis modernių universitetų struktūrai ir administracijai, pradėtas reguliuoti ir aukštųjų mokyklų dėstytojų išleidimo į pensiją klausimas ir šiame kontekste paplito emerito sąvoka.

Po nepriklausomybės atgavimo emeritūros samprata pamažu atsirado ir įsitvirtino Lietuvos aukštojo mokslo sistemoje, aukštojo mokslo bei studijų tvarką reglamentuojančiuose valstybės dokumentuose bei universitetų statutuose. 2000 m. kovo 21 d. priimto Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo ir studijų įstatymo 32 straipsnis pavadintas *Profesoriai emeritai*. Jame rašoma: „Vyresniems kaip 65 m. profesoriams, aktyviai dirbusiems mokslinį ir pedagoginį darbą universitete, už ypatingus nuopelnus mokslui ir menui Senatas

gali suteikti profesoriaus emerito vardą. Profesoriumi emeritu universiteto statute numatyta tvarka sudaromos sąlygos dalyvauti universiteto mokslinėje ir kitoje veikloje.“

Po kelerių metų emerito statusas apibrėžtas ir Vilniaus universitete. 2002 m. balandžio 23 d. priimto Vilniaus universiteto statuto 30 straipsnis *Profesoriai emeritai* skelbė: „1. „Vyresniems kaip 65 m. profesoriams, nutrūkus jų darbo sutarčiai, Senatas už ypatingus nuopelnus Universitetui gali suteikti profesoriaus emerito vardą. Profesorių emeritų skaičius nustatomas Universiteto sutartyje su ministerija. 2. Profesoriumi emeritu sudaromos sąlygos dalyvauti Universiteto mokslinėje ir kitoje veikloje.“ VU Senato 2005 m. kovo 3 d. posėdyje patvirtinta Vilniaus universiteto profesoriaus emerito vardo suteikimo tvarka, kurioje numatyta galimybė tęsti mokslinę bei pedagoginę veiklą ir nurodyta, kad profesoriams emeritams iš VU bendrojo fondo mokama kas mėnesinė išmoka. VU Senato 2015 m. rugsėjo 22 d. nutarime „Vilniaus universiteto emeritūros, afiliacijos ir garbės vardų nuostatai“ sąvoka *professorius emeritus* apibrėžta dar aiškiau: „Įstatymuose nustatytą pensinio amžiaus ribą pasiekęs ir su Universitetu sudarytą darbo sutartį nutraukiantis mokslo (meno) profesorius, taip pat buvęs Universiteto profesorius, kuriam už ypatingus mokslo, meno ar mokymo veiklos nuopelnus Senatas suteikė profesoriaus emerito vardą (statusą).“ Skirsnyje *Universiteto profesoriaus emerito vardo (statuso) suteikimo ir dalyvavimo universiteto veikloje sąlygos* akcentuotas ne trumpesnis kaip 30 metų mokslininko darbo stažas, pažymint, kad taip pat būtinas ne mažesnis kaip 5 metų pedagoginio darbo stažas Universiteto kamieniniuose padaliniuose einant profesoriaus pareigas. Reglamentuota dokumentų profesoriaus emerito statusui įgyti teikimo ir jų svarstymo tvarka, apibrėžtos teisės ir pareigos, dalyvavimo Universiteto akademinėje ir kitoje veikloje garantijos.

Profesoriaus emerito vardas Universitete pradėtas teikti 2005 m. VU Senato 2005 m. birželio 14 d. posėdyje nutarta už ypatingus nuopelnus mokslui, Vilniaus universitetui profesoriaus emerito vardą suteikti Teisės fakulteto Valstybės ir teisės teorijos ir istorijos katedros profesoriumi Stasiui Vansevičiui, Ekonomikos fakulteto Ekonominės informatikos katedros profesoriumi Leonui Simanauskui ir Fizikos fakulteto Kietojo kūno elektronikos katedros

profesoriui Edmundui Montrimui. Kiek vėliau profesoriais emeritais tapo Evalda Marija Jakaitienė, Meilutė Kabailienė, Romualdas Kazimieras Lekevičius, Rolandas Kazlauskas, Algirdas Juozapas Gaigalas ir kt. 2005–2021 m. profesoriaus emerito vardas buvo suteiktas 70 asmenų.

2018 m. spalio 11 d. iniciatyvinės grupės pastangomis, kitų pasaulio universitetų pavyzdžiu, siekiant sutelkti aktyviam intelektualiam bendravimui ir paskatinti aktyviau įsitraukti į Alma Mater akademinį gyvenimą išsibarsčiusius po skirtingus Universiteto padalinius emeritus, buvo įsteigtas Universiteto profesorių emeritų klubas, išrinkta valdyba. Pirmuoju Profesorių emeritų klubo prezidentu tapo profesorius Feliksas Ivanauskas. 2020 m. gegužės mėn. jį pakeitė profesorius Vygintas Bronius Pšibilskis. Valdybos nariai: profesoriai Kęstutis Jarašiūnas, Zita Aušrelė Kučinskienė, Valdas Stanislovas Laurinavičius ir Antanas Feliksas Orliukas. 2021 m. balandį virtualiu būdu įvykusio posėdžio metu buvo apsvaistinta ir patvirtinta nauja klubo nuostatų redakcija. Joje klubo misija apibrėžta taip: „Sutelkti įvairių padalinių profesorius emeritus intelektualiam bendravimui, skatinti juos drauge puoselėti Alma Mater istorinę atmintį, ilgaamžes akademines tradicijas, autonomiją, akademines etikos normas, prisidėti prie Universiteto strateginio plano įgyvendinimo, jo žinomumo didinimo nacionaliniu ir tarptautiniu lygmenimis.“

Kiekvienos stiprios institucijos tikslas – sudaryti sąlygas visų jos bendruomenės narių veiklai, saviraiškai, iniciatyvoms. Vilniaus universiteto profesoriai emeritai aktyviai dalyvauja akademiname gyvenime, tęsia mokslinę, pedagoginę, visuomeninę veiklą, prisideda prie Universiteto vardo ir reputacijos didinimo tiek Lietuvoje, tiek užsienyje. Jie publikuoja straipsnius, rašo knygas, skaito pranešimus, dalyvauja mokslo periodinių leidinių redakcinėse kolegijose, vadovauja doktorantams ir dalyvauja disertacijų gynimuose, yra įvairių mokslo draugijų ir asociacijų nariai.

Per 20 metų emeritūra tapo įprasta Vilniaus universiteto akademinio gyvenimo dalimi, o emeritai yra pastebimi ir gerbiami mūsų bendruomenės nariai. Linkiu profesoriams emeritams toliau palaikyti ir plėtoti prasmingą santykį su Alma Mater, laukiame naujų iniciatyvų, idėjų, pasiūlymų.

prof. Rimvydas Petrauskas,
Vilniaus universiteto rektorius

Jonai	H ⁺	Ag ⁺	A ⁺
Br ⁻	T	N	
CH ₃ COO ⁻	T	M	
CN ⁻	T	N	
CO ₃ ²⁻	M	N	

F	T	N
NO ₂	T	T
OH ⁻		-

SO_4^{2-}	M	N
SO_4^{2-}	T	M

ADULFAS ABRUTIS

1969 m. baigiau Kretingos vidurinę mokyklą ir įstojau į Vilniaus universiteto (VU) Chemijos fakultetą. Nuo antro kurso studijas derinau su laboranto darbu. 1974 m. su pagyrimu baigęs universitetą, fakultete dirbau vyr. laborantu ir studijavau VU neakivaizdinėje aspirantūroje (analizinė chemija). 1980 m. apgynęs disertaciją fakultete dirbau vyr. moksliniu bendradarbiu analizinės chemijos srityje. 1982–1983 m. 10 mėn. stažavausi Bukarešto universitete (jonometrinė vaistinių medžiagų analizė).

1988 m. perėjau dirbti vyr. dėstytoju (nuo 1991 m. docentu) į naujai įkurtą Bendrosios ir neorganinės chemijos katedrą. Radikaliai pakeičiau specializaciją iš analizinės chemijos į neorganinę chemiją ir pradėjau tyrimus tuo metu pasaulyje vis labiau populiarėjančioje aukštatemperatūrinių superlaidininkų sintezės srityje. 1990–1991 m. 6 mėn. stažavausi Maskvos universiteto Chemijos fakultete, kuriame neseniai buvo pradėti tyrimai MOCVD (*Metal-Organic Chemical Vapour Deposition*) technologijų taikymo srityje. Grįžęs iš Maskvos, 1991 m. pabaigoje VU Chemijos fakultete pradėjau kurti MOCVD laboratoriją ir planuoti tyrimus, susijusius su MOCVD technologijų panaudojimu aukštatemperatūrinių superlaidininkų plonųjų sluoksnių sintezei. Tai buvo visiškai nauja mokslinių tyrimų kryptis Lietuvoje. Į tyrimus įsijungė keletas jaunų žmonių, kurie vėliau tapo ilgamečiais laboratorijos darbuotojais (V. Kubilius, V. Plaušinitienė, Z. Šaltytė). MOCVD technologijos reikalauja gana sudėtingos ir brangios technologinės bei tyrimų įrangos,

todėl, neturint didelio finansavimo, teko konstruoti supaprastintą įrangą savo jėgomis. 1991–1992 m. Lietuvoje (kaip ir visoje buvusioje Sovietų Sąjungoje) buvo visiška ekonominė suirutė. Iš bankrutuojančių Lietuvos elektronikos pramonės įmonių surinkome nemažai senos rusiškos elektroninės ir kitokios įrangos, kuri buvo panaudota MOCVD reaktoriams konstruoti. Dalis reikalingų įrangos komponentų buvo nebrangiai nupirkta važinėjant po merdinčias Rusijos gamyklas. Nepaisant didžiulių sunkumų, 1992 m. jau buvo sukonstruoti pirmieji, dar gana primityvūs, laboratoriniai klasikinio tipo MOCVD reaktoriai ir pradėti tyrimai superlaidininkų plonųjų sluoksnių nusodinimo srityje.

1992 m. rudenį, gavęs Prancūzijos vyriausybės stipendiją ir jau turėdamas nemažą patirtį MOCVD technologijų srityje, išvykau į 10 mėn. stažuotę Grenoblio politechnikos instituto Fizikos mokyklos (fakulteto) Medžiagų laboratorijoje, kurioje taip pat buvo dirbama MOCVD technologijų vystymo srityje. Stažuotės metu, man dirbant kartu su prancūzų mokslininkais (daugiausia su J. P. Senateur), buvo sukurti nauji MOCVD technologiniai principai ir jų pagrindu veikiantis naujas plonųjų sluoksnių MOCVD sintezės metodas – impulsinis injekcinis MOCVD (PI-MOCVD), turintis daug svarbių pranašumų prieš klasikinį MOCVD metodą. Šiuos naujus MOCVD technologinius principus Prancūzijos CNRS 1993 m. patentavo Prancūzijoje, vėliau ES (1994) ir JAV (1999). Aš esu vienas iš patentų autorių.

Kai 1993 m. grįžau iš Prancūzijos, VU MOCVD laboratorijoje pradėjome konstruoti laboratorinius PI-MOCVD reaktorius, kurių pirmasis pradėjo veikti 1994 m. Su juo buvo pradėti tyrimai, taikant naują metodą aukštatemperatūrio superlaidininko $\text{YBa}_2\text{Cu}_3\text{O}_{7-x}$ (YBCO) sluoksnių sintezei. Metodas lygiagrečiai buvo taikomas ir Prancūzijos laboratorijoje, toliau glaudžiai bendradarbiaujant abiem laboratorijoms. Pirmi labai geri rezultatai taikant naują metodą aukštatemperatūrinių superlaidininkų sintezei buvo gauti 1995–1996 m. mano laboratorijoje VU. Nusodintuose superlaidininkų sluoksniuose buvo pasiektos aukštos krizinės temperatūros, aštrūs superlaidūs virsmai ir dideli kriziniai srovės tankiai, tai buvo geriausi MOCVD technologijomis gauti rezultatai pasaulyje. Būtent šie rezultatai padarė proveržį plėtojant naują PI-MOCVD technologiją, pademonstravo dideles

naujo metodo galimybes, leido paskelbti pirmus straipsnius (1997) geruose tarptautiniuose žurnaluose. Visa tai sukūrė sąlygas Prancūzijos CNRS parduoti (1999) patento licenciją vienai didžiausių pasaulyje MOCVD reaktorių gamintojų – vokiečių firmai „Aixtron AG“, kuri naujus technologinius principus įdiegė savo gaminamuose pramoniniuose MOCVD reaktoriuose. Bendradarbiaujančioms mūsų laboratorijoms tai leido laimėti pirmą tarptautinį grantą (FP4 *Copernicus* programos projektas, 1997). Gavus didesnę finansavimą buvo pradėtas VU MOCVD laboratorijos modernizavimas, sukonstruoti nauji reaktoriai. Vykdam šį projektą buvo gauti nauji perspektyvūs rezultatai superlaidininkų sintezės srityje, kurie greitai sulaukė Europos pramonės įmonių susidomėjimo. VU MOCVD laboratorijoje nauja technologija buvo dar tobulinama ir pritaikyta ne tik superlaidininkų, bet ir įvairių kitų funkcinių oksidinių ir neoksidinių medžiagų, svarbių šiuolaikinėse technologijose, plonųjų sluoksnių ir daugiasluoksnių struktūrų bei supergardelių sintezei. Be PI-MOCVD technologijos, įvairių medžiagų plonųjų sluoksnių sintezei laboratorijoje sukūrėme atmosferinio slėgio MOCVD metodą, taip pat ir originalų kombinuotą metodą – karštos vielos PI-MOCVD. Išplėtojo me MOCVD nusodinimams reikalingų lakių metalorganinių pirmtakų sintezę, kurie dėl aukštos kokybės turėjo paklausą partnerių laboratorijose.

Didėjant VU MOCVD laboratorijos žinomumui pasaulyje, didėjo ir akademinų, pramoninių bendradarbiavimo partnerių bei vykdomų tarptautinių projektų skaičius. Vienas po kito buvo vykdomi dar trys ES FP programų projektai: MULTIMETOX (FP5, 2000–2003, 12 akademinų ir industrinių partnerių), CERMOX (FP5, 2001–2004, 8 partneriai), CHEMAPH (FP6, 2006–2008, 5 partneriai). Taip pat vykdyti trys tarptautiniai dvišaliai / trišaliai tyrėjų mobilumo projektai, nemažai nacionalinių projektų. Europiniai projektai leido iš esmės modernizuoti VU MOCVD laboratoriją. Nuo 2001 m. mano laboratorija iš akademinų ir pramoninių partnerių pradėjo gauti užsakymus atlikti įvairius technologinius tyrimus, taip pat įdiegti sukurtas nusodinimo technologijas užsienio laboratorijose. Įvairios komplektacijos mokslinio tipo PI-MOCVD reaktoriai ar atskiri technologiniai mazgai buvo sukonstruoti ir įdiegti (parduoti per VU) įvairių šalių universitetų / institutų laboratorijose. Iš viso mano laboratorijos vyk-

dyta mokslinė veikla (tarptautiniai ir nacionaliniai projektai, užsakomieji tyrimai, technologijų pardavimas) pritraukė į VU daugiau kaip 4 mln. Lt (neįskaitant lėšų iš ES struktūrinių fondų finansuotų projektų).

Kartu su bendraautoriais paskelbiau 152 mokslinius straipsnius recenzuojamuose leidiniuose. Iš jų 130 straipsnių žurnaluose su citavimo indeksu, įtrauktuose į ISI WOS duomenų bazę (cituoti 1 610 kartų arba 1 360 kartų be savęs citavimo, $h = 23$). Esu 6 užsienio patentų bendraautoris. Kartu su prancūzų kolegomis parašėme 2 knygų skyrius monografijose, išleistoje Anglijoje (Imperial College Press, 2002) ir JAV (Nova Publishers, 2006). Buvau 4 tarptautinių konferencijų (trys iš jų užsienyje) mokslinių komitetų narys. Pats organizavau tarptautinę konferenciją VU, redagavau konferencijos mokslinių pranešimų medžiagos leidinį, kuris 2000 m. buvo išleistas Vilniaus universiteto leidykloje. 1999 m. VU apgyniau habilitacinį darbą „Aukštatemperatūrių superlaidininkų ir kitų oksidų sluoksnių ir daugiasluoksnių struktūrų sintezė iš organometalinių junginių garų fazės“. 2000 m. man suteiktas profesoriaus vardas. Man vadovaujant buvo parengtos ir sėkmingai apgintos 7 daktaro disertacijos, daug magistro baigiamųjų darbų.

VU Chemijos fakultete skaičiau Neorganinės chemijos kurso (bakaluro studijos, visas fakulteto studentų srautas) ir spec. kurso Pereinamųjų elementų chemija (bakalaurantams, magistrantams) paskaitas, vedžiau seminarus, laboratorinius darbus. VU studentams parašiau 6 metodines priemones. Iš esmės modernizavau (kartu su savo laboratorijos darbuotojais) mokomąją neorganinės chemijos laboratoriją, tam panaudojome ir dalį MOCVD laboratorijos uždirbtų lėšų. Nemažai prisidėjau prie Saulėtekyje statomo Nacionalinio fizinių ir technologijos mokslų centro planavimo ir naujos įrangos komplektavimo / pirkimo darbų (Chemijos fakulteto dalies).

Mano moksliniai pasiekimai buvo įvertinti Lietuvos mokslo premija (2005, technologijos mokslai) už 1992–2004 m. darbų ciklą, dviem aukščiausio laipsnio valstybės stipendijomis (2003–2004 ir 2008–2009), VU Rektorius premijomis (2002, 2006, 2011) ir garbės raštais.

2017 m. man suteiktas VU profesoriaus emerito vardas, kuris leido toliau dalyvauti mokslinėje veikloje VU. Emeritūros laikotarpiu kartu su bendraautoriais paskelbiau 4 straipsnius tarptautiniuose žurnaluose.

ALGIRDAS JURGAITIS

Gimiau 1941 m. balandžio 28 d. Šiauliuose. 1958 m. baigiau Šiaulių 5-ąją vidurinę mokyklą ir tais pačiais metais įstojau į Vilniaus universiteto (VU) Gamtos mokslų fakulteto geologijos specialybę. 1963 m. baigiau universitetą ir įgijau inžinieriaus geologo kvalifikaciją.

Mokslinę veiklą pradėjau Geologijos institute 1963 m., iš pradžių ėjau jaunesniojo mokslinio bendradarbio pareigas, nuo 1968 m. – vyresnysis mokslinis bendradarbis, nuo 1969 iki 1976 m. – Mineralinių žaliavų ekonomikos sektoriaus vadovas. Nuo 1976 m. tame pačiame institute – Geologinių-ekonominių tyrimų sektoriaus vadovas, o 1980–1983 m. – Kvartero geologijos ir naudingųjų iškasenų sektoriaus vadovas.

Mokslinės kvalifikacijos etapai sietini su disertacijų rengimu. Praėjus 4 metams po universitetinių studijų, VU apgyniau mokslų kandidato (dabar daktaro) disertaciją „Lietuvos TSR neopleistoceno žvyrų genetiniai tipai ir jų litologinė charakteristika“ (1967). Vėliau parengiau ir sėkmingai apgyniau Leningrado visasąjunginiame geologijos mokslinio tyrimo institute mokslų daktaro (dabar habilituoto daktaro) disertaciją „Fliuvioglacialinių nuogulų litogenezė ir panaudojimo perspektyvos (Pabaltijo ir Šiaurės Baltarusijos pavyzdžiu)“ (1981). Buvau Lietuvos mineralinių žaliavų išteklių geologinio-ekonominio vertinimo pradininkas, sukūriau kontinentinio apledėjimo srities fliuvioglacialinių nuogulų litogenezės ir sedimentacijos tyrimų metodiką ir išskiriau jų atskirų atmainų identifikavimo kriterijus. Remdamasis sandaros ir tekstūrų tyrimu pateikiau svarbiausius Lietuvos

priedyninių nuogulų pjūvių sedimentacijos sąlygų charakteristikas ir formavimosi modelius.

Nuo 1983 m. mokslinį darbą siejau su pedagoginiu, vadovavau VU Hidrogeologijos ir inžinerinės geologijos katedrai iki 1993 m., o vėliau iki 2008 m. ėjau tos pačios katedros profesoriaus pareigas. 1993–1996 m. buvau VU Tarybos ir Senato mokslinis sekretorius. 1988 m. man suteiktas profesoriaus vardas, o 1999 m. VU Tarybos patvirtinta nekonkursinė profesoriaus vieta. 2007 m. man suteiktas VU profesoriaus emerito vardas.

Nuo 1983 iki 2002 m. buvau VU Gamtos mokslų fakulteto tarybos narys, o nuo 1990 iki 2006 m. VU Tarybos arba Senato narys. Šis darbas sudarė man galimybes bendrauti su įvairių universiteto profesijų atstovais ir dalytis bendra patirtimi. Man vadovaujant, P. Šinkūnas, N. Blažauskas ir T. Patašova sėkmingai apgynė geologijos krypties daktaro disertacijas, be to, man teko dalyvauti daugelio doktorantūros komitetų darbe (konsultuoti, egzaminuoti, dalyvauti gynimuose, būti oponentu, pirmininkauti).

Nuo 1999 iki 2009 m. buvau renkamas Lietuvos mokslų akademijos nariu ekspertu, tai leido man aktyviai dalyvauti Geomokslų sekcijos darbe, propaguojant kvartero geologijos tyrimus bei naudingųjų iškasenų gavybos pasaulyje ir Lietuvoje analizę pagal jų išteklių kiekius, sunaudojimo bei aprūpinimo ateityje galimybes. Kartu su kitais kolegomis buvau „Lietuvos mokslo“ serijos monografijos „Geomokslai“ (išleista 1999) sudarytojas ir apžvalgos apie geomokslų Lietuvoje raidą, rezultatus bei perspektyvas vienas iš autorių. Nuo 1996 m. vykdžiau valstybinės mokslo programos „Lietuvos žemės gelmių raida ir jų išteklių kitimo prognozė („Litosfera“)“ vieną iš dalių, skirtą antropogeno paleogeografinių ir paleoekologinių sąlygų atkūrimui, buvau jos koordinatorius bei šios programos tarybos pirmininko pavaduotojas. Buvau 1997–2003 m. išleistų žurnalo „Litosfera“, įtraukto į Lietuvos mokslo leidinių, kuriuose publikuoti mokslo straipsniai pripažįstami suteikiant mokslo laipsnį, sąrašą, septynių numerių atsakingasis redaktorius. Daug metų buvau žurnalo „Geologija“ redakcinės kolegijos narys, taip pat atlikau Lietuvos valstybiniam mokslo ir studijų fondui teikiamų paraiškų, mokslo programų bei parengtų ataskaitų ir monografijų ekspertizę.

Parengiau daugiau kaip 140 mokslinių publikacijų, tarp jų – 4 monografijas. Dirbdamas mokslinį ir pedagoginį darbą bendradarbiau su Lenkijos, Norvegijos, Švedijos, Rusijos, Šveicarijos, JAV, Kanados ir kitų šalių mokslininkais.

Aktyviai dalyvavau visuomeninėje mokslinėje veikloje: buvau Lietuvos mokslo tarybos ekspertas, Studijų komisijos narys, Tarptautinės geologijos mokslų sąjungos Lietuvos nacionalinio geologų komiteto pirmininko pavaduotojas, Tarptautinės kvartero tyrimų sąjungos (INQUA) Lietuvos komiteto narys, dalyvavau su pranešimais šios sąjungos kongresuose Anglijoje (1977), Maskvoje (1982), Kanadoje (1987), Vokietijoje (1995), Pietų Afrikos Respublikoje (1999), XXX tarptautiniame geologų kongrese 1996 m. Kinijoje ir XXXI – 2000 m. Brazilijoje, Europos geologų kongrese Prancūzijoje (1993) ir daugelyje kitų tarptautinių konferencijų ir simpoziumų.

Taip pat dalyvavau iniciatyvinėje grupėje, kuri 1989 m. įkūrė Lietuvos geologų sąjungą. 1991–1995 m. buvau išrinktas Lietuvos geologų sąjungos pirmininku. 1998 m. man buvo suteiktas Lietuvos geologų sąjungos garbės nario vardas. 2020 m. Geologijos įmonių asociacijos valdomas Antano Giedraičio fondas už nuopelnus Lietuvos geologijai ir mokslo bei kultūros puoselėjimą apdovanojo mane Fondo garbės ženklu „Auksinis geologo plaktukas“.

VU aktyviai dirbau 25 metus ir puikiai išmaniau Gamtos mokslų fakulteto darbo specifiką. Turėjau galimybę bendrauti su įvairių specialybių gamtininkais (geologais, geografs, geomorfologais, biologais).

Man pradėjus dirbti VU, pasigirdo siūlymų organizuoti studentų Geologų dienos paminėjimą. 1984 m. balandžio mėn. kartu su geologų diplomantų, puikių organizatorių ir tikrųjų gamtos mylėtojų, būreliu surengėme pirmąją Geologų dienos šventę. Ji vyko Dzūkijoje prie Ūlos ir tapo tradicinė, nes imta organizuoti kasmet. Jos metu yra krikštijami pirmo kurso geologai, apie geologinių tyrinėjimų naujienas pasakoja vyresni kolegos, liepsnoja draugystės laužas. Šioje šventėje buvo pradėta ilgametė tradicija organizuoti emociingas futbolo rungtynes tarp dėstytojų ir pirmakursių merginų.

1996 m. kartu su tuomečiu VU docentu Gediminu Motuza-Matuzevičiumi organizavome pirmąją geologijos specialybės studentų mokamąją lauko praktiką Suomijoje ir Norvegijoje. 12 studentų ir 2 praktikos vadovai pa-

togiu mikroautobusu pasuko Talino link. Norvegijoje studentams prasidėjo tikrieji geologiniai maršrutai, teko nueiti ne vieną dešimtį kilometrų, aprašant pakeliui matytas uolienas. Ši kelionė – tai ne tik įvairiapusė geologinė praktika studentams, bet kartu ir galimybė pabūti užsienio šalyse, pasitobulinti anglų kalbos žinias, palyginti žmonių gyvenimo sąlygas Skandinavijoje ir Lietuvoje.

2008 m. išėjau į užtarnautą poilsį. Bet darbai nesustojo. Mano vadovaujama doktorantė disertaciją apgynė 2011 m. Kaip atsakingasis redaktorius 2009 m. užbaigiau leidinį „Lietuvos geologai“, kuriame pateikiamos biografinės žinios apie Lietuvos geologus nuo seniausių laikų iki 2008 m. Be pagrindinių biografinių duomenų, jame nurodomos geologų darbų kryptys, svarbiausios publikacijos, apgintos disertacijos bei kita veikla. Knygoje pateikti 437 personalijų biografiniai aprašymai.

Artėjant 70-osioms gimimo metinėms parengiau ir 2010 m. išleidau prisiminimų knygelę „Kai geologija gyvenimo vizija“, kurioje chronologiškai pateikti gyvenimo ir darbo etapai, konferencijų, lauko seminarų ir geologinių ekskursijų bei svarbiausių mokslinių publikacijų sąrašas.

Pastaruoju metu gyvenimas teka ramesne vaga. Lankausi VU profesorų emeritų klubo renginiuose. Aktyviai dalyvauju geologų bendruomenės organizuojamuose susitikimuose, stengdamasis pabrėžti savo specialybės privalumus ir prasmę.

PAULIUS KAVALIAUSKAS

Gimiau 1945 m. vasario 6 d. Kurklių miestelyje, Anykščių rajone. 1951–1962 m. mokiausi Kurklių vidurinėje mokykloje, o ją baigęs įstojau į Vilniaus universiteto (VU) Gamtos mokslų fakultetą. 1967 m. su pagyrimu baigiau geografijos (geomorfologijos) studijas ir įgijau geografo ir geografijos dėstytojo kvalifikaciją.

Baigęs universitetą 1967–1976 m. dirbau Statybos ir architektūros (Lietuvos statybos ir architektūros mokslinio tyrimo) institute Kaune, ėjau vyresniojo inžinieriaus, grupės vadovo bei mokslinio bendradarbio pareigas. Dirbdamas šiame institute rekreacinių ir saugomų teritorijų planavimo bei kraštovaizdžio architektūros srityse įgijau teritorijų planuotojo kraštotvarkininko kvalifikaciją ir 1974 m. parengiau mokslų kandidato (dabar daktaro) disertaciją „Kraštovaizdžio rekreacinės analizės pagrindinės problemos“.

XX a. 8-ajame dešimtmetyje stiprėjant geografijos konstruktyvėjimo tendencijoms buvau pakviestas į VU dėstyti taikomųjų bei visuomeninių geografinių dalykų. Gamtos mokslų fakulteto Fizinės geografijos ir kartografijos katedroje (vėliau pervadintoje į Bendrosios geografijos bei Geografijos ir kraštotvarkos) nuo 1976 m. ėjau vyresniojo dėstytojo, docento ir profesoriaus pareigas. 2000–2011 m. buvau šios katedros vedėjas, geografijos bakalauro bei geografijos ir kraštotvarkos magistro studijų komitetų pirmininkas, 1993 m. apgyniau habilitacinį mokslo darbą „Metodologiniai kraštotvarkos pagrindai“. Tais pačiais metais man suteiktas profesoriaus pedagoginis var-

das. Mano vadovaujami daktaro disertacijas visuomeninės geografijos, kraštovaizdžio geografijos, ekogeografijos ir kartografijos tematika sėkmingai apgynė 13 doktorantų bei eksternų.

Mano, kaip geografo kraštovarkininko, mokslinių darbų spektras apima aplinkosaugą bei teritorijų planavimą, kraštovarkos ir geografijos metodologiją, regioninę politiką, kraštovaizdžio ir rekreacinę geografiją, visuomeninės geografijos ir kraštovaizdžio architektūros metodologiją. Kėliau profesinę kvalifikaciją Rusijoje, Estijoje ir Olandijoje, taip pat Vokietijos, Prancūzijos, Italijos, Norvegijos bei Didžiosios Britanijos saugomose teritorijose. Esu daugelio monografinių leidinių ar jų skyrių, daugiau nei 300 mokslinių straipsnių autorius ar bendraautoris, skaičiau 190 pranešimų mokslinėse konferencijose ir seminaruose, iš jų 80 tarptautinėse. Vykdyčiau, vadovavau arba konsultavau daugiau kaip 100 bendrojo ir specialiojo teritorijų bei strateginio planavimo darbų, dalyvavau rengiant 25 teisės aktus šalies valdymo, teritorijų planavimo ir aplinkosaugos srityse. Buvau mokslo žurnalo „Geografija“ atsakingasis redaktorius, Lietuvos kompleksinės gamtos apsaugos schemos, pirmojo Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo (generalinio) plano, Lietuvos nacionalinio atlaso bei „Geografijos terminų aiškinamojo žodyno“ mokslinis vadovas ir kūrėjas. Esu šalies gamtinio ir istorinio-kultūrinio karkasų koncepcijų, taip pat integruotos saugomų teritorijų sistemos autorius, pagrindęs jų ribų bei prioritetinio funkcinio zonavimo, kraštovaizdžio tvarkymo principinius modelius ir socialinio lauko analizės metodologiją. Dirbu ekspertinį darbą aplinkosaugos bei šalies strateginės raidos srityse, dalyvavau 5 tarptautiniuose projektuose.

Apdovanotas Valdo Adamkaus premija (1995), Lietuvos nacionaline mokslo premija (2004), Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordinu (2006), VU Rektoriaus premija geriausiam dėstytojui (2005), profesoriaus Kazio Pakšto medaliu (2013), pažymėtas Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko, Lietuvos Respublikos Seimo Aplinkos apsaugos komiteto pirmininko, aplinkos bei ūkio ministrų, Vilniaus, Klaipėdos, Neringos miestų merų bei VU Rektoriaus padėkomis.

Profesoriaus emerito vardo suteikimas man sutapo su 70-mečio sukaktimi ir eilinės kadencijos pabaiga, tad pagal galiojančią VU Statutą netekau

teisės dalyvauti tolesniuose konkursuose ir turėjau perleisti savo dėstytus dalykus jaunesniems kolegoms. Vis dėlto dar kurį laiką (2–3 m.) man teko skaityti savo dalykus (Kraštotvarkos įvadą, Saugomas teritorijas (bakalaurlaiviams) ir Taikomųjų tyrimų metodologiją, Teritorijų vystymo metodologiją (magistrantams)), palaipsniui juos užleidžiant naujiems dėstytojams. Sunku buvo suprasti, kaip aukštoji mokykla, turėdama autoritetinę Teisės fakultetą, Senate priėmė tokį Tarptautinei žmogaus teisių konvencijai bei Lietuvos Respublikos darbo kodeksui prieštaraujantį teisės aktą, įteisinantį renkamų kvalifikacinio konkurso būdu dėstytojų diskriminaciją pagal amžių.

Beje, analogiška situacija susiklostė ir dėl katedros vedėjo pareigų, kada peržengęs diskriminuojančią biurokratinę ribą (65 m.) buvau priverstas apšaukti šias pareigas, nepaisant tuometei VU vadovybei įteikto kolektyvinio katedros darbuotojų prašymo išimties tvarka pratęsti kadenciją. Dėl to liko nebaigti mano sumanyti katedros reformavimo ir kadro formavimo procesai. Beje, dauguma mano kolegų kituose Lietuvos universitetuose analogiškas pareigas be problemų ėjo iki 70–72 m. amžiaus.

Profesoriaus emerito pedagoginė veikla vyko bendru sutarimu visuomeniniais pagrindais ir apsiribojo moksliniu vadovavimu (4 bakalauro baigiamieji darbai ir 6 magistro baigiamieji darbai bei 2 baigiamieji bakalauro projektai ir 12 baigiamųjų magistro projektų).

Išeidamas į emeritūrą su kolege M. Dumbliauskiene atnaujinau ir papildžiau mokomąją metodinę knygą „Studijų darbų rengimo bendrieji metodiniai nurodymai“ (2015). Tais pačiais metais buvo sėkmingai apginta mano vadovaujamo katedros doktoranto V. Valatkos daktaro disertacija „Rezidentinė diferenciacija Lietuvoje posovietmečiu (gyventojų surašymo duomenų mažose teritorijose pagrindu)“.

Papildoma pedagoginė veikla susijusi su bakalauro ir magistro baigiamųjų darbų recenzavimu bei dalyvavimu katedros posėdžiuose ir baigiamųjų darbų gynimuose. Taip pat 2017 m. parengiau dviejų krypčių (gamtinės ir visuomeninės) I pakopos Geografijos bakalauro ir tarpkryptinių II pakopos Visuomeninės ir kraštovaizdžio geografijos magistro studijų projektus, kuriais žymia dalimi remiasi ir dabartinis katedros studijų proceso tobulinimas.

Emeritūros laikotarpiu mokslinės veiklos nenutraukiau, mano paskelbtų mokslo darbų sąrašą sudaro 10 publikacijų mokslo žurnaluose arba kituose leidiniuose bei bendraautorystė lietuvių ir anglų kalbomis Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos išleistame specialiajame informaciniame leidinyje.

2021 m. VU leidykla išleido stambų (apie 600 p.) akademinį darbą – keturkalbį (lietuvių, anglų, rusų, vokiečių k.) „Aiškinamąjį geografijos terminų žodyną“, kurio atsakinguoju moksliniu redaktoriumi ir vienu pagrindinių sudarytojų buvau aš. Tai pirmasis tokio kompleksinio pobūdžio leidinys, apibendrinęs tiek gamtinės, tiek visuomeninės, tiek kraštovaizdžio geografijos, taip pat kraštotvarkos ir kartografijos-geodezijos pasaulinę mokslinę patirtį.

Vis dar tęsiu ir savo kaip kraštotvarkininko veiklą dalyvaudamas Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos organizuojuose stambiuose teritorijų planavimo darbuose, juose atlikdamas mokslinio vadovo ir atsakingo vykdytojo funkcijas.

2015–2021 m. parengiau ir skaičiau 10 pranešimų mokslinėse konferencijose ir seminaruose, iš jų 2 geografijos teorijos ir pedagogikos, 2 kraštovaizdžio geografijos, 5 kraštovaizdžio bei saugomų teritorijų planavimo ir 1 kompleksinio teritorijų planavimo metodologijos problematika.

Pastaruosiu metu prisidedu prie valstybinės komisijos, rengiančios Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos kryptių aprašo (2004) atnaujinimą, darbo ir aplinkosauginio fondo „The Asahi Glass Foundation“ (Japonija) ekspertinės veiklos. 2021 m. buvau pakviestas ekspertu-recenzentu tarptautiniame mokslo žurnale „Environment and Ecology Research“.

Esu našlys, turiu du sūnus (Nedūną ir Nedmantą) ir dvi dukras (Nedą ir Agnę). Laisvalaikiu mėgstu literatūrą bei muziką, domiuosi architektūra, dizainu, groju gitara, akordeonu ir pianinu, kuriu autorines dainas. Autorinių dainų esu sukūręs daugiau kaip 200 ir sugrupavęs į 17 albumų, iš kurių 4 buvo parengti ir įrašyti būnant emeritūroje. Pauliaus D. slapyvardžiu išleista ir visų mano lyrinių bei pilietinių autorinių dainų, taip pat populiarių dainų tekstų vertimų rinktinė „Man reikia tavęs“ (2016). Autorinių dainų esu įdėjęs ir į savo „Facebook“ paskyrą.

Visada buvau aktyvus katedros darbuotojams svarbių datų paminėjimų organizatorius ir rėmėjas. Naujų mokslo metų pradžią ir pabaigą pažymėda-

vome aplankydami Vilniuje geografinius pavadinimus turinčius arba jiems atstovaujančius kultūrinius pramoginius centrus – tai lyg savotiška „kelionė“ po įvairias Europos, Amerikos bei Azijos šalis. Ši mano įvesta katedros pedagoginį ir mokslinį kolektyvą sutvirtinanti tradicija išlaikoma iki šiol.

Negaliu nepaminti šiuo metu ypač išaugusio mūsų fakulteto studentų visuomeninio aktyvumo, visų pirma Jaunųjų geografo klubo veiklos. Pažymėtina ir pasikeitusi VU vadovybės nuostata savų senjorų (emeritų) atžvilgiu. Iš tiesų malonu yra gauti vardinius kvietimus į visus pagrindinius Rektorato organizuojamus oficialius renginius, nors ir ne visada turiu galimybę juose dalyvauti.

Nerimą kelia tik nuolat besikeičianti ir neaiški VU vadovybės pozicija dėl dabartinio Geomokslų instituto statuso ir dislokacijos vietos išsaugojimo. Man kaip profesoriui emeritui nesuprantama, kodėl iki šiol manoma, kad autonominis padalinys būtinai turi būti tik didelis, pamirštant, kad tai viso labo sovietinis recidyvas, kada, remiantis optimizavimo lozungais, viskas buvo jungiama ir stambinama. Deja, dabartinis neoliberalizmas vienpusiškai kartoja šią nesveiką nuostatą, nekuriančią tvarių kraštotvarkinių struktūrų.

Išsamiau su mano pedagogine, moksline ir menine veikla galima susipažinti leidinyje:

Profesorius Paulius Kavaliauskas, *Bibliografija (mokslinės-projektinės-pedagoginės veiklos ir meninės kūrybos bibliografinis sąvadas)*, Vilnius: Apyaušris, 2015. 164 p.

ROLANDAS KAZLAUSKAS

Gimiau ir augau Anykščiuose tėvų Anelės Kazlauskienės ir Mykolo Kazlausko šeimoje. 1946–1950 m. mokiausi Anykščių 2-ojoje pradinėje, o nuo 1950 m. Jono Biliūno vidurinėje mokykloje, kurią 1957 m. baigiau sidabro medaliu. Mano mėgstamiausia disciplina buvo matematika (ypač prie to prisidėjo mokytojas S. Kunčinas). Tačiau, paskatintas chemijos mokytojos R. Vasiljevienės ir dėdės Vilniaus universiteto (VU) docento, chemijos mokslų daktaro Aniceto Kaušpėdo, 1957 m. įstojau į VU Chemijos fakultetą ir 1962 m. jį baigiau.

1961–1963 m. dirbau Lietuvos mokslų akademijos Chemijos ir cheminės technologijos instituto Neorganinės chemijos sektoriuje vyresniuoju laborantu, vėliau jaunesniuoju moksliniu bendradarbiu. 1962–1967 m. dirbau Lentvario (Trakų r.) darbo jaunimo vidurinėje mokykloje matematikos ir chemijos mokytoju. 1964–1966 m. studijavau VU Chemijos fakulteto aspirantūroje. 1967 m. apgyniau chemijos mokslų kandidato (dabar daktaro) disertaciją (vadovas doc. dr. L. Naruškevičius).

1966–2006 m. ėjau VU Chemijos fakulteto Analizinės ir aplinkos chemijos katedroje vyresniojo dėstytojo, docento, katedros vedėjo ir profesoriaus pareigas. Dėstomi dalykai: Analizinė chemija, Elektrocheminiai analizės metodai, Fizikiniai cheminiai analizės metodai, Retųjų elementų analizinė chemija. Darbas katedroje man suteikė galimybę bendrauti ir semtis gyvenimo išminties iš katedros vedėjo nepaprastos erudicijos profesoriaus, habilituoto daktaro Kazio Daukšo.

1967 ir 1978 m. stažavausi Maskvos M. Lomonosovo universiteto Chemijos fakultete.

1969 m. vedžiau, žmona Liudmila turi daktaro laipsnį. Sūnus Aldas baigė VU Žurnalistikos institutą.

Kartu su doc. L. Naruškevičiumi vadovavau 5-iems, o su Maskvos D. Mendelejevo cheminės technologijos universiteto prof. habil. dr. O. Petruchinu dar 5-iems aspirantams, kurie sėkmingai apgynė chemijos mokslų kandidato (daktaro) disertacijas.

Džiugina aukšti mano mokinių akademiniai pasiekimai. Šeši iš jų yra profesoriai, habilituoti daktarai, tarp kurių du akademikai (V. A. Bumelis ir A. Kareiva) ir penki nacionalinės premijos laureatai.

1993 m. apgyniau habilitacinį darbą ir man buvo suteiktas habilituoto daktaro laipsnis. 1994 m. suteiktas profesoriaus vardas. 1996–2006 m. ėjau VU Chemijos fakulteto dekanu pareigas, buvau universiteto Tarybos, Senato narys. 44 disertacijų oponentas ar doktorantūros (habilitacijos) komitetų narys. Recenzavau 7 akademinius leidinius. Turiu 10 išradimų, parašiau daugiau kaip 260 straipsnių. Parengiau ir išleidau 3 mokomąsias priemones. Vadovavau fakulteto studentų mokslinei draugijai. Inicijavau naujas konservavimo ir restauravimo chemijos specialiųjų profesinių ir pagrindinių studijų programas. Buvau universiteto Pedagoginių mokslo vardų ir laipsnių teikimo komisijos narys, universiteto ir Chemijos instituto jungtinės chemijos krypties doktorantūros komisijos pirmininkas, Chemijos instituto ir Teorinės fizikos ir astronomijos instituto tarybų narys, Lietuvos mokslo tarybos ekspertas, tarptautinio mokslo projekto COST D33 vadovas, asociacijos „Eurachem-Lietuva“ pirmininkas.

Apdovanotas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro padėkos raštais (1999, 2001, 2006). 2006 m. man suteiktas profesoriaus emerito vardas. Su pranešimais dalyvauju jubiliejiniuose renginiuose.

KĘSTUTIS KILKUS

Gimiau 1947 m. rugpjūčio 1 d. Vilniuje. Profesorius, habilituotas daktaras (fiziniai mokslai), geografas, hidrologas, Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys.

Išsilavinimas:

- 1953–1964 m. mokiausi Želvos vidurinėje (Ukmergės r.), Sėlos septynmetėje ir Leliūnų vidurinėje (Utenos r.) mokyklose.
- 1964–1969 m. studijavau Vilniaus universiteto (VU) Gamtos fakultete.
- 1974–1978 m. studijavau Lietuvos mokslų akademijos (LMA) Zoologijos ir parazitologijos instituto Geografijos skyriaus neakivaizdinėje aspirantūroje.

Darbinė veikla:

- 1969–1970 m. – Nidos jūrinės hidrometeorologijos stoties inžinierius.
- 1974–1977 m. – LMA Zoologijos ir parazitologijos instituto Geografijos skyriaus jaunesnysis mokslo darbuotojas.
- 1977–1986 m. – VU Hidrologijos ir klimatologijos katedros asistentas, vyr. dėstytojas.
- 1986–2004 m. – šios katedros vedėjas.
- 1990–1993 m. – docentas, 1993–2012 m. – profesorius.
- 2004–2011 m. – Gamtos mokslų fakulteto dekanas.
- Nuo 2012 m. – VU profesorius emeritas.

Mokslinių interesų sritys: ežerotyra, upių nuotėkis, hidrografija.

Mokslo laipsniai ir pedagoginiai vardai. Apgyniau geografijos mokslų kandidato (dabar daktaro) disertaciją „Ežerų įtaka upių nuotėkiui stipraus gamtinio reguliavimo sąlygomis“ Leningrado hidrometeorologijos institute (Rusija, 1979), habilituoto gamtos mokslų daktaro disertaciją „Lietuvos ežerų hidrologinė charakteristika“ VU (1993).

Suteikti docento (1990), profesoriaus (1993) pedagoginiai vardai. LMA narys ekspertas (2004), tikrasis narys (2012), VU profesorius emeritas (2012).

Svarbiausi ir reikšmingiausi darbai akademinėje karjeroje. Ežerų hidrologijos mokslo krypties pradininkas Lietuvoje, paviršinių ir požeminių vandenų sąveikos tyrėjas, patobulinau ežeringų upių nuotėkio apskaičiavimo metodus, sukūriau vienintelles Lietuvoje Hidrologijos ir meteorologijos bei Hidrometeorologijos studijų programas (bakalauro ir magistro) VU.

Kiti mokslo darbai. 190 mokslinių ir mokslo populiarinimo straipsnių, knygų ir vadovėlių autorius, 15 kolektyvinių monografijų ir kt. leidinių bendraautoris. Darbuose gvildenama ežerų vandens balanso, vandens lygio svyravimų, hidrofizikos, upių nuotėkio skaičiavimų, Lietuvos hidrografijos ir vandenų apsaugos problematika. Svarbiausi iš jų: „Lietuvos draustinių ežerai“ (1986), „Lietuvos ežerų hidrologija“ (1989), „Lietuvos vandenų geografija“ (1998, 2012), „Upės ir žmonės“ (1992), „Dimiktinių ežerų terminės struktūros“ (2000, 2012), „Ežerotyra“ (2005, 2012), „Ežerai: 119 Lietuvos ežerų“ (2013).

Konferencijos. Skaičiau pranešimus UNESCO konferencijose Maskvoje (Rusija), Paryžiuje (Prancūzija), Helsinkyje (Suomija), Bergene (Norvegija); Šiaurės šalių hidrologinėse konferencijose Islandijoje, Švedijoje, Suomijoje; Lenkijos limnologų konferencijose Poznanėje, Olštynė, Torunėje, Liubline, Gdanske; Minsko (Baltarusija), Odesos (Ukraina), Irkutsko (Rusija), Centrinės Europos (Budapeštas, Vengrija), Lundo (Švedija) universitetuose ir kt.

Stažavausi Leningrado hidrometeorologijos institute (Rusija, 1978–1979), Minsko universitete (Baltarusija, 1986–1987), Lundo universiteto Ekologijos fakultete (Švedija, 1998), Centrinės Europos universitete (Budapeštas, 1998), UNESCO aukštuosiuose hidrologiniuose kursuose (Maskvos universitetas, 1986).

Visuomeninės ir profesinės organizacijos. Tarptautinės hidrologijos mokslų asociacijos, Šiaurės šalių hidrologų asociacijos, Lietuvos geografų

draugijos, Lenkijos limnologų draugijos narys, ilgą laiką buvau Aplinkos apsaugos ministerijos visuomeninės ekspertų tarybos narys, ekspertas ežerų ir Lietuvos pajūrio apsaugos klausimais, SKVC ir MOSTA ekspertas, Lietuvos ir užsienio mokslo žurnalų redakcinių kolegijų narys, LMA Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriaus pirmininko pavaduotojas, Geomokslų sekcijos pirmininkas.

Apdovanojimai. Sovietų Sąjungos „Žinijos“ mokslo populiarinimo knygos konkurso laureatas („Idomioji ežerotyra“, 1985). Lietuvos mokslo premija už darbų ciklą „Lietuvos sausumos vandenų hidrologijos tyrimai“ (2001), Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos premija už vadovėlį „Ežerotyra“ (2007), LMA atminimo medalis (2021).

Šeima. Žmona Vida (g. 1947). Vaikai: Aistė (g. 1970), Aivaras (1976–2017).

Gimiau ir augau daug keliaujančioje šeimoje. Ankstyvoji vaikystė prabėgo karo trofėjų prikimštuose Pskovo srities miškuose, kuriuose su bendraamžiais žaisdavome vaikiškus žaidimus su tikrais ginklais. Šaudydavome, sprogdindavome, o kai viskas įgrisdavo, traukdavome į Opuchlikų geležinkelio stotelę ir stebėdavome pravažiuojančius traukinius. Stotelėje jie sulėtindavo greitį, bet niekada nesustodavo. O gal aš kai ką užmiršau, nes būtent traukinys parvežė mane į Lietuvą. Nenusėdome vienoje vietoje. Vilnių keitė Tauragnų paežerės, Leliūnų „didmiestis“, kol atsidūrėme Želvoje – motinos tėviškėje. Čia baigiau vidurinę mokyklą ir turėjau priimti pirmąjį savarankišką sprendimą – kuo būti? Neilgai abejočiau, nes sprendimą diktavo paauglio gyvenimo patirtis: būsimoji profesija turi būti judri, o tokią galimybę siūlė VU Gamtos mokslų fakultetas.

Niekada, net ir išgyvendamas finansinio nepritekliaus laikotarpius, nesigailėjau pasirinkęs geografinės studijas, nes jos vyko ir auditorijose, ir lauko praktikose, ir savarankiškose tolimesnėse bei artimesnėse kelionėse, plėtė mano pasaulio fizines ir mentalines ribas. Po dvejų studijų metų teko rinktis dar kartą, šįsyk – specializaciją. Pasirinkimas sutapo su ilgai brandinta svajoje studijuoti vandens mokslą – hidrologiją, o tai reiškė tapti nuostabiausios fakulteto katedros „globotiniu“.

Hidrologijos ir klimatologijos katedra tapo mano tikraisiais namais visam gyvenimui, o jos vadovai – doc. E. Červinskas ir doc. A. Barysas –

šiltais mokytojais, bendradarbiais, bičiuliais. Kai 1986 m. buvau paskirtas, o vėliau ir išrinktas Hidrologijos ir klimatologijos katedros vedėju, doc. A. Barysas gulėjo ligoninėje. Gydytojų diagnozė buvo negailestinga, reikėjo ruošti blogiausiam. Buvau visiškai pasimetęs. Kas bus su katedra? Vyresnieji kolegos netrukus išeis į pensiją, kas perims Mokytojo dėstytus dalykus, globos bene tuziną diplomantų? Atsakymas buvo vienas – katedros vedėjas. 1986-ieji man asmeniškai buvo „juodžiausi“ metai Hidrologijos ir klimatologijos katedroje, kuriai teko vadovauti net 18 metų.

Išgyvenome, sustiprėjome, ypač po to, kai katedroje pradėjo dirbti jos pačios išugdytų dėstytojų karta. Ilgą laiką buvome jauniausia katedra Gamtos mokslų fakultete, todėl galėjome kurti drąsesnius planus – hidrologijos ir meteorologijos specializacijas išplėtoti į savarankiškas studijų programas. Buvo nelengva. Kai kam fakultete mūsų norai atrodė akiplėiški, nes ardė nusistovėjusias geografijos studijų tradicijas. Programų projektai daug kartų strigo ir universiteto Senate. Nenuleidome rankų: diskutavome, taisėme, dailinome ir... pavyko. Manau, kad Hidrologijos ir meteorologijos bei Hidrometeorologijos studijų programų (bakalauro ir magistro) sukūrimas ir įgyvendinimas yra mano reikšmingiausias darbas VU.

Prasidėjo jau devinti emeritūros metai. Gyvenu kaime netoli Kernavės, auginu nuosavą „botanikos sodą“ nedideliame 0,5 ha sklypelyje. Retai aplankau fakultetą, kurio, tiesą sakant, ir neliko. Gamtininkai išsivaikščiojo. Kas iškeliaavo į Gyvybės mokslų centrą, kas pasiliko Geomokslų institute, kiti išnyko. Man ši reforma buvo smūgis į paširdžius, todėl nusprendžiau pasitraukti iš dekano pareigų, o po metų – į emeritūrą. Bet mano Hidrologijos ir klimatologijos katedra dar gyva. Kartais ten apsilankau, juolab kad turiu malonią pareigą teikti Amerikos lietuvių fondui kandidatus prof. Stepono Kolupailos stipendijai gauti. Tradicija tapo ir katedros „suvažiavimai“ mano sodyboje rugpjūčio 1 d. Nemėgstu gimtadienių, bet džiaugiuosi galimybe pamatyti buvusių doktorantų, studentų veidus, išgirsti paskutines akademines naujienas. Malonią staigmeną pateikė VU biblioteka, 2021 m. parengusi (EODOPEN projektas) mano monografijos „Dimiktinių ežerų terminės struktūros“ ir vadovėlio „Ežerotyra“ skaitmenines versijas. Paskutinę „popierinę“ mano knygą „Ežerai: 119 Lietuvos ežerų“ išleido leidykla „Alma littera“

antraisiais emeritūros metais (2013), o vėliau pasitenkindavau pranešimais konferencijose: geografijos mokytojų („Lietuvos ežerai: paviršinio vandens talpyklos ar požeminio vandens „langai“?“, Vilnius, LMA, 2014), melioratorių („Ežerai ir melioracija“, Vilnius, 2015), kultūrininkų („Mokslo skola Nemunui“, Jurbarkas, 2019). Kasmet dalyvauju LMA organizuojamose jaunųjų mokslininkų konferencijose „Bioateitis“ (organizacinių komitetų narys, moderatorius), ekspertuoju jaunųjų mokslininkų darbų konkursams pateiktus darbus, bendrauju su žiniasklaida, mokslinių žurnalų redakcinėmis kolegijomis (Torunės universitete leidžiamo žurnalo „Bulletin of Geography“ redakcinės kolegijos narys ir recenzentas). Apie ateities planus nepasakosiu, nes jų įgyvendinimas priklauso ir nuo sveikatos, o ji – neprognozuojama. Nenoriu prisišnekėti...

Literatūra norintiems sužinoti daugiau:

- N. Baronienė, Profesoriaus gyvenimas po riešutmedžiais, *Valstiečių laikraštis*, 2016, Nr. 58.
- L. Kasperavičiūtė, Dykumos ežeringesnės už Lietuvą, vadinamą ežerų kraštu, *Šiaulių naujienos*, 1999 m. liepos 7 d.
- K. Kilkus, *Upės ir žmonės*, Vilnius: Mokslo, 1992.
- J. Kriauciūnienė, Profesoriumi Kęstučiui Kilkui – Nacionalinė mokslo premija, *Geografijos metraštis*, 2002, t. 35.
- J. Taminskas, K. Dilys, Profesoriumi Kęstučiui Kilkui – penkiasdešimt, *Geografijos metraštis*, 1997, t. 30.

ROBERT MOKRIK

Gimiau 1948 m. gegužės 15 d. Per pagrindines studijas Vilniaus universiteto (VU) Gamtos mokslų fakulteto (GMF) Hidrogeologijos ir inžinerinės geologijos katedroje (1966–1971) įgijau inžinieriaus geologo-hidrogeologo kvalifikaciją. Studijas tęsiau Lietuvos geologijos instituto aspirantūroje (1973–1976). *Darbinė veikla:* Estijos mokslų akademijos Geologijos instituto inžinierius-hidrogeologas (1971–1972); Lietuvos geologijos institute – vyresnysis inžinierius (1972–1973), jaunesnysis mokslo darbuotojas (1974–1978), vyresnysis mokslo darbuotojas (1979–2002), skyriaus vadovas (1989–1992), laboratorijos vadovas (1992–1994); Tartu universitete – ne pagrindinės lektoriaus pareigos (1992–1998); nuo 2000 m. – VU profesorius, nuo 2006 iki 2018 m. – VU GMF / CHGF Hidrogeologijos ir inžinerinės geologijos katedros vedėjas, nuo 2018 m. – VU profesorius emeritas. Mokslininko darbo stažas – 44 metai (1974–2018). Pedagoginio darbo stažas – 26 metai, iš jų 18 metų ėjau VU profesoriaus pareigas. *Moksliniai laipsniai ir vardai:* Maskvoje Visasąjunginiame hidrogeologijos ir inžinerinės geologijos mokslų tyrimų institute (VSEGINGEO) apgintos mokslų kandidato (dabar daktaro) „Šiaurės Pabaltijo požeminio vandens eksploatacinių išteklių formavimasis ir įvertinimo ypatumai“ (1978) ir mokslų daktaro (dabar habilituoto daktaro) „Pabaltijo pajūrio hidrogeologija“ (1990) disertacijos. Dirbant Lietuvos geologijos institute 1984 m. man suteiktas vyresniojo mokslo darbuotojo vardas (SSRS VAK atestacinės komisijos) ir 2000 m. Lietuvos Respublikos švietimo

ir mokslo ministerijos teikimu – profesoriaus vardas. Nuo 2009 iki 2011 m. Lietuvos mokslų akademijos (LMA) narys ekspertas ir nuo 2011 m. tikrasis narys.

Esu daugiau kaip 160 mokslinių darbų, tarp jų 7 monografijų, 5 knygų, 2 Baltijos regiono hidrogeologinių žemėlapių masteliu 1:500 000, vadovėlių „Hidrogeochemija“ (2006), „Geoinžineriniai lauko tyrimų metodai“ (2012), „Regioninė hidrogeodinamika: požeminio vandens telkiniai ir ištekliai“ (2012) autorius ar bendraautoris, jubiliejinio leidinio „Vilniaus universiteto Hidrogeologijos ir inžinerinės geologijos katedrai 50 metų“ (2013) sudarytojas ir vienas iš autorių. Kita akademinė veikla: VU Hidrogeologijos ir inžinerinės geologijos katedros vedėjas (2006–2018), VU Mokslo komiteto narys (2006–2009), VU GMF tarybos narys (2003–2016), VU GMF Priėmimo-atestacijos komisijos pirmininkas (2009–2011), VU GMF Akademinės etikos komisijos narys (2015–2016); Aplinkos hidrogeologijos ir geoinžinerijos (2009–2017), jungtinės Geologijos (2014–2017) bakalauro studijų programos vienas iš iniciatorių bei Hidrogeologijos ir inžinerinės geologijos, Hidrogeologijos ir inžinerinės geologijos magistro studijų programų komiteto narys ir pirmininkas (2000–2017), jungtinės Geologijos ir geoinžinerijos magistro studijų programos vienas iš iniciatorių ir studijų komiteto narys (2017–2018), Lietuvos mokslo premijų komisijos narys (2008–2015), LMA Geoaplinkos problemų komisijos pirmininkas (2010–2022), LMA Medicinos, biologijos ir geomokslų skyriaus biuro narys (2014–2019), LMA Geomokslų sekcijos pirmininkas (2014–2019). Septynių doktorantų, apgynusių mokslo daktaro laipsnius, mokslinis vadovas ar konsultantas.

Mokslinės veiklos kryptys: požeminio vandens eksploatacinių išteklių vertinimas matematinio modeliavimo metodais, regioninė hidrogeologija, jūrinė hidrogeologija, giliųjų sluoksnių vandens hidrogeocheminiai tyrimai, naftos hidrogeologija, paleohidrogeologija, požeminio vandens izotopiniai ir inertinių retųjų dujų tyrimai.

Gėlo požeminio vandens eksploatacinių išteklių vertinimo matematinio modeliavimo metodais kryptis (1973–1984 ir 2008–2018): matematinio modeliavimo metodais atliktas gėlo geriamojo požeminio vandens eksploatacinių išteklių prognostinis vertinimas, išaiškinti požeminio vandens resursų

susidarymo bei pasiskirstymo vakarinėje bei šiaurinėje Baltijos artezinio baseino (BAB) dalyje dėsningumai (daktaro disertacija „Šiaurės Pabaltijo požeminio vandens išteklių formavimasis ir įvertinimo ypatumai“ (1978), knygos „Baltijos šalių požeminio vandens eksploataciniai ištekliai“ (1980) vienas iš autorių).

Regioninės hidrogeologijos kryptis (1979–2009): publikuoti regioniniai žemėlapiai – Baltijos respublikų prekvartero nuogulų hidrogeologinis žemėlapis (mastelis 1:500000) ir Kvartero nuogulų hidrogeologinis žemėlapis (mastelis 1:500000), monografijos „Baltijos regiono hidrogeologija“ (1989) vienas iš autorių, monografijos „The Palaeohydrogeology of the Baltic Basin. Vendian and Cambrian“ (1997) autorius. Tyrimais išaiškinti BAB požeminio vandens aplinkos stabilų izotopų koncentracijų pasiskirstymo regioniniai dėsningumai, atliktas Danijos–Baltijos–Padniestrės perikratoninių įlinkių zonos hidrogeologinis rajonavimas, sukurta nauja regioninė požeminio vandens hidrocheminė klasifikacija, pasiūlyta požeminio vandens cheminės sudėties raidos koncepcija. Sukurti nauji Baltijos regiono hidrogeologinio zonavimo principai bei sluoksnių hidrostratigrafinės schemos, remiantis stabilųjų ir radioaktyviųjų izotopų bei hidrogeocheminiais tyrimais išaiškinta artezinio baseino požeminio vandens regioninių anomalijų sudėtis ir nuotėkio struktūra.

Jūrinės hidrogeologijos kryptis (1982–1991): monografijų „Baltijos jūros sedimentogeneze“ (1981) ir „Baltijos jūros geologija ir geomorfologija“ (1991) bendraautoris, habilitacinis darbas „Baltijos pajūrio hidrogeologija: rajonavimas, požeminio vandens formavimasis ir sąveika su jūra“ (1990). Jūrinės ekspedicijos tyrimais išaiškinti požeminio vandens iškrovos vietų tyrimų metodologiniai aspektai, sudaryti Baltijos pajūrio vandenviečių filtracijos ir masės transporto matematiniai jūros intruzijos modeliai, tyrinėtas požeminio vandens išteklių formavimasis Baltijos pajūryje, ištirta Baltijos jūros dugno nuosėdų porų tirpalų cheminė-izotopinė sudėtis bei jų formavimasis, įvertintas BAB požeminis nuotėkis į jūrą, sukurtas požeminio vandens iškrovos vietų šelfe aptikimo būdas (gautas autorinis liudijimas, 1988).

Giliųjų sluoksnių požeminio vandens hidrogeocheminių tyrimų bei naftos hidrogeologijos kryptis (1988–2002): atlikti požeminiame vandenyje ištirpusių helio ir angliavandenilinių dujų chromatografiniai tyrimai naftos kaupviečių

paieškos metu Lietuvoje ir Gotlando-Vakarų Estijos subbaseine. Įvertintas angliavandenilių transformacijos ir migracijos potencialas. Baltijos baseine išaiškintos iš kristalinio pamato per nuosėdinę dangą difunduojančių inertinių helio dujų anomalijų susidarymo priežastys, atsiradusios dėl granitoidų radioaktyviųjų elementų skilimo ir sklaidos proceso ypatumų.

Paleohidrogeologinių tyrimų kryptis (1988–2022): publikuotos dvi autorinės monografijos „The Palaeohydrogeology of the Baltic Basin. Vendian & Cambrian“ (1997) ir „Baltijos baseino paleohidrogeologija. Neoproterozojus ir fanerozojus“ (2003), monografijos „Evolution of Geological Environment in Lithuania“ (2005), knygos „Lietuvos žemės gelmių raida ir ištekliai“ (2004) vienas iš autorių. BAB pavyzdžiu buvo sukurtas požeminės hidrosferos evoliucijos konceptualusis modelis ir išaiškinta požeminės hidrosferos medžiaginės sudėties kaita, kilmė ir vandens amžius, tyrinėtas geologinės-hidrogeologinės sandaros susidarymo cikliškumas.

BAB požeminio vandens retųjų dujų izotopiniai tyrimai pradėti 2013 m. bendradarbiaujant su Talino technologijos (Estija), Heidelbergo (Vokietija) ir Berno (Šveicarija) universitetais bei Argono nacionalinės laboratorijos (*Argonne national laboratory*, JAV) mokslininkais. Iš septynių giliųjų gręžinių, įskaitant ir tris Lietuvos gręžinius – „Ignalinos mineralinį“ (gylis 0,5 km), „Geotermą“ (gylis 1 km) ir „Genčių“ (gylis 2 km), paimti inertinių retųjų dujų (He, Kr, Xe, Ar) mėginiai požeminio vandens amžiui nustatyti moderniais izotopinių tyrimų metodais. Vandens amžiaus radiokriptono ($^{81}\text{Kr}/\text{Kr}$) datavimai buvo atlikti Argono nacionalinėje laboratorijoje (JAV) ATTA (*Atom Trap Trace Analysis*) metodu naudojant lazerinę įrangą ATTA-3 su magnetine-optine gaudykle dujų atomų izotopiniams nuokrypiams aptikti. Nustatyta, kad Baltijos regione iki 1 km gylio sūrus požeminis vanduo siekia iki 1,154 mln. metų amžiaus, o 2 km gylyje viršija metodo detektavimo 1,3 mln. metų ribą. Toks išskirtinai „senas“ požeminis vanduo platforminio tipo arteziniame baseine pasaulyje aptiktas pirmą kartą.

2016–2020 m. dalyvauta TATENA projekte F33022 „Use of Isotope Hydrology to Characterize Groundwater Systems in the Vicinity of NPP“ su tema „Integrated studies of crustal permeability based on environmental isotopes, noble gases data and shallow-deep groundwater mass-transport modeling

in the surrounding area of Ignalina PP“. Vykdam šį projektą TATENA Hidrologinių izotopinių tyrimų laboratorijoje inertinių helio dujų izotopiniais metodais buvo datuotas 8 giliųjų gręžinių vandens amžius, šiuo metu atliekami dar 3-ijų giliųjų Lietuvos gręžinių vandenų amžiaus tyrimai ATTA metodu. Tyrimai parodė, kad vandens radioizotopinis datavimas turi būti koreguojamas taikant 3D integruotų vandens spūdinių sistemų matematinį modeliavimą, kad būtų galima patikimai įvertinti artezinio baseino vandens dinamikos ypatumus ir migracijos trukmę atskiruose sluoksniuose. Tam tikslui pirmą kartą Baltijos regionui buvo sukurtas skaitmeninis erdvinis filtracijos matematinis modelis, kuris leidžia iš naujų pozicijų atlikti požeminės hidrosferos formavimosi paleorekonstrukciją bei modelinius prognozes vertinimus.

Dirbdamas mokslinį ir pedagoginį darbą bendradarbiau su Baltijos ir Skandinavijos šalių, Vokietijos, Šveicarijos, Austrijos, Vengrijos, Kanados, JAV, Lenkijos, Rusijos, Škotijos, Australijos, Kinijos, Ispanijos, Baltarusijos mokslininkais. Atliekant požeminio vandens išteklių įvertinimą matematinio modeliavimo metodais ir regioninės hidrogeologijos tyrimus 1974–1982 m. buvo bendradarbiaujama su Baltijos respublikų geologijos tarnybų specialistais ir mokslinių institutų mokslininkais. Atliekant jūrinės hidrogeologijos tyrimus 1984–1987 m. bendradarbiauta su tuometės SSRS mokslų akademijos Okeanologijos ir Vandens problemų bei Geologijos ministerijos sąjunginiu branduolinės geochemijos ir geofizikos mokslinių tyrimų institutais. 1988–2002 m. kambro molių diagenėzės tyrimų srityje bendradarbiauta su Tartu universiteto Geologijos institutu, o stabilųjų izotopų analizės klausimais – su Talino technologijos universiteto Geologijos institutu. 2000–2003 m. buvo vykdomas bendras VISBY programos projektas „Baltijos jūros baseino žemės plutos skvarbumas ir požeminio vandens iškrova: naujas tarpdisciplininis požiūris“ su Stokholmo universiteto Geologijos ir geochemijos institutu, Tartu universiteto Geologijos institutu, Lietuvos geologijos ir geografijos institutu ir VU. 1996–2003 m. – valstybinės mokslo programos „Litosfera“ dalies „Požeminės hidrosferos evoliucija, požeminio vandens ir fluidų ištekliai bei vandens vaidmuo nuosėdų ir naudingųjų iškasenų formavimesi“ mokslinis vadovas. 2007–2009 m. – valstybinės programos „Požeminio van-

dens išteklių įvertinimas Lietuvoje“ projekto „Lietuvos tektoninių lūžių zonų hidrogeologinio aktyvumo nustatymo metodika“ atsakingasis vykdytojas.

Apdovanojimai už akademinę veiklą: VLŪPP (SSRS visasąjunginės liaudies ūkio pasiekimų parodos) aukso medalis už Baltijos regiono hidrogeologinius žemėlapius (1985); VU Rektoriaus mokslo premija (2004); 2007 m. Lietuvos valstybinė mokslo premija kartu su J. Mažeika už darbų ciklą „Baltijos artezinio baseino hidrogeocheminis-izotopinis įvertinimas: dabartinė sandara ir raida“ (1988–2007); Baltijos asamblėjos medalis už reikšmingą indelį į hidrogeologijos mokslą ir akademinę veiklą Vilniaus bei Tartu universitetuose (2013); LMA įsteigto Theodoro von Grotthusso fondo medalis (2018).

GEDIMINAS MOTUZA-MATUZEVIČIUS

Į Vilniaus universitetą (VU) atėjau palyginti vėlai, nors kandidato disertaciją apgyniau anksti – tuoj po baigimo. Tai lėmė keli veiksniai. Mano disertacinis darbas buvo skirtas matematinių metodų diegimui geologijoje. Bet greitai supratau, kad nei matematika, nei geologija rimtiems santykiams dar nebuvo pribrendusios. Matematika buvo pernelyg drovi, siūlė naudoti tik matematinę statistiką, o geologija atvirkščiai – lengvabūdiška, neformalizuota ir chaotiška. Taigi supratau, kad tų santykių perspektyvos ribotos. Na, o kita priežastis ta, kad geologas turi turėti savo asmeninės patirties – tai jo profesinio išmanymo ir gebėjimų pagrindas.

Taigi, po aspirantūros nuėjau į gamybą – Kompleksinę geologinę ekspediciją, kuri kaip tik pradėjo naują darbų barą – seniausios mūsų krašto plutos – kristalinio pamato kompleksinį tyrimą – giluminį geologinį kartografavimą. Man pasiūlė vadovauti tiems darbams.

Kartografavimo darbų ratas (tiksliau – ciklas) sukosi visus metus. Pirmiausia turėjo būti padaryta gravitacinė ir magnetinė nuotrauka, kuri, kaip medikui rentgenas, buvo būtina parenkant gręžinių vietas pagal geofizinių laukų anomalijas, kurias lemia uolienų fizinės savybės. Pagal nustatytas anomalijas braižėme prognozinis žemėlapius, tikrinome tas prognozes gręžiniais, kėlėme kerną ir... sukome galvą, kodėl mūsų prognozės nepasitvirtino. Na, būdavo, kad ir pasitvirtindavo, bet galvą reikėjo sukti nuolat ir ne tik dėl geofizikos. Iškeltas kernas irgi dažnai būdavo mįslė. Uolienas dar atpažindavome, bet apie jų kilmę, susidarymo sąlygas ir amžių supratimas buvo labai

menkas. O kaip nubraižyti žemėlapi tiesiog „baltoje dėmėje“, kur vos keli ar keliolika gręžinių, nutolusių per keliolika ar keliasdešimt kilometrų? Ne iš gero gyvenimo tenka griebtis ir intuicijos. Muzikai sako: „Kiekvienas geras eksromptas būna gerai paruoštas.“ Taip ir intuicijai reikia praktikos – pamatyti, kaip sudaryta ta senoji perlydyta, sumaigyta, lūžių suskaldyta, magmos ir karštų tirpalų persunkta pluta. Todėl ir ieškojau galimybių padirbėti tose vietose, kur ta pluta matoma paviršiuje – Kolos pusiasalyje, Karelijoje, Ukrainoje, Urale, Pamyre, Jakutijoje.

Geologinis darbas patrauklus tuo, kad jis ir gamyboje iš esmės yra mokslinis. Kiekvienas gręžinys – eksperimentas, iškeltas kernas – naujiena, kurią tu sužinai pirmas, kiekvienas žemėlapis – žiniomis užpildyta „balta dėmė“. Jau pirmuose kartografavimo objektuose teko tai patirti – suradome savitą Varėnos geležies telkinį ir visą rūdinę juostą, kurios prigimtį aiškinamės ligi šiol. Pavyko aptikti Mizarų smūginį asteroidinį kraterį ir jį atpažinti, t. y. nustatyti jo kilmę, kas nebuvo paprasta, nes mums pakliuvo vienas pirmųjų tokios kilmės darinių visoje Sovietų Sąjungoje. Nustatyta ir daug kitų įdomių dalykų, apie kuriuos pasakoti reikia jau geologijos kalba.

Giluminio geologinio kartografavimo darbų ciklas, apie kurį pradėjau pasakoti, nesibaigia išgręžus gręžinį ir iškėlus kerną. Tą kerną reikia tirti įvairiais būdais, norint jį „prakalbinti“, išgauti kuo daugiau žinių ir jas surašyti į daugiatomes ataskaitas. O gręžėjai nelaukia – dar nesibaigus vienam objektui, reikia rašyti projektą kitam, daryti geofizinius tyrimus, gręžti naujus gręžinius kitame plote ir, palikus vienas neišspręstas problemas, eiti prie kitų.

Po 10 metų darbo neišspręstų klausimų susidarė gana daug, kad vertėtų pasukti jau į grynojo mokslo kelią, o jis atvedė į VU. Pradžioje derinau šį darbą su kitais – 9 metus dirbau Lietuvos geologijos tarnyboje, kur direktoriaus dar nevaržė biurokratija ir pavyko atlikti projektus, sunkiai įmanomus dabar. Iš jų bene įspūdingiausias – giluminio seismo zondavimo eksperimentas (GSZ) EUROBRIDGE. Jo tikslas – nustatyti plutos sandarą tarp Švedijos ir Ukrainos, išilgai linijos, tarsi tilto, permesto nuo Švedijos krantų per Baltijos jūrą, Lietuvą, Baltarusiją, Ukrainą iki Moldovos. Palei tą liniją kas 30 km buvo sprogdinami trotilo užtaisai (kai kurie po 1 toną), o jų sužadintus virpesius užrašinėjo seismografai, išdėstyti kas 3,5 km. Šitas eksperimentas buvo

mūsų idėja, kurią palaikė ir parėmė įranga bei dalyvių komandomis Lenkijos, Švedijos, Baltarusijos, Suomijos, Ukrainos mokslininkai. Vėliau buvo dar du „rezonansiniai“ GSZ projektai POLONAISSSE ir PASSEQ. Šie tyrimai padėjo sužinoti, kaip atrodo mūsų gelmės iki 90 km gylio, o kai kuriuos sandaros bruožus atsekti net iki 300 km gylio.

Važiuoti dviejuose vežimuose – mokslo ir vadybos – darėsi keblu ir teko rinktis. Atsiradus galimybei perėjau į Geologijos institutą, o vėliau į VU, nes mokslinis darbas man visada buvo patrauklesnis. Čia karjeros laipteliais pakilau iki profesoriaus ir katedros vedėjo. Mano tikslas buvo padidinti mokslinio tiriamojo darbo dalį, siekti, kad darbuotojai pirmiausia būtų mokslininkai, o dėstyti tai, su kuo susijęs jų mokslinis darbas, ką geriausiai išmano ir gali patraukti ir įtraukti į savo mokslinį darbą ir studentus. Bet dirbti nebuvo paprasta. Geologijos tarnyboje buvo įprasta pavedimus vykdyti tiksliai ir laiku. Katedroje tokios tvarkos ir atsakomybės nebuvo, čia dauguma darė tai, ką norėjo, o ko nenorėjo – nedarė. O ir žodis „dauguma“ nelabai tiko, nes geologijos mokslinės pajėgos buvo labai sumenkusios ir dar išskaidytos, įsteigus funkcijas dubliuojantį Gamtos tyrimų centrą. Dėl to ir dabar turime du išskydusius Geologijos ir geografijos institutus vietoj vieno ir pajėgaus Geologijos instituto po VU stogu. Nebuvo palaikytos ir mano iniciatyvos pradėti tarptautines magistro studijas, pereiti prie 5 metų bendros studijų trukmės, pradėti koordinuotus kompleksinius tyrimus perspektyviausiose srityse, pirmiausia siluro sistemos.

Buvome pradėję rengti labai reikalingus geofizikus, priimdami fizikos bakalaurus į geologijos magistrantūrą su asmenine studijų programa. Tokias studijas baigę specialistai sėkmingai darbuojasi Lietuvoje ir užsienyje, o nemaža dalis apgynė ir daktaro disertacijas. Dabar, deja, tokios studijos nebevyksta ir geofizikų stygius jau jaučiamas.

Vis dėlto man einant vedėjo pareigas pavyko patobulinti studijų programas, sumažinant dėstyto krūvį, suteikiant daugiau galimybių mokslui. Jau minėjau, kad geologui labai svarbu praktinė patirtis. Ji prasideda nuo lauko praktikų studijų metu. Anksčiau turėjome tolimąją lauko praktiką Sibire, bet po Nepriklausomybės atkūrimo reikėjo ieškoti kitos vietos. Tokią vietą, padedant Norvegijos geologijos tarnybai, suradome tos šalies šiaurėje. Taigi apie

20 metų po mėnesį praleisdavau vadovaudamas tai tolimajai praktikai, stengdamasis parodyti studentams tą geologiją, kurią pažįstu ir kurią išpažįstu.

Be to, parašyti du vadovėliai ir dvi mokymo priemonės (viena kartu su bendraautoriais).

Mokslinis darbas irgi nesustojo – dirbdamas universitete Geologijos tarnybos užsakymu sudariau Pietų Lietuvos (M1:200000) ir visos Lietuvos (M1:400000) kristalinio pamato žemėlapius. Geologinis žemėlapis rodo tam tikrų uolienų grupių, išskirtų pagal kilmę ir amžių, išsidėstymą žemėlapiu plote, kitaip sakant, to ploto sandarą ir raidą. Visa tai reikia nustatyti remiantis kuo didesnės apimties ir geresnės kokybės faktine medžiaga, gauta analitiniais tyrimais. Derinant su anksčiau gautais giluminio seisminio zonavimo duomenimis, išryškėjo litosferos plokščių „skiautynys“, dabar sudarantis mūsų plutą, ir senos sandūros juostų „siūlės“ plutoje, jungiančios ir kartu skiriančios tas plokštes. Nustatytos mūsų plutos giluminės sandaros ypatybės yra pamatinės aiškinantis daugelį kitų geologijos klausimų, nes turi įtakos ir vėlesnei geologinei raidai bei paaiškina netgi kai kuriuos paviršiaus sandaros bruožus.

Dirbant Lietuvoje atsirado įgūdžių ir patyrimo, kuriuos buvo galima pritaikyti ir kitur. Kaip sako geologai: „Žemė apvali, o granitas ir Afrikoje – granitas.“ Norvegijos geologijos tarnybai pasiūlius atlikau keletą kartografavimo projektų Norvegijos šiaurėje. Tai buvo iš esmės moksliniai tyrimai, atlikti geologinio kartografavimo metodu, kurie, be žemėlapiu, baigėsi ir keliais straipsniais. Vienas įdomiausių projektų buvo kartografavimas Ringvasiojaus saloje. Čia pavyko nustatyti labai senų – apie 3 mlrd. metų vulkaninių uolienų storymę, kurioje kartografuojant išryškėjo to laiko ugnikalnio kūgis, liudijantis, kad tuo metu Žemėje jau vyko plokščių tektonika, o plutos parametrai jau buvo artimi dabartiniais.

Kitas objektas netoli Narviko buvo skirtas ištirti labai sudėtingai suraukšlėtai nuosėdinei storymei, kurioje vyravo marmuro klodai. Čia buvo išmėgintas naujas būdas įvertinti marmuro amžių pagal stabilųjų izotopų santykius, kintančius ir nepasikartojančius Žemės istorijoje. Tam buvo reikalingas tikslus geologinis pagrindas – žemėlapis, kuriam sudaryti teko atlikti apie 1 200 stebėjimų atodangose kalnų šlaituose.

Bendradarbiavimas su Norvegijos geologijos tarnyba įgijo netikėtą pavidalą, kai ji, laimėjusi didelį kartografavimo projektą Mozambique, pakvietė ir mane prisidėti prie šio darbo. Tai buvo įspūdingas darbas ir pagal apimtį, ir pagal sąlygas. Mes, šešių geologų būrys, turėjome sudaryti tokio ploto, kaip Lietuva, žemėlapi beveik laukinėse savanos platybėse. Tikras kartografavimo safaris. Geologinė egzotika buvo tai, kad plotas apėmė Tanzanijos ir Antarktidos plokščių sandūrą – vieną iš svarbiausių Afrikos žemyno susidarymo epizodų, bet buvo menkai teištirtas. Taigi, čia netruko atradimų. Beje, vienas iš straipsnių apie šių darbų rezultatus pelnė Pietų Afrikos geologijos draugijos žurnalo geriausio metų straipsnio apdovanojimą.

Na, o paskutiniai lauko darbų projektai – Afganistane, Goro provincijoje. Tai buvo jau sudarytų žemėlapių rekognoskavimas – tikslinimas, papildymas ir atnaujinimas, derinantis prie naujų paradigmų, kurios atsirado per 40 metų nuo tada, kai ten nustojo kaukšėjęs geologinis plaktukas. Sukorėme beveik 1 000 km dulkėtais Goro keliais, lydimi šarvuočių kolonos su ginkluota palyda, sustodami vos 15–20 minučių, per kurias reikia apžiūrėti atodangą, ją suprasti, aprašyti, nufotografuoti, paimti mėginius. Nepaisant šitokios „egzotikos“ pavyko surasti aukso, chromo, dekoratyvinių akmenų apraiškų, kurių aprašymą kartu su atliktų darbų ataskaita perdavėme Afganistano geologijos tarnybai. Be to, Azijos geologijai skirtuose žurnaluose paskelbėme kelis straipsnius apie Goro ir viso Afganistano geologinės sandaros ir raidos ypatumus, susietus su Indijos ir Eurazijos sandūra. Šios sandūros metu iškilo Himalajai, o Afganistano blokai neatlaikę Indijos spaudimo atskilo ir „pavažiavo“ į šonus per dešimtis ir šimtus kilometrų. Lūžiai, kurie atskyrė blokus, sudarė sąlygas lydymuisi, magmos įsiskverbimui į plutą ir išsiliejimui jos paviršiuje. Mums pavyko nustatyti, kad tas magmatizmas vyko ne atskirais etapais tolimoje praeityje, kaip manyta, o buvo tarsi staigus, bet trumpalaikis ir gausus pliūpsnis, įvykęs kaip tik tada, kai „susidaužė“ Indijos ir Azijos žemynai.

Emeritūra atėjo laiku su savo dėsningumais ir privalumais, kurių svarbiausią lakoniškai nusakė mano didžiai gerbiama profesorė Viktorija Daujotytė: „Senatvė – tai laisvė.“ Na, o dėsningumas, kuris aplenkia retą „laisvą žmogų“, ypač iš akademinės sferos – tai knygų rašymas. Dažniausiai biografinių-genealoginių, mokslo populiarinimo, rečiau mokslinių ar net grožinių.

Savo duoklę atidaviau ir aš. Persikėlęs į Pamerkius (čia gyvenu jau 40 metų), parašiau knygelę apie tą šilinių dzūkų kaimą, aišku, pradėdamas nuo jo geologinės istorijos. Biografinė knyga irgi parašyta, tik ne apie save, o apie mano tėvo – dailininko, sudėtingo likimo žmogaus gyvenimą ir kūrybą („Boleslovas Motuza. Trys gyvenimo spalvos“, 2021).

Na, o trečia, bene svarbiausia knyga jau atiduota „Springer“ leidyklai („The Precambrian Geology of Lithuania. An Integratory Study of the Platform Basement Structure and Evolution“). Į ją sudėjau tai, ką pavyko sužinoti, suprasti ar bent numanyti apie Lietuvos kristalinės plutos sandarą, amžių, raidą ir sąsajas su aplinkiniais kraštais, taip pat ir faktinius duomenis, kuriais visa tai pagrįsta. Keičiantis kartoms faktiniai duomenys, informacija iš dalies išnyksta ar pasimeta. Tai, tikriausiai, neišvengiama, bet norisi tuos nuostolius sumažinti, palikti kuo daugiau žinių (duomenų), kažkiek pažiūrų (idėjų, hipotezių) ir truputį įgūdžių (metodikos). Gal tai pravers naujajai kartai, kuri šiaip tvarkosi savo galva ir teisingai daro.

POVILAS VAINILAVIČIUS

Gimiau 1942 m. lapkričio 25 d. Vilionių kaime (Kaišiadorių vlsč., Kaišiadorių apskr.). 1960 m. baigiau Vilniaus A. Vienuolio vidurinę mokyklą, 1965 m. – Vilniaus universiteto (VU) Chemijos fakultetą, 1971 m. – VU Organinės chemijos katedroje aspirantūrą. Ėjau VU Mokslinės vaistų sintezės laboratorijoje vyresniojo laboranto (1963–1964) ir mokslo darbuotojo (1964–1965), VU Chemijos fakulteto Organinės chemijos katedroje stažuotojo tyrinėtojo (1966–1968), vyresniojo dėstytojo (1971–1980), docento (1980–1994), profesoriaus (1994–2013) pareigas. 2013 m. man suteiktas profesoriaus emerito vardas.

1971 m. VU apgyniau chemijos mokslų kandidato (dabar daktaro) disertaciją „Kai kurių pirimidino hidrazininių darinių sintezė ir tyrimas“. 1993 m. VU apgyniau habilitacinį darbą „Hidrazino acilinimo pirimidinkarboksi- ir pirimidinilacto rūgščių dariniais tyrimas ir gautų hidrazidų taikymas naujų pirimidino azotinių darinių sintezėje“. 1981 m. man suteiktas docento, 1994 m. – profesoriaus vardas.

Išplėtoju Lietuvoje naują mokslo kryptį ir įnešiau reikšmingą indėlį į pirimidino, ambidentinių anijonų, hidrazino ir azolų chemijų plėtrą: a) ištyręs ir nustatęs hidroksipirimidinių alkilavimo halogenacto rūgščių dariniais dėsningumus ir sukūręs naujus hidroksipirimidinių selektyvaus O- ir N-alkilavimo metodus, pripažintus dviem išradimais; b) ištyręs ir nustatęs hidrazino acilinimo įvairiais pirimidinkarboksirūgščių ir pirimidinilacto rūgščių dariniais dėsningumus bei pasiūlęs patogius tų rūgščių hidrazidų sintezės būdus;

c) ištyręs pirimidinkarboksi- bei pirimidinilacto rūgščių hidrazidų reakcijas su įvairiais anglies elektrofilais bei pasiūlęs lig šiol nežinomų pirimidinilazolų sintezės būdus; d) ištyręs pirimidinilazolų reakcijas su elektrofilais bei nukleofilais ir nustatęs kai kurių pirimidinilazolų reciklizacijos dėsningumus. Visi paminėti metodai atveria plačias galimybes sintetinti ir tirti savybes tokių pirimidino junginių, kurių neįmanoma gaminti kitais metodais. Tarp susintetintų naujų junginių rasta pirimidino darinių, kurie yra mažai toksiški ir pasižymi stipriu biologiniu aktyvumu: antimonooaminoksidaziniu (šalina depresijas) – 6 išradimai, hipolipideminiu (mažina cholesterolio esterių ir trigliceridų kiekį kraujyje) – 4 išradimai, priešuždegiminiu – 1 išradimas. Apibendrintas didelio skaičiaus pirimidino darinių antimonooaminoksidazinis ir hipolipideminis aktyvumas. Nustatyti priklausomybės *struktūra – aktyvumas* kai kurie dėsningumai, leidžiantys kryptingai ieškoti naujų junginių, pasižyminčių minėtu aktyvumu. Tarp pirimidino hidrazonų rasta junginių, pasižyminčių scintiliacinėmis savybėmis. Jie panaudoti naujiems skystiems scintiliaciniams detektoriams sukurti – 2 išradimai. Buvau mokslinis vadovas užsakomųjų darbų „Perspektyvių organinių priedų galvanostegijai sintezė ir tyrimas“ (1976–1991, užsakovas – Lietuvos mokslų akademijos (LMA) Chemijos ir cheminės technologijos institutas), kuriuos vykdant buvo susintetinti ir įdiegti pramoninėje gamyboje du organiniai junginiai NIB-12 (Jerevano cheminių reagentų gamykloje, 1979) ir NBR-1 (Maskvos Voikovo cheminių reagentų gamykloje, 1988). Jų pagrindu buvo sukurtos dvi elektrocheminio nikeliavimo technologijos, kurias naudojant gaunamos ne tik puikiomis dekoratyviomis, fizikinėmis bei mechaninėmis savybėmis pasižyminčios nikelio dangos, bet ir taupomi metalai bei mažinamas kenksmingųjų atliekų kiekis. Jos buvo pripažintos išradimais ir įdiegtos Kauno radijo gamykloje, vėliau daugelyje Sovietų Sąjungos ir socialistinio lagerio šalių buitinės technikos, mašinų pramonės ir automobilių gamyklose. Buvau mokslinis vadovas dviejų temų, vykdomų pagal mokslinio bendradarbiavimo sutartis tarp Vilniaus ir Greifswaldo (Vokietija) universitetų: „Heterociklų sintezė ir jų fiziologinio aktyvumo tyrimai“ (1981–1990) ir „N-Heterociklų tyrimai“ (1990–1998). Vykdamas tyrimus ištirta azolio druskų sąveika su hidrazinu bei metilhidrazinu. Rastos sąlygos, kuriomis vyksta recikliza-

cijos reakcijos. Šių reakcijų pagrindu sukurti patogūs naujų hetrociklinių struktūrų – 1,2,4-triazolų, 1,2,4-triazinų ir 1,2,4-triazolo[5,1-c]-1,2,4-triazinų, turinčių pirimidino žiedą ir kurių neįmanoma sintetinti kitomis reakcijomis, sintezės būdai. Abiejų šalių temų vadovai ir vykdytojai dalijosi patirtimi abipusių vizitų metu skaitydami paskaitas ir dirbdami mokslinį darbą. Mokslinis bendradarbiavimas sudarė sąlygas organizuoti periodiškai, kas antri metai, studentų keitimąsi mokslinių gamybinių praktikų grupėmis (po 10 studentų).

Mano mokslinių darbų sąrašą sudaro 231 publikacija, iš kurių 109 yra moksliniai straipsniai. Tarp jų 50 – Mokslinės informacijos instituto pagrindinio sąrašo žurnaluose, 21 – užsienio recenzuojamuose mokslo žurnaluose ir 39 – Lietuvos pripažintuose mokslo žurnaluose. Esu 19 išradimų bendraautoris (18 patentuota SSRS ir 1 – Rumunijoje).

1976 m. stažavausi Maskvos valstybinio M. Lomonosovo universiteto Chemijos fakultete, 1982 m. – LMA Biochemijos institute, 1988 m. – moksliniame gamybiniame susivienijime „Fermentas“, o 1983 m. – Greifsveldo universiteto Organinės chemijos institute (Vokietijos Demokratinė Respublika) ir 1994 m. – Greifsveldo universiteto Chemijos ir biochemijos institute (Vokietijos Federacinė Respublika) skaičiau paskaitas ir dirbau mokslinį darbą.

Man vadovaujant parengtos ir apgintos 8 chemijos mokslų daktaro disertacijos, vienas iš mano disertantų yra apgynęs habilituoto daktaro disertaciją, 4 buvę arba yra VU mokslininkai bei pedagogai. Buvau disertacijų oponentas, doktorantūros ir habilitacijos komitetų ir mokslo tarybų pirmininkas arba narys (iš viso 41).

Dėčiau Organinės chemijos, Bioorganinės chemijos, Tarpfazinės katalizės organinėje chemijoje, Chemijos dėstymo metodikos, Chemijos istorijos paskaitų kursus, vedžiau pratybas ir laboratorinius darbus, vadovavau gamybinėms ir pedagoginėms praktikoms, taip pat vientisųjų studijų studentų, baigiamiesiems bakalauro ir magistro darbams (iš viso 61). Esu vadovėlio „Organinė chemija“ (1 d. 1995; 2 d. 1999) bendraautoris (mano indėlis 222 p. iš 678 p.). Sukūriau naują Bioorganinės chemijos programą (2002). Jai vykdyti su bendraautoriais parengiau ir išleidau dvi mokomąsias knygas „Bioorganinė chemija“ (2004) ir „Organinės ir bioorganinės chemijos pratimai“

(2011), orientuotas į pačių studentų mokymąsi ir dėmesio centro perkėlimą iš dėstytojo veiklos į studentų veiklą. „Visuotinės lietuvių enciklopedijos“, „Technikos enciklopedijos“ straipsnių (chemija, biochemija, medicina) autorius bei recenzentas, o „Chemijos enciklopedijos“ – dar ir redakcinės tarybos narys.

Prisidėjau prie Lietuvos chemijos mokytojų kvalifikacijos tobulinimo organizuodamas jiems Chemijos fakultete kasmetinius dviejų savaitių trukmės kursus (1985–1990).

Organizacinis ir ekspertinis darbas: 1971–1983 m. – VU Chemijos fakulteto studentų mokslinės draugijos mokslinis vadovas, 1983–1990 m. – Respublikinės gamtos ir visuomenės mokslų prie LMA prezidiumo probleminės tarybos „Biologiškai aktyvių junginių sintezė“ mokslinis sekretorius, 1985–1990 m. – VU Pedagogų draugijos Chemijos skyriaus pirmininkas, 1990–2007 m. – VU Chemijos fakulteto tarybos sekretorius, 1993–2002 m. – VU Tarybos ir Studijų komiteto narys, 2003–2007 m. – VU Ginčų nagrinėjimo komisijos narys, 1999–2003 m. – Lietuvos mokslo tarybos Technologijos mokslų ekspertų komisijos narys, 2003–2010 m. – Lietuvos mokslo ir studijų fondo ekspertas.

1998 m. man buvo dvejiems metams paskirta aukščiausio laipsnio vaisingybė mokslų stipendija.

1979 m. apdovanotas dviem VU Rektoriaus garbės raštais: už ilgalaikę aktyvią organizacinę veiklą Studentų mokslinėje draugijoje, už sėkmingą mokslinį pedagoginį darbą, 1988 m. – Visasąjunginės išradėjų ir racionalizatorių draugijos Vilniaus miesto tarybos prezidiumo garbės raštu už nuopelnus plėtojant techninę kūrybą, 2002 m. – Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos padėkos raštu už ilgametį aktyvų kūrybingą mokslinį ir pedagoginį darbą, mokslininkų rengimą.

Emeritūros pradžioje 2013–2015 m. vedžiau Bioorganinės chemijos praktikas, prisidėjau prie „Chemijos enciklopedijos“ sukūrimo (2015) ir dviejų mokslinių straipsnių atsiradimo.

2014 m. mano šeimą sukrėtė tragiška netektis. Žuvo du šeimos nariai. Dėl to teko daugiau laiko ir energijos skirti šeimai, apleisti aktyvesnę veiklą fakultete. Tik lankiausi visuose fakulteto renginiuose.

EKONOMIKOS IR VERSLO
ADMINISTRAVIMO
FAKULTETAS

VACLOVAS LAKIS

Dirbti Vilniaus universiteto (VU) Ekonomikos ir verslo administravimo (anksčiau Ekonominės kibernetikos ir finansų, po to Ekonomikos) fakultete pradėjau nuo 1984 m. 1985 m. buvau išrinktas eiti docento pareigas, o 1987 m. man buvo suteiktas docento pedagoginis vardas. 1990 m. apgyniau habilituoto socialinių mokslų (anksčiau ekonomikos mokslų) daktaro disertaciją, 1991 m. buvau išrinktas Buhalterinės apskaitos katedros profesoriumi ir man suteiktas profesoriaus pedagoginis vardas. 2004–2014 m. ėjau Apskaitos ir audito katedros vedėjo pareigas. Nuo 2019 m. VU Apskaitos ir audito katedros profesorius emeritas.

Pagrindinė mano mokslinių tyrimų kryptis – auditas, valdymo apskaita. Ypač išsamiai ir visapusiškai tyrinėjau finansinės informacijos, reikalingos valdymo sprendimams pagrįsti, patikimumo klausimus. Tyrimo rezultatus publikavau monografijose, moksliniuose straipsniuose, profesiniuose leidiniuose.

Esu 6 monografijų, 7 vadovėlių, 22 metodinių priemonių autorius arba bendraautoris. Svarbiausios iš jų: „Audito sistema: raida ir problemos“, 2007; „Audito teorija ir praktika“, 2017. Paskelbiau 117 straipsnių recenzuojamuose moksliniuose leidiniuose ir 67 straipsnius profesiniuose leidiniuose.

Buvau 6 doktorantų mokslinis vadovas, taip pat daktaro disertacijos gynimo tarybų Lietuvoje ir Estijoje pirmininkas arba narys, disertacijų oponentas ir recenzentas Lietuvoje, Lenkijoje, Ukrainoje, Baltarusijoje.

Dėščiau Teismo ekonominės ekspertizės, Audito, Audito teorijos ir praktikos, Revizijos ir kontrolės, Vidaus kontrolės dalykus bakalaurantams

ir magistrantams. Vedžiau Apskaitos ir audito seminarą magistrantams. Dalyvavau doktorantų egzaminų komisijose, bakalauro ir magistro baigiamųjų darbų gynimuose, buvau komisijų pirmininkas arba narys.

Aktyviai dalyvavau VU ir Ekonomikos fakulteto veikloje. 1987 m. buvau paskirtas Tarybos ekonomikos mokslų kandidato (dabar daktaro) laipsniam teikti moksliniu sekretoriumi ir dirbau iki Tarybos kadencijos pabaigos 1990 m. Vėliau daug kartų buvau gynimo tarybos pirmininkas, narys arba oponentas. Taip pat tarptautinių ir nacionalinių konferencijų mokslo komiteto pirmininkas ir narys Lietuvoje bei užsienio šalyse. Skaičiau pranešimus mokslinėse konferencijose Lietuvoje, Lenkijoje, Estijoje, Baltarusijoje, Rusijoje.

Buvau renkamas VU Tarybos (dabar Senato) ir fakulteto tarybos nariu. 2010–2014 m. buvau VU Mokslo komiteto narys, 2014–2019 m. – VU Rinkiminės komisijos pirmininko pavaduotojas. Buvau fakulteto teorinio seminaro vadovas. 18 m. buvau fakulteto Apeliacinės (dabar Ginčų) komisijos pirmininkas, o vėliau šios komisijos narys.

Aktyviai dalyvavau mokslinėje ir konsultacinėje veikloje Lietuvoje ir kitose šalyse. Lietuvai atkūrus Nepriklausomybę vadovavau komisijai, rengusiai Auditinės veiklos Lietuvos Respublikoje nuostatus, kuriuos 1991 m. patvirtino Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Tais pačiais metais buvau paskirtas Lietuvos auditorių egzaminų komisijos pirmininku. Vėliau šios komisijos pirmininku buvau 2004–2006 m. ir 2016–2019 m. 2013–2018 m. buvau Audito kokybės kontrolės komisijos narys Lietuvos auditorių rūmuose. Buvau Valstybės kontrolės įstatymo projekto rengimo ekspertų grupės narys. Nuo 1997 m. buvau Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo ekspertas, o 2007–2009 m. – Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo Ekspertų komiteto „Piliečiai ir valdymas žinių visuomenėje“ pirmininkas. Buvau SKVC ekspertas. 2004–2006 m. – Tarptautinių apskaitos standartų vertimo ekspertų komisijos narys. 2010–2012 m. – Finansų ministerijos Mokymo centro studijų programos ekspertų komisijos pirmininkas. 2007–2009 m. – Lietuvos mokslo tarybos ekspertas, 2009 m. – Tarptautinių apskaitos standartų vertimo ekspertų komisijos narys, 2004–2006 m. – Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto mokslinės veiklos vertinimo ekspertas, 1993 m. dalyvavau

rengiant Valstybės kontrolės įstatymo projektą. 1993–2004 m. – bakalauro ir magistro baigiamųjų egzaminų komisijos pirmininkas Lietuvos žemės ūkio akademijoje. 1998 m. – Nežinybinės ekspertų darbo grupės teisinės atsakomybės už kontrabandą, vengimą mokėti mokesčius, kitus nusikaltimus ūkininkavimo tvarkai ir finansams neveiksmingumo priežastims bei sąlygoms analizuoti ir įvertinti narys.

1994–1995 mokslo metais ėjau Vroclavo ekonomikos akademijoje (dabar Ekonomikos universitetas) Lenkijoje kvietinio profesoriaus pareigas. 2012 m. skaičiau paskaitas to paties universiteto dėstytojams, studentams bei Vroclavo miesto mokesčių inspekcijos ir bankų darbuotojams. 2013 m. skaičiau inauguracinę paskaitą Vroclavo ekonomikos universiteto (Lenkija) dėstytojams ir studentams. 2012, 2013 ir 2014 m. skaičiau paskaitas Polocko valstybinio universiteto Baltarusijoje studentams. Nuo 2013 m. buvau Lenkijos akreditacinės komisijos tarptautinis ekspertas. Nuo 2010 m. – žurnalo „Transformation in Business & Economics“ vyr. redaktoriaus pavaduotojas. Lenkijos mokslų akademijos leidžiamo žurnalo „Finanse“ redakcinės kolegijos narys nuo 2012 m., žurnalo „Przedsiębiorstwo & Finanse“ (Lenkija) redakcinės kolegijos narys nuo 2011 m., žurnalo „Аудиторские ведомости“ (Rusija) redakcinės kolegijos narys nuo 2015 m.

Už dalyvavimą kuriant audito sistemą Lietuvoje, mokslinę ir pedagoginę veiklą bei ryšių plėtrą tarp Lietuvos ir Lenkijos aukštųjų mokyklų esu gavęs Lietuvos Respublikos Seimo Audito komiteto pirmininko, VU Rektorius ir Ekonomikos fakulteto dekaną, taip pat Vroclavo ekonomikos universiteto bei Lenkijos ambasadorės Lietuvoje padėkos raštus.

Viena iš didžiausių paskatų siekti karjeros VU buvo akademinė laisvė ir galimybė nuolat tobulėti. Tam buvo visos sąlygos: prieiga prie naujausios informacijos, bendradarbiavimas su kitomis aukštosiomis mokyklomis Lietuvoje ir kitur. Visa tai leido jausti gyvenimo pulsą ir formuoti būsimųjų specialistų analitinį mąstymą ir kompetencijas, kurios bus reikalingos ateityje.

Lyginant studentus darbo VU pradžioje ir pabaigoje nesunku pastebėti nuolat kylantį mąstymo, žinių ir motyvacijos lygį. Studentai vis atidžiau nagrinėja studijų programų planus, reiklūs dėstytojų kokybei. Gerokai seniau dėstytojus studentai skirstė į gerus ir „kirvius“. Geri dėstytojai tie, kurie

buvo atlaidūs, šiek tiek nuolaidžiavo studentams. O „kirviai“ tie, kurie be sąlygiškai reikalavo žinių ir mokėjimo jas pritaikyti praktikoje. Palaipsniui studentų požiūris keitėsi. Gerais dėstytojais pradėti laikyti tie, kurie nors ir daug reikalauja iš studentų, bet aiškiai ir patraukliai išdėsto žinias, kurios yra reikalingos būsimiems specialistams. O kitais atžvilgiais niekas nepasikeitė. Studentai taip pat moka džiaugtis ir džiaugiasi jaunystėje, yra išradingi, puikiai randa išeitį iš bet kokios keblios situacijos.

Dėstytojo darbas yra ne vien rožėmis klotas. Reikėjo labai daug dirbti ne tik rašant mokslinius darbus, rengiant dėstomųjų dalykų medžiagą, bet ir ją pateikiant auditorijoje. Prisimenu savo skaitytą pirmą paskaitą Vroclavo ekonomikos akademijoje (dabar Vroclavo ekonomikos universitetas), į kurią 1994 m. buvau pakviestas kaip vizituojantis profesorius. Nors turėjau nemažą dėstyto patirtį, pirmą paskaitą ruošiausi visą savaitę nuo ryto iki vakaro. Įtampą didino naujų kolegų mesta frazė, kad iki šiol jie turėjo tik svečių iš Vakarų valstybių, o aš pirmas atvykau iš Rytų, todėl ir būsiu stebimas atidžiau negu kiti. Nežinau, ar studentai pastebėjo mano būseną, bet po paskaitos grįžęs į viešbutį dvi valandas neturėjau jėgų atsikelti iš fotelio. Ir tik tuomet pastebėjau, kad esu visas šlapias, tarsi būčiau buvęs ne paskaitoje, o su drabužiais maudęsis baseine. Vėliau įtampa atslūgo. O pabaigoje jaučiausi taip pat kaip ir savo universitete.

Tapus profesoriumi emeritu ryšiai su VU nenutrūko. Vadovauju doktorantui, buvau tarptautinės konferencijos „Accounting, Auditing, Analysis“ (2021) mokslinio komiteto narys, tebesu žurnalo „Transformations in Business & Economics“ vyr. redaktoriaus pavaduotojas, nuolat dalyvauju Apskaitos ir audito katedros posėdžiuose ir pareiškiu nuomonę svarstomais klausimais, recenzuoju straipsnius, pateiktus moksliniam žurnalui „Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika“, planuoju dalyvauti rengiant kolektyvinį audito vadovėlį.

Palaikau ryšius su universitetais ir mokslinių leidinių redakcijomis kitose šalyse. Esu Lenkijos mokslų akademijos leidžiamo žurnalo „Finanse“, žurnalo „Przedsiębiorstwo & Finanse“ redakcinės kolegijos narys. 2021 m. Polocko valstybinio universiteto organizuotos konferencijos mokslo komiteto narys. Rašau atsiliepimus disertacijų referatams.

Atsirado galimybė daugiau laiko skirti grožinei literatūrai, kurios nespėta perskaityti anksčiau, taip pat ir mokslinei literatūrai, tiesiogiai nesusijusiai su nagrinėjamu dalyku. Atsirado ir naujų užsiėmimų bei pramogų. Nemažai laiko praleidžiu turistinėse kelionėse į egzotiškas šalis ir vienos arba kelių dienų turistiniuose žygiuose Lietuvoje. Laisvalaikiu mėgstu dirbti darže, kur galiu ne tik pasimankštinti, bet ir stebėti, kaip pavasarį bunda gamta, o rudenį viskas ruošiasi žiemos miegui.

JONAS MACKEVIČIUS

1962 m. Vilniaus universitete (VU) Ekonomikos fakultete įgijau buhalterinės apskaitos ir statistikos specialybę ir buvau paskirtas dirbti Buhalterinės apskaitos (dabar Apskaitos ir audito) katedros asistentu, 1965–1968 m. – vyr. dėstytoju. 1968 m. buvau išrinktas Buhalterinės apskaitos katedros vedėju. Šias pareigas ėjau net 36 metus – iki 2004 m. rugsėjo 1 d. 1979–1990 m. buvau Ekonominės kibernetikos ir finansų fakulteto dekanas.

1966 m. apgyniau mokslų kandidato (dabar daktaro), 1977 m. – mokslų daktaro (dabar habilituoto daktaro) disertacijas. 1970 m. man buvo suteiktas docento, 1978 m. – profesoriaus vardas. 1986 m. Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsaku suteiktas Lietuvos nusipelnusio mokslo veikėjo vardas. 1998 m. buvau išrinktas Tarptautinės informatikos akademijos akademiku. 2012 m. lapkričio 13 d. VU Senato nutarimu man suteiktas profesoriaus emerito vardas.

Per visą darbo universitete laiką vienas ar kartu su bendraautoriais parašiau 21 monografiją ir 10 vadovėlių bei mokomųjų knygų. Be to, parašiau daugiau kaip 550 mokslo ir mokslo populiarinimo straipsnių, kurie publikuoti Lietuvos, Bulgarijos, Čekijos, Estijos, Latvijos, Lenkijos, Didžiosios Britanijos, Serbijos, Slovakijos, Rumunijos, Rusijos, Ukrainos, Vengrijos, Vokietijos mokslo leidiniuose. Skaičiau mokslinius pranešimus tarptautinėse konferencijose Didžiojoje Britanijoje, Belgijoje, Kinijoje, Ispanijoje, Italijoje, Naujojoje Zelandijoje, Norvegijoje, Suomijoje ir kitur. Už svarbiausius mokslo darbus apdovanotas VU Rektoriaus 2001, 2005 ir 2009 m. mokslo premijomis.

Sėkmingai vadovavau dėstytojų ir doktorantų moksliniam darbui. Man vadovaujant daktaro disertacijas apgynė 30 dėstytojų ir doktorantų, iš jų 6 iš užsienio (Baltarusijos, Latvijos, Vokietijos). Buvau 96 disertacijų, apgintų Lietuvoje ir užsienyje, oponentas, per 300 studentų diplominių ir magistro darbų vadovas. Esu daugelio monografijų, vadovėlių ir mokslinių straipsnių recenzentas, enciklopedijų straipsnių autorius. 2006 m. kartu su kitais išverčiau ir redagavau „Aiškinamąjį ekonomikos anglų–lietuvių kalbų žodyną“ (sudarytojas David Pearce).

Jau būdamas emeritūroje (nuo 2012 m. iki šiol) parašiau vadovėlį ir keturias monografijas. Be to, įvairiuose leidiniuose paskelbiau 52 mokslo ir 60 mokslo populiarinimo straipsnių bei dalyvavau 6 tarptautinėse mokslinėse konferencijose.

Pastaraisiais emeritūros metais pradėjau rašyti eilėraščius. Paskelbiau šias knygas:

1. *Tu ir aš, ji ir jis*, Vilnius: UAB „Pozicija“, 2019. 132 p.
2. *Pasikalbėjimai su tavimi, organais ir savimi*, Vilnius: Margi raštai, 2019. 150 p.
3. *Pasikalbėjimai su visais ir su jausmais*, Vilnius: Margi raštai, 2020. 175 p.
4. *Pasikalbėjimai ir pamokymai*, Vilnius: Margi raštai, 2021. 302 p.

Aktyviai dalyvavau ir tebedalyvauju fakulteto, universiteto ir respublikos visuomeninėje veikloje. Ilgą laiką buvau fakulteto tarybos pirmininkas ir sekretorius, VU Tarybos ir Senato narys, respublikinės draugijos „Žinija“ revizijos komiteto pirmininkas, Ekonomikos moksliniams laipsniams teikti tarybos pirmininkas, kelių mokslo žurnalų redakcinių kolegijų narys, Vilniaus universiteto ir respublikos studentų mokslinės draugijos (SMD) pirmininkas, Finansų ministerijos buhalterinės apskaitos metodologinės tarybos pirmininkas, Lietuvos mokslo tarybos ekspertas, Europos apskaitos asociacijos, Europos finansų asociacijos, Pasaulio apskaitos švietėjų ir tyrėjų asociacijos narys ir kt. Paskelbus Lietuvos Nepriklausomybę įkūriau Lietuvos buhalterių ir auditorių asociaciją (1990), taip pat Lietuvos buhalterinės apskaitos švietėjų ir tyrėjų asociaciją (2003), buvau šių asociacijų prezidentas, Lietuvos

auditorių rūmų egzaminų komisijos pirmininkas. Daugelį metų buvau Ekonomikos fakulteto dėstytojų konkursų ir atestacinės komisijos pirmininkas.

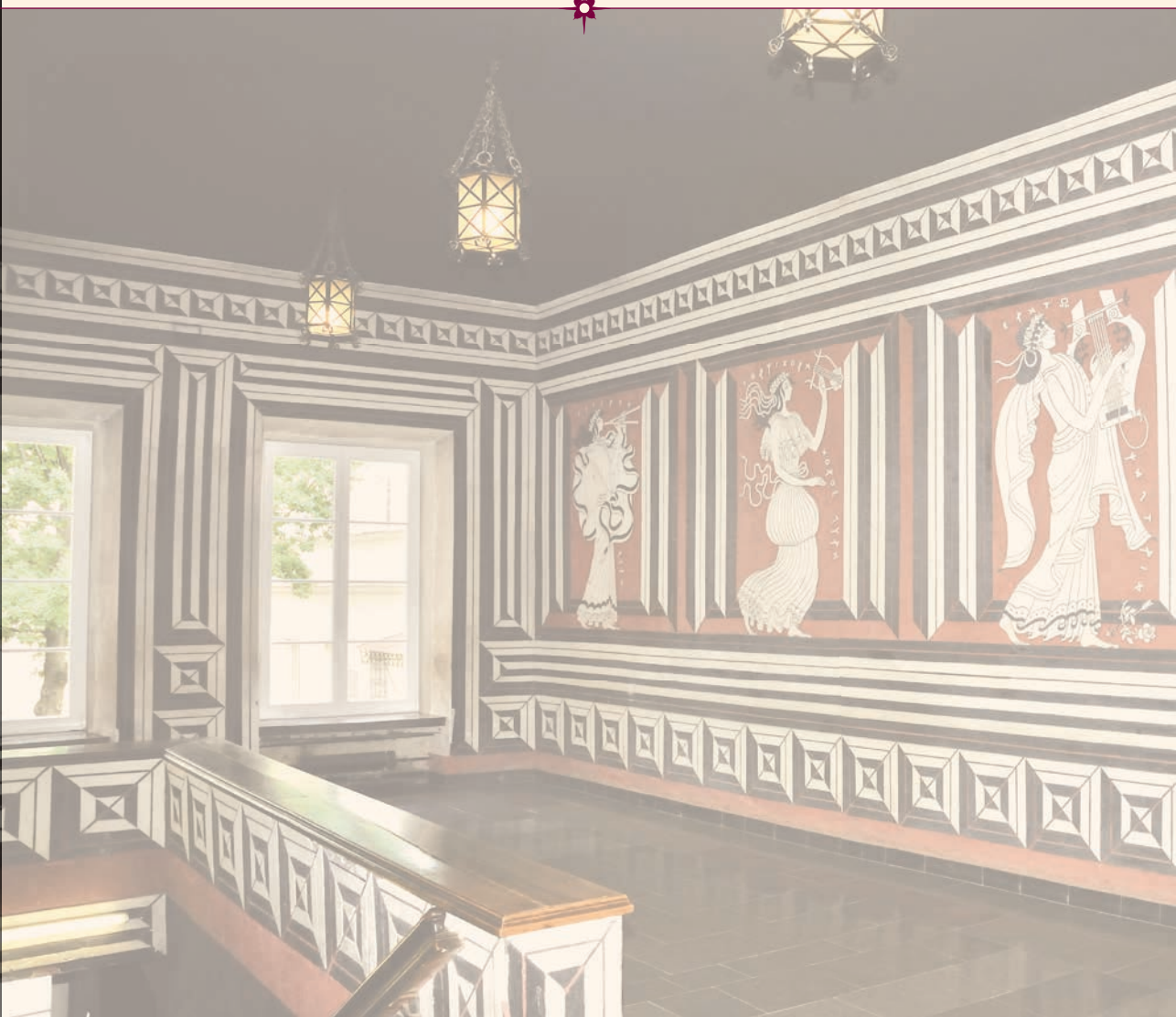
Aktyviai dalyvavau kuriant nepriklausomos Lietuvos buhalterinės apskaitos, audito ir kontrolės sistemas, rengiau jų įstatymus ir standartus. Už indėlį kuriant ir tobulinant nepriklausomo audito (2006) ir finansinės apskaitos (2015) sistemas apdovanotas Lietuvos Respublikos Seimo padėkos raštais. Esu Lietuvos buhalterių ir auditorių asociacijos garbės prezidentas, apdovanotas šios asociacijos garbės ženklu, Latvijos auditorių asociacijos (2015) ir Lietuvos auditorių rūmų (2016) garbės ženklais. Buvau pirmasis iš buvusios Sovietų Sąjungos mokslininkų išrinktas Europos apskaitos asociacijos vykdomojo komiteto nariu (1992–1994).

Be to, aktyviai dalyvavau ir tebedalyvauju Lietuvos sportiniame gyvenime. Buvau SSRS sporto meistras (1965), Lietuvos sportinio ėjimo čempionas (1963), dviejų pasaulio lietuvių žaidynių ir respublikos teniso veteranų varžybų daugkartinis nugalėtojas, sveikatos ir sporto olimpiados „Nuo gintarinės Baltijos iki olimpinės Maskvos“ nugalėtojas (1980). Lietuvos tautinio olimpinio komiteto (LTOK) atkūrimo signataras (1988), LTOK vykdomojo komiteto narys (1988–1992). Esu apdovanotas Lietuvos tautinio olimpinio komiteto medaliais už nuopelnus olimpizmui (2008, 2013, 2018), Lietuvos Respublikos Seimo medaliu už ypatingus nuopelnus grąžinant Lietuvą į tarptautinę sporto bendruomenę (2013). Taip pat buvau apdovanotas Lietuvos kūno kultūros ir sporto departamento medaliu už teniso plėtrą Lietuvoje (2009) ir Lietuvos lengvosios atletikos federacijos medaliu už Lietuvos lengvosios atletikos plėtrą (2009).

Tapus profesoriumi emeritu gyvenimo pulsas pradėjo plakti lėčiau, kartais jo ritmas (ypač pandemijos sąlygomis) sustodavo ir apnikdavo abejonės dėl ateities. Tada bandau save padrąsinti: *nesikankink dėl ateities, kai mirsi – dar turėk vilties*.

FILOLOGIJOS FAKULTETAS

VIKTORIJA DAUJOTYTĖ

Universiteto eilinė.

Taip, eilinė, bet ir tai labai daug – jaučiau garbę ir laimę dirbti Vilniaus universitete (VU), būti savai, priklausyti bendruomenei ir tai neapibūdinau mai šviesai, sklindančiai iš senojo ansamblio, salių, Bibliotekos, kiemų. Vanda Zaborskaitė, kartą žvelgdama į Sarbievijaus kiemą, prisiminė, kad Vincas Mykolaitis-Putinas sakėsi universitete jaučiąs didžiųjų asmenybių buvimą. Skargos (Didžiojo) kiemo Atminimo galerijoje ne vienas ir lituanistikai svarbus vardas.

Mano pradžia universitete kaip ir visų – įstojau į Istorijos ir filologijos fakultetą 1963 m., atvažiavau iš tolimos Žemaitijos. Pasistačiau ant laiptų la-gaminą ir pravėriau sunkias senoviškas Centrinį rūmų duris – jas iki šiol prisimenu. Vis labiau užsirakinant, buvo pakeistos (dalis ir dingo) istorinių pastatų istorinės durys.

Mūsų kartai teko nemaža pasikeitimų. Džiugių, bet ir nelengvų. Supratau, kad itin nelengva buvo žmonėms, kurie Nepriklausomybę sutiko jau išeidami į pensiją. Pasikeitimuose liko užmiršta ar bent primiršta ryškių universiteto žmonių. Ir prasmingame leidinyje apie VU profesorius emeritus nebus medžiagos apie dar iki emeritūros į pensiją išėjusius. Buvau pirmoji Lietuvių literatūros katedros emeritė. Kiek anksčiau iš katedros į pensiją išėjo žymių profesorių. Pirmiausia miniu profesorių Donatą Sauką, abiejų Nacionalinių (kultūros ir meno bei mokslo) premijų laureatą. Žymiųjų universiteto profesorių vardai (jei tik ir nepriklausomojo laiko) neturėtų apsiriboti tik profesoriais emeritais. Rektoriaus Jono Kubiliaus inicijuota serija (leista „Mokslo“

leidyklos) apie žymiausius mokslininkus, daugiausia VU profesorius, buvo ir išliko svarbi. Toje serijoje 1983 m. išleista ir knyga „Profesorius Jurgis Lebedys“. Figūra, kuri jungė jau ir mano laiko Lietuvių literatūros katedrą su ankstesne humanitarine profesūra, su Mykolu Biržiška, Vincu Mykolaičiu-Putinu. Su iš katedros išeiti priverstomis ryškiomis asmenybėmis – Meile Lukšiene, Irena Kostkevičiūte, Aurelija Rabačiauskaite, Vanda Zaborskaite.

Lyg ir iš karto perėjau prie Lietuvių literatūros katedros. Bet joje ir yra esminė mano gyvenimo ir darbo dalis. Gal tik per katedras, laboratorijas, institutus, per kartu dirbusius ir teįmanoma darbą universitete sukonkretinti, sugyventi.

1968 m. universitetą baigiau. Trumpai dirbau „Pergalės“ (dabar „Metų“) žurnale, katedros vedėjo Jurgio Lebedžio buvau pakviesta į draugiškai matematikų „paskolintą“ (neužpildytą) aspirantūros (doktorantūros) vietą, per kelias dienas išlaikiau stojamuosius egzaminus. Tada dar docento, o vėliau žymaus profesoriaus Juozo Girdzijausko vadovaujama parašiau ir apgyniau disertaciją apie tada dar mažai viešai minimą poetą ir diplomata Jurgį Baltušaitį. Likau katedroje. Nuo 1972-ųjų dėstytoja, nuo 1979-ųjų (universitetui švenčiant 400 metų jubiliejų) – vyr. dėstytoja, nuo 1981-ųjų docentė, nuo 1989-ųjų profesorė. Katedros vedėja, pavaduojanti (1975–1985), išrinkta (1991–1996). Profesorė emeritė nuo 2010-ųjų.

Nesu aktyvios prigimties, bet universitete negalėjau apsiriboti tik tiesioginiu darbu. Dirbau fakulteto akademinėse struktūrose. Buvau ir universiteto Tarybos narė, išrinkta ir į pirmąjį jau nepriklausomos Lietuvos universiteto Senatą. Ir tada dar naujo organo – universiteto Tarybos narė. Kartu su dideliu autoritetu – profesoriumi akademiku, vienu žymiausių kardiologų Vytautu Jonu Sirvydžiu. Iš įvairių asmenų sudarytoje Taryboje atstovavome universitetui, kaip galėdami gynėme universitetinę tvarką, kitą, kitokią nei „fabriko tvarka“. Buvome į Tarybą pasiūlyti rektoriaus Benedikto Juodkos, išrinkti Senato – didžiavausi tuo.

Katedroje svarbiausia man buvo žmonės. Mylėjau juos, gerbiau, kaip galėdama, stengiausi padėti, jei jiems to reikėjo. Ypač jauniems. Ir ypač aspirantams, neskirsčiau jų į savo ir kitų. Iš gabių žmonių tikėjausi ambicingo papildymo katedrai. Reikėjo naujų idėjų, persvarstymų, kitokių strategijų.

Reikėjo padėti persiorientuoti mokyklai. Katedra netgi organizavo paskaitas, seminarus mokytojams lituanistams. Įsitraukė į vadovėlių mokyklai rašymą. Supratau, kad svarbu siekti atsinaujinimo, bet ir saugoti pamatus, ieškoti dermių, išlaikyti tradicijų stuburą.

Labiausiai mėgau darbą su diplomantais ir doktorantais. Patiko jausti jauno žmogaus gyvą mintį, ja žavėtis, kartais pajuntant ir nuoskaudą, kad mano imliajam laikui trūko tų knygų, kurias jie laisvai skaito, idėjų, minčių iš plačiojo pasaulio, kad jie daug laisvesni, kad jų mąstyme daugiau humanistikai būtino rizikos vėjo. Trylika vadovautų disertacijų, džiaugiuosi, kad nė viena nepanaši į kitą, kad jokio bendro „metodo“ neužvožiau ant jaunų galvų. Berods, penki mano buvę doktorantai dirba katedroje, vienas Klaipėdos universitete ir vienas VU Šiaulių akademijoje. Kartais sakau „mano“ ir be formalaus ryšio, pagal artimumą. Gabūs humanitarai mokslininkai kartais paviliojami ir kūrybos, kūrybinio darbo. Šiek tiek ir pati esu padalinta, mano mokslinei veiklai gal ir trūksta mokslinio grynumo. Visgi esu ir Lietuvos rašytojų sąjungos narė, ne vieną kadenciją (ypač komplikuočiau ponepriklausomybiniu laiku) buvau šios sąjungos valdybos narė, prisiėmiau savo dalį atsakomybės. Bet priklausau ir Lietuvos mokslų akademijai – tikroji narė emeritė. Buvau (dar ir esu) mokslinio žurnalo „Literatūra“ redakcinės kolegijos narė, taip pat priklausau ir „Metų“ redakcinei kolegijai; gal ir tais būdais bent kiek įsipareigoju mokslinei, kritinei humanitarinei minčiai.

Įvykiai universitete? Aišku, 400 metų jubiliejus – pirmą sykį dar jauna savo širdimi pajutau aukštą bendruomeninį džiaugsmą, supratau, kas yra „aukšta daina“ (Simono Stanevičiaus, Vilniaus universiteto auklėtinio, eilėraščio „Šlovė žemaičių“ paantraštė). Dar aspirantė dalyvavau dviejuose daktaro disertacijų gynimuose, viešuose, o ir savaip slaptuose, bent pridengtuose, – Vandos Zaborskaitės apie Maironį (1969), Donato Saukos – apie lietuvių tautosakos savitumą ir vertę (1971). Tarsi buvau įpareigota ir įsipareigojau.

Sunkesnės dienos – dėl ideologinės katedros kontrolės, dėl baimės, kad tikrins, viešai kritikuos. Buvo dienų, kai galvojau, kad tikrai turėsiu universitetą palikti. Bet džiaugsmo, darbo prasmės pajautimo buvo daugiau. Parašiau nemaža knygų – monografijų apie lietuvių rašytojus, literatūros kritikos

studijų, gilinausi į lyrikos teoriją, atidaviau savo dalį moterų kultūros studijoms. Jaučiau literatūros ir filosofijos ryšį, rašiau apie literatūros filosofiją, literatūros fenomenologiją.

Galvodavau, kad būtų teisinga po sunkaus darbo universitete tikėtis kokio laisvesnio dešimtmečio. Gavau jį. Emeritūros laikas geras, prasmingas. Ypač pradžia, kai dar turėjau daugiau jėgų. Vidinis ritmas nepakito, gal net suintensyvėjo. Parašiau monografijų apie lietuvių dabartinę poeziją (apie Justiną Marcinkevičių, Marcelijų Martinaitį, Sigitą Gedą, Joną Strielkūną), savotišką triknygę (Donaldas Kajokas, Aidas Marčėnas, Rimvydas Stankevičius), nauja knyga grįžau prie Žemaitės, džiaugiausi galėdama susitelkti į Sofiją Kymantaitę-Čiurlionienę, atnaujinau Vytauto Mačernio tyrimą. Išleidau esė knygų.

Dar šiek tiek dalyvavau (ir tebedalyvauju) Lietuvių literatūros katedros gyvenime. Turėjau ir man pačiai įdomų laisvą seminarą, taip ir pavadintą – „Už discipliną“. Gyvąja jo medžiaga (ir paskaitomis, skaitytomis Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje) rėmiausi knygoje „Asmeniniai kursai“ (2017). Tikrai – leidau sau daugiau laisvių.

„Asmeniniai kursai“ gal ir paskaitoma knyga, jei ką sudomintų humanitarų problemos, jų kalba, kalbėjimai, susikalbėjimai. Atkakliai klausinėdamas šį tą apie gyvenimą ir save privertė pasakyti mano pirmasis doktorantas, Klaipėdos universiteto docentas, talentingas literatūros kritikas Marijus Šidlauskas („Vartai į abi puses“, 2015). Ir apie mano darbą Lietuvių literatūros katedroje – leidinyje „Vilniaus universiteto Lietuvių literatūros katedra 1940–2000“ (2002).

EVALDA MARIJA JAKAITIENĖ

Gimiau 1940 m. lapkričio 16 d. Zarasuose kaimo inteligentų šeimoje (mama – pradinių klasių mokytoja, tėvas – girininkas). Vidurinę mokyklą baigiau 1957 m. Ignalinoje. 1957–1962 m. studijavau lituanistiką Vilniaus universiteto (VU) Istorijos ir filologijos fakultete. Baigusi universitetą, nuo 1962 m. spalio 11 d. iki 2006 m. rugsėjo 1 d. jame dirbau pedagoginį ir mokslinį darbą. Darbas man buvo ne tik pareiga, bet ir didžiulė vertybė, turiningo ir prasmingo gyvenimo laidas. Daugiau kaip keturiasdešimt metų trukęs artimas bendravimas su jaunimu lėmė, kad nugyventas gana smagus, įdomus ir prasmingas gyvenimas, kad kelias, kuriuo eita, buvo gana tiesus, jokie gąsdinimai, jokios šmėklos, jokios pagundos neprivertė iš jo išsukti ar beviltiškai klaidžioti. Dėščiau įvairius dabartinės lietuvių kalbos kursus: morfologiją, žodžių darybą, leksikografiją, leksikologiją, kalbos kultūrą. Įdomiausias ir studentams patraukliausias buvo leksikologijos tiriamo objekto – žodžio – problemos. Jos uždegė daugelį jaunesnių kursų studentų, o vėliau jų tyrimo ėmėsi ir magistrantai bei doktorantai. Vadovauta vienuolikai doktorantų. Nuo 1991 iki 1993 m. dėščiau lietuvių kalbą Oslo universitete. Nuo 2006 m. rugsėjo 1 d. – pensininkė. Universiteto Tarybos ir Senato sprendimu man suteiktas profesoriaus emerito statusas, todėl ryšiai su universitetu ir lituanistinėmis katedromis palaikomi iki šiol.

Mokslinės veiklos pradžia buvo diplominis darbas, kurį aš (tada dar Strazdaitė) apgyniau 1962 m. kovo mėn. ir už kurį buvau apdovanota SSRS švietimo ministerijos garbės raštu. 1962 m. spalio mėn. pradėjusi dirbti VU Lietuvių kalbos katedroje, jau neabejojau pasirinkto kelio tikslingumu. Po 1966–1968 m. studijų aspirantūroje 1968 m. gruodžio 23 d. apgyniau filologi-

jos mokslų kandidato disertaciją „Veiksmazodžių daryba (Priesaginiai veidiniai)“. Prieš tai ir po to paskelbiau keletą straipsnių „Kalbotyroje“, „Baltistikoje“, „Mūsų kalboje“ ir kituose leidiniuose. Sutrumpinta disertacijos versija 1973 m. buvo išleista atskira knygele.

Tolesnę mano mokslinės veiklos kryptį diktavo pedagoginis darbas VU. Tai buvo metas, kai Lietuvoje verkiant trūko lituanistikos vadovėlių aukštosioms mokykloms. Daugelis tos kartos kalbininkų laikė savo pareiga parengti mokomąsias knygas iš skaitomų universitete kursų. Taip atsirado trys mano vadovėliai: kartu su A. Laigonaite ir A. Paulauskiene buvo parašyta „Lietuvių kalbos morfologija“ (1976), su A. Laigonaite parengtos „Lietuvių kalbos leksikologijos ir morfologijos pratybos“ (1980), 1980 m. iš spaudos išėjo pirmasis originalus vadovėlis, skirtas žodžių reikšmės ir jų vartosenos problemoms, „Lietuvių kalbos leksikologija“. Dėstydamą leksikologijos kursą nesunkiai susigaudžiau, kokie dalykai opiausi sinchroninei lietuvių kalbotyrai, ir nuo to laiko didžiausią dėmesį skyriau leksinės semantikos problemoms. Studijavau naujausią teorinę literatūrą, tyriau įvairių žodžių ir žodžių grupių semantiką. 1986 m. pasirodė knygelė „Ką ir kaip reiškia žodžiai“, 1988 m. – monografija „Leksinė semantika“, moksliniuose žurnaluose ir periodinėje spaudoje buvo skelbiami mano straipsniai ir straipsneliai. 1988 m. lapkričio 15 d. apgyniau filologijos mokslų daktaro (dabar humanitarinių mokslų habilituoto daktaro) disertaciją, o 1989 m. man buvo suteiktas profesoriaus vardas. Šie akademiniai titulai buvo nostrifikuoti Lietuvos Respublikos mokslo tarybos 1995 m. birželio 22 d.

Leksinė semantika iki šiol yra viena svarbiausių mano mokslinių tyrimų sričių. Prie jos nuolat sugrįžtu, o ypač daug dėmesio šios srities problemoms teko skirti, kai pradėjau nuosekliau domėtis leksikografija. Subūrusi bendraminčių būrį, daugiau kaip 20 metų vadovavau Lietuvių kalbos katedros mokslininkų grupei, tiriančiai leksikologijos, leksikografijos ir stilistikos problemas. Turiu nemažai įvairaus mokslinio potencialo mokinių, vienuolika iš jų jau yra apgynę humanitarinių mokslų daktaro disertacijas. Viena iš visų laikų (jau nuo studijų metų) mane dominusių leksikologijos problemų yra žodžių daryba. „Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje“ kelis kartus buvo spausdintas mano parašytas naujoviškas veiksmazodžių darybos skyrius.

Penkis semestrus dirbdama Norvegijoje Oslo universitete, kur dėščiau lietuvių kalbos, lietuvių kalbotyros, Lietuvos kultūros istorijos kursus, įgijau naudingos patirties. Darbas svetur davė naujų impulsų moksliniams sumanymams. Lengvai prieinama literatūra, bendravimas su norvegų kolegomis pasiūlė naujas veiklos kryptis. Darbą Osle baigiau parašiusi knygą „Lietuviškai apie Lietuvą“ (išleista Vilniuje, 1995). Tai buvo tuo metu visai naujo tipo mokomoji lietuvių kalbos knyga su gausia medžiaga iš Lietuvos krašto ir kalbos istorijos. Lietuvoje ji buvo pritaikyta kaip vadovėlis nelietuviškų mokyklų 12 klasių moksleiviams (jau išleistos keturios jo laidos). Norvegijoje mano dėmesį patraukė kalbos politikos ir kalbos planavimo problemos, kurios Lietuvoje pasidarė ypač populiarios po Nepriklausomybės atkūrimo. 1991–1996 m. paskelbiau keletą straipsnių užsienio ir Lietuvos spaudoje, dalyvavau keliuose mokslinėse konferencijose Osle, Stokholme, Berlyne, Greifsvalde. Ši patirtis praverė dirbant Valstybinėje lietuvių kalbos komisijoje, kai, derinantis prie Europos Sąjungos reikalavimų, reikėjo kurti lietuvių kalbos politikos gaires ir planus.

Viena iš svarbiausių ir daug laiko atėmusių mano mokslinės veiklos sričių buvo leksikografija. Gerokai pastudijavusi pasaulinę jos teoriją, norvegų kalbininkų padedama parengiau didelės apimties „Lietuvių–norvegų kalbų žodyną“, kuris buvo išleistas 2001 m. pabaigoje (antroji laida – 2007, trečioji – 2008, ketvirtoji – 2012, penktoji – 2016). Tai naujo tipo dvikalbis lietuvių kalbos žodynas, kurio lietuviškoji dalis parengta specialiai, taikantis prie naujausių pasaulinės leksikografijos reikalavimų. Domėjimasis naujausia leksikografija nulėmė dar vieną projektą, kuris buvo atliktas VU Lietuvių kalbos katedroje. Mano vadovaujama jaunų kalbininkų grupė parengė lietuviško indekso elektroninę duomenų bazę dvikalbiams lietuvių kalbos žodynams. Darbo grupės tikslas buvo pateikti universalų leksikografinį produktą, kuriuo galėtų naudotis žodynininkai, rašantys lietuvių ir įvairių kitų kalbų žodynus. Dabar sudaryta elektronine baze remiasi lietuvių–lenkų ir lietuvių–vokiečių kalbų žodynų rengėjai. Darbas, kurį parengiau apibendrindama savo visą daugelio metų mokslinį ir praktinį žodynininkės darbą, vadinasi „Leksikografija“ (monografija išleista 2005). Lietuvoje iki tol nėra buvę nė vieno solidesnio mokslo darbo, skirto labai įvairioms ir sudėtingoms

teorinės leksikografijos problemoms (tebuvo parašyta pavienių straipsnių, kuriuose aptariamos su leksikografine praktika susijusios teorinės problemos). Atskirai parengta ir knyga „Žodynų istorijos apybraiža“ (2006), kurioje siekta supažindinti Lietuvos skaitytojus su pasaulinės leksikografijos raida. Paskutinis didelis mokslo darbas išėjo 2009 m. birželio mėn. pradžioje (antroji laida – 2010). Tai visai naujas ir originalus apibendrinamojo pobūdžio veikalas „Leksikologija“, kuris apibūdintas kaip studijų knyga. Į ją sudėta ne tik mano mokslinė, bet ir visa pedagoginė išmonė.

Dar ir dabar dalyvauju moksliniame darbe: buvau viena iš VU Skandinavistikos centro, Norvegijos mokslo tarybos finansuojamo didelės apimties „Norvegų–lietuvių kalbos žodyno“ (2018) autorių ir redaktorių. 2020 m. dalyvavau mokslinėje konferencijoje, skirtoje Lietuvių kalbos katedros jubiliejui, ir skaičiau pranešimą apie lietuvių dvikalbę leksikografiją. Žvelgdama į beveik pusę amžiaus truncančią savo mokslinę veiklą, galiu tvirtinti, kad didžiąja dalimi ji skirta ŽODŽIUI, tam vienam iš pačių didžiausių stebuklų žemėje. Svarbiausias mano kaip tyrėjos uždavinys yra suvokti ir paaiškinti, kaip ir kodėl palyginti nestipri vieno žmogaus ištarta garsų seka kito sąmonėje pavirsta mintimi, kodėl vienas žmogus į ją sureaguoja vienaip, o kitas kitaip, kuo skiriasi žodžių kilmė ir vartosena, kaip jie elgiasi junginyje ir sakinyje, kaip jie pateikiami įvairiuose žodynuose.

Vadovavau trims mokslinių tyrimų projektams, 11 daktaro disertacijų. Parašiau ir išleidau 12 vadovėlių ir monografijų.

Ekspertinė ir visuomeninė veikla:

- Valstybinės lietuvių kalbos komisijos narė (2001–2006).
- VU Filologijos fakulteto darbuotojų profsąjungos pirmininkė (1980–1983).
- Mokslinių straipsnių žurnalo „Kalbotyra“ redakcinės kolegijos narė (1988–2002).

Tarptautinės moterų organizacijos „ZONTA International“ (prieš 90 metų Amerikoje gimusi organizacija, jos centras Čikagoje; tai įvairių profesijų moterų, padedančių vargstančioms pasaulio moterims rasti vietą po saule, sambūris) narė (1995–2014), 2002–2004 m. – ZONTOS Vilniaus klubo prezidentė, 2010–2012 m. – „ZONTA International“ Lietuvos regiono, vieni-

jančio 4 klubus, direktorė; 13 srities (13. *District*), jungiančios Danijos, Norvegijos, Islandijos, Lietuvos klubus, valdybos narė.

2004 m. atstovavau Lietuvai „Europos moters“ rinkimuose, vykstančiuose kas dveji metai (Briuselyje viskas organizuota Europos Parlamento).

Lietuvos laureatės į „Europos moters“ apdovanojimus rinkimų pirmininkė (2006).

KĘSTUTIS VALENTINAS NASTOPKA

Gimė 1940 m. kovo 18 d. Kaune. Augo Biržuose. 1947 m. įstojo į „Aušros“ pradinės mokyklos (vėliau tapusios Biržų 2-ąja vidurine mokykla) antrąją klasę. 1957 m. baigė mokyklą aukso medaliu.

1957–1962 m. studijavo lituanistiką Vilniaus universitete (VU). Kaip ir daugelis čia įstojusiųjų pretendavo būti poetu. Paragavus rimtesnių literatūrinių studijų, nepavykusį poetą nurungė literatūros kritikas.

1962–1965 m. kaip VU aspirantas buvo komandiruotas į Rygos universitetą rašyti disertacijos apie lietuvių ir latvių literatūrų ryšius. 1966 m. VU mokslinėje taryboje apgynė filologijos mokslų kandidato disertaciją „Lietuvių ir latvių literatūrų ryšiai (1800–1917 m.)“. 1993 m. mokslų kandidato laipsnis nostrifikuotas į humanitarinių mokslų daktaro laipsnį.

1966–1972 m. Lietuvos mokslų akademijos Lietuvių kalbos ir literatūros institute ėjo mokslinio bendradarbio pareigas. 1972–2012 m. – Vilniaus pedagoginio instituto (VPI) dėstytojas, docentas (nuo 1976), profesorius (nuo 1988), 1989–1996 m. – katedros vedėjas. 1989–1991 m. buvo VPI Lietuvių ir užsienio literatūros ir 1991–1996 m. VPI Visuotinės literatūros katedrų vedėjas.

Dirbdamas pedagoginį darbą ir toliau tęsė mokslinius tyrinėjimus, kurie buvo apibendrinti monografinėje studijoje. 1986 m. spalio 14 d. VU mokslinėje taryboje apgynė filologijos mokslų daktaro disertaciją „Lietuvių eilėraščio poetika (XX amžius)“. 1993 m. mokslų daktaro laipsnis nostrifikuotas į humanitarinių mokslų habilituoto daktaro laipsnį. Disertacijos pagrindu išleido taip pat pavadintą monografiją.

Nuo 1992 m. VU dėstytojas, 1998–2005 m. Literatūros teorijos (nuo 2002 m. Literatūros teorijos ir istorijos) katedros vedėjas. 2007–2008 m. A. J. Greimo semiotinių studijų centro vedėjas, nuo 1992 m. profesorius. Nuo 2012 m. šio centro afilijuotasis profesorius.

Nuo 1971 m. – Lietuvos rašytojų sąjungos narys.

1974 m. suteikta Lietuvos komjaunimo premija už studiją „Lietuvių ir latvių literatūrų ryšiai“. 1986 m. LSSR valstybinė premija už studiją „Lietuvių eilėraščio poetika“. 1997 m. apdovanotas Latvijos Trijų žvaigždžių ordinu, 2007 m. – Prancūzijos Akademiinių Palmių Kavalieriaus ordinu. 2012 m. suteikta Lietuvos nacionalinė kultūros ir meno premija. 2015 m. apdovanotas ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Riterio kryžiumi.

Pagal „Vikipedijos“ ir „Enciklopedijos Lietuvai ir pasauliui“ (E. Giedrimas ir V. Povilaitis) tekstus parengė
prof. Valdas Stanislovas Laurinavičius

BONIFACAS STUNDŽIA

Gimiau 1952 m. lapkričio 21 d. Utenos r. Tauragnų apyl. Daunorių bažnytkaimyje valstiečių Petro Stundžios ir Veronikos Bivainytės-Stundžienės šeimoje. Buvau pirmas vaikas, vėliau tėvai susilaukė dviejų dukterų. Pažintį su raidėmis pradėjau Šeimaties, gretimo kaimo, aštuonmetėje mokykloje. Po metų dėl ligos teko tęsti mokslus Užugirio (buv. Antano Smetonos dvaras) bei Šilutės sanatorijose, kur buvau apsuptas nuostabių gydytojų ir mokytojų. Niekada nepamiršiu Šilutės sanatorijos vadovės Joanos Milukienės, mokytojo Vlado Pupšio, kaip vėliau paaiškėjo, kelių mano dėstytojų bendrakursio, nepaprasto likimo žmogaus, tremtinio, nepriklausomybės metais apgynusio edukologijos daktaro disertaciją. 1971 m. aukso medaliu baigiau Tauragnų vidurinę mokyklą. Čia taip pat dirbo puikūs pedagogai, vadovaujami talentingos matematikės Stasės Dicevičiūtės. Lietuvių kalbos ir literatūros specialybės Vilniaus universitete (VU) pasirinkimą daugiausia lėmė mokytojų lituanistų Zitos Stundžytės ir Jurgio Mališausko, vėliau tapusio Šiaulių ir Klaipėdos universitetų docentu, asmenybės.

Įstojęs į universitetą per mandatinės komisijos posėdį buvau įrašytas į nedidelę grupelę su klasikinių kalbų specializacija, tad papildomai teko mokytis lotynų ir senovės graikų kalbų, kurias dėstė garsūs specialistai Leonas Valkūnas ir Jonas Dumčius. Nors tariausi būsiąs literatas, nuo pirmo kurso dėmesys ir interesai nukrypo į kalbą. Dėl to labiausiai „kaltas“ docentas, vėliau profesorius Aleksas Stanislovas Girdenis, kurio fonetikos paskaitos žavėjo išradingumu, improvizacija ir drauge griežta logika, šiuolaikine mąstysena. Jis įtraukė į mokslinį būrelį, vadovavo pirmiesiems kursiniams darbams iš gimtosios tar-

mės garsų ir kirčio tyrimų. Vėliau pradėjau lankyti profesoriaus Vytauto Mažiulio skaitomus lyginamosios kalbotyros ir hetitų kalbos fakultatyvus, susidomėjau istorine kalbotyra, baltistika. Diplominiam darbui pasirinkau temą apie baltų kalbų bevardės giminės daiktavardžius. Baigęs universitetą buvau paskirtas Lietuvių kalbos katedros asistentu, o netrukus perkeltas į Baltų filologijos katedrą. 1977 m. įstojau į tuometę aspirantūrą ir toliau vadovaujamas V. Mažiulio gilinausi į giminės kategoriją ir daiktavardžio kamienų variantiškumą. Kandidatinę disertaciją „Giminės kategorija ir daiktavardžio giminių bei kamienų variantai baltų kalbose (*o/ā* ir *ijo/ē* kamienai)“ apgyniau 1981 m. Rašydamas disertaciją įklimpau į akcentologijos problemas, kurios mane lydėjo tolesniame mokslo kelyje ir atvedė iki habilitacijos darbo „Lietuvių bendrinės kalbos kirčiavimo sistema“ (apgintas 1996 m. to paties pavadinimo monografijos pagrindu). Monografija, kurioje lietuvių kalbos kirčiavimui pritaikyta morfologinės akcentologijos koncepcija, sulaukė keleto recenzijų, ja remdamasis parašiau aukštųjų studijų vadovą „Bendrinės lietuvių kalbos akcentologija“ (2009, 2014), parengiau naują Lietuvių kalbos akcentologijos dalyką pirmosios pakopos studentams, o drauge su bendraautoriais Danguole Mikulėniene ir Antanu Pakeriu – „Bendrinės lietuvių kalbos kirčiavimo žinyną“ (2007, 2008). Paskelbiau straipsnių iš baltų kalbų istorinės akcentologijos.

Pastarąjį dešimtmetį mokslo interesai pasisuko į žodžių darybos sritį, ėmiausi tirti baltų kalbų sudurtinius žodžius. Neseniai išleista monografija „Daiktavardžių dūryba vokiškuose XVII–XVIII a. baltų kalbų žodynuose“ (2019), parengta talkinant buvusiam doktorantui germanistui Daliui Jarmalavičiui. Gavęs emerito statusą toliau tęsiu dūrybos baltų kalbų tarmėse tyrimus, o drauge su buvusia doktorante Lina Inčiuraite-Noreikiene gilinuosi į konkurenciją žodžių daryboje, nepalieku nuošalyje ir kirčiavimo raidos problemų.

Esu vadovavęs keliolikai mokslinių ir mokslo sklaidos projektų, finansuotų Lietuvos mokslo ir studijų fondo, Lietuvos mokslo tarybos ir Valstybinės lietuvių kalbos komisijos. Jų rezultatas – serija knygų, skirtų užsienio baltistų G. Devoto (2004), G. Bonfantès (2008) ir F. de Saussure'o (2012) moksliniam palikimui (2014 m. išleistas pastarojo lingvisto, struktūralizmo pradininko, pamatinio veikalo „Bendrosios kalbotyros kursas“ vertimas į lietuvių kalbą), taip pat straipsnių rinkinys, nušviečiantis naujausius bendrinės

kalbos kirčiavimo polinkius („Naujausi lietuvių kalbos kirčiavimo polinkiai ir jų santykis su kodifikuotomis normomis“. 2016. www.flf.vu.lt/dokumentai/Mokslas/.../naujausi_kirciavimo_polinkiai_internetui.pdf). Paskelbiau per 60 mokslo sklaidos straipsnių Lietuvos periodikoje.

1987 m. man suteiktas docento, o 1997 m. – profesoriaus vardas, 1996–2012 m. buvau Baltų filologijos katedros vedėjas, o 1997–2006 m. – Filologijos fakulteto dekanas.

1983 m. išrinktas Milano kalbininkų draugijos nariu korespondentu, 2008 m. – Lietuvių kalbos draugijos pirmininku, 2012 m. – Lietuvos mokslų akademijos (LMA) akademiku, 2013 m. – Europos akademijos nariu, 2018 m. – Latvijos mokslų akademijos užsienio nariu, 2016 m. tapau Latvijos universiteto garbės daktaru, 2017 m. – Tarptautinio lingvistų komiteto generalinės asamblėjos nariu.

2008 m. gavau profesoriaus Jono Kazlausko premiją, 2021 m. įvertintas LMA Kazimiero Būgos premija, 2011 m. apdovanotas Baltijos Asamblėjos medaliu, o 2013 m. suteiktas Tauragnų krašto garbės piliečio vardas.

Skaitau arba skaičiau šiuos kursus universiteto studentams: Lietuvių kalbos istorinė gramatika, Baltų filologijos įvadas, Baltų kalbų istorija, Lietuvių kalbos akcentologija, Lyginamosios istorinės kalbotyros įvadas, Lietuvių dialektologija, Prūsų kalba, Old Prussian: History, Culture, Written Monuments, Language; Baltic Culture through Language ir kt. Vadovauju bakalaurantų ir magistrantų darbams, esu doktorantės ir podoktorantės mokslinis vadovas (14 buvusių doktorantų yra apgynę daktaro disertacijas). M. Strockio ir V. Rinkevičiaus, kuriuos konsultavau ir kuriems vadovavau, tyrimai pripažinti geriausiomis HSM 2007 m. ir 2009 m. disertacijomis, o keturi studentų darbai, kuriems esu vadovavęs, yra laimėję LMA diplomus. Daugelį metų dalyvavau dialektologijos ekspedicijose.

Nuo 1992 m. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos narys (nuo 2008 m. vadovauju Tarties ir kirčiavimo pakomisei), 1994–2000 m. – Lietuvos mokslo tarybos narys, vėliau – ekspertas. Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo ekspertas (2003–2009), Lietuvos mokslo premijų komisijos narys (2006–2009).

Redaguojau (nuo 1996) kalbotyros žurnalą „Baltistica“, esu trijų užsienio žurnalų redaktorių kolegijų arba akademinės tarybos narys.

Stažavau, skaičiau paskaitas, dalyvavau mokslinėse konferencijose Latvijos, Talino, Krokuvos, Varšuvos, Poznanės, Gdansko, Vroclavo, Lundo, Oslo, Štutgarto, Frankfurto, Miunsterio, Berlyno, Greifsveldo, Erlangenio, Miuncheno, Leipcigo, Ciuricho, Ženevos, Stokholmo, Helsinkio, Sankt Peterburgo, Maskvos, Budapešto, Pizos, Potencos (Italija), Milano katalikų, Florencijos, Parmos, Sorbonos, Antverpeno, Prahos, Brno, Liublianios ir kt. universitetuose.

Latvijos aukštųjų studijų kokybės vertinimo centro kvietimu ekspertavau šalies universitetų studijų programas, tris kartus buvau paskirtas ekspertų komisijos pirmininku.

VU praleidau nemažą dalį jaunystės, subrendau. Buvau (ir tebesu) supamas iškilių Filologijos fakulteto pedagogų ir mokslininkų. Be jau paminėtųjų, negaliu neprisiminti Vinco Urbučio, Zigmo Zinkevičiaus, Valerijaus Čekmono, Juozo Pikčilingio, Jono Palionio, Aldonos Paulauskienės, Evaldos Marijos Jakaitienės, Juozo Girdzijausko, Donato Saukos, Henriko Zabulio ir kitų akademinės visuomenės švyturių, kurie savo asmenybių šviesa sovietmečio sąstingiu vedė jaunimą tikrųjų vertybių keliais. Niekada neišdils iš atminties didysis Universiteto jubiliejus, Jono Balkevičiaus, Albino Kentros ir kitų pastangomis sutraukęs į Filologijos fakultetą ir visą senąjį universiteto ansamblį žymiausių menininkus – Rimtą Gibavičių, Petrą Repšį, Antaną Kmieliauską, Vytautą Valių, Vitolį Trušį, Ramutę Jasudytę ir kitus. Jų kūrinių aura supa čia dirbančius ir studijuojančius, traukte traukia būrius turistų. Man daug davė universiteto etnografinis ansamblis (vėliau pasivadinęs „Ratilio“), kraštotyrininkų klubas „Ramuva“, kurio ekspedicijose praleista keliolika vasarų... Nepamiršamos studijos „elitinėje“ klasikų grupelėje, iš kurios išaugo keturi mokslų daktarai, tarp jų – žmona Bronė, tautosakininkė, gyvenimas viename bendrabučio kambaryje su bendrakursiu Juozu Erlicku ir aukštesnių kursų studentais Vytautu Račicku bei Rimantu Kasparu, pokštai *kolchozinėse* talkose ir kariniuose mokymuose...

Kadangi tebedirbu VU pagal terminuotą sutartį, gyvenimo ritmas tapus emeritu iš esmės nepasikeitė.

Literatūra norintiems sužinoti daugiau:

- *Bonifacas Stundžia. Bibliografijos rodyklė*, VU, 2013, p. 7–13 (aut. Vytautas Rinkevičius).

ARŪNAS SVERDIOLAS

Gimė 1949 m. balandžio 22 d. Vilniuje. Tėvas – Lietuvos dainų švenčių organizatorius Solomonas Sverdiolas, brolis Dainius Sverdiolas. 1968–1973 m. studijavo žurnalistiką Vilniaus universitete (VU). 1975–1978 m. SSRS mokslų akademijos Filosofijos instituto Maskvoje aspirantas, 1979 m. čia apgynė filosofijos mokslų kandidato disertaciją „Katalikų kultūros filosofija buržuazinėje Lietuvoje“, kuri 1993 m. nostrifikuota kaip humanitarinių mokslų daktaro disertacija. 2007 m. lapkričio 23 d. atliko filosofijos krypties habilitacijos procedūrą VU Filosofijos fakultete tema „Hermeneutinė kultūros filosofija“.

1974 m. pradėjo dirbti Lietuvos mokslų akademijos Filosofijos, sociologijos ir teisės institute (nuo 2002 m. Kultūros, filosofijos ir meno institutas, nuo 2009 m. Lietuvos kultūros tyrimų institutas). Dėstė įvairias filosofines ir metodologines disciplinas (filosofiją, filosofijos istoriją, dabartinę filosofiją, hermeneutiką, kultūros filosofiją, humanitarinių mokslų metodologiją, dailėtyros metodologiją, dabartines kultūros teorijas, hermeneutinę kultūros teoriją), vedė įvairius filosofijos seminarus magistrantams, doktorantams bei jauniems dėstytojams daugelyje Lietuvos aukštųjų mokyklų. Dirbo VU nuo 1988 m. Buvo VU A. J. Greimo semiotikos ir literatūros teorijos centro vedėjas.

1989–1996 m. – kultūrinio almanacho jaunimui „Proskyna“ redakcinės kolegijos narys. Buvo žurnalo „Baltos lankos“ redakcinės kolegijos narys ir vienas iš sudarytojų. Vienas iš ilgamečių (nuo 1991) kasmetės „Baltų lankų“ akademinių studijų savaitės Lietuvos aukštųjų mokyklų studentams Drus-

kininkuose steigėjų, organizatorių ir paskaitininkų. Nuo 2006 m. – LKTI filosofijos žurnalo „Athena. Filosofijos studijos“ redakcinės kolegijos narys.

Plėtoja hermeneutinę kultūros filosofiją, aprėpdamas keturis susijusius probleminius laukus: 1) filosofiniai istoriniai lietuvių kultūros filosofijos tyrinėjimai; 2) originalus hermeneutinės kultūros filosofijos projekto kūrimas; 3) Lietuvos kultūros istorijos metodologinių priemonių tyrinėjimas; 4) dabartinės Lietuvos kultūros reiškinių filosofinė ir kultūrologinė analizė bei kritika.

2011 m. suteikta Stasio Šalkauskio premija už Šalkauskio filosofijos platinimą bei jo darbų tęsimą.

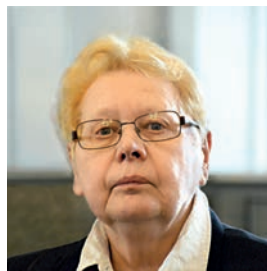
2013 m. – Lietuvos mokslo premija už darbų ciklą „Hermeneutinė kultūros filosofija“ (2002–2012).

Parašytos knygos: „Kultūros filosofija Lietuvoje“ (1983), „Steigtis ir saugoti. Kultūros filosofijos etiudai“ (1996), „Būti ir klausti. Hermeneutinės filosofijos studijos – 1“ (2002), „Aiškinimo ratas. Hermeneutinės filosofijos studijos – 2“ (2003), „Visa aprėpianti dabartis. Algį Mickūną kalbina Arūnas Sverdiolas“ (2004), „Lėkštutėlė lėkštelė. Keli dabartinės Lietuvos viešosios erdvės ypatumai“ (2006), „Apie pamėklinę būtį ir kiti etiudai“ (2006), „Kultūra lietuvių filosofų akiratyje“ (2012) ir kt. Paskelbė daugiau kaip 100 mokslinių straipsnių.

Parengė S. Šalkauskio (9 t., 1990–2012), V. Vyčino (3 t., 2002–2009) raštus.

Išvertė ir sudarė daugiau kaip 20 knygų (H. G. Gadamerio, C. Geertzo, J. Lotmano, E. Lévinio, M. Merleau-Ponty, A. Mickūno, P. Ricœuro ir kt.).

Pagal „Vikipedijos“ ir „Visuotinės lietuvių enciklopedijos“ tekstus parengė
prof. Valdas Stanislovas Laurinavičius

EUGENIJA ULČINAITĖ

Vilniaus universitete (VU) studijavau 1962–1967 m., baigiau Klasikinės filologijos studijų programą. 1969–1974 m. dirbau VU bibliotekos Senų ir retų spaudinių skyriuje. 1974–1977 m. buvau išsiųsta į doktorantūrą Krokuvos Jogailos universitete Lenkijoje. Ten parašiau ir apgyniau daktaro disertaciją „Retorikos teorija Lenkijoje ir Lietuvoje XVII amžiuje“ (*Teoria retoryczna w Polsce i na Litwie w XVII wieku*). Disertacija buvo išleista 1984 m. Lenkijos mokslų akademijos leidykloje „Ossolineum“ Vroclave.

Nuo 1979 m. dirbau VU Klasikinės filologijos katedroje. Čia perėjau visas akademinės veiklos pakopas nuo asistentės iki profesorės. 1997 m. apgyniau habilitacinį darbą „Lietuvos renesanso ir baroko literatūra“. Gerokai papildytas jis buvo išleistas 2001 m. kaip monografija ir vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams, o 2003 m. išėjo kaip dalis akademinio leidinio „Lietuvių literatūros istorija: XIII–XVIII amžius“ (parengtas kartu su prof. Albinu Jovaišu).

Man vadovaujant buvo parengta ir apginta 10 disertacijų iš senosios Lietuvos literatūros, o už lotyniškosios Lietuvos literatūros XVI–XVIII a. tyrimus 2006 m. man buvo skirta Lietuvos mokslo premija.

VU praleisti 47 metai yra man palikę labai gražius prisiminimus. Kvalifikuoti, reiklūs buvo mūsų dėstytojai, geranoriška atmosfera vyravo Klasikinės filologijos katedroje, kurios vedėja išdirbau 20 metų. Iš įsimintiniausių įvykių turbūt didžiausią įspūdį yra padariusios Universiteto 400 metų minėjimo iškilmės 1979 m.: minėjimai, eisenos, pasididžiavimo savąja Alma Mater atmosfera. Po dešimtmečio mus įtraukė Persitvarkymo Sąjūdžio sukelti

procesai, skatinantys norą keistis, pertvarkyti mokymo programas, atsisakant ideologinių mokslų ir įtraukiant esminius su Lietuvos istorija ir kultūra susijusius dalykus.

Prisimenu, kaip 1988 m. gruodžio 12 d. Sarbievijaus kieme (arkoje, vedančioje į Didįjį kiemą) buvo pakabintas Laisvės varpas. Formaliai jis buvo skirtas Vinco Kudirkos „Varpo“ 100 metų jubiliejui, tačiau iš tiesų jau ženklino naują nujaučiamos Nepriklausomybės erą.

Didžiulį įspūdį padarė popiežiaus Jono Pauliaus II 1993 m. rugsėjo 5 d. apsilankymas VU, susitikimas su universiteto bendruomene Šv. Jonų bažnyčioje.

2009 m., gavusi VU profesoriaus emerito statusą, išėjau į vadinamąjį „užtarnautą poilsį“. Tačiau poilsio dar iki šiol nejaučiu: esu kviečiama dalyvauti Klasikinės filologijos katedros studentų bakalauro ir magistro darbų gynimuose, rašau recenzijas doktorantų disertacijoms ir moksliniams straipsniams, dalyvauju VU, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto, Lietuvos valdovų rūmų organizuojamose mokslinėse konferencijose ir seminaruose, priklausau leidinio „Senoji Lietuvos literatūra“ redakcinei kolegijai.

Vis dėlto emeritūra, išlaisvinusi iš akademinio darbo, atvėrė galimybes tam, kam ligi tol trūko laiko – vertimams. Nuo 2008 iki 2019 m. pasirodė 10 mano išverstų knygų: du tomeliai Ovidijaus poezijos, Petro Skargos ir Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus pamokslai, Lietuvos jėzuitų teatro XVI–XVIII a. dramų rinktinė, proginės poezijos rinkinys „Kalbų varžybos“ ir kt.

Už antikinės, viduramžių, renesanso ir baroko literatūros vertimus 2020 m. man buvo skirta Kultūros ministerijos ir Vertėjų sąjungos teikiama Šv. Jeronimo premija.

Išeiti iš VU turbūt ne tik man nepavyksta. Jis traukia ne tik prisiminimais to, kas jame išgyventa, bet ir savo istorija, architektūra, savo aura, kuri ir telpa žodžiuose Alma Mater.

Ligi šiol palaikau ryšius su Klasikinės filologijos katedra, mano mėgstamiausia darbo vieta tebėra VU bibliotekos Retų spaudinių skyrius.

FILOSOFIJOS FAKULTETAS

ALBINAS BAGDONAS

Gyvenimo ir pagrindinių veiklų chronologija. Gimiau 1941 m. balandžio 12 d. Šilalės valsčiaus Zobielijos kaime. 1948–1960 m. Šilalės vidurinės mokyklos mokinys; 1960–1963 m. biologijos studijos Vilniaus universitete (VU); 1963–1966 m. aukštosios nervinės veiklos (ANV) fiziologijos studijos Maskvos M. Lomonosovo universitete (MVU); 1966–1969 m. aspirantūra Maskvos vystymosi biologijos institute ir MVU Psichologijos fakultete; 1969–1974 m. vyr. dėstytojas (nuo 1973 m. docentas) VU Psichologijos katedroje; 1974–1989 m. VU Specialiosios psichologijos laboratorijos (SPL) vyr. mokslinis bendradarbis; 1989–1996 m. Psichologijos katedros docentas; 1996–2005 m. VU Socialinio darbo katedros vedėjas; 2005–2018 m. VU Bendrosios psichologijos katedros profesorius; 2018–2021 m. VU Psichologijos instituto tyrėjas; 1973–2018 m. SPL vedėjas (ne pagrindinės pareigos); nuo 2021 m. lapkričio 23 d. VU profesorius emeritas.

Akademinei mokslinė veikla. 1960 m. pradėtos biologijos studijos VU, susidomiu smegenų veikla. Vadovaujant doc. S. Galberštui tyrinėjau varlės nervo ir raumens preparato atsaką į įvairius poveikius ypatumus, lankiau seminarus besikuriančioje Biofizikos katedroje. Šios katedros steigėjai (E. Naruševičius, D. Kirvelis ir V. Vanagas) pasiūlė mane neurofiziologijos studijoms 1963 m. atvykusiai MVU delegacijai, atrinkinėjusiai studentus studijų kryptims, kurių nėra Lietuvoje. 1963 m. rugsėjį atsidūriau MVU Biologijos fakulteto ANV fiziologijos katedroje prof. J. Sokolovo – garsaus neurofiziologo – Analizatorių laboratorijoje. 1966 m. gavęs ANV fiziologo diplomą įstojau į SSRS mokslų akademijos Vystymosi biologijos instituto aspirantū-

lą, bet tyrimų įrangą buvo J. Sokolovo naujai įkurtoje MVU Psichologijos fakulteto Psichofiziologijos katedroje. Preliminari tyrimų kryptis – delfinų echolokacijos neuroniniai mechanizmai (tuo metu puoselėta mintis delfinus panaudoti kariniais tikslais). Dėl didelių kaštų tokių tyrimų atsisakyta. Tęsiau studijų metais pradėtus jutimo neuronų reakcijų tyrimus. Lygiagrečiai dalyvauta ir delfinų echolokacinių gebėjimų tyrimuose, žuvusių delfinų smegenys buvo ruošiamos neurohistologiniams tyrimams. 1970 m. apginta disertacija „Triušio klausos ir regos neuronų dinaminės savybės“ (dabar tai vadinama *neuroplastiškumu*): pasiūlytas neuroninis pripratimo modelis, kuriuo buvo galima aiškinti psichologinio lygmens reiškinius – orientacinį refleksą, pripratimą, dėmesio savybes bei monotonijos būseną. 1970–1973 m. gyvūnų smegenų mikroelektrodinių tyrimų standą įrengiau ir steigiamoje SPL, konsultavau dėl panašaus stendo įrengimo VU Biofizikos katedroje (GMF, dabar GMC). Smegenų mikroelektrodinių tyrimų bumui silpnėjant (dideli kaštai, gyvūnų žalojimas) 1975 m. tokių tyrimų atsisakėme. Pradėjome selektyvaus dėmesio tyrimus: kaip sutelkiamas, perkeliamas ir paskirstomas dėmesys, kiek trunka sąmonės nukreipimas nuo vieno objekto į kitą. Nors tokie tyrimai taip pat reikalavo brangokos elektroninės įrangos, jie buvo priimtinesni tyrimo etikos požiūriu. Visa ši tyrimų medžiaga buvo panaudota habilitacijos procedūros apžvalgai parengti („Atrankumo – psichikos organizavimo principo raiškos tyrimai“, 2005). 1970 m. prasidėjo bendradarbiavimas su Lietuvos aklųjų draugija (LAD, dabar LASS). To bendradarbiavimo rezultatas – 1973 m. įsteigta (kartu su prof. A. Gučiu ir doc. J. Lape) SPL. Jos pagrindinė tyrimų kryptis – sutrikusios regos žmonių psichologiniai ypatumai. SPL formaliais steigėjais buvo LAD ir Lietuvos švietimo ministerija (tvirtino SSRS švietimo ministerija). LAD tyrimus finansavo 20 metų. SPL plėtojosi: ūkiskaitinės sutartys (dabar sakytume *projektai*) buvo sudaromos ir su kitais užsakovais (pvz., Lietuvos kultūros ministerija – skaitymo ir skaitybos tyrimai, Prienų aviacijos gamykla ir Kaliningrado vagonų statybos institutas – ergonominiai reikalavimai sklandytuvų ir vagonų įrengimui, Lietuvos kurčiųjų draugija – sensorinio protezavimo galimybės). 1970–1990 m. SPL įvykdė užsakomųjų darbų, kurių vertė 2 mln. rublių. 1989 m. SPL dirbo 31 etatinis darbuotojas (iš jų 26 mokslo darbuotojai) ir apie 30 antraeilininkų.

Man teko vadovauti projektams ir po Nepriklausomybės atkūrimo (jų bendra sąmatinė vertė per 1 mln. eurų). Išskirčiau kelis tokius svarbesnius projektus. 1994–1998 m. vykdytas tarptautinis Europos Komisijos finansuojamas (60 000 ekių) projektas (Belgija, Vengrija, Italija, Lietuva ir Rusija) DIGIBOOK (*Skaitmeninė knyga*). SPL užduotis buvo įvertinti tuo metu egzistavusių kalbos sintezatorių produkuojamos šnekos aiškumą. Gautos lėšos tuo laiku buvo didelės, tad pasitelkus programuotojus ir VU lietuvių kalbos specialistus buvo sukurtas pirmasis lietuviškos šnekos sintezatorius tuomet vyraavusios operacinės sistemos DOS pagrindu – dabar toliau tobulinamo sintezatoriaus *Liepa-2* pirmtakas. Atlikti keli neįgaliųjų socialinės reabilitacijos tyrimai, susiję su socialinių paslaugų centrų kūrimu Lietuvoje, išversta ir išleista Pasaulio sveikatos organizacijos parengta *Tarptautinė neįgalumo ir sveikatos klasifikacija* – TFK (vertėjas šių eilučių autorius), įtvirtinusi žmogaus įvertinimo ir paramos jam biopsichosocialinį modelį. Pradėti psichologinio įvertinimo ir tyrimo instrumentų kūrimo, adaptavimo ir standartizavimo darbai, kurie tęsiami iki šiol: standartizuoti intelekto, asmenybės ir psichologinės gerovės testai, plačiai naudojami sveikatos priežiūros, krašto apsaugos ir švietimo sistemose. SPL sukauptomis lėšomis buvo adaptuotas ir standartizuotas 7–17 m. amžiaus vaikų intelekto testas (WISC-III). ESF finansuotas (805 000 Lt) projektas „Neįgalumo nustatymo metodų adaptacija ir standartizacija“ įgalino parengti asmenų nuo 16 iki 95 m. amžiaus intelekto įvertinimo testus (WAIS-III, WASI), *Profesinių interesų klausimyną* (LPIK). Pasaulio banko projektas „Socialinių paslaugų centrų kūrimas Lietuvoje“ (1997–2001 m.) vykdytas kartu su Stokholmo universitetu (paslaugų poreikio tyrimai, centrų veiklos planavimas). Lietuvos ŠMM finansuotas psichologų perkvalifikavimo (bakalauro ir magistro pakopos) projektas (sąmata 2,3 mln. litų; 2010–2013 m.) įgalino ženkliai padidinti švietimo pagalbos psichologų kompetencijas.

Akademinei pedagoginei veiklai. SPL nuo 1970 m. tyrinėjo neįgaliųjų psichosocialinio funkcionavimo ypatumus. Tad po 1990 m. SPL aktyviai dalyvauja neįgaliųjų švietimo ir socialinių paslaugų sistemos pertvarkoje (parengiami Specialiojo ugdymo sistemos metmenys, kuriamas Pedagoginių psichologinių tarnybų modelis, dalyvauta rengiant Specialiojo ugdymo įstatymą, sukuriamas 2 val. trukmės videofilmas „Vaikai kaip vaikai“). Man teko kuruoti pirmąją

socialinio darbo studijų programą, nors jos iniciatorė buvo VU Sociologijos laboratorija. Vėliau šią iniciatyvą perėmė SPL ir 1994 m. pradėta realizuoti Socialinio darbo magistro studijų programa, o 1995 m. parengiau bakaluro pakopos bei specializuotų profesinių socialinio darbo studijų programas. 1996 m. įsteigiama Socialinio darbo katedra, kuriai teko vadovauti iki 2005 m. 1999 m. parengta Specialiojo ugdymo studijų programa. 2005 m. grįžau į Psichologijos katedrą, kurioje 2009–2016 m. vadovavau Psichologijos bakalauro studijų programai. Per visą darbo VU laikotarpį vadovauta per 250 studentų baigiamųjų darbų (psichologijos, socialinio darbo ir specialiosios pedagogikos kryptių). Vadovauta 15 daktaro disertacijų (sėkmingai apgintos 11).

Dėstytojo veiklą pradėjau dar būdamas aspirantu (1967–1969 m. dėščiau Analizatorių fiziologiją MVU psychologams). Per 52 metus VU dėstyti tokie dalykai: Sensorinių sistemų fiziologija, ANV fiziologija, Neurofiziologija, Zoopsichologija, Evoliucinė psichologija, Neuropsichologija, Pažinimo psichologija: jutimas, suvokimas, dėmesys ir atmintis, Anomalios raidos psichologija, Neįgaliųjų psichologija, Tyrimo planavimas, Mokymosi negalės. Dirbant VU pedagoginės veiklos nevykdyta tik vienus (1974/1975) mokslo metus (kai dėl politinių priežasčių buvo pasiūlyta savo noru palikti docento pareigas). Iki grįžimo į docento pareigas (1989) dirbau dėstytoju valandininku.

Leidybinė veikla. Nuo 1968 m. parengta ir publikuota per 100 mokslinių ir per 100 mokslo populiarinimo straipsnių, kelios mokymo priemonės, vadovėlis, du žodynai ir kelios kolektyvinės monografijos. Po kelias dešimtis straipsnių paskelbta „Lietuviškojoje tarybinėje enciklopedijoje“ (1–12 tomai) bei „Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje“ (1–25 tomai). Dar 1998 m. SPL pavyko gauti leidėjo teisę, kas įgalino pigiau parengti apie 25 leidinius dviejų serijų pavadinimais („Socionomija“ ir „Psichologijos klasika“). Parengti keli psichologijos testų vadovai ir jų priedai. Prie leidybos sėkmių priskirčiau ir realizuotą idėją leisti mokslinį žurnalą „STEPP: Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika“ (2001–2010 m. buvau vyr. redaktorius). Žurnalo leidyba iš SPL perduota VU leidyklai.

Visuomeninė veikla ir laisvalaikio pomėgiai. 1888–1991 m. teko vadovauti Lietuvos psichologų draugijos pertvarkai į savarankišką Lietuvos psichologų sąjungą (1989 m. sausį oficialiai atsiskirta nuo SSRS psichologų

draugijos). Narystė kitose struktūrose: Lietuvos neurobiologijos asociacija (nuo 2017), Tarptautinė neuropsichologijos draugija (nuo 2019), Tarptautinė socialinės gerovės taryba (2003–2004), „Visuotinės lietuvių enciklopedijos“ redakcinė taryba (2001–2015), Mokslo ir enciklopedijų leidybos centro Redakcinė konsultacinė taryba (nuo 2018), ŠMM Pedagogų atestacijos komisija (1995–2002), ŠMM Bendrojo ugdymo taryba (2004–2013), Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Prokurorų atrankos komisija (2017–2021), žurnalų „Psichologija“, „Gerontologija“, „Specialusis ugdymas“ bei „STEPP“ redakcinės kolegijos. Jaunystėje sportuota: pradžioje lengvoji atletika, įstojus į VU – savigynos imtynės (1962 ir 1972 m. Lietuvos pirmenybių bronzos medaliai, Vilniaus čempionas 1962 m., kelerius metus MVU čempionas). Bitininkas mėgėjas nuo 1971 m., groju armonika, dainuoju (choras „Vytis“, folkloro ansambliai „Šaltinis“ ir „Jerubė“, dalyvauta dviejose Lietuvos dainų šventėse). Šeima: žmona Irena, sūnūs (Šarūnas, 1972–1993), Vykintas ir Kęstutis, anūakai Mantas, Ignas, Kotryna, Austėja ir Elžbieta.

Žvilgsnis į VU iš atokumo. Su VU susijęs nuo 1960 m. Ryšiai su VU nutrūko ir 1963 m., išvykus studijuoti į MVU: nuolatiniai kontaktai su Biofizikos katedra. Dar 1966 m. rugpjūtį Pasaulinės psichologų draugijos 18-ojo kongreso Maskvoje metu užmezgiau kontaktus su VU psichologais prof. A. Gučiu ir doc. J. Lape (tartasi dėl darbo VU po aspirantūros). 62 metus buvus kartu pradėti jaustis VU dalelyte, įsiliejančia tarsi į integralą MES – gentį, akademinį sociumą, kolektyvinį etosą. Bet kuri atskiros asmens veikla VU yra kolektyvinio pobūdžio: darau tyrimą, rašau straipsnį, ruošiuosi paskaitoms, dėstau, organizuoju studijas ar net rašau šias eilutes – visa tai darau VU ir Filosofijos fakulteto etoso fone. Net dauguma išorinių veiklų vykdomos VU vardu. Štai kodėl konkrečios autorystės mokslinių publikacijų tekstuose pirmenybė teikiama asmeninio įvardžio daugiskaitinei formai MES: mes nustatėme, mes parengėme, mūsų nuomone... Todėl nėra lengva pasakoti pirmuoju asmeniu apie tai, kas nuveikta VU, nes dažniausiai už kiekvieno veiklos epizodo slepiasi didesnė ar mažesnė kitų asmenų, pirmiausia, bendradarbių, grupė. Per tuos 6 dešimtmečius jų buvo labai daug. Leidinio apie emeritus rengėjų buvau paprašytas individualizuoti tekstą, tad nori nenori tenka operuoti ir vienskaitiniais įvardžiais. Tačiau kiekvienas pavartotas žodelis *aš*, *mano* ar

man turi būti suprastas kaip *aš ir VU*, *mano ir VU*, *man ir VU*. Tekste vartoju trumpinį SPL, mėgindamas išvengti to *Aš*, o kartu parodyti, kad *ne tik Aš*, o *Mes*. Štai kas yra VU šių eilučių autoriui – man: kai reflektuoju savo gyvenimą, reflektuoju ir VU – bendradarbius, kai reflektuoju VU – reflektuoju ir save tarp VU kolegų. Pirmiausia tapatinuosi su SPL ir Psichologijos institutu (buvusiomis psichologijos katedromis). Pradėti teko Istorijos-filologijos fakultete, pabūta Istorijos fakultete, o karjera užbaigta 1989 m. įkurtame Filosofijos fakultete. SPL kartu su manimi taip pat pabuvojo visų trijų fakultetų padaliniu. Galimybė tapatintis stiprina saugumo ir silpnina nerimo jausmą. Taigi VU man buvo ne tik darbo vieta, bet ir psichologinis (o SPL – netgi politinis 1974–1989 m.) prieglobstis.

Nors amžiumi lenkiu nemažai VU emeritų, mano emeritūros stažas dar menkas – vos keli mėnesiai. Tad veikla šiame klube kol kas taip pat menka. Dėkui VU, kad galiu naudotis biblioteka, turėti el. paštą. Vadovauju dar porai nebaigtų baigiamųjų darbų, su SPL tęsėjos (nuo 2018) – Taikomosios psichologijos laboratorijos bendradarbiais rašome bendrus straipsnius, šlifuojuame vieną nebaigtą monografiją, Psichologijos institute rengiame Taikomosios neuropsichologijos studijų programą. Ir netikėtas grįžimas prie rusų kalbos: tarp karo pabėgėlių atsirado ir psichologijos studentų iš Ukrainos universitetų. Kai kuriems iš jų kol kas prieinama tik rusų ir ukrainiečių kalbos. Tenka rusų kalba juos konsultuoti. Kadangi prakalbau apie Ukrainą, norisi pridėti ir tokį svarbų epizodą: kai 1989 m. sausio 29 d. SSRS psichologų visą sąjunginiame suvažiavime pateikėme deklaraciją apie nepriklausomos Lietuvos psichologų sąjungos įsteigimą ir atsiskyrimą nuo sąjunginės draugijos, vienintelės respublikos (iš tuomet buvusių 15) – Ukrainos psichologų draugijos atstovas viešai priėjo ir spausdamas ranką pasveikino su tokiu drąsiu žingsniu. To nepadarė net mūsų broliškiausių respublikų – Latvijos ir Estijos psichologų delegacijos (estai netgi šiek tiek papriekaištavo, kad mes, lietuviai, labai jau skubame). Dar viena įdomi detalė: SSRS psichologų draugija nuo pat įkūrimo 1958 m. buvo registruota ne prie kokios nors sąjunginės institucijos, o prie RSFSR pedagogikos mokslų akademijos (sąjunginio lygmens tokios akademijos nebuvo). Taigi, visų respublikų psichologai formaliai priklausė Rusijos federacijos institucijai.

VYGINTAS BRONIUS PŠIBILSKIS

Į pasaulį atėjau Pasvalyje 1941 m. lapkričio 2 d. – Vėlinių dieną. Baigęs Pasvalio vidurinę mokyklą 1959–1964 m. studijavau Vilniaus universiteto (VU) Istorijos-filologijos fakultete, kur įgijau istoriko kvalifikaciją. Po trejų metų darbo švietimo sferoje, 1967 m. įstojau į VU Istorijos fakulteto aspirantūrą, o nuo 1970 m. tapau dėstytoju. Apgintų disertacijų (1972 ir 1987 m., nostrifikuota 1993 m.) tematika – Lietuvos kultūros švietimo įstaigų veikla 1940–1970 m. 1976 m. man suteiktas docento, 1989 m. – profesoriaus vardas. 1990–2009 m. vadovavau Politinės istorijos, Politologijos katedroms, Politikos studijų centrui. Dėščiau Komunikacijos, Filologijos, Filosofijos, Fizikos fakultetuose, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institute (TSPMI). Skaičiau Civilizacijų istorijos, Visuotinės ir Lietuvos kultūros, Klasikinių politinių teorijų istorijos, Šiuolaikinių politinių doktrinų, Politologijos kursų paskaitas. Vadovavau 5 doktorantams, kurie sėkmingai apgynė disertacijas, kaip narys arba pirmininkas dalyvavau 57 doktorantūros gynimo komitetuose, 5 habilitacijos procedūrose, oponavau 10 disertacijų. Buvau TSPMI doktorantūros kuratorius, instituto steigimo komiteto ir tarybos, Istorijos, Filosofijos fakultetų tarybų narys, VU Akademinės ir Mokslo komisijų, VU Tarybos narys, porą kadencijų (2002–2010) – VU Senato pirmininkas, jo Akademinių tradicijų komisijos vadovas. Parašiau scenarijus svarbiausiems to meto Universiteto renginiams, inicijavau studijų metų pabaigos ir senųjų kalendorinių metų palydėtuvių švenčių, rektorių portretų galerijos atsiradimą. Dalyvavau Valstybinėje komisijoje VU 425-osioms metinėms pažymėti, V šaukimo Lietuvos mokslo

tarybos ir jos socialinių mokslų nostrifikavimo komisijos veikloje, Švietimo ir mokslo ministerijos darbo grupėse. Buvau Lietuvos mokslo ir studijų fondo ekspertas, vienas Lietuvos politologų asociacijos įkūrimo iniciatorių, 1992–1996 m. – jos viceprezidentas. 2002–2004 m. VU atstovavau UNESCO Lietuvos nacionaliniame komitete. Stažavau Greifsvaldo (1978) universitete, Prancūzijos Ekso-Marselio universiteto Tarptautinių santykių tyrinėjimo institute (1995), Nicos universiteto Aukštųjų tarptautinių Europos studijų centre (1999). Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę ir atsivėrus naujoms tyrinėjimo galimybėms paskelbiau istorinių dokumentų, straipsnių apie iškilias asmenybes (M. Krupavičių, M. Romerį, V. Mironą, H. S. Šapšalą, M. K. Čiurlionį ir kt.), išleidau straipsnių rinkinį „Iš Lietuvos XX a. kultūros istorijos“ (1997), monografiją „Kazys Pakštas: tarp vizijų ir realybės“ (2003). Aktyviai įsitraukiau į VU istorijos ir paveldo tyrinėjimus, parašiau ir publikavau knygas „Mykolas Biržiška ir Vilniaus universitetas. Veiklos studija ir atsiminimų publikacija“ (2005, antras pataisytas leid. 2008), „Mykolas Biržiška. Patrioto, mokslininko, kultūrininko gyvenimo ir veiklos pėdsakais“ (2009). Su bendraautoriais parašiau „Vilniaus universiteto istoriją 1579–1994“ (1994), kurioje pirmą kartą kritiškai apžvelgiau sovietinį VU gyvenimo etapą. Dalyvavau pagal šią koncepciją parengiant jubiliejinus leidinius „Vilniaus universitetas 1579–1999“ (1999, lietuvių ir anglų k.), „Vilniaus universitetas 1579–2004“ (2004, lietuvių ir anglų k.). Būdamas darbo grupės vadovas, redaktorių kolegijos narys ir vienas autorių, drauge su kitais istorikais parengiau ir išleidau didelės apimties (1 057 p.) istorijos sintezę „Alma Mater Vilnensis: Vilniaus universiteto istorijos bruožai“ (2009). Paskelbiau 100 straipsnių, sudariau 6 knygas, tarp jų „Peliskas Bugailiškis. Gyvenimo vieškeliais“ (1994), „Papilio mokyklai – 400 metų“ (2002), „Atsiminimai apie M. K. Čiurlionį“ (2006). Inicijavau „Politologijos bibliotekėlės“ leidimą (išėjo keturios knygos), buvau TSPMI mokymo knygų serijos „Studijų šaltiniai“ redaktorių kolegijos narys, žurnalo „Politologija“ redaktorių kolegijos konsultantas, Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos tęstinio leidinio „Bibliotekinkystė“ redakcinės kolegijos narys. Įsteigiau ir daugelį metų buvau VU istorikų mokslo darbų „Lietuvos istorijos studijos“ (1992–2022 m. išėjo 48 tomai ir septyni specialieji priedai – mokslinių tyrimų knygos) bei vienintelės universitete knygų serijos „Fontes et studia historiae universitatis Vilnen-

sis“ (2002–2022 m. išleisti 34 didžiulės kultūrinės ir istorinės vertės leidiniai) atsakomasis redaktorius. Dalyvavau istorikų, kultūrologų ir politologų mokslinėse konferencijose. Esu ne kartą skatintas garbės, padėkos raštais, premijomis, pažymėtas VU Rektoriaus įsakymais, pagerbtas sveikinimais, paskelbtas nekonkursiniu profesoriumi, VU Rektoriaus premijos laureatu (2014). Už prof. Kazio Pakšto mokslinio ir kultūrinio palikimo propagavimą Lietuvos geografų draugijos apdovanotas profesoriaus Kazio Pakšto medaliu (2016).

1959 m. atvykus studijuoti į Vilnių mane visam gyvenimui pakėrėjo tada dar labai apšiurę, bet didingi, romantika dvelkiantys VU senieji rūmai. Iš tų dienų įsiminė puikūs dėstytojai (P. ir B. Dunduliai, J. Galvydis, J. Jurginis, S. Lazutka, A. Šidlauskas), šaunūs kurso draugai. Dirbant universitete ryškiausią įspūdį paliko bendravimas su iškiliomis asmenybėmis (rektorai J. Kubilius, R. Pavilionis, B. Juodka, filosofai E. Meškauskas, M. A. Šliogeris, istorikai A. Bumblauskas, E. V. Gudavičius, medikai G. Uždavinys, V. J. Sirvydis, teisininkai Z. Namavičius, E. Kūris, bibliotekos vadovės B. Butkevičienė, I. Krivienė ir kt.), nuolat tobulėti skatinanti atmosfera, geranoriškumo, tolerancijos dvasia. Džiaugiuosi sutikęs nemažą gabių, smalsių studentų, kurie, baigę universitetą, aktyviai reiškiasi įvairiose veiklos sferose. Teko stebėti, dalyvauti daugelyje įdomių, reikšmingų Alma Mater gyvenimo įvykių, bet itin įsiminė VU įsteigimo 400 m. jubiliejaus išklmės, popiežiaus Jono Pauliaus II, Čekijos Respublikos prezidento V. Havelo vizitai. Džiaugiuosi, kad dalyvavau komisijoje, sprendusioje, ką VU bibliotekos paminklinėse duryse, skirtose M. Mažvydo „Katekizmo“ 450 m. jubiliejui, turi pavaizduoti skulptorius J. Meškelevičius.

Tapęs profesoriumi emeritu (2011) veiklos ar bendravimo trūkumo nepajutau, nes ir toliau buvau kelių svarbių projektų dalyvis. Iki 2014 m. vadovavau VU istorikų tęstinio leidinio „Lietuvos istorijos studijos“, iki 2015 m. – knygų serijos „Fontes et studia historiae universitatis Vilnensis“ redaktorių kolegijoms. Buvau fotografijų albumo „Vilniaus universitetas šiandien“ (2012) redakcinės kolegijos narys, vadovavau darbo grupei, rengusiai VU istorijos sintezės „Alma Mater Vilnensis: Vilniaus universiteto istorijos bruožai“ antrą, pataisytą ir papildytą leidimą (2012). Esu stambios (885 p.), VU paveldui skirtos kolektyvinės monografijos „Alma Mater Vil-

nensis: Vilniaus universiteto turtai istorijos skersvėjuose (XVI–XXI amžiai)“ (2016) sumanytojas, atsakomasis redaktorius ir vienas autorių. Talkinau žurnalistei J. Mičiulienei rengiant knygą „Kazimieras Motieka – advokatas ir Lietuvos byloje“ (2020), joje paskelbiau straipsnį apie daugelį metų trukusią draugystę su Motiekių šeima. 2021 m. VU leidykla serijoje „Vilniaus universitetas visiems“ išleido mano knygą „Kazys Pakštas ir atsarginė Lietuva“.

Per dešimt emeritūros metų perskaičiau keliolika pranešimų, iš jų verta paminėti šiuos: „Profesorius Povilas Pakarklis – kontroversiška asmenybė“ (P. Pakarklio 110-ųjų gimimo metinių minėjimas Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje, 2012 m. lapkričio 26 d.); „Biržiškų šeima Lietuvos istorijoje“ (Vilniaus Mykolo Biržiškos gimnazijos moksleivių ir mokytojų susirinkimas, 2013 m. gegužės 15 d.); „Klubų istorijos bruožai pasaulyje ir Lietuvoje“ (Vilniaus „Rotary“ klubas, 2014 m. spalio 26 d.); „Profesoriaus Kazio Pakšto idėjų lobynas ir dabartis“ (Lietuvos geografo draugijos suvažiavimas, 2016 m. gegužės 27 d.); „Signataras iš Gulbės herbo giminės“ (Signatarų namai, konferencija „Lietuvos Tarybos narių, nepriklausomos valstybės Lietuvos Respublikos kūrėjų sukaktys“, 2017 m. balandžio 27 d.). Įvairiomis progomis pasakiau nemaža kalbų, iš kurių reikšmingesnės: Atsisveikinimo kalba brolių Biržiškų ir Bronislavos Biržiškienės perlaidojimo valstybinėse iškilmėse (Šv. Jonų bažnyčia, 2018 m. liepos 10 d.); Draugų vardu kalba Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataro K. Motiekos valstybinių laidotuvių ceremonijoje (Antakalnio kapinės, 2021 m. rugsėjo 3 d.). Be to, pasisakyta 7 naujų knygų sutiktuvėse, moderuotas leidinio apie K. Motieką pristatymas (Signatarų namai, 2020 m. kovo 11 d.). Apie prof. K. Pakšto gyvenimą ir veiklą kalbėta Lietuvos televizijos laidoje „Daiktų istorijos“ (2021 m. kovo 16 d.). Kolegų profesorių emeritų buvau išrinktas į 2018 m. spalio mėn. įsteigto VU profesorių emeritų klubo valdybą, nuo 2020 m. gegužės mėn. esu šio klubo prezidentas. Džiaugiuosi, kad klube įgijau daug naujų bičiulių, susipažinau su iškiliais įvairių mokslų atstovais. Atstovaujant klubui dalykinius ryšius tenka palaikyti su VU rektoriumi prof. R. Petrausku, administracijos, padalinių vadovais, darbuotojais. Mokslo ir leidybos reikalais lankausi VU bibliotekoje ir leidykloje.

Skaitau grožinę literatūrą, bandau tapyti, drauge su žmona Lietuvos muzikos ir teatro akademijos profesore Audrone Teofile (Matulionyte) lan-

kome spektaklius, koncertus, su draugais ar dviese su žmona keliaujame, dažniausiai būname Niujorke, kur gyvena sūnus Liutauras. Nemaža laiko skiriu asmeninės bibliotekos tvarkymui, o atrinktas knygas dovanoju Pasvalio M. Katiliškio viešajai bibliotekai (joje yra mano vardo fondas). Sukaupti rankraščiai, dokumentai, korespondencija, ikonografija keliauja į VU Rankraštiną (F 296).

Literatūra norintiems sužinoti daugiau:

- M. Bložė, „Lietuvos istorijos studijų“ vyriausiojo redaktoriaus sukaktis. Vygintui Broniui Pšibilskiui – 65-eri, *Lietuvos istorijos studijos*, 2007, nr. 19, p. 178.
- Pšibilskis Vygintas Bronius, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 19, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2011, p. 256.
- Pšibilskis Vygintas Bronius, *Kas yra kas Lietuvoje*: Lietuvos valstybės metraštis 1990–2010, Vilnius: UAB „Leidybos studija“, 2013, p. 742.
- A. Grinevičiūtė, Po Vilniaus universiteto skliautais – kraštiečiui skirta jubiliejinė paroda, *Darbas*, 2016, nr. 146 (gruodžio 27), p. 3.
- N. Bulotaitė, Dingęs ir atrastas universiteto paveldas, arba nežinomi universiteto istorijos epizodai, *Universitas Vilnensis*, 2017, nr. 1 (vasaris), p. 10.
- A. P. Kasperavičius, Garbingas Vyginto Broniaus Pšibilskio jubiliejus, *Lietuvos istorijos studijos*, 2017, t. 39, p. 167–169.
- N. Bulotaitė, Pasvalio žemės išaugintam istorikui gimtojo miesto vardas visada gyvas, *Šiaurietiški atsivėrimai*, 2017, nr. 1, p. 64–68.

PETRAS HENRIKAS VAITKEVIČIUS

Gimiau 1939 m. rugpjūčio 22 d. Kaune. Nuo 1955 m. mokiausi Kauno m. 2-ojoje gimnazijoje, nuo 1958 m. studijavau Kauno politechnikos institute (dabar Kauno technologijos universitetas) ir ne visu etatu dirbau Kauno respublikinėje klinikoje (dalyvavau širdies ritmo reguliavimo procesų tyrimuose). 1962 m. baigiau institutą (skaičiavimo įrenginių specialybę) ir pradėjau dirbti Vilniaus universiteto (VU) Biochemijos ir biofizikos katedroje asistentu. Tyrimų objektas – neuroniniai procesai, susiję su regimųjų vaizdų suvokimu. 1965–1968 m. buvau Maskvos valstybinio universiteto (MVU) ir Mokslų akademijos Skaičiavimo centro aspirantas (moksliniai vadovai – MVU profesorius S. V. Fominas (matematikas) ir profesorius (Rusijos ir Amerikos akademikas) E. N. Sokolovas (psichofiziologas)). Tyrimų objektas – neuroninių procesų, susijusių su regimųjų vaizdų suvokimu, modeliavimas. Vėliau, remiantis tyrimų rezultatais, rusų kalba išleistos dvi monografijos („Dirbtiniai jutimo organai“ (1979, kartu su S. V. Fominu ir E. N. Sokolovu) ir „Neurointelektas – nuo neuronų iki neurokompiuterio“ (1989, kartu su E. N. Sokolovu)). Abi monografijas galima rasti Amerikos (Harvardo, Stanfordo ir kitų universitetų) bei Kinijos bibliotekose. Baigęs aspirantūrą dvejus metus dirbau jaunesniojo mokslinio bendradarbiu Eksperimentinės ir klinikinės medicinos institute. Vėliau pradėjau eiti mokslinio bendradarbio, profesoriaus pareigas VU (Fizikos, Filosofijos fakultetuose). Greta mokslinio darbo, skirto neuroninių procesų, susijusių su regimųjų vaizdų suvokimu, tyrimams, dalyvavau ir pedagoginiame darbe.

Išleistos dvi monografijos („Pojūčiai ir suvokimas: regimųjų vaizdų suvokimas“, 2002; „Pojūčiai ir suvokimas: uodimas, skonis ir lyta“, 2014). Tyrimų objektas – regimųjų vaizdų (objektų spalvos, jų padėties regimoje erdvėje) suvokimas, suvokimo iliuzijos ir jų sąryšis su neuroniniais procesais, neuronų ritminio aktyvumo įtaka suvokimui. 1975 m. SSRS mokslų akademijos Biofizikos institute (Puščinas) man suteiktas fizikos-matematikos kandidato laipsnis, o 1985 m. Maskvos universitete suteiktas psichologijos (psichofiziologijos) mokslo daktaro laipsnis.

Kalbant apie neuroninių procesų ryšį su suvokimu, reikia skirti bent du etapus. Pirmas etapas susijęs su lokalių objektų požymių išskyrimu (pavyzdžiui, atskirų objekto fragmentų suvokimas, jų padėties erdvėje suvokimas ir t. t.). Šie procesai tiesiogiai yra nepastebimi, kai kalbame apie viso objekto (o ne jo dalies) suvokimą. Antras etapas susijęs su lokalių fragmentų sujungimu, kuris atsakingas už viso objekto suvokimą. Pavyzdžiui, kai žiūrime į žmogaus veidą, mes matome daugybę atskirų jo fragmentų (akis, antakius, nosį, lūpas ir t. t.); norint suvokti veidą, reikia, kad minėti fragmentai būtų suvokiami tam tikroje erdvės vienas kito atžvilgiu vietoje. Žinoma, kad, esant tam tikriems neuroninių procesų sutrikimams, šie fragmentai suvokiami nesusiję, išsidėstę skirtingose regos lauko vietose – matome veidą, lyg jis būtų sukarpytas ir atskiros jo dalys atsitiktinai išmėtytos regimajame lauke. Kitas atvejis, kai dailininkas „tarsi atsitiktinai“ valingai išmėto veido fragmentus, bet toks vaizdas suvokiamas kaip prasmingas veido portretas. Galima klausiti, nuo ko priklauso šie suvokimo procesai, nuo ko priklauso, kad veido fragmentai prasmingai išsidėsto regos lauke ir laiko sekoje. Mano tyrimuose buvo ieškoma apibendrintų neuroninių procesų, susijusių su suvokimu, neatskiriant lokalių ir globalių procesų. Rezultatai pateikti minėtose mokslinėse monografijose ir straipsniuose, publikuotuose žurnaluose „Biological Cybernetic“ (1983), JOSA A („Journal Optical Society of America“, 2008), „Neural Computation“ (2020); straipsniuose monografijoje rusų kalba „Vektorinė psichofizika – nuo neuronų iki elgesio“ (2019, Maskvos universiteto leidykla). Esu Amerikos optikos draugijos (*Optical society of America*) narys, kviečiamas recenzuoti straipsnius, pateiktus prestižiniam žurnalui „Journal of Vision“. Būdamas emeritu dalyvavau organizuojant vienos sekcijos darbą

(Fechner Day 2018: Proceedings of the 32nd Annual Meeting of the International Society for Psychophysics, Maskva).

Apie darbą VU galiu pasakyti tik gerus žodžius – čia buvo sudarytos visos sąlygos kūrybingam darbui, nepaisant sudėtingų periodų sulaukiau paramos visuose lygmenyse (nuo katedros, fakulteto iki rektorato). Kalbant apie ateitį yra planų tęsti pradėtą mokslinį darbą.

Per emeritūros laikotarpį yra paskelbta jau 8 moksliniai straipsniai užsienio ir Lietuvos moksliniuose žurnaluose. Darbas vykdomas su buvusiais Filosofijos fakulteto ir Gamtos mokslų centro bendradarbiais.

Siekdamas palaikyti ryšį su VU ir savo kolegomis stengiuosi dalyvauti Profesorių emeritų klubo renginiuose.

FIZIKOS FAKULTETAS

JONAS GRIGAS

Fizikas, habilituotas fizinių mokslų (fizikos) daktaras, Vilniaus universiteto (VU) profesorius emeritas, Lietuvos mokslų akademijos (LMA) tikrasis narys emeritas.

Gimiau 1938 m. balandžio 10 d. Kabelių kaime, Varėnos rajone. 1956 m. baigiau Marcinkonių (Varėnos r.) vidurinę mokyklą ir įstojau į VU Fizikos ir matematikos fakultetą. 1961 m. baigiau studijas ir įgijau fiziko kvalifikaciją.

1961–1963 m. dirbau Vilniaus radijo matavimo mokslinio tyrimo instituto inžinieriumi. 1963 m. VU Radiofizikos katedros vedėjas prof. Povilas Brazdžiūnas pakvietė mane grįžti į katedrą. Čia 1964 m. pradėjau kurti Mikrobanginės dielektrinės spektroskopijos mokslinę laboratoriją (MSL) ir mikrobangomis tirti puslaidininkių, feroelektrikų ir kitų giminingų kristalų dinامينius poliarizacinius reiškinius. 1968 m. apgyniau mokslų kandidato (1993 m. nostrifikuota į daktaro) disertaciją „ Sb_2S_3 tipo monokristalų dielektrinių savybių tyrimas plačiame superaukštų dažnių diapazone“.

1963–1970 m. dirbau VU Fizikos fakulteto Radiofizikos katedros asistentu, vyr. dėstytoju. Iki 2000 m. vadovavau MSL. 1970–1982 m. buvau VU Radiofizikos katedros docentas, 1972–1973 m. stažavau Čekijos mokslų akademijos Fizikos institute Prahoje. 1978–1990 m. buvau SSRS mokslų akademijos Feroelektrikų ir dielektrikų mokslo tarybos narys. 1980 m. Latvijos mokslų akademijos Fizikos institute apgyniau fizikos ir matematikos mokslų daktaro disertaciją „Faziniai virsmai ir feroelektriniai reiškiniai antimonito šeimos kristaluose“ (1993 m. nostrifikuotas habilituoto daktaro mokslinis laipsnis).

Nuo 1982 m. buvau VU Radiofizikos katedros profesorius, 1986 m. man paskirta Valstybinė mokslo premija už darbų ciklą „Aukštojo dažnio plazminiai ir segnetoelektriniai reiškiniai kristaluose“. 1988–1989 m. dirbau mokslinį darbą ir skaičiau paskaitas Indijos Bombėjaus branduolinių tyrimų centre, Delio universitete ir Indijos technologijos institutuose Delyje, Karagpure ir Madrase, taip pat Lenkijos Vroclavo universitete. 1989 m. dirbau mokslinį darbą ir skaičiau paskaitas Vasedos, Hokaido, Hirošimos, Ivakio Meisei ir kt. Japonijos universitetuose. 1990–1994 m. dirbau mokslinį darbą ir skaičiau paskaitas Prancūzijos Meco universitete, 1988–1993 m. buvau VU Radiofizikos katedros vedėjas. 1994 m. buvau išrinktas nekonkursiniu VU profesoriumi ir LMA nariu ekspertu. 1995 m. dirbau mokslinį darbą ir skaičiau paskaitas Ajovos, Nebraskos ir Čikagos (JAV) universitetuose. 1996 m. man paskirta Lietuvos mokslo premija už darbų ciklą „Feroelektrikų ir jiems giminingų kristalų mikrobanginė dielektrinė spektroskopija“. 1997–2003 m. dirbau mokslinį darbą ir skaičiau pranešimus seminaruose Ajovos universitete, Lenkijos mokslų akademijos Žemų temperatūrų ir struktūros tyrimo institute, Lenkijos Silezijos universitete.

1995 m. JAV Ajovos universitete padėjau sukurti mikrobanginį asfalto dangos kokybės matuoklį realiame laike, paskelbiau keletą mokslinių straipsnių ir gavau JAV patentą Nr. 5952561. Iki 2000 m. plėtočiau bendrus tyrimus su Rusijos, Lenkijos, Čekijos, Baltarusijos, Azerbaidžano, Prancūzijos, Vokietijos, Didžiosios Britanijos, Japonijos, JAV, Indijos universitetais, paskelbiau bendrų publikacijų.

Nuo 2002 iki 2011 m. kartu su Silezijos universiteto prof. E. Talik vykdžiau feroelektrinių kristalų rentgeno spinduliais sužadintų fotoelektronų spektroskopijos (XPS) tyrimus. Buvo ištirti daugelio feroelektrinių kristalų fotoelektronų spektrai nuo 0 iki 1 400 eV energijos srityje, ištirta šių kristalų valentinės juostos ir gilių lygmenų sandara, teoriniais skaičiavimais parodyta paviršiaus ir tūrio atomų įtaka jai, nustatyta feroelektrinių fazinių virsmų įtaka, nustatyti atomų cheminiai poslinkiai feroelektrinėje ir paraelektrinėje fazėse ir pastebėti iki tol nežinoti reiškiniai – fazinio virsmo sukeltas ryšio energijų suskilimas, taip pat jų suskilimas nebendramatėje TiInS_2 fazėje.

Plėtotų su bendradarbiais tyrimų rezultatai buvo paskelbti daugiau nei 200 mokslinių straipsnių tarptautiniuose mokslo žurnaluose (dauguma jų *ISI Web of Science* bazėje), skaityti pranešimai dešimtyse tarptautinių mokslinių konferencijų Rusijos, Baltarusijos, Ukrainos, Azerbaidžano, Lenkijos, Čekijos, Vokietijos, Austrijos, Danijos, JAV, Japonijos, Indijos, Taivano universitetų ir kitų mokslo centrų seminaruose. Turiu 9 išradimus ir 1 JAV patentą.

Daug dėmesio skyriau mokslo populiarinimui. Skaičiau daug viešų paskaitų Lietuvos mokyklose ir kitose įstaigose visuomenei, paskelbiau kelis šimtus mokslo populiarinimo straipsnių žurnaluose ir laikraščiuose. Kelis dešimtmečius plėtoti bendri tyrimai su Ukrainos Užhorodo universitetu apibendrinti tarptautinio autorių kolektyvo monografija „Phase Transitions in Ferroelectric Phosphorous Chalcogenide Crystals“ (2006, 2008).

Sukūriau savo mokslinę mokyklą. Taikiau originalius mikrobanginės spektroskopijos metodus, atradau naujų feroelektrikų ir fazinių virsmų, ištyriau fazinių virsmų mechanizmus ir minkštąsias feroelektrines modas, sukeliančias fazinius virsmus, kurių dažnis yra mikrobangų diapazone. Bendradarbiavau ir skelbiau bendrus mokslo darbus su daugelio šalių mokslo įstaigomis.

2000 m. buvau išrinktas LMA nariu korespondentu, o 2009 m. tapau VU profesoriumi emeritu. 2011 m. išrinktas LMA tikruoju nariu, nuo 2013 m. tapau LMA akademiku emeritu.

Aktyviai dalyvavau tarptautiniuose mokslo renginiuose: 1965–1990 m. skaičiau kviestinius ir kitus žodinius pranešimus apie 30-yje SSRS feroelektros konferencijų ir seminarų; 4-ojoje, 6-ojoje, 7-ojoje ir 8-ojoje tarptautinėse feroelektros konferencijose: Leningrade (1977), Kobėje (Japonija, 1985), Sarbriukene (Vokietija, 1989), Geitersberge (JAV, 1993), Madride (Ispanija, 2001); 5-ojoje, 6-ojoje, 7-ojoje ir 8-ojoje Europos feroelektros konferencijose: Malagoje (Ispanija, 1983), Poznanėje (Lenkija, 1988), Dižone (Prancūzija, 1991), Neimegene (Olandija, 1995), Blede (Slovėnija, 2007); 2-ajame, 3-iajame ir 5-ajame Rusijos–Japonijos feroelektros simpoziumuose: Kiote (Japonija, 1980), Novosibirske (1984) ir Maskvoje (1994); 15-ojoje, 16-ojoje, 17-ojoje, 18-ojoje, 20-ojoje, 21-ojoje ir 22-ojoje tarptautinėse feroelektrikų fizikos

(Lenkija) konferencijose (Vroclavas, 1988, 1989, 1990, 1991, 1993, 1995, 1996, 1998, 1999, 2000; Lvovas, 2006; Krokuva, 2008); 5-ojoje Indijos nacionalinėje dielektrikų ir feroelektrikų konferencijoje (Tirupatis, 1989); konferencijoje „Fundamental Experiments in Ferroelectricity“ (Viljamsbergas, JAV, 1991); XI ir XII tarptautinėse konferencijose „Vandenilinių ryšių tyrimo horizontai“ (Birštonas, 1995; Austrija, 1997); NVS / JAV feroelektros simpoziume (Sankt Peterburgas, 1992); JAV / NVS / Baltijos feroelektros simpoziume (Bozmannas, JAV, 1997); konferencijoje „Netvarkios kristalų struktūros“ (Vroclavas, 1997); Lietuvos nacionalinėse fizikos konferencijose (1995, 1997–2007); Japonijos / NVS / Baltijos feroelektros simpoziumuose (Tokijas, 1998; Sankt Peterburgas, 2002; Vilnius, 2008); tarptautinėje konferencijoje „Spectroscopy & Structure“ (Vilnius, 2004), Europos elektrokeramikos konferencijoje (Portorožas, Slovėnija, 2001; Berlynas, 2007), Azijos feroelektros konferencijoje (Taipėjus, Taivanas, 2008); Lietuvos–Ukrainos ir Lenkijos feroelektrikų fizikos konferencijoje (Taujėnai, 2010) ir kt.

Pagrindinė mokslo sritis: fizika, kondensuotos medžiagos. Mokslinių interesų sritys: feroelektra ir faziniai virsmai kristaluose; feroelektrikų ir giminingų medžiagų mikrobanginė dielektrinė ir rentgeno fotoelektroninė (XPS) spektroskopija.

Parengiau 14 mokslo daktarų, 2 tapo habilituotais daktarais, oponavau Lietuvos, Rusijos, Ukrainos, Lenkijos, Prancūzijos, Indijos, Azerbaidžano doktorantų disertacijas.

Išleida mokslines monografijas:

1. *Microwave Dielectric Spectroscopy of Ferroelectrics and Related Materials*, OPA Gordon and Breach Publ. Inc., Amsterdam, 1996. 336 p.
2. *Phase Transitions in Ferroelectric Phosphorous Chalcogenide Crystals*, Vilnius University Press, 2006 (2008). 464 p. (su bendraautorais).

Skačiau paskaitų kursus: a) bakalaurantams: Radiotechnika; Vakuuminė elektronika; Mikrobanginė elektronika; Feroelektriniai reiškiniai ir faziniai virsmai; Bendroji fizika ir termodinamikos pagrindai; b) magistrantams: Elektromagnetiniai laukai ir gyvybė; Feroelektrikai – naujosios informacinių technologijų medžiagos; c) doktorantams: Poliarizaciniai reiškiniai ir faziniai virsmai kondensuotose medžiagose.

Išleidau mokymo priemones studentams:

1. *Mikrobanginė elektronika* (I d.), Vilnius, 1977. 80 p.
2. *Mikrobanginė elektronika* (II d.), Vilnius, 1979. 100 p.
3. *Segnetoelektriniai reiškiniai ir faziniai virsmai*, Vilnius, 1987. 155 p.

Paskelbiau daugiau nei 350 mokslo populiarinimo straipsnių, buvau Švietimo ir mokslo ministerijos mokslo populiarinimo konkursų darbų 2003–2009 m. nugalėtojas.

Buvau „Lietuvos fizikos žurnalo“, „Mokslo ir gyvenimo“ redakcinių kolegijų narys; *ISI Web of Science* žurnalo „Journal of Physics“ asocijuotasis redaktorius, žurnalų „Ferroelectrics“, „Physica status solidi“, „Journal of Physics and Chemistry of Solids“, „Physica B“ ir kt. recenzentas.

Tapęs profesoriumi emeritu (2009) paskelbiau penkis mokslinius straipsnius.

Kasmet parašydavau po kelias dešimtis mokslo populiarinimo straipsnių, išleidau penkias mokslo populiarinimo knygas.

Mano kaip mokslininko biografija pateikiama 20-ye pasaulio enciklopedijų, tarp jų „Kas yra kas Lietuvoje“, „Who is Who in the World“, „Who is Who in Europe“, „Who is Who in Science and Engineering“, „2000 Outstanding Scientists in the 20th Century“, „Outstanding Scientists in the 21st Century“, „Outstanding Scholars of the 21st Century“, „500 Leaders of Science“, „Great Minds of the 21st Century“, „Eminent People of Today“ ir kt.

KĘSTUTIS JARAŠIŪNAS

Gimiau karo metais (1943 m. gruodžio 20 d.) Šiauliuose. Ten sidabro medaliu baigiau 7-ąją vidurinę mokyklą (dabar S. Šalkauskio gimnazija) ir 1961 m. įstojau į Vilniaus universiteto (VU) Fizikos-matematikos fakultetą. Studijas trejiems metams nutraukė privalomoji tarnyba Sovietinėje armijoje. Grįžęs studijas derinau su dalyvavimu VU dainų ir šokių ansamblyje ir darbu Fizikos fakulteto mokslinėje laboratorijoje. Baigęs universitetą, pagal paskyrimą 3 metams (1969–1972) su šeima išvykau į Žemės ūkio mechanizacijos ir elektrifikacijos institutą Raudondvaryje, kur naudodamas radioaktyviuosius izotopus tyriau įvairius technologinius procesus. 1972 m. rudenį grįžau į Vilnių dirbti mokslinio darbo Fizikos fakulteto Puslaidininkių fizikos probleminėje laboratorijoje. Kolegų šiauliečių (R. Baltramiejūno, J. V. Vaitkaus) dėka pasirinkau naują mokslinę kryptį – šviesa indukuotų dinaminių gardelių puslaidininkiuose tyrimus ir panaudojimą puslaidininkių fotoelektrinių savybių charakterizavimui bei jų pritaikymą technologiškai svarbių puslaidininkių kristalų bei sandarų medžiagotyrai. Šioje tarpdisciplininių tyrimų srityje, integruojant žinias iš netiesinės optikos, holografijos bei puslaidininkių fizikos, pavyko sukurti naujus matavimo būdus technologiškai svarbių puslaidininkių medžiagotyrai. Darbų originalumą patvirtino 6 išradimai (1976–1986), o patys darbai buvo pripažinti pionieriškais tarptautinėje fizikų bendrijoje (*Optical Phase Conjugation*, ed. R. A. Fisher, Acad. Press, 1983, chapter 10). Šioje srityje įgijau mokslų daktaro (1976) ir habilituoto mokslų daktaro (1990) laipsnius. Plėtoti šiuos darbus padėjo podaktarinės studijos Brauno universitete (JAV, 1977–1978) bei

ilgalaikės mokslinės stažuotės užsienio mokslo centruose: Prancūzijos CNRS Optikos institute (Orsė, 1992, 1995), Fulbrighto stažuotė Ajovos universiteto Pažangių technologijų centre (Ajova, 1999–2000), Baltijos–Amerikos laisvės fondo (BAFF) stažuotė Virdžinijos sandraugos universitete (2011–2012). Gautos žinios buvo panaudotos taikomųjų tyrimų plėtrai VU, buvo plėtojami tarptautiniai moksliniai ryšiai, inicijuoti nauji tarptautiniai projektai. Ypač įsimintina stažuotė Brauno universitete pagal IREX mainų programą dinaminės holografijos pradininko prof. H. J. Gerritseno grupėje. Sėkmingi tyrimai su pikosekundiniais dvispalviais lazerio pluošteliais pademonstravo naujas optinių-holografinių metodų su laikine skyra galimybes puslaidininkių paviršiaus tyrimams. Mielai bendravau su lietuviška diaspora ir inteligentija Rytų pakrantėje, jų pakviestas skaičiau pranešimą lietuvių Kultūros ir mokslo 3-iajame simpoziume Čikagoje (1977) apie Lietuvos fizikų pasiekimus. Nuoširdus bendravimas su Amerikos lietuviais paliko gilų ir teigiamą pėdsaką mano pažiūrose, o man dovanotos knygos apie nepriklausomos Lietuvos ir jos okupacijų laikmetį atkeliavo su manimi į Vilnių. Deja, kai kurios jų Glavlito buvo sulaikytos kaip neleistinos, tačiau pateko į universiteto bibliotekos specfondus. Atkūrus nepriklausomybę, šios knygos, dideliame mano džiaugsmui, persikėlė į mano asmeninę biblioteką. Nors grįžus įgytas išvalgas apie perspektyvius tyrimus ir išvykas į tarptautines konferencijas teko atidėti vėlesniam laikui – iki nepriklausomybės atkūrimo, visgi to laikotarpio mano ir kolegų moksliniai darbai – nauji puslaidininkinių medžiagų tyrimo metodai ir jų panaudojimas Lietuvos mikroelektronikos įmonėse buvo sėkmingi ir įvertinti 1988 m. LSSR Ministrų Tarybos diplomu.

Nepriklausomybės atkūrimas atvėrė naujas galimybes bendrauti su Vakarų Europos mokslo centrais. Sukurtos holografinės matavimo metodikos buvo plėtojamos bendradarbiaujant su Optikos institutu (CNRS, Orsė): dr. G. Rooseno laboratorijoje tyriau šviesa indukuotų dinaminių gardelių metodus su laikine skyra fotorefraktyviuose kristaluose. Šią patirtį perdaviau VU doktorantams. 1995 m. Odensės universitete (Danija) prof. J. Hvamo grupėje dinaminių gardelių metodu tyriau ultrasparčią koherentinę sąveiką, o 1999 m. Tokijo universitete prof. K. Kurodos kvietimu dalijausi su jo doktorantais holografinių metodų taikymu fotorefraktyvių kristalų tyrimuose.

Už darbų ciklą „Šviesa sužadintų elektronų dinamika puslaidininkiuose“ (1985–1995) man kartu su kolegomis G. Juška, L. Subačiumi, J. V. Vaitkumi buvo įteikta 1996 m. Lietuvos mokslo premija.

NATO programa „Mokslai taikai“ atvėrė naujas augimo galimybes. Mano mokslinės grupės laimėtas projektas „Naujų optinių metodų ir prietaisų puslaidininkinių junginių ir sandarų charakterizavimui kūrimas“ (2001–2005) skyrė didžiules lėšas (836 tūkst. Lt) įrangai ir integravimuisi į Europos mokslinių tyrimų erdvę. Optinės diagnostikos laboratorija mano vadovaujamame Puslaidininkinės optoelektronikos skyriuje buvo atnaujinta moderniais lietuviškais pikosekundiniais lazeriais, žemų temperatūrų įranga, užmezgėme ryšius su Švedijos, Prancūzijos, Vokietijos, JAV mokslo ir technologijų centrais, sukūrėme analogų neturinčius holografinius prietaisus ir juos perdavėme JAV mokslo ir industrijos konsorciui. Sukurta bazė ir tarptautiniai moksliniai ryšiai leido universitetui vykdyti Europos Sąjungos (FP5, FP6, FP7), NATO, EUREKA projektus, įsijungti į aktualių pasaulyje puslaidininkinių medžiagų (GaN, deimantų, SiC bei nitridinių junginių šviestukams) ir jų technologijų tyrimus. Tuo laikotarpiu sėkmingos veiklos patvirtintos 4 LR patentais, įvertintos keliomis VU Rektoriaus premijomis, LR valstybine stipendija nusipelnusiems mokslininkams, Belgijos Karalystės apdovanojimu už mokslinius ryšius (2007). Detaliau apie mano vykdytus mokslinius projektus ir kitas veiklas 1990–2015 m. laikotarpiu galima rasti leidinyje „Asmenybės. 1990–2015 m. Lietuvos pasiekimai. II dalis“ (2015). Mano ilgametę kryptingą mokslinę veiklą kuriant ir plėtojant dinaminės holografijos metodus sparčių vyksmų stebėsenai puslaidininkiuose Lietuvos mokslo taryba įvertino 2014 m. P. Brazdžiūno premija (eksperimentinė fizika). Šiame darbų cikle (2000–2014) nauja metodologija, sujungianti dvi mokslo šakas – dinaminę holografiją ir fotoelektrinius reiškinius puslaidininkiuose, atvėrė galimybes vien optiniais metodais analizuoti elektrinius reiškinius technologiškai svarbiuose kristaluose ir sandarose, sukurti ir įdiegti naujus šios paskirties prietaisus – HOLO modulius.

1993 m. tapau VU Puslaidininkinių fizikos katedros profesoriumi, parenčiau ir skaičiau Optinių reiškinių puslaidininkiuose bei Adaptyviosios optikos kursus magistrantams, vadovavau 6 doktorantams. Išleidau monografiją

„Šiuolaikinių puslaidininkinių darinių optinė diagnostika“ (2008). Paskelbiau apie 250 mokslinių straipsnių. Visuomeninio darbo patirtį įgijau dirbdamas VU Taryboje (1990–2000) bei VU Mokslo komitete (pirmininkas bei narys iki 2010). Ekspertinio darbo srityje atstovavau Lietuvai NATO Mokslo komiteto ekspertų sekcijoje (2004–2008), buvau Nacionalinių mokslo premijų komiteto narys (2002–2009).

Prabėgus 42 m. mokslinio ir pedagoginio darbo VU, 2014 m. rudenį Senatas už ypatingus nuopelnus Universitetui ir Lietuvos Respublikos mokslui man suteikė profesoriaus emerito vardą. Tačiau 2015 m. rudenį pagal VU Statuto reikalavimus teko nutraukti darbo santykius su VU.

Vilniaus universitetas buvo tapęs antraisiais namais. Tačiau tęsti mokslinį darbą emeritūroje sąlygos nebuvo palankios. Palaikydamas neformalų bendravimą su jaunais mokslininkais – buvusiais savo doktorantais per pastaruosius 5 emeritūros metus paskelbiau 8 straipsnius tarptautinėje spaudoje. Sukurtus mokslinio bendradarbiavimo tarptautinius ryšius griovė naujojo rektoriaus inicijuoti struktūriniai pokyčiai 2015–2016 m. (skyrių ir katedrų naikinimas, mokslinių grupių reformavimas). Daugiau dėmesio ėmiau skirti visuomeninei veiklai: 2018 m. emeritai įsteigė Profesorių emeritų klubą (PEK). Kaip vienas iš jo iniciatorių buvau išrinktas šio klubo valdybos nariu (2018–2022). Talkinau BAFF alumnams kaip ekspertų komiteto garbės narys (2012–2016) bei kaip alumnų Tarybos narys (2020–2021). Universiteto kolegų filosofų dėka įsijungiau į visuomeninio judėjimo gretas, buvau iškeltas kandidatu 2019 m. Europos Parlamento rinkimuose, tapau partijos „Nacionalinis susivienijimas“ nariu.

Įsimintini nuoširdūs ir dalykiniai kontaktai su Taikomųjų mokslų instituto bendradarbiais, rektoriumi prof. Benediktu Juodka (kuris ne tik palaikė viso VU mokslinę dvasiją, bet ir domėjosi kolegų asmenine sveikata, mokslo pasiekimais, mokslinio darbo problemomis), su Tarybos pirmininku R. Kraujaliu, skatinusiu aktyvinti PEK veiklą, su VU Mokslo skyriumi. Ryšiai su Alma Mater išliks ir toliau, domins akademinės bendruomenės nūdienos laimėjimai ir problemos.

GYTIS JUŠKA

Vilniaus universiteto (VU) Fizikos fakulteto laboratorijoje pradėjau dirbti 1958 m. dar būdamas moksleivis ir tebedirbu iki šiol. 1964 m. baigiau studijas VU Fizikos fakultete. 1971 m. apgyniau fizikos-matematikos kandidatinę disertaciją „Išilginio fotolaidumo kinetika amorfiniame selenė“, 1990 m. fizikos-matematikos habilituoto daktaro disertaciją „Krūvininkų dreifas ir difuzija amorfiniame puslaidininkyje“. 1981 m. man suteiktas docento, 1991 m. – profesoriaus vardas, 1999–2009 m. ėjau Kietojo kūno elektronikos katedros vedėjo pareigas, nuo 2018 m. VU profesorius emeritas.

Mokslinė sritis – krūvininkų pernašos ir rekombinacijos ypatumai netvarkios sandaros medžiagose, daugiausia plonasluoksniuose saulės elementuose. Pasiūliau keletą metodų tirti netvarkių medžiagų savybes: krūvininkų ekstrakcijos (CELIV); dvigubos injekcijos srovės kinetikos (DoI). Pastebėjau neįtikėtiną amorfinei medžiagai smūginės jonizacijos juosta–juosta reiškinių. Po 10 metų tai patvirtino japonai ir tuo pagrindu „Hitachi“ sukūrė didelės raiškos itin jautrią HARP kamerą. Ši kamera bendradarbiaujant su Kanados sveikatos centru panaudota mamografijoje. Mokslinio darbo rezultatai paskelbti 380 mokslinių publikacijų: daugiau kaip 150 mokslinių straipsnių ISI užsienio leidiniuose, daugiau kaip 100 pranešimų tarptautinėse konferencijose. Buvau kviečiamas skaityti pranešimų 13 tarptautinių konferencijų ($h = 34$). Esu 3 monografijų ir 1 žodyno bendraautoris: „Properties of Chalkogenide Glasses“, „Solar Energy“, „Energiją taupančios

puslaidininkinės technologijos“, „Radioelektronikos terminų elektroninis žodynas“.

Mokslinis bendradarbiavimas: dirbau Čekijos mokslų akademijos Fizikos institute, A. Joffės fizikos ir technikos institute, Linšiopingo universitete (Švedija), IMEC (Belgija), Anžė universitete (Prancūzija), Abo akademijoje (Suomija), J. Keplerio universitete (Austrija), Toronto universitete (Kanada), Astrofizikos, optikos ir elektronikos institute (Meksika), Kvynslando universitete (Australija), Erlangenio universitete (Vokietija), Tander Bėjaus moksliniame institute (Kanada).

Darbo įvertinimas: 1997 ir 2015 m. skirtos Lietuvos mokslo premijos, 2007–2008 m. aukščiausio laipsnio valstybės stipendija, VU Rektoriaus premijos (2002, 2007), M. K. Čiurlionio fondas suteikė Lietuvos šviesuolio vardą (2019).

Emeritūros laikotarpiu paskelbti 6 ISI straipsniai („Phys.Rev.B“, „Appl. Phys.Letters“, „Scientific reports“ ir kt.). Leidyklos „Wiley“ užsakymu šiemet pateikiau skyrių knygai „Photoconductivity and Photoconductive Materials“. Pastaruoju metu dalyvauju vykdant Kanados vyriausybinių programą „Radiation Imaging Detectors for Bio-Medical Applications“ (Sveikatos mokslų centro Medicininės biofizikos katedra). Taigi tęsiu darbą VU, konsultuoju doktorantus. Esu Lietuvos mokslų akademijos narys emeritas, „Lietuvos fizikos žurnalo“ redakcinės kolegijos narys.

LIUDVIKAS KIMTYS

Gimiau 1940 m. rugpjūčio 17 d. Palaižupės kaime, Mažeikių rajone. 1955 m. baigiau Laižuvos septynmetę mokyklą (Mažeikių r.), 1960 m. – Mažeikių vidurinę mokyklą, 1965 m. – Vilniaus universitetą (VU, įgijau fiziko specialybę), 1971 m. įgijau fizikos ir matematikos mokslų kandidato laipsnį, apgynęs VU disertaciją „Cikloheksenkarboninės rūgšties molekulių asociacijos tyrimai PMR spektroskopijos metodu“ (1993 m. nostrifikuotas į gamtos mokslų daktaro laipsnį), 1986 m. įgijau mokslų daktaro laipsnį, apgynęs 1985 m. SSRS mokslų akademijos Nevandenių tirpalų institute disertaciją „Molekulių asociacijos ir fazinių virsmų vandenilinio ryšio sistemose didelės skyros BMR spektroskopija“ (1993 m. nostrifikuotas į habilituoto gamtos mokslų daktaro laipsnį).

Karjera VU Fizikos fakulteto Bendrosios fizikos ir spektroskopijos katedroje: 1961–1966 m. – laborantas, 1966–1972 m. – asistentas, 1972–1976 m. – vyresnysis dėstytojas, 1976–1986 m. – katedros vedėjas, docentas, 1986–2005 m. – katedros vedėjas, profesorius, 2005–2011 m. – profesorius. 1978 m. suteiktas docento, 1987 m. – profesoriaus vardas (abu nostrifikuoti 1993 m.). Nuo 2011 m. – VU profesorius emeritas.

Mokslinės bei pedagoginės kvalifikacijos kėlimas: 1967 m. – dėstytojų ilgalaičiuose kursuose Maskvos valstybiniame universitete, 1978–1979 m. stažuotėje Bergeno universitete (Norvegija), 1980 m. katedrų vedėjų seminaruose Maskvos ir 1985 m. – Kijevo universitetuose, 1992 m. – akademinė stažuotė Kalifornijos universitetuose (JAV).

Mokslinės veiklos pradžia (1966–1969) siejosi su branduolių magnetinio rezonanso (BMR) spektrometro sukūrimu, kadangi jau buvo žinomos plačios šio metodo galimybės tirti molekulinis procesus. Pirmasis Lietuvoje savadarbis 23 MHz spektrometras buvo panašaus lygio, kokiais naudojosi tuo metu Maskvos, Leningrado (dabar Sankt Peterburgas), Kazanės ir kt. universitetų mokslininkai. Šiuo spektrometru buvo gauta gana patikimų eksperimentinių rezultatų fizikos-matematikos mokslų kandidato (daktaro) disertacijai (1971), kurioje buvo nagrinėjamos vandenilinių ryšių apraiškos ir molekulinis kompleksų susidarymo ypatybės karboksirūgščių sistemose.

Vėlesnio laikotarpio (1974–1996) pagrindinis darbų tikslas – molekulių judesių pobūdžio bei tarpmolekulinis sąveikų apraiškos dėsningumą įvairiose fazėse nustatymas, taip pat energinių ir laikinių molekulinis procesų charakteristikų radimas iš BMR spektrometrinių duomenų. Tyrimo objektai buvo ilgagrandžių ir erdviškų formų molekulių organiniai junginiai, kuriems dėl savitųjų tarpmolekulinis sąveikų yra būdinga organizuota struktūra, o tyrimo metodai – didelės skiriamosios gebos BMR spektrometrija, panaudojant įvairaus dažnio (60, 80, 90, 200, 400 ir 600 MHz protonų rezonansui) ir daugelio branduolių (^1H , ^2H , ^{13}C , ^{14}N , ^{17}O ir ^{29}Si) spektrinių parametrų bei relaksacijos trukmių matavimų plačiame temperatūrų intervale eksperimentinius duomenis. Kai kuriais atvejais naudota infraraudonoji (IR) ir lazerinio žadinimo Ramano spektroskopija.

Laikotarpiu nuo 1997 m. pagrindinė mokslinių tyrimų kryptis – organinių medžiagų, esančių nanometrinių matmenų erdmėse, fizinių savybių tyrimai didelės skiriamosios gebos daugiabranduoliniu BMR metodu. Svarbiausiu laimėjimu laikytini sukurti nanoertmių matmenų analizės metodai, pirmą kartą panaudojant organinių medžiagų deuterio magnetinio rezonanso spektrometriją. Atliekant eksperimentinius tyrimus buvo efektyviai pasinaudota aukšto lygio BMR technika Norvegijos universitetuose.

Gauti rezultatai ir jų išvados yra paskelbti mokslinėje spaudoje 198 darbuose: 53 straipsniai tarptautiniuose moksliniuose žurnaluose, 64 straipsniai recenzuojamuose moksliniuose žurnaluose arba rinkiniuose, 81 trumpas straipsnis arba pranešimo santrauka tarptautinėse (48) ar vietinėse konferencijose (33). Jų teigiamą vertinimą liudija geri redakcijų recenzentų atsiliepimai.

mai ir nemažas domėjimasis jais tarptautinėse konferencijose bei aukštas ir nuolat didėjantis spausdintų darbų citavimo lygis. Paskelbta monografija: I. S. Perelygin, L. L. Kimtys, V. I. Čižik ir kt., *Tirpalų chemijos problemos. Eksperimentiniai metodai tirpalų chemijoje: spektroskopija ir kalorimetrija*, Maskva: Nauka, 1995. 380 p. (rusų k.). Paskelbta 30 mokslo populiarinimo straipsnių, daugiau kaip 15 straipsnių, interviu ir kt. viešojoje spaudoje.

Skaitytos kviestinės paskaitos Maskvos, Sankt Peterburgo (Rusija), Bergenio ir Oslo (Norvegija), Orhuso ir Kopenhagos (Danija), Lundo (Švedija), Kento ir Jorko (Anglija), Gento (Belgija), Grenoblio (Prancūzija) universitetuose, taip pat moksliniai pranešimai tarptautinėse konferencijose Anglijoje, Lenkijoje, Prancūzijoje, Ukrainoje, Vokietijoje. Su paskaitomis lankytasi Lietuvos mokyklose ir kitur. Mokslo ir studijų darbe aktyviai bendradarbiauta su Bergenio, Oslo, Kento, Darmštato, Kijevo, Sankt Peterburgo ir kt. universitetų spektroskopistų grupėmis. Nuo 1989 iki 2003 m. dalyvavau vykdant Bergenio universiteto mokslinius projektus kaip kviestinis mokslo darbuotojas.

Pedagoginė veikla: vadovavimas laboratoriniams darbams bei seminarams, paskaitų skaitymas, vadovavimas kursiniams, praktikų, diplominiams ir kt. studentų darbams. Buvo dėstomi tokie dalykai: Bendroji fizika (chemijos, biochemijos, biofizikos, molekulinės biologijos, ekologijos programų studentams), Magnetinių rezonansų spektrometrija, Eksperimentinė spektrometrija (Fizikos fakulteto magistrantams), Spektroskopija (taikomosios fizikos krypties Fizikos fakulteto studentams), Modernioji optika ir spektroskopija (doktorantams), paskaitų ciklas Magnetinių rezonansų spektroskopija (Fizikos instituto doktorantams), Magnetinio rezonanso tomografijos fizikiniai pagrindai (Medicinos fakulteto magistrantams) ir kt. Dalyvavau rengiant ir vykdant studijų programas: magistrantūros studijų programos *Spektroskopija ir cheminė fizika* komiteto pirmininkas (1994–2000), magistrantūros studijų programos *Aplinkos ir cheminė fizika* komiteto pirmininkas (2000–2012), pagrindinių studijų programos *Fizika ir fizikos mokymas* komiteto narys (1992–2008), pagrindinių studijų programos *Branduolinės energetikos fizika* parengimo komiteto pirmininkas (2007), pagrindinių studijų programos *Branduolinės energetikos fizika* studijų komiteto narys (2008–2012).

Vadovavau 6 disertantams (du iš jų – habilituoti daktarai, profesoriai).

Aktyviai dalyvavau mokslo bei studijų organizaciniame darbe užsienyje: buvau SSRS mokslų akademijos Koordinacinės spektroskopijos tarybos narys (1984–1990), SSRS aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos Fizikos dėstymo metodinės tarybos narys (1977–1990), Pabaltijo regiono, Baltarusijos ir Kaliningrado srities Fizikos dėstymo metodikos tarybos pirmininko pavaduotojas (1977–1990), Fizikos dėstymo metodikos konferencijų organizacinio komiteto narys (1977–1990), Fizikos dėstymo metodikos konferencijos, vykusios VU 1983 m., organizacinio komiteto pirmininkas. Visasąjunginio VI simpoziumo „Tarpmolekulinės sąveikos ir molekulių konformacijos“ organizacinio komiteto pirmininko pavaduotojas (1982), Fizikos ir matematikos mokslų daktaro disertacijų gynimo specializuotos tarybos narys (1987–1992), tarptautinės organizacijos „Colloquium Spectroscopicum Internationale“ nacionalinis delegatas (1991–1999), tarptautinės mokslinės organizacijos „Horizons in Hydrogen Bond Research“ tarybos narys (1993–2011), tarptautinės XI konferencijos „Horizons in Hydrogen Bond Research“, surengtos Lietuvoje, organizacinio komiteto pirmininkas (1995), tarptautinio specializuoto AMPERE kolokviumo „Faziniai virsmai ir molekulių dinamika“, vykusio Lietuvoje 1999 m., organizacinio komiteto pirmininkas, tarptautinio mokslinio žurnalo „Journal of Molecular Structure“ specialaus leidinio kviestinis redaktorius (1996), Šiaurės ir Baltijos šalių fizikos komiteto narys (1996–2000). Tarptautinės magnetinio rezonanso mokslo draugijos AMPERE komiteto narys (1996–2021). Tarptautinių seminarų Ukrainoje „Molekulių ir kristalų spektroskopija“ komitetų narys (1987–2011). AMPERE kolokviumo ir Alexandero von Humboldto fondo seminaro VU organizacinio komiteto narys (2006). Europos Komisijos FP 7 ekspertas (2008–2011).

Taip pat daug dalyvavau organizaciniame darbe Lietuvoje: buvau LSSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos Fizikos metodinės tarybos pirmininko pavaduotojas (1977–1990), mokslo žurnalo „Aplinkos ir cheminė fizika“ redakcinės kolegijos narys (1999–2005), Lietuvos mokslų akademijos Fizikos sekcijos narys (1991–2002), Lietuvos mokslų akademijos koordinacinės tarybos „Optika ir spektroskopija“ pirmininko pavaduotojas (1978–1989), Lietuvos mokslo ir studijų fondo ekspertas (2000–2009), Lietuvos mokslo ta-

rybos ekspertas (1991–2014), papildomojo ugdymo mokyklos „Fizikos olimpas“ dėstytojas (1994–2012), Studentų mokslinės draugijos (SMD) mokslinis vadovas (1971–1976, 1986–1990). Seminaro „Molekulių spektroskopija“ vadovas (1972–1990). VU Tarybos narys (1990–2002), VU Tarybos Akademinės komisijos pirmininkas (1990–2002). VU Studijų komiteto narys (2002–2009), VU Statuto parengimo grupės narys (2000–2002). Dalyvavau daktaro disertacijų gynimų tarybose (daugiau kaip 30), habilituoto daktaro disertacijų gynimų tarybose (7), habilitacijos procedūrų komitetuose (8).

Apdovanojimai: Lietuvos nacionalinė mokslo premija (1993) už darbų ciklą „Organinių junginių molekulių dinamikos ir sąveikų įvairiose fazėse spektrometriniai tyrimai“, Norvegijos Karalystės Riterio ordinas už kultūrinių ir mokslinių ryšių tarp Lietuvos ir Norvegijos Karalystės plėtotę (1998), Lietuvos švietimo ir mokslo ministerijos premija už mokslo populiarinimą (2004). VU Rektoriaus garbės (padėkos) raštai (1979, 1999, 2004, 2005, 2010). LSSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministro padėkos raštai už gerą vadovavimą studentų moksliniams darbams (1972, 1973, 1977).

2011 m. tapus profesoriumi emeritu akademinė veikla VU nenutrūko: keletą metų dar skaičiau paskaitas magistrantams (kol perėmė kiti dėstytojai), dalyvavau Cheminės fizikos instituto moksliniuose seminaruose, parengtos paskaitos apie iškilias VU asmenybes (profesorius H. Horodničių, A. Žvironą, H. Jonaitį), su bendraautoriais paskelbiau du mokslinius straipsnius. Ir toliau kuruojamas Fizikos muziejus, surinkta bei sutvarkyta profesorių H. Horodničiaus ir H. Jonaičio archyvinė medžiaga bei perduota VU bibliotekos Rankraščių skyriui. 2021 m. Nacionalinei fizikos konferencijai parengtas plenarinis pranešimas „Fizika S. Batoro universitete (1919–1939)“.

Mano mokslo darbai, darbo ir veiklos rankraščiai, asmeniniai dokumentai, korespondencija, ikonografinė, visuomeninės veiklos ir kita medžiaga yra VU bibliotekos Rankraščių skyriuje asmens fonde F338.

Šeima: žmona Danutė Ona (g. 1942), chemijos mokslų daktarė, mokslinių išradimų, publikacijų ir mokslo istorijos knygų autorė. Vaikai: Daiva Kimtytė-Hansen (g. 1968), vadybininkė, Evaldas (g. 1973), fizinių mokslų daktaras, valstybės tarnautojas.

ANTANAS FELIKSAS ORLIUKAS

Gimiau 1945 m. rugsėjo 25 d. Varviškės kaime, Lazdijų rajone. 1963 m. baigiau Kapčiamiesčio vidurinę mokyklą ir tais pačiais metais pradėjau studijuoti Vilniaus universiteto (VU) Fizikos ir matematikos fakultete radiofizikos specialybę. Būdamas antro kurso studentu turėjau nutraukti studijas universitete dėl tarnybos Sovietinėje armijoje (1964–1967). Po trejų metų atnaujinau studijas jau Fizikos fakultete (buvo pakeistas fakulteto pavadinimas). 1971 m. baigiau fizikos (radiofizikos) specialybės visą kursą ir įgijau fiziko specializaciją. Dar būdamas studentu (nuo 1967) pradėjau dirbti VU Radiofizikos katedroje 0,5 etato laborantu. Baigęs VU buvau pakviestas dirbti Radiofizikos katedros vyresnioju laborantu. Radiofizikos katedroje teko eiti įvairias pareigas: 1967–1971 m. – 0,5 etato laborantas; 1971–1973 m. – vyr. laborantas, stažuotojas tyrinėtojas; 1973–1974 m. – dėstytojas valandininkas; 1973–1976 m. studijavau VU aspirantūroje (dabartinėje doktorantūroje); 1976 m. apgyniau fizikos-matematikos mokslų kandidato disertaciją „Elektrinės savybės ir faziniai virsmai Sb_2S_3 tipo kristaluose“ (1993 m. šis darbas nostrifikuotas ir man buvo suteiktas gamtos mokslų daktaro laipsnis); 1975–1976 m. – 0,5 etato jaunesnysis mokslo bendradarbis; 1976–1978 m. – asistentas; 1978–1981 m. – vyr. dėstytojas; 1981–1996 m. – docentas (nostrifikuotas 1993 m.); 1995 m. apgyniau fizinių mokslų habilitacinę disertaciją „Elektrinės Ag^+ , Li^+ , H^+ , F^- , $\text{V}_\text{O}^{\times\times}$ superjonikų savybės ir faziniai virsmai“ ir man suteiktas habilituoto daktaro mokslinis laipsnis. 1996–2016 m. – Radiofizikos katedros profesorius; 2015 m. man suteiktas VU profesoriaus emerito

vardas. Įgytą patirtį ir žinias perduodavau studentams, dalyvaudamas Radiofizikos katedros bakalauro, magistro studijų bei Fizikos fakulteto doktorantūros programose. Skačiau šiuos kursus: Bendroji fizika, Impulsinė technika, Elektrodinamika, Jonika, Medžiagų mokslas, Moderniosios medžiagų technologijos, Fizikos aktualijos (Matematikos ir informatikos fakulteto magistrantams), Fizika informatikams (Matematikos ir informatikos fakulteto bakalauro studijų studentams), Materials science (ERASMUS studentams), Superjonikai (medžiagų inžinerijos krypties doktorantams). Esu superjoninių medžiagų tyrimo pradininkas Lietuvoje bei VU Kietojo kūno jonikos laboratorijos (KKJL) įkūrėjas ir jos mokslinis vadovas. Kartu su bendraautoriais spaudoje paskelbiau daugiau kaip 200 mokslinių straipsnių, per 70 iš jų publikuoti recenzuojamuose žurnaluose, kurie įrašyti į *Web of Science* duomenų bazės sąrašą, parašiau vadovėlį „Superjoniniai laidininkai“ (2004), mokomąsias priemones „Kietojo kūno jonika. I dalis“ (1996) ir „Kietojo kūno jonika. II dalis“ (1996), kartu su bendraautoriais parengiau mokomąją knygą „Medžiagų mokslas“ (2008). Mano vadovėlis „Superjoniniai laidininkai“ buvo įvertintas Mokslo ir švietimo ministerijos trečiojo laipsnio premija. Man vadovaujant aštuoni laboratorijos doktorantai apgynė daktaro disertacijas. Pagal laimėtą FP7 M. Kiuri mobilumo projektą (2010–2014) vadovavau užsienio mokslininkų stažuotėms. Laboratorijos mokslinių darbų plėtrą skatino mano 1976–1977 m. mokslinė stažuotė, o 1989–1993 m. įgyta darbo patirtis Ciuricho technologijos institute (Šveicarija) bei bendradarbiavimas su užsienio moksliniais centrais bei aukštojo mokslo institucijomis. Už sėkmingą Ernsto Moritzo Arndto universiteto (Greifswaldas, Vokietija) ir VU bendradarbiavimą esu Vokietijos universiteto apdovanotas padėkos raštu ir garbės ženklu. Plėtočiau tarptautinius mokslinius ryšius ir projektus, kurių investicijos leido iš esmės atnaujinti laboratorijos mokslinių tyrimų bazę. Pagal projektą inicijavau darbuotojų apsikaitimus (1996/1997) tarp „Motorolos“ mokslinio tyrimo centro Atlantoje (JAV), VU KKJL bei Varšuvos technologinio universiteto. Mano iniciatyva 2005–2007 m. pagal SOCRATES programą buvo sudaryta sutartis tarp VU ir Freiburgo technikos universiteto-kalnų akademijos (Vokietija), o 2014–2021 m. vykdyta *Erasmus +* programa tarp VU ir Mėno universiteto (Prancūzija). 2004 m. skaičiau paskaitų ciklą Mėno universiteto studentams,

buvau šio universiteto vizituojantis profesorius. 2001–2003 m. buvau vizituojantis profesorius ir skaičiau paskaitų ciklą Latvijos universiteto studentams, o 2012–2014 m. vykdžiau projektinius mokslinius tyrimus tarp VU ir Nacionalinio Cheng Kung universiteto (Taivanas). Man vadovaujant 1996–2014 m. buvo sėkmingai įvykdyta per 10 tarptautinių, prioritetinių mokslo krypčių ir nacionalinių projektų. Tarptautinių ir nacionalinių projektų lėšomis sukurta superjoninių keramikų, plonųjų ir tekstūruotų storųjų elektrolytinių sluoksnių gamybos technologinė bazė. 2016 m. KKJL pagrindu mano iniciatyva buvo įkurta Nanojonikos mokslinių tyrimų laboratorija (buvau pirmasis jos vadovas). 1997 m. man įteikta Lietuvos mokslo premija, VU Rektoriaus mokslo premija (2009), o 2006–2007 m. buvau LR nusipelnęs mokslininkas stipendiatas. Beje, man teko darbuotis ir ekspertinėje srityje. 2002–2005 m. buvau Lietuvos mokslo ir studijų fondo projektų vertinimo ekspertas, o 2014 m. atlikau Lenkijos nacionalinio mokslų centro koordinuojamų projektų vertinimus. 2009–2015 m. dirbau VU Fizikos fakulteto taryboje. Būdamas VU Tarybos narys (2003–2005), vėliau VU Senato narys (2006–2014), dalyvavau rengiant VU Statutą. 2010–2014 m. dirbau VU Senato Mokslo komitete, rengiau doktorantūros komitetų reglamentus, mokslinio darbo tvarkos ir skatinimo universitete dokumentus. 2011–2016 m. dalyvavau doktorantūros komitetų (Fiziniai mokslai o2P bei Technologiniai mokslai, Medžiagų inžinerija o8T) veikloje. Būdamas laboratorijos moksliniu vadovu užmezgiau bendradarbiavimą su mokslo ir technologijų centrais, organizuodamas tarptautinius seminarus (*International Symposium on Systems with Fast Ionic Transport*, 1978–2021; *18th International Conference on Solid State Ionics*, Varšuva, Lenkija, 2011 (organizacinio komiteto narys); *8th International Symposium on Systems with Fast Ionic Transport*, 2007, Vilnius (organizacinio komiteto pirmininkas); *Lithuanian – French – Ukrainian Workshop on Materials for Functional Elements of Solid State Ionics*, 2008, Vilnius (organizacinio komiteto pirmininkas); *Workshop „Superionic Materials for Advanced Applications“*, 2013, Vilnius (organizacinio komiteto pirmininkas)). Skaičiau kviestinius bei apžvalginius pranešimus mokslinėse konferencijose įvairių šalių (Lenkijos, Vokietijos, Prancūzijos, Latvijos, Rusijos, Ukrainos, Baltarusijos, JAV, Japonijos, Taivano, Italijos, Šveicarijos, Slo-

vėnijos, Čekijos, Slovakijos) moksliniuose centruose. Žurnalo „Lithuanian Journal of Physics“ redakcinės kolegijos narys, žurnalo „Solid State Ionics“ (specialaus leidinio) redaktorius (2008), žurnalų „Solid State Ionics“, „Phase Transitions“, „Compounds and Alloys“, „Ionics“, „Materials Science and Engineering (B)“ recenzentas. Kartu su kitais iniciatyvinės grupės nariais parengiau VU profesorų emeritų klubo (PEK), įkurto 2018 m., veiklos nuostatus. Visuotiniame PEK susirinkime buvau išrinktas į valdybą, o 2021 m. paskirtas šio klubo viceprezidentu. Būdamas profesoriumi emeritu neatsiribojau nuo mokslinės veiklos ir toliau kartu su buvusiais kolegomis iš Nanjonikos laboratorijos dalyvauju su pranešimais mokslinėse diskusijose, konferencijose, publikuoju mokslinėje spaudoje bendrus straipsnius. Kartu su bendraautoriais paskelbiau per 10 mokslinių straipsnių žurnaluose, kurie įrašyti į *Web of Science* duomenų bazės sąrašą. 2018 m. (Baltarusija) ir 2021 m. (Slovėnija) dalyvavau „13 and 14th International Symposium on Systems with Fast Ionic Transport“ organizacinių komitetų darbe, 2018 m. skaičiau kviestinį pranešimą „13th International Symposium on Systems with Fast Ionic Transport“, publikuotos dvi monografijos: „Copper and Silver Containing Superionic Conductors: Preparation, Structure and Physical Properties“ (red. Ihor Studenyak, Vladimir Lisý. Košicė, 2020. 351 p., kur su bendraautoriais parašiau skyrių, apimančių 60–115 monografijos puslapius) ir „Nanostructured Composite Materials for Energy Storage and Conversion“ (sud. Janis Kleperis, Ryga, 2019, kur esu bendraautoris darbo, apimančio 29 rinkinio puslapius).

Esu dėkingas likimui, kad man buvo lemta semtis žinių mūsų senoje ir visados jaunoje Alma Mater, darbuotis tarp garbių mokytojų, mokytis iš jų tolerancijos, pagarbos bei žinių skleidimo meno ir perteikti visa tai savo jauniems kolegoms.

VALERIJUS SMILGEVIČIUS

Gimiau 1948 m. rugpjūčio 22 d. Vilniuje tarnautojų šeimoje. 1965 m. baigiau Vilniaus 15-ąją vidurinę mokyklą ir tais pačiais metais įstojau į Vilniaus universiteto (VU) Fizikos fakulteto radiofizikos specialybę. Studijas VU baigiau 1972 m. ir buvau paliktas dirbti universitete. 1982 m. Baltarusijos mokslų akademijos Fizikos institute apgyniau kandidato disertaciją „Dinaminiai ir statistiniai pikosekundinių impulsų parametrinės šviesos generacijos tyrimai regimojoje ir infraraudonojoje spektro srityje“ (vadovas prof. A. Piskarskas). 1986 m. (1 metus) stažavausi Milano politechnikos institute piktybinių navikų lazerinės fotodinaminės terapijos srityje. Pagrindinės mokslinės stažuotės kryptys – fotosensibilizatorių spektrinių savybių tyrimas, dvipakopio fotosensibilizatoriaus žadinimo gyvuose organizmuose eksperimente nustatymas ir optimalių lazerių spinduliuotės dozių atranka įvairios histogenezės navikams. 1997 m. apgyniau habilitacinę disertaciją „Stipri pikosekundinių ir nanosekundinių šviesos impulsų parametrinė sąveika kristaluose ir skysčiuose“.

VU vadovavau mokslo tiriamiesiems darbams kvantinės elektronikos (Nd:YAG lazerio su nestabiliu rezonatoriumi sukūrimas ir tyrimas; nuolatinio žadinimo pikosekundinio Nd:YAG lazerio tyrimas) ir netiesinės optikos (nanosekundinių šviesos impulsų spūdos priverstinių atgalinių sklaidų metu tyrimas; parametrinės šviesos generacijos tyrimas kaupinant subnanosekundiniais ir pikosekundiniais impulsais) srityse (bendros projektų lėšos ~ 3 mln. rublių). Vadovavau „COPERNICUS“ (*NIR-diode laser system for infrared spectroscopy INCO-Copernicus*) projektui. Dalyvavau ES V Bend-

rosios programos projekte „Ląstelių biologija ir lazeriai“ (CEBIOLA), buvau keturių darbinių paketų vadovas, taip pat dalyvavau vykdant Valstybinio mokslo ir studijų fondo remiamą programą „Šviesa biomedicinoje“, skirtą piktybinių navikų fotodinaminei diagnostikai ir terapijai, buvau Europos Sąjungos struktūrinių fondų BPD 2.5 priemonės projekto „Aukščiausios pakopos lazerinių ir optinių technologijų specialistų ruošimas“ (2005–2008) vykdytojas, Europos Sąjungos struktūrinių fondų BPD 1.5 priemonės projekto „Nacionalinis lazerių mokslo ir technologijų centras“ (2005–2007) vadovas, vadovavau ES projektui COST veiklos Nr. P 14 „Lazerinės spinduliuotės ir medžiagos sąveika žadinant ultra trumpais, aukšto dažnio ir itin didelės galios impulsais: nuo attofizikos į petavatų fiziką“ (2006–2008), ES LASER-LAB-EUROPE projektą (2003–2017) vykdytojas. Didelės impulso energijos skaidulinio lazerio „SKAIZERIS“ (2007–2009, VMSF, 199 500 Lt) projekto vadovas. Didelės vidutinės galios daugiapluoščio kaupinimo femtosekundinio parametrinio šviesos stiprintuvo „INTEGRA“ (2009–2011, MITA, 1 088 500 Lt) projekto vadovas.

Pagrindinės mokslinių tyrimų kryptys: kvantinė elektronika, netiesinė optika, lazerinė medicina, lazerinės spinduliuotės Reilio sklaida atmosferoje. Paskelbiau per 140 mokslinių publikacijų spaudoje. 1999 m. kartu su kolegomis dr. A. Dementjevu, dr. R. Gadonu ir dr. V. Sirutkaičiu buvau įvertintas Lietuvos mokslo premija už darbų ciklą „Ultratrumpieji šviesos impulsai: generavimas, valdymas, taikymai“. 2002 m. buvau tarptautinės konferencijos „Lazeriai gyvybės moksluose“ organizacinio komiteto pirmininkas; 2004 m. organizavau tarptautinį seminarą „Parametriniai šviesos procesai ir periodinės struktūros“ bei ES VI Bendrosios programos projekto „LASERLAB-EUROPE“ koordinacinį pasitarimą-seminarą (buvau organizacinio komiteto pirmininkas). Tarptautinių konferencijų ISLA-1978, ISLA-1981, ISLA-1984, ISLA-1987, ISLA-1990 ir ISLA-1993 (*International school of laser applications*) organizacinių komitetų narys.

VU Fizikos fakulteto studentams skaičiau paskaitas: Netiesiniai virpesiai, Fotonikos pagrindų kursas (kurso pagrindu parengta mokomoji priemonė – paskaitų konspektas „Fotonikos pagrindų rinktiniai skyriai“), kvantinės elektronikos specializacijos magistrantams – lazerinės biomedicinos

(nuo 1993), holografijos pagrindų ir optinės informacijos perdavimo pagrindų (nuo 1991) kursas, Gamtos fakulteto molekulinės biologijos specialybės bei Medicinos fakulteto stomatologijos specialybės studentams fizikos kursą bei vedžiau kvantinės elektronikos, netiesinės optikos ir moderniosios optikos laboratorinius darbus Fizikos fakulteto studentams ir doktorantams. Kartu su bendradarbiais parengiau kvantinės elektronikos ir netiesinės optikos laboratorinių darbų metodinių nurodymų rinkinius bei laboratorinius darbus – aktyviosios Nd:YAG lazerio modų sinchronizacijos tyrimas ir pikosekundinių šviesos impulsų matavimas nekolinaros antrosios harmonikos generacijos metodu. Bendrosios fizikos mokomojoje laboratorijoje (kitų fakultetų studentams) parengiau laboratorinį darbą ir aprašą „He-Ne lazerio tyrimas“. 1999–2000 m. kartu su bendraautoriais pagal Lietuvos mokslo ir studijų finansuojamą programą parengiau mokymo priemonę „Bendrosios ir biomedicininės fizikos praktikos darbai“. 2003–2004 m. kartu su bendraautoriais parašiau ir išleidau vadovėlius: „Fizika biomedicinos ir fizinių mokslų studentams. I dalis“ (2003), „Fizika biomedicinos ir fizinių mokslų studentams. II dalis“ (2004), „Šviesolaidžių optika“ (2008), „Netiesinės optikos laboratoriniai darbai“ (2008), „Optinių medžiagų laboratoriniai darbai“ (2008). Po 7 m. pertraukos kartu su prof. R. Gadonu 1996 m. atgaivinome fizikos studentų mokslinę konferenciją „Laisvieji skaitymai“, dabar žinomą kaip „Open readings“.

Dirbdamas VU vadovavau per 100 diplominių ir kursinių darbų, taip pat vadovavau G. Šlekio, A. Marcinkevičiaus, A. Matijošiaus, S. Ališausko, K. Regelsko, R. Butkaus, T. Gertaus, P. Stanislovaičio ir K. Michailovo daktaro disertacijoms, kurios buvo sėkmingai apgintos.

ALGIRDAS PETRAS STABINIS

Gimiau 1943 m. balandžio 15 d. Vilniuje. 1960 m. baigęs Vilniaus 7-ąją vidurinę mokyklą (dabar Žirmūnų gimnazija) įstojau į Vilniaus universiteto (VU) Fizikos ir matematikos fakultetą studijuoti fizikos. 1963 m. baigęs 3 kursą tęsiau studijas Maskvos M. Lomonosovo universiteto (MLU) Fizikos fakultete (1963–1966), o vėliau šio fakulteto aspirantūroje (1966–1970) su pertrauka 1967 m., kai atlikau privalomąją karinę tarnybą. Aspirantūroje pradėjau savo mokslinę veiklą, pirmoji mokslinė publikacija paskelbta 1969 m. 1972 m. MLU apgyniau fizikos ir matematikos mokslų kandidato (nostrifikuota fizinių mokslų daktaro) radiofizikos srities disertaciją „Sąveikaujančių osciliatorių fazinis fokusavimas ir spinduliavimas klasikinių netiesinių aktyvių terpių mažuose tūriuose“.

Nuo 1970 m. balandžio 1 d. dirbau VU Fizikos fakulteto įvairiose katedrose: ėjau Radiofizikos, Elektronikos, Plazmos fizikos, Astronomijos ir kvantinės elektronikos, Kvantinės elektronikos (dabar Lazerinių tyrimų centras) vyr. mokslo darbuotojo, asistento, vyr. dėstytojo, docento ir profesoriaus pareigas.

1988 m. Baltarusijos mokslų akademijos Fizikos institute apgyniau optikos srities fizikos ir matematikos mokslų daktaro (nostrifikuota gamtos mokslų habilituoto daktaro) disertaciją „Moduliuotųjų šviesos bangų parametrinio stiprinimo dinamika dispersinėse terpėse“.

Iš VU profesorių didžiausią įtaką mano būsima mokslinei veiklai turėjo profesorius P. Brazdžiūnas, kurio rūpesčiu man buvo sudaryta galimybė stu-

dijuoti MLU, o baigus studijas tęsti mokslinę veiklą VU Fizikos fakultete. Jis taip pat skatino domėtis lietuviškąja fizikos terminologija.

Buvau VU Tarybos ir Senato narys (1990–2002), o 1997–2002 m. dar ir Tarybos bei Senato mokslinis sekretorius, o vėliau (2002–2006) VU Senato narys ir Senato pirmininko pavaduotojas.

Nuo 2012 m. rugsėjo 1 d. esu VU profesorius emeritas.

Mano mokslinių interesų sritys – lazerių fizika ir netiesinė optika. Ištirti šviesos sūkurių, Beselio pluoštų ir nedifraguojančių šviesos bangų sklaidimo ir sąveikos reiškiniai, pikosekundinių ir femtosekundinių šviesos impulsų parametrinio stiprinimo ir generacijos bei priverstinės Ramano sklaidos dėsningumai netiesinėse terpėse, nekoherentinės šviesos harmonikų generacijos ir parametrinės generacijos reiškiniai netiesiniuose kristaluose. Esu paskelbęs apie 360 mokslinių publikacijų (1969–2020). Skelbtose kartu su bendraautorais publikacijose man priklauso stebėtų reiškinų teorinis pagrindimas, tinkamų fizikinių modelių sukūrimas, matematinis aprašymas bei gautų rezultatų interpretacija. Turiu pažymėti, kad sėkmingą mokslinę veiklą lėmė kolegiškas ir draugiškas Kvantinės elektronikos katedros kolektyvas, kurio gretose darbavauši ilgus metus.

Stažavausi MLU (1976), Prahos Karlo (1980), Frankfurto prie Maino J. W. Goethės (1989 ir 1995), Alborgo (Danija, 1992), Jenos (1996), Barselonos technikos (2001) universitetuose.

Esu mokymo priemonės „Optinio spinduliavimo ir medžiagos sąveika“ (1984) autorius, monografijų „Parametriniai šviesos generatoriai ir pikosekundinė spektroskopija“ (rusų k., 1983) ir „Optiniai sūkuriai“ (anglų k., 1999), vadovėlio „Ultratrumpųjų šviesos impulsų netiesinė optika“ (2008) bendraautoris. Dalyvavau rengiant terminologinius leidinius „Lazerių fizikos terminų žodynas“ (1 leid. 1984, 2 leid. 1990), „Ryšių technikos terminų penkiakalbis žodynas“ (1984), „Radioelektronikos terminų žodynas“ (2000). Buvau 7 doktorantų, kurie sėkmingai apgynė daktaro disertacijas, mokslinis vadovas. 1999–2000 m. man buvo skirta aukščiausio laipsnio valstybės stipendija, 1994 m. – Lietuvos Respublikos mokslo premija už darbą „Šviesos parametriniai reiškiniai kristaluose“.

Buvau mokslinių leidinių „Lietuvos fizikos žurnalas“ (nuo 1990) ir „Terminologija“ (nuo 2002) redakcinių kolegijų narys. 1990–2012 m. – VU Fizikos fakulteto tarybos narys. Esu Lietuvos mokslų akademijos (LMA) narys (2001–2011 m. narys ekspertas, 2011–2018 m. tikrasis narys, nuo 2018 m. – narys emeritas). Buvau įvairių LMA sudarytų komisijų narys.

Veikla būnant profesoriumi emeritu:

1. 2012–2021 m. kartu su bendraautoriais paskelbiau 6 mokslines publikacijas.
2. Buvau fizikos krypties doktorantūros komiteto narys (2011–2018).
3. Buvau mokslo leidinių „Lietuvos fizikos žurnalas“ (iki 2019) ir „Terminologija“ (iki 2018) redakcinių kolegijų narys.
4. Esu Lietuvos mokslo tarybos mokslinės veiklos etikos komisijos narys.
5. Buvau LR akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybos patariamąjį komiteto narys (2014–2015).
6. Esu Lietuvos fizikų draugijos narys.

Man studijuojant VU didžiausią įspūdį paliko prof. P. Brazdžiūnas, nuostabus lektorius prof. H. Horodničius, išmokęs dideliu tikslumu skaičiuoti logaritmine linijuote (kalkuliatorių, juo labiau kompiuterių nebuvo), ir prof. V. Šugurovas, kuris sugebėdavo sudėtingiausius uždavinius paprastai išaiškinti, kaip pats sakydavo, „ant pirštų“.

Ilgus metus po prof. H. Horodničiaus skaičiau studentams gana sudėtingą atomo ir branduolio fizikos kursą. Egzamino metu vienas iš studentų išsitraukė bilietą, kuriame buvo ir klausimas apie barionų ir mezonų kvarkinę sandarą. Mano nuostabai, jis buvo surašęs kokių 20 dalelių sandarą. Persistengė. Aš pats skaitydamas paskaitas būdavau pasirašęs šią sandarą ant lapelio, kad nesusipainiočiau. Užteko kelių klausimų ir paaiškėjo, kad nusirašyta. Egzamino metu visko nesusiūrėsi, kai vieni ruošiasi, o kiti tuo metu egzaminuojami.

Su malonumu prisimenu savo bendrakursius, kai studijavau VU 1960–1963 m. Dvejus metus man teko būti vienos iš grupių seniūnu. Tuo metu į seniūno pareigas įėjo gauti VU Centriniuose rūmuose studentams stipendijas ir po to jas išdalinti. Bendrakursiai nuolat rengia per FIDI susibūrimą, kuriame ir aš dalyvauju, nors ir nesu VU alumnas. Labai gaila, kad daug

metų prabėgus mūsų gretos praretėjo. Pastaruosius dvejus metus nesusirinkome, sutrukdė pandemija.

Ištrigo atmintyje ir viena politvalandėlė, kurios reguliariai vykdavo Fizikos fakultete. Tai buvo apie 1984 m. Atvykęs iš Lietuvos komunistų partijos Centro komiteto lektorius viešai pareiškė, kad SSRS gamybos apimtys mažėja ir vyksta stagnacija. Tai buvo netikėta.

Kai kurie kiti mano interesai, kuriuos skatino ir mano tėvo geografo Jurgio Stabinio (1907–1959) sukaupta gausi biblioteka: Lietuvos istorija ir geografija, Rytų Lietuvos specifiška, Europos ir buvusios SSRS etninė struktūra bei demografija.

JUOZAS VIDMANTIS VAITKUS

Gimiau 1941 m. kovo 19 d. Kalnaberžės kaime, ten pradėjau mokytis kaimo mokykloje, o, šeimai pervažiavus į Šiaulius, baigiau 5-ąją vidurinę mokyklą (dabar Didždvario gimnazija). Esminis mokyklos pasiekimas – gilios radiotechnikos žinios, gautos moksleivių suorganizuotame miesto radiotechnikos būrelyje, ir nusistatymas siekti puslaidininkų fizikos gelmių. 1958 m. įstojau į Vilniaus universiteto (VU) naują fizikos specialybės programą, kurios trukmė buvo 5,5 metų. Nuo pirmosios mokslo metų dienos dirbau Puslaidininkų fizikos laboratorijoje, o po metų darbo vyr. dėstytojas J. Viščakas, rinkdamas kompleksinių tyrimų komandą, mane paskyrė atsakingu už CdSe fotolaidumo tyrimus. Taip aš atradau technologiją, leidžiančią sukurti fotovaržas, kurių atsaką galima 1 000 kartų pagreitinti. Prasidėjo didelių ūkiskaitinių (pramonės užsakomųjų) darbų serija kuriant „akis“ kompiuteriams. Nuo 1959 m. dirbau laborantu Eksperimentinės fizikos katedroje, o, katedrai skylant į Radiofizikos ir Puslaidininkų fizikos katedras, buvau paskirtas į pastarąją. Jau nuo trečio kurso buvau visasąjunginių puslaidininkų konferencijų dalyvis. Universitetą baigiau 1963 m. ir gavau diplomą su pagyrimu. Būdamas aspirantu aiškinausi savo atrasto efekto prigimtį, stažavausi Nobelio premijos laureato N. G. Basovo laboratorijoje. Stažuotės rezultatai buvo tiek naudingi Basovo komandai, kad jis man padovanojo lazerio galvutę. 1966 m. panaudodamas šią galvutę, kartu su trečiakursiu studentu R. Baltramiejūnu sukonstravau pirmąjį lazerį Lietuvoje ir inicijavau lazerinės medžiagotyros

kryptį. Apgintoje kandidatiniėje disertacijoje buvo parodyta, kad galima sukurti fotovaržas su pikosekundiniu inertiškumu, o tai atveria perspektyvą puslaidininkius taikyti optinių ryšių sistemose. Nuo 1967 m. buvau Puslaidininkių fizikos katedros dėstytojas. 1974–1975 m. stažavausi Karališkajame technologijos institute (KTH) Stokholme. 1976 m. buvau paskirtas mokslo daktaro laipsnio teikimo tarybos moksliniu sekretoriumi (vėliau tapau jos pirmininku). J. Viščakas, jau tapęs akademiku, 1977 m. pereidamas į Lietuvos mokslų akademijos (LMA) sistemą, fakulteto tarybai pasiūlė mane išrinkti katedros vedėju. Nuo 1977 m. buvau keleto sąjunginių koordinacinių tarybų puslaidininkių, mikroelektronikos bei lazerių tematika narys. Įsijungiamo į SSRS Elektronikos ministerijos užsakymų vykdymą, iš kurių gal įdomiausias buvo sukonstruota GaAs defektų kontrolės aparatūra, kuri buvo panaudota pirmosios heterolazerio gamybos technologijos kontrolei; už šią idėją ir technologiją Ž. Alfiorovas gavo Nobelio premiją. 1978 m. specializuotoje taryboje prie Ukrainos mokslų akademijos Puslaidininkių instituto man suteiktas fizikos mokslų daktaro laipsnis ir 1980 m. VAK patvirtino profesoriaus pedagoginį vardą. Gyniausi Ukrainoje – VAK patarė gintis ne Vilniuje, nes buvau su VU susietos Specializuotos tarybos mokslinis sekretorius, o vėliau ir jos pirmininkas. Tiriant lazerinės spinduliuotės sąveiką su puslaidininkiais atrandami netiesinės optikos efektai bei sukuriama nauji puslaidininkių tyrimo metodai, kurių svarba pripažįstama pasaulyje. Katedroje ypač didėjo ūkiskaitinių darbų apimtis ir svarba, todėl 1981 m. (kartu su A. Sakalu) gavome LSSR nacionalinę mokslo premiją bei medalį „Už darbo šaukumą“. Kadangi ūkiskaitinių darbų apimtis buvo didelė, o liaudies kontrolė nenustatė veiklos trūkumų, buvau pakviestas (1986–1991) eiti VU mokslo reikalų prorektorius pareigų. Nemažinau vykdomų darbų intensyvumo, tad 1988 m. gavau (su kitais) Lietuvos SSR Ministrų tarybos premiją už sudėtingų mikroelektronikos prietaisų sukūrimą ir SSRS valstybinę premiją „Už naują techniką“ (kosminiams taikymams).

Lietuva tapo nepriklausoma, pagaliau galima savo problemas spręsti patiems. Tačiau kartu iškilo iššūkis, kuo pakeisti visus nutrūkusius projektus, susijusius su Sovietų Sąjunga, taip pat prasidėjo Lietuvos elektronikos pramonės griūtis. Aktyviai siekiau, visų pirma, išsaugoti ūkiskaitinius dar-

bus vykdžiusius aukščiausio rango specialistus, taip pat ieškojau naujų programų, kuriose būtų galima plėtoti turimas mokslines idėjas. Veiklos rezultatas – mano iniciatyva sukurtas Taikomųjų mokslų institutas, kuriam buvo suteiktas VU kamieninio padalinio statusas. Institutas padėjo išsaugoti universitete įvairių mokslo krypčių patyrusius mokslininkus.

Be to, kartu su Puslaidininkų fizikos institutu įsijungėme į Europos mezoskopinių reiškinių fizikos ir technologijos (dabar tai vadinama nanotechnologijomis) programą. Didelė patirtis tiriant puslaidininkius neliko nepastebėta, apie ją paskelbus tarptautinėje konferencijoje susipažinti su mano komandos darbais iš Glazgo universiteto atvyko CERN RD8 programos vadovas profesorius K. M. Smithas. Svečias aukštai įvertino mūsų pasiekimus ir, išvelgdamas perspektyvą, pakvietė mane svarbiausiuose JK centruose skaityti mokslinių pranešimų apie įdirbį GaAs puslaidininkio srityje. Pranešimai buvo labai gerai įvertinti, o tai leido pradėti *Royal Society* remiamą ilgalaikę darbų programą su Glazgo universitetu pagal CERN programą. Glazgo universiteto senatas išrinko mane vizituojančiu profesoriumi (1997–2006). 2002 m. slaptu balsavimu buvau išrinktas į naujai sudarytos CERN RD50 programos vadovybę tyrimų krypties „Naujos medžiagos“ koordinatoriumi, programos tarybos pirmininko pavaduotoju (iki 2021).

2001 m. buvau išrinktas tarptautinės organizacijos Fizikos instituto (*Institute of Physics*, JK) nariu, turinčiu tikrojo nario (*fellow*) statusą. 2002–2007 m. vėl ėjau VU mokslo reikalų prorektorius pareigas, bet nestabdžiau ir mokslinių tyrimų. Mūsų darbai, atlikti su bendraautorais, įvertinti Nacionalinėmis mokslo premijomis (1996, 2005), man buvo skirta LMA P. Brazdžiūno premija (2002), įteiktas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino IV laipsnio ordinas (2002).

Profesoriaus emerito statusas man suteiktas 2013 m. lapkričio 19 d.

Visą darbo VU laikotarpį tiek katedroje, tiek fakultete, tiek rektorate jaučiausi komandos narys. Net su LMA Fizikos-matematikos institutu bei nuo jo atsiskyrusiu Puslaidininkų fizikos institutu jaučiausi esąs viena komanda.

Man nesisekė bendrauti su Lietuvos institucijomis, kurių poreikius buvo galima patenkinti pritaikant anksčiau mūsų sukurtus gaminius. Antai institutas siūlė Lietuvos valstybės sienos apsaugai pradėti gaminti termo-

vizorius (jau sukurtus ir panaudotus sovietiniuose kosminiuose laivuose, skridusiuose link Halėjaus kometos), bet negavo Vidaus reikalų ministerijos pritarimo. Tas pats įvyko ir su kulkų atpažinimo įtaisais, taip pat ir naujais principais pagrįstais melo detektoriais. Mokslininkų komandoms teko ieškoti kitų kryptų, kurias rado užsienio firmose.

Tarp išskirtinių įvykių, susijusių su administracinėmis pareigomis, reikėtų pripažinti mano dalyvavimą 1987 m. atkuriant Lietuvos ir Švedijos draugiją. Tai Lietuvos atstovams sudarė galimybes bendradarbiauti ne tik mokslo bei kultūros srityse, bet ir savivaldybių lygmeniu. Keliolikoje savivaldybių buvo inicijuoti projektai dėl bendradarbiavimo su Švedijos komunomis, kurios turėjo panašų profilį.

Ne mažiau reikšmingas mano darbas, kurį pavedė rektorius B. Juodka, buvo įtikinti įtakingąją verslo bendruomenę kartu su VU įsteigti kasmetę Lietuvos nacionalinės pažangos premiją ir dirbti šios premijos komitete kancleriu. Svarbus ir mano indėlis į Fuko švytuoklės projekto įgyvendinimą Šv. Jonų bažnyčios varpinėje (<https://naujienos.vu.lt/k-simbolizuoja-fuko-vy-tuokl-vu-v-jon-banyios-varpinje-video/>).

Mane džiugino studentų dėmesys mano dėstomoms disciplinoms. Ypač nustebino studentų susidomėjimas humanitaroms skirtu Gamtamokslinės pasaulio sampratos dalyku, nes pirmaisiais metais jį rinkosi 11 studentų, o po kelerių metų jų skaičius pasiekė 400. Kadangi dalyką pradėjo rinktis įvairių fakultetų studentai (Istorijos, Filologijos, Filosofijos, Komunikacijos, Ekonomikos, Gamtos mokslų fakultetų ir Žurnalistikos instituto), šio dalyko paskaitas teko pritaikyti pagal fakultetų profilį.

2013 m. tapau profesoriumi emeritu, tačiau mano darbai tekėjo savo vaga: skaičiau paskaitas studentams pagal BUS dalykų programą (iki 2019), esu atsakingas už dviejų doktorantūros dalykų dėstymą, vadovauju CERN projektams, skaitau paskaitas verslininkams ir mokytojams. Kartą įvyko netikėtumas: telefonu skambintojas iš CERN įtikinėjo mane sutikti tapti laikinu VU Branduolių ir elementariųjų dalelių fizikos centro vadovu. Man atsakius, kad nebeturiu teisės eiti tokių pareigų, buvo pasakyta, kad jiems svarbu yra mano sutikimas. Vėliau buvau pakviestas šias pareigas eiti tol, kol tarptautiniame konkurse bus išrinktas nuolatinis šio centro vadovas

(2017–2019). 2021 m. man įteiktas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Komandoro kryžius ir LMA atminimo medalis. Tarptautinė organizacija IEEE 2021 m. mane pripažino šios organizacijos vyresniuoju (*senior*) nariu. Mokslinės veiklos rezultatai buvo įvertinti Nacionaline mokslo premija 2022 m.

Svarbiausios publikacijos ir organizuotos konferencijos (tapus emeritu):

Monografija:

- *Vilniaus universiteto Puslaidininkių fizikos katedros penkiasdešimtmetis ir dabartis (1960–2010–2015)*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016. 326 p.

Moksliniai straipsniai (su bendraautorais):

- (ATLAS collaboration) (CMS Collaboration), Combined Measurement of the Higgs Boson Mass in pp Collisions ... with the ATLAS and CMS Experiments, PRL 114, 191803 (2015).
- Nuclear Instruments and Methods in Physics Research Section, A 796, 114–117 (2015).
- Optical Spectroscopic Methods for Diagnostics of Intervertebral Disc Degeneration. Lithuanian Journal of Physics, 58, 204–219 (2018).
- Lith. J. Phys., 61, 91–96 (2021).

Informacinis straipsnis:

- Lietuvos asocijuota narystė CERN: XXI amžiaus iššūkiai ir galimybės, *Veidas*, 2017, Nr. 26 (birželio 18), p. 9 (kartu su R. Paulausku).

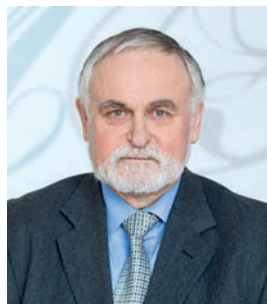
Organizuotos konferencijos:

- 41–44-oji Lietuvos nacionalinės fizikos konferencijos;
- 21-oji ISLMS konferencija, vykusį Indaure (Indija);
- 29–30-asis Tarptautiniai lazerinės medicinos ir chirurgijos kongresai (*The International Congress on Laser Medicine and Surgery*), vykę Florencijoje (Italija).

Kaip Lietuvos fizikų draugijos pirmininkas dalyvavau kas antri metai organizuojant nacionalines fizikos konferencijas (2009–2021), taip pat buvau programinio komiteto narys. Pritardamas žmonos doc. Aurelijos Vaitkuvienės veiklai, įsijungiau į Tarptautinės lazerinės medicinos ir chirurgijos akademijos veiklą (ji yra tos akademijos Florencijoje narė steigėja), daly-

vauju organizuojamų tarptautinių kongresų mokslinio ir organizacinio komitetų darbe. Vilniuje kartu surengėme Tarptautinės lazerinės chirurgijos ir medicinos draugijos kongresą lazerologijos tema. Dvejus metus buvau šios draugijos generalinis sekretorius. LMA Fizikos sekcijos pirmininku buvau iki 2022 m. Esu „Lietuvos fizikos žurnalo“ redakcinės kolegijos narys, vyriausiojo redaktoriaus pavaduotojas.

Plačiau sužinoti apie mano darbus galima internetiniame puslapyje https://lietuvai.lt/wiki/Juozas_Vidmantis_Vaitkus.

LEONAS VALKŪNAS

Studijas Vilniaus universiteto (VU) Fizikos fakultete pradėjau 1967 m. Po kelerių metų (1969) buvau komandiruotas į Kijevo T. Ševčenkos universitetą tolesnėms studijoms, kurias baigiau 1972 m. Nors man buvo planuojamas paskyrimas į VU Fizikos fakulteto Puslaidininkių fizikos katedrą toliau tęsiant studijas Maskvos M. Lomonosovo universiteto aspirantūroje, „prižiūrinių“ organizacijų man nebuvo leista šio paskyrimo pasirinkti. Tad po studijų pradėjau dirbti projektavimo-konstravimo biure „Punktukas“ ir toliau tęsiau mokslinį darbą VU neakivaizdinėje aspirantūroje. Kandidatinę disertaciją apgyniau 1976 m., o nuo 1979 m. pradėjau dirbti Lietuvos mokslų akademijos (LMA) Fizikos institute pasinaudodamas disertacijos vadovo akad. J. Viščako, kuris kaip tik tuo metu tapo instituto direktoriumi, kvietimu. Fizikos institute parengiau daktaro disertaciją ir ją apgyniau 1987 m. 1988 m. buvau pakviestas dėstyti VU ir nuo to laiko esu glaudžiai su juo susijęs, nors savo mokslinę veiklą taip pat tęsiau ir Fizikos institute. Pradėjęs dėstyti Bendrosios fizikos ir spektroskopijos katedroje 1989 m. tapau docentu, o 1993 m. jau ėjau profesoriaus pareigas. 2002 m. konkurso būdu buvau išrinktas Teorinės fizikos katedros vedėju, šias pareigas ėjau iki 2017 m. Esu taip pat LMA narys, o nuo 2018 m. LMA Matematikos, fizikos ir chemijos skyriaus pirmininkas. 2013 m. man suteiktas Ukrainos mokslų akademijos N. Bogoliubovo teorinės fizikos instituto garbės daktaro (*honoris causa*) vardas.

Mano mokslinė veikla – tai teorinis vyksmų kondensuotose aplinkose bei reiškinių biologinėse sistemose modeliavimas. Šią veiklą gana gerai

apibūdina ir mano abiejų disertacijų pavadinimai: kandidatinės disertacijos tema – „Eksitoninių spektrų priemaišiniuose ir stipriai sužadintuose kristaluose tyrimai“, o daktarinės disertacijos – „Priemaišinių organinių struktūrų optinių savybių eksitoninėje spektro srityje teorija“. Tad savo mokslinės veiklos sritis apibūdinčiau taip: sužadavimo ir krūvio pernašos reiškinių fotosintezėje tyrimai, molekulinį struktūrų, nanodarinių ir biologinių molekulių spektrų dinamikos ypatumai. Sprendžiant šias problemas buvo plėtojama atvirų kvantinių sistemų teorija, taip pat naudojami kvantinės chemijos kompiuterinio modeliavimo metodai. Mano mokslinė veikla buvo įvertinta dviem Lietuvos mokslo premijomis: už darbų ciklą „Eksitonai fotosintezėje (1990–2000 m.)“ (2001) ir už darbų ciklą „Fotoindukuotų vyksmų reguliacija ir valdymas molekulinuose dariniuose (2005–2016)“ (2017), taip pat LMA akad. A. Jucio premija (2010).

Moksliniams projektams vykdyti buvo pritraukiami studentai bei doktorantai. Darbo VU metu 10 mano vadovaujamų doktorantų apgynė disertacijas. VU man teko dėstyti įvairius kursus, tokius kaip Molekulinį darinių spektroskopija, Matematinis modeliavimas, Relaksacijos teorija, Kvantinė mechanika, Gyvybės sinergetika, Rinktiniai teorinės fizikos skyriai. Kartu su kolegomis buvo parengti 3 vadovėliai: „Lazerinės spektroskopijos pagrindai“ (1995), „Matematinis modeliavimas ir sinergetikos pagrindai“ (2009), „Kvantinė fizika“ (2020). Taip pat esu dviejų monografijų bendraautoris: „Photosynthetic Excitons“ (Singapūras, 2000) ir „Molecular Excitation Dynamics and Relaxation. Quantum Theory and Spectroscopy“ (Vokietija, 2013).

Vykdamas bendrus mokslinius projektus teko dirbti mokslinį darbą Niujorko (JAV, 1989, 1990), Amsterdamo laisvajame (Nyderlandai, su pertraukomis 1991–2002), Dūseldorfo (Vokietija, 1990), Umeo (Švedija, 1992), Lundo (Švedija, 1995), Nanjango technologijos (Singapūras, 2011) universitetuose, Kalifornijos universitete Berklyje (JAV, 2004), taip pat Biologijos ir technologijų institute Saklė (Prancūzijoje) bei Atominės ir molekulinės fizikos institute Taipėjuje (Taivane). Taip pat teko skaityti paskaitas ir pranešimus JAV, Jungtinėje Karalystėje, Nyderlanduose, Švedijoje, Vokietijoje, Vengrijoje, Lenkijoje, Japonijoje, Kinijoje, Australijoje ir kt. Buvau kviečiamas oponuoti disertacijų į Lundo, Amsterdamo laisvąjį, Leideną, Tartu universitetus. Esu

„Lietuvos fizikos žurnalo“ redakcinės kolegijos narys. Teko organizuoti ES fondų remiamus tarptautinius seminarus-konferencijas Preiloje (1994), Birštone (1996), Antalijoje (Turkija, 2002) bei tarptautines konferencijas Vilniuje (2011, 2013, 2018).

Teorinės fizikos katedra, kuriai vadovavau 16 metų, buvo įkurta 1941 m., iš karto po Matematikos-gamtos mokslų fakulteto perkėlimo iš Kauno į Vilnių. Tad, paminėdami katedros 75-metį, mes su katedros kolegomis parengėme ir išleidome tam skirtą knygą „Teorinė mintis. Nuo antikos iki šių dienų“. Joje apžvelgta ne tik mokslinių krypčių raida Teorinės fizikos katedroje, bet taip pat pateikta įvairių požiūrių bei teorijų, sietinų su fizika, apžvalga labai plačioje laiko skalėje – nuo senovės laikų iki šių dienų. Taip pat pateikti trumpi pagrindinių fizikos atradimų aprašymai, ypač akcentuojant tas sritis, kuriose darbavosi katedros darbuotojai. Pažymėtinas didelis mūsų ilgamečio profesoriaus J. Kaladės indėlis rengiant šią knygą.

Darbas Teorinės fizikos katedroje buvo tikrai įdomus, veikė seminaras, kuriame buvo svarstomos mus dominančios problemos. Šis seminaras buvo patrauklus, jame lankydavosi bendradarbiai iš kitų katedrų, mokslinių institutų, atvykdavo su pranešimais kolegų iš Kauno bei iš užsienio institucijų. Tuo būdu užsimezgė gana platūs ryšiai, kurie skatino mokslinį bendradarbiavimą.

Pažymėtina, jog Teorinės fizikos katedra taip pat dalyvavo rengiant įvairias studijų programas, sudarė palankias sąlygas plėtoti ryšius visame Fizikos fakultete. Reformuojant Fizikos fakultetą buvo plėtojama idėja transformuoti katedras į institutus. Šiuo klausimu teko nemažai diskutuoti su kolegomis. Šių diskusijų metu buvo suprasta, jog reforma turėtų stiprinti esamas mokslines kryptis. Todėl dalis katedros darbuotojų įsijungė į naujai sukurta Teorinės fizikos ir astronomijos institutą, o likę darbuotojai tapo Cheminės fizikos instituto bendradarbiais. Aš pats nuo 2019 m. esu Cheminės fizikos instituto profesorius emeritas.

GYVYBĖS MOKSLŲ CENTRAS

EUGENIJUS BUTKUS

Ne vienam, didesnę gyvenimo dalį susiejusiam su Vilniaus universitetu (VU), jis yra ne vien darbovietė, bet ir daug daugiau. Gyvenusiams nuo praėjo šimtmečio vidurio neretai nebuvo ir didesnių galimybių, bent iki Nepriklausomybės atkūrimo, mokslinę ir pedagoginę veiklą vykdyti kitur nei universitete ar keisti darbovietes vien dėl to, kad atsivertų kažkokios papildomos galimybės, nes ne tik mokslo ir studijų, bet ir visa sistema nebuvo tam tinkama ar skatinanti. Taigi, Universitetas yra didžioji neatsiejama mano gyvenimo dalis, ypač svarbi kolegų ir kitų žmonių bendrystė, nes su dauguma jų tuomet buvome pažįstami, nesvarbu, kuriame fakultete ar kitame padalinyje kas dirbo. Universitetui smarkiai išaugus, natūralu, kad greičiausiai taip dabar ir nebūtų įmanoma, tačiau apskritai Universiteto institucinio vientisumo galima pasigesti.

Baigiau VU 1974 m. (su pagyrimu) ir nuo to laiko iš esmės visa veikla susieta tik su juo: pradėjau dirbti jaunesniuoju moksliniu bendradarbiu, asistentu, nuo 1983 m. – vyresnysis dėstytojas, nuo 1988 m. – docentas, nuo 1996 iki 2021 m. – profesorius. Greta to dirbau ir įvairų administracinį darbą: 1991–1996 m. buvau Organinės chemijos katedros vedėjas, 2013–2015 m. VU mokslo reikalų prorektorius, nuo 2015 m. Gyvybės mokslų centro (GMC) valdybos pirmininkas, nuo 2016 m. lapkričio mėn. iki 2017 m. kovo mėn. – GMC laikinasis vadovas.

Mokslų daktaro (kandidato) disertaciją apgyniau 1979 m., habilituoto daktaro disertaciją – 1995 m. 2007 m. buvau išrinktas Lietuvos mokslų aka-

demijos (LMA) nariu ekspertu, o 2011 m. – tikruoju nariu. Apgynęs pirmąją disertaciją, 1980–1981 m. stažavausi Prahos aukštojoje cheminės technologijos mokykloje, tai dabar atitiktų podoktorantūros stažuotę, vėliau, 2001 m., ten pat dar kartą dirbau mokslinį darbą. Nemažai kartų teko stažotis ir vykdyti įvairios trukmės mokslinius tyrimus Lundo (Švedija) universitete, su kurio mokslininkais užsimezgė ilgalaikis bendradarbiavimas – 1992, 1993, 1996 ir 1999 m. dirbau mokslinį darbą, ten pat 2000 m. vykdžiau SOCRATES programos projektą. 1994 m. pagal TEMPUS programą stažavausi Briuselio laisvajame universitete (Belgija). 1998 m. dirbau mokslinį darbą JAV Prinstono ir Minesotos Duluto universitetuose. Stažuotės padėjo užmegzti mokslinius ryšius, kurie leido įgyvendinti tyrimus, kurių kitaip nebūtų buvę galima vykdyti. Pirmieji Nepriklausomybės dešimtmečiai buvo labai sudėtingi ne tik dėl tinkamos mokslinės infrastruktūros nebuvimo, bet ir dėl nepakankamo supratimo, kad mokslas yra labai svarbus ateičiai, ir ne vien ekonomikai, kaip kad kartais buvo ir tebėra supaprastintai suvokiama.

Mokslinių tyrimų rezultatus paskelbiau per 100 mokslinių straipsnių tarptautiniuose mokslo žurnaluose, pažymėtini straipsniai aukščiausio lygio žurnaluose „Angew. Chem. Int. Ed. Engl.“, „J. Am. Chem. Soc.“, „J. Org. Chem.“, „CrystEngComm“ ir kt. Esu prestižinio daugiatomio leidinio vieno skyriaus autorius (The Favorskii Rearrangement (extend to rings), Gary A. Molander and Paul Knochel (eds.), *Comprehensive Organic Synthesis*, 2nd edition, Vol. 3, Oxford: Elsevier; 2014, p. 853–886). Kartais sakoma, kad ne taip svarbu, kur publikuotis, svarbu rezultatų kokybė. Tai neabejotina, tačiau visgi moksle nusistovėjusi nepriklausomo recenzavimo sistema (*peer review*), kuri ir atlieka kokybės įvertinimą aukšto reitingo žurnaluose. Publikacijų citavimų skaičius viršija 1 200 kartų. Už mokslo pasiekimus 2009 m. buvau apdovanotas VU Rektoriaus mokslo premija, 2013 m. tapau Lietuvos mokslo premijos laureatu. Skaičiau dešimtis kviestinių pranešimų Lietuvos ir tarptautinėse mokslinėse konferencijose, seminaruose, mokslinėse mokyklose. Vykdžiau įvairius tarptautinius mokslo projektus: buvau Europos Sąjungos 7 Bendrosios programos projekto SPREE (2012–2015) koordinatorius; dviejų Šiaurės šalių tarybos (*Nordforsk*) projektų „Excellent Nordic Chemistry“ (2009–2013) ir „Crystal Engineering and Supramolecular Mate-

rials“ (2006–2010) grupės vadovas. Baltijos jūros šalių programos BONUS valdymo komiteto narys (2011–2013) ir pirmininkas (2013–2014).

Pedagoginis darbas neatsiejamas nuo mokslinio darbo. Dėščiau šiuos dalykus ir parengiau jų sandus: Organinių reakcijų mechanizmai (biochemijos ir chemijos programos), Biomolekulių stereochemija (bakalauro programa), Supramolekulių chemija (magistro programa) ir kt. Parengiau ir išleidau 5 mokymo priemones studentams. Vadovavau 10 doktorantų, kurie sėkmingai apgynė daktaro disertacijas.

Be VU, dirbau ir kelse kitose institucijose: 2003 m. buvau Seimo paskirtas Lietuvos mokslo tarybos pirmininku, pirmoji kadencija buvo iki 2008 m., po to 2013 m. paskirtas antrai 5 metų kadencijai. Lietuvos mokslo taryba buvo Europos mokslo fondo (*European Science Foundation*) narė, tad dalyvaudamas jos veikloje 2012–2013 m. buvau išrinktas EMF viceprezidentu. 2017 03–2018 12 buvau švietimo ir mokslo ministro patarėjas. Daugiau nei trejus metus (2014 05–2017 10) buvau Lietuvos radijo ir televizijos tarybos narys.

Aktyviai dalyvauju mokslo populiarinimo veikloje: radijo ir televizijos laidose apie mokslo pasiekimus, Nobelio premijos laureatus, paskelbiau mokslo populiarinimo straipsnių įvairiuose leidiniuose: „Mokslo Lietuva“, anksčiau ėjusiuose žurnaluose „Mokslas ir technika“, „Mokslas ir gyvenimas“ ir kt. Dalyvauju festivalio „Erdvėlaivis Žemė“ renginiuose, skaičiau paskaitas VU Vaikų universitete, įvairių miestų mokyklose. Buvau apdovanojtas švietimo ir mokslo ministro premija už mokslo populiarinimo veiklą. Nuo pat Nacionalinės moksleivių akademijos įkūrimo esu chemijos sekcijos vadovas. Su bendraautoriais parašiau „Organinės chemijos vadovėlį“ vidurinės mokyklos 11 klasei.

Tenka dirbti įvairių ekspertinių darbų. Europos Komisijos Aukšto lygio ekspertų 7BP *Ex-post* vertinimo (2014–2015) grupėje, *Euratomo* programos tarpinio vertinimo (2016–2017) grupėje. Europos universitetų tinklų (*European University Network*) programos *ad-hoc* darbo grupės narys (2018). Esu vienas iš plačiai pripažintos tarptautinės konferencijos „Balticum Organicum Syntheticum“ (BOS), kuri vyksta nuo 2000 m., iniciatorių ir organizacinio komiteto narys, taip pat kitų mokslinių konferencijų organizacinio komiteto narys.

Tarptautinio mokslinio žurnalo „Open Chemistry“ skyriaus redaktorius, LMA žurnalo „Chemija“ redakcinės kolegijos narys. Nacionalinės pažangos premijos 2006–2009 m. komiteto narys. Dalyvauju Lietuvos mokslo tarybos ir LMA ekspertų grupėse. Europos Komisijos, Latvijos mokslo tarybos ir akademinio centro, Estijos mokslo tarybos, Lenkijos nacionalinio mokslo centro ir kt. institucijų ekspertas. Lietuvos atstovas ES programos „Horizontas 2020“ strateginiame komitete (2015–2018) ir programos „Europos horizontas“ Europos mokslinių tyrimų tarybos komitete (nuo 2021). Ilgametis VU Mokslo komiteto narys (1998–2001, 2004–2008), Centrinės akademinės etikos komisijos narys (2015–2018).

LR Prezidento dekretu apdovanotas atminimo ženklu už asmeninį indėlį prisidedant prie Lietuvos pirmininkavimo Europos Sąjungos Tarybai 2013 m. Pagerbtas užsienio reikalų ministro padėka už iniciatyvų ir sėkmingą darbą Lietuvai stojant į Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizaciją (EBPO) 2018 m.

BENEDIKTAS JUODKA

Gimiau 1943 m. sausio 13 d. Utenoje mokytojos ir veterinaro šeimoje. Augome trys broliai ir sesuo. 1949 m. pradėjau lankyti Gargždų vidurinę mokyklą, kurią baigiau 1960 m. Tais pačiais metais įstojau į Vilniaus universiteto (VU) Chemijos fakultetą. 1962 m. VU Gamtos mokslų fakultete buvo įsteigta Biochemijos ir biofizikos katedra. Įdomu tai, kad biochemikai pradėti rengti iš Chemijos fakulteto studentų. Tačiau tuo metu katedroje nebuvo nei vieno tikro biochemiko, jų trūko ir visoje Lietuvoje. 1963 m. VU rektorius akademikas J. Kubilius pasikvietė mane, trečio kurso studentą, ir pasiūlė vykti tęsti studijų Maskvos valstybiniame M. Lomonosovo universitete (MVU) ir specializuotis biochemijos kryptyje. Manau, kad mane rektoriui rekomendavo Chemijos fakulteto dekanas doc. L. Jasinskas ir Organinės chemijos katedros doc. G. Dienys, vėliau tapęs profesoriumi ir suvaidinęs didelį vaidmenį rengiant biochemikus. Gavęs tėvų palaiminimą 1963 m. rudenį išvykau tęsti studijų MVU.

1965 m. baigiau šį universitetą. Kadangi mokiausi labai gerai, man buvo pasiūlyta tęsti studijas aspirantūroje. 1968 m. sėkmingai baigiau aspirantūrą, apgyniau chemijos mokslų kandidato (dabar daktaro) disertaciją ir 25 m. amžiaus jaunas daktaras pradėjau dirbti asistentu VU Biochemijos ir biofizikos katedroje.

Karjera. 1971–2002 m. – VU Gamtos mokslų fakulteto Biochemijos ir biofizikos katedros vedėjas. 1973 m. suteiktas docento pedagoginis vardas. 1981 m. apgyniau chemijos mokslų (dabar habilituoto daktaro) disertaciją ir

1982 m. man buvo suteiktas profesoriaus vardas. 1987 m. išrinktas Lietuvos mokslų akademijos (LMA) nariu korespondentu, o 1990 m. – akademiku. 1991–2001 m. – VU mokslo reikalų prorektorius, 1992–2002 m. – LMA prezidentas. 2001–2002 m. – laikinai einantis VU rektoriaus pareigas, 2002–2012 m. – VU rektorius. 2012 m. spalio 10 d. baigėsi mano antroji rektoriaus kadencija, o spalio 11 d. įvyko rinkimai į LR Seimą. Buvau į jį išrinktas.

Taip baigėsi 45 metus trukęs darbas VU, kuriame perėjau visus laiptelius nuo asistento, vyr. dėstytojo, docento, profesoriaus, katedros vedėjo, prorektoriaus iki rektoriaus. Neabejotinai tai gražiausi ir prasmingiausi mano gyvenimo metai. 2012 m. baigus darbą VU, man suteiktas profesoriaus emerito statusas. 2012–2016 m. buvau LR Seimo Užsienio reikalų komiteto pirmininkas, 2017–2019 m. – Lietuvos darbdavių konfederacijos prezidentas.

Darbas užsienyje ir narystė tarptautinėse organizacijose. 1973 m. mėnesio stažuotė Prahos universitete ir Čekoslovakijos mokslų akademijos Organinės chemijos ir biochemijos institute, 1974–1975 m. 10 mėn. darbas JAV Ilinojaus ir Šiaurės vakarų universitetuose. 1985 ir 1987 m. trumpalaikės stažuotės Debreceno universitete (Vengrija) ir 1995 bei 1997 m. – Frankfurto prie Maino universitete (Vokietija). 1991 m. (6 mėn.), 1993 m. (3 mėn.), 1995 m. (6 mėn.), 1997 m. (6 mėn.) ir 2000 m. (3 mėn.) – darbas Vokietijos vėžio tyrimų centre.

1994 m. – Latvijos mokslų akademijos užsienio narys, Europos mokslų ir menų akademijos (Austrija) užsienio narys, nuo 2002 m. – Europos menų, gamtos ir humanitarinių mokslų akademijos (Prancūzija) narys, nuo 2003 m. – Italijos žemės ūkio mokslų akademijos narys, Pasaulio mokslo ir technologijų etikos komiteto viceprezidentas (1995–1999).

Mokslinė veikla. Pagrindinį dėmesį skyriau nukleorūgščių ir baltymų kovalentinės sąveikos tyrimams – nuo paprasčiausių tokių kompleksų modelių cheminės sintezės ir savybių tyrimo iki iš įvairių gyvulinės ir augalinės prigimties objektų išskirtų nukleoproteidų tyrimo. Antra kryptis – kai kurių nukleorūgščių apykaitos fermentų paieška ir veikimo mechanizmų tyrimas. Trečia kryptis – fotodinaminės onkoterpijos biocheminių mechanizmų tyrimas.

Parašytos dvi monografijos, gauti rezultatai paskelbti per 200 publikacijų, pristatyti tarptautinėse konferencijose ir seminaruose JAV, Vokietijoje,

Belgijoje, Švedijoje, Ispanijoje, Austrijoje, Airijoje, Lenkijoje, Čekijoje, Vengrijoje, Rusijoje, Estijoje, Latvijoje ir kt.

Parašytas vadovėlis „Nukleorūgščių chemijos ir biochemijos pagrindai“, keletas mokymo priemonių.

Apdovanojimai. 1991, 1993, 1995, 1997 ir 2000 m. suteikti Vokietijos Alexandero von Humboldto ir Vėžio tyrimų centro grantai darbui šiame centre. 1999 m. apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino 4-ojo laipsnio ordinu, 2000 m. įteikta Theodoro von Grotthusso premija, 2001 m. Baltijos šalių mokslų akademijos medalis, Lenkijos Respublikos ordino „Už nuopelnus“ Komandoro kryžius, Latvijos Respublikos Trijų žvaigždžių ordinas, Prancūzijos Respublikos ordino „Už nuopelnus“ Komandoro kryžius, 1985 ir 2003 m. – Lietuvos mokslo premijos, 2003 m. suteiktas Gargždų garbės piliečio vardas, 2004 m. apdovanotas Estijos Marijos žemės 4 laipsnio ordinu, 2006 m. – Vilniaus miesto Žygimanto Augusto medaliu, Belgijos Karalystės Komandoro ordinu, 2008 m. Nyderlandų Komandoro ordinu, 2010 m. suteiktas Maskvos universiteto garbės profesoriaus vardas, 2011 m. apdovanotas Baltijos asamblėjos medaliu, o 2015 m. – Švedijos Poliarinės žvaigždės ordinu.

Esu dėkingas likimui, kad visą savo gyvenimą turėjau galimybę dirbti mėgstamą darbą. Įstojau į VU 1960 m., kai rektoriaus pareigas prieš porą metų pradėjo eiti akad. J. Kubilius. Jis didele dalimi nulėmė mano likimą pasiūlęs tęsti studijas MVU ir specializuotis biochemijos kryptyje. Rektorius lėmė ir mano mokslinę bei pedagoginę karjerą VU. Dėkoju tėvams, kurie skatino siekti mokslų ir padėjo finansiškai ilgų studijų metu. Dėkoju žmonai Tiinai, ant kurios pečių gulė visi šeimos rūpesčiai, sūnui advokatui Robert, kuris išaugo protingas, net šešias kalbas mokantis ir du magistro diplomus turintis žmogus. Dėkoju savo mokytojams, mokiniam ir daugybei studentų, kurie privertė palaikyti reikiamą, tikiuosi, aukštą mokslinę ir pedagoginę formą.

JUOZAS KULYS

Lietuvos mokslų akademijos (LMA) Puslaidininkių fizikos institute dirbau nuo 1970 m., kai grįžau į Lietuvą baigęs mokslus bei apgynęs daktaro disertaciją Maskvos valstybiniame M. Lomonosovo universitete. 1971 m. konkurso būdu buvau išrinktas vyresnioju mokslo darbuotoju LMA Biochemijos institute. Šiame institute 1974 m. pradžioje su kolegomis įsteigėme Fermentų chemijos sektorių. Šiame padalinyje pradėti tyrimai padarė pradžią plėtojant modernią biotechnologiją ne tik institute, bet ir visoje Lietuvoje. Tų pačių metų rudenį 3 aktyviausi sektoriaus darbuotojai daktarai A. Pauliukonis, H. Piesliakas ir A. Dikinienė perėjo dirbti į Taikomosios enzimologijos institutą, taip prisidėdami prie naujo biotechnologijų tyrimų centro kūrimo Lietuvoje. Kita mano darbinė veikla: 1970–1971 m. – LMA Puslaidininkių fizikos instituto jaunesnysis mokslo darbuotojas, 1971–1974 m. – LMA Biochemijos instituto vyresnysis mokslo darbuotojas, 1974–2013 m. – šio instituto Fermentų chemijos sektoriaus ir laboratorijos vadovas, 1985–1992 m. – instituto direktorius, 2013–2018 m. – instituto vyriausiasis mokslo darbuotojas, 2001–2015 m. – VGTU Fundamentinių mokslų fakulteto Chemijos ir bioinžinerijos katedros vedėjas, profesorius, 2015–2018 m. – šios katedros profesorius, nuo 2018 m. – VU Gyvybės mokslų centro profesorius emeritas.

Nuo 1978 m. dėščiau VU Gamtos mokslų fakulteto studentams Inžinerinės enzimologijos kursą, vadovavau studentų baigiamiesiems darbams ir daktaro disertacijoms. Vadovavau sąjunginei Citologijos ir biochemijos

daktarų gynimo tarybai prie Biochemijos instituto. Aktyviai palaikiau Biochemijos instituto prijungimo prie VU pasiūlymą 2016 m. 1990 m. išrinktas LMA nariu korespondentu, o 1994 m. – LMA tikruoju nariu.

Mano mokslinių interesų sritys: biochemija, biofizika, kompiuterinė biologija, biotechnologija. Moksliniai darbai skirti biokatalizės ir bioelektrokatalizės tyrimams, biojutiklių kūrimui bei jų modeliavimui. Apgyniau fizinių mokslų daktaro disertaciją „Fotocheminių elektrofilinio ir nukleofilinio pavadavimo reakcijų tyrimai“ (1970), habilituoto daktaro disertaciją „Bioelektrokatalizinė organinių junginių transformacija“ (1982, nostrifikuota 1993). Fizikinės chemijos profesoriaus vardas suteiktas aukščiausiosios atestacinės komisijos (Maskva) sprendimu 1983 m. Vardas nostrifikuotas 1993 m.

Atradau ir ištyriau bioelektrokatalizinius reiškinius, sukūriau biojutiklius, kurie plačiai naudojami medicinoje ir kitose srityse. Sukūriau pripažintą pasaulyje bioelektrokatalizės mokslo mokyklą, kurioje atrasti ir ištyrinėti nauji mediatoriniai ir bemediatoriniai bioelektrokataliziniai procesai, pirmą kartą panaudotos naujos medžiagos – organiniai metalai, parengtos 19 daktaro ir 5 habilituoto daktaro disertacijos. Žymiausi mokiniai: akademikai V. S. Laurinavičius, A. Malinauskas, V. Razumas, mokslo daktarai N. Čėnas, T. Ruzgas, R. Vidžiūnaitė, L. Tetianec, A. Žiemys, K. Krikštopaitis, M. Dagys, D. Ratautas, A. Laurinėnas. Paminėtini ir kiti universiteto bendradarbiai – akademikai R. Baronas bei F. Ivanauskas, su kuriais pastaraisiais metais parengta ne viena publikacija. Dirbdamas vadovu studijų ir mokslo įstaigose, prisidėjau prie jų mokslo plėtros, materialinės bazės kūrimo, studijų ir tyrimų bazės atnaujinimo.

Vienas ar su bendraautoriais parašiau 6 mokslo monografijas: „Analitinės sistemos imobilizuotų fermentų pagrindu“ (rusų k., 1981), „Biokatalizė organinių junginių elektrochemijoje“ (rusų k., 1983), „Bioamperometrija“ (rusų k., 1986), „Fermentinis elektrono pernešimas“ (rusų k., 1988), „Mathematical Modeling of Biosensors: An Introduction for Chemists and Mathematicians“ („Matematinis biosensorių modeliavimas: Įvadas chemikams ir matematikams“, 2010). Pastaroji – pirmasis lietuvių mokslininkų veikalas, išleistas arabų kalba (2012). 2021 m. pasirodė modernizuotas šios monografijos leidimas „Mathematical Modeling of Biosensors. Second Edition“ („Ma-

tematinis biosensorių modeliavimas. Antrasis leidimas“). Ši knyga dedikuota VU 440 metų jubiliejui.

Paskelbiau apie 380 mokslinių straipsnių rusų ir anglų kalbomis. 162 straipsniai *Web of Science* duomenų bazėje cituoti 2 983 kartus ($h = 30$). Skaičiau plenarinius pranešimus 9 tarptautinėse konferencijose, iš jų 2 kartus – aukšto lygio Gordono konferencijose JAV (1990, 1993). Biojutiklius ir bioelektrokatalizinius metodus aprašiau 4 tarptautiniuose ir 47 Lietuvos bei Rusijos patentuose. Dirbau mokslinį darbą Braunšveigo biotechnologijos centre (Vokietija, 1988, 1990), Kranfildo technologijos institute (Didžioji Britanija, 1990), Miuncheno technikos universitete (Vokietija, 1990), konsultantu – kompanijoje „Novo Nordisk A/S“ (Danija, 1991, 1992–1994). Buvau tarptautinių programų ir projektų atsakingasis vykdytojas ir vadovas (2000–2014). Vykdamas šiuos projektus sukurti naujos kartos biojutikliai, nauji biokatalizė bei nanotechnologijomis pagrįsti procesai. Apdovanotas (kartu su V. Razumu) valstybine mokslo premija už organinių junginių bioelektrokatalizės tyrimus (1987), Baltijos Asamblėjos mokslo premija už fundamentinius bioelektrokatalizės tyrimus (1995), Lietuvos mokslo premija (kartu su N. Čėnu) už ksenobiotikų oksidacinės-redukcinės transformacijos ir citotoksiškumo mechanizmų tyrimus (2002). VU prisimenu nuo 1959 m., kai, dalyvaudamas respublikinėje jaunųjų matematikų olimpiadoje, klausiau rektoriaus J. Kubiliaus paskaitos apie matematiką, kuri paliko gilų įspūdį ir nulėmė mano kaip mokslininko gyvenimo kelio pasirinkimą. Tapęs VU profesoriumi emeritu dalyvauju VU profesorių emeritų klubo veikloje. VU vardu 2018–2021 m. su bendraautoriais parengiau ir išspausdinau šiuos darbus:

- Wiring Gold Nanoparticles and Redox Enzymes: Self-Sufficient Nanocatalyst for the Direct Oxidation of Carbohydrates with Molecular Oxygen, *CHEMCATCHEM*, 2018, 10, 971–974.
- Modelling the enzyme catalysed substrate conversion in a microbio-reactor acting in continuous flow mode, *NONLINEAR ANALYSIS-MODELLING AND CONTROL*, 2018, 23, 437–456.
- Consecutive Marcus Electron and Proton Transfer in Heme Peroxidase Compound II-Catalysed Oxidation Revealed by Arrhenius Plots, *SCIENTIFIC REPORTS*, 2019, 9, article number 14092.

- Highly sensitive amperometric biosensor based on alcohol dehydrogenase for determination of glycerol in human urine, *TALANTA*, 2019, 200, 333–339.
- Computational modeling of batch stirred tank reactor based on spherical catalyst particles, *JOURNAL OF MATHEMATICAL CHEMISTRY*, 2019, 57, 327–342.
- Modeling carbohydrates oxidation by oxygen catalyzed by bienzyme glucose dehydrogenase/laccase system immobilized into microreactor with carbon nanotubes, *JOURNAL OF MATHEMATICAL CHEMISTRY*, 2021, 59, 168–185.
- *Mathematical Modeling of Biosensors*. Second Edition. Springer, 2021. 456 p.

Būdamas VU profesoriumi emeritu, tęsiu mokslo žurnalų „Biosensors & Bioelectronics“ bei „Biosensors & Bioelectronics:X“ redaktoriaus, mokslo žurnalų „Biologija“ ir „Nonlinear analysis. Modelling and Control“ redakcinių kolegijų nario darbus, dirbu Lietuvos mokslo tarybos komisijose bei ekspertu, dalyvauju LMA veikloje.

VALDAS STANISLOVAS LAURINAVIČIUS

Gimiau 1949 m. balandžio 18 d. Šiaulių rajono Būdų kaime. Tėvai – mokytojai. 1964 m. baigiau Šiaulių r. Raudėnų aštuonmetę vidurinę mokyklą, o 1967 m. sidabro medaliu – Kuršėnų 1-ąją vidurinę mokyklą. 1972 m. baigiau Vilniaus universiteto (VU) Chemijos fakultetą ir įgijau chemiko (organinė chemija) specialybę. Tuo pačiu metu mokiausi VU Teatro studijoje. Ten išmokau taisyklingai kalbėti bei jausti auditoriją. Tai man vėliau labai pravertė skaitant paskaitas ir bendraujant su studentais. 1974 m. atėjau dirbti į Lietuvos mokslų akademijos (LMA) Biochemijos institutą, kuriame ir praėjo visas mano darbingas gyvenimas. Patekau į ką tik suformuotą Fermentų chemijos skyrių, kuriam vadovavo jaunas mokslininkas, dabar profesorius, akademikas Juozas Kulys. Buvome jaunas, ambicingas kolektyvas. Tyrinėjau fermentų fiksavimą ant įvairių paviršių, tarp jų ir ant metalinių ir anglinių elektrodų, bei tokių fermentų veikimą. Tais laikais tai buvo gana inovatyvu. Kai 1979 m. gyniau biologijos mokslų kandidato (biochemijos krypties) disertaciją Minsko universitete (Lietuvoje biochemijos krypties gynimo tarybų tuo metu nebuvo), iš pagyvenusių oponentų išgirdau priekaištus, kaip aš drįstu apie fermentus taip nepagarbiai kalbėti kaip apie kažkokius cheminius reagentus (1993 m. mokslinis laipsnis buvo nostrifikuotas į daktaro mokslinį laipsnį). Mes fiksavome fermentus ant elektrodų paviršių ir parodėme, kad elektrodo signalas gali būti valdomas to fermento substratu. Tam dažnu atveju reikėjo sukurti medžiagas, kurios galėtų būti

tarpininkais tarp fermento aktyvaus centro ir elektrodo paviršiaus. Tokios organinės polimerinės, vandenyje netirpstančios medžiagos, kurios turėjo metalui būdingą elektrinį laidumą, vadinamos organiniais metalais. Tai taip pat buvo inovatyvios medžiagos. Maskvos valstybiniame išradimų komiteje ilgai teko įrodinėti, kad organinis polimeras gali turėti metalo savybių. Taip buvo sukurti biosensoriai gliukozei, pieno rūgščiai, cholesteroliui, etanolui ir dar apie 20 kitų biologiškai svarbių medžiagų nustatyti kraujyje, maisto produktuose ir aplinkoje. Tada iškilo poreikis kurti tokius matavimo prietaisus. Tam 1981 m. Biochemijos institute buvo sukurtas Fermentinių analizatorių įdiegimo sektorius su eksperimentiniu gamybos baru. Abiejų padalinių vadovu buvau paskirtas aš, tuo metu dirbęs Fermentų chemijos skyriuje jaunesniuoju mokslo darbuotoju. Palyginti greitai pavyko suformuoti biochemikų, inžinierių, konstruktorių ir mechanikų grupes ir 1984 m. pademonstravome pirmuosius prietaisus, skirtus gliukozei nustatyti kraujyje, kuriuos išbandėme klinikose. Užmezgėme glaudžius ryšius su Panevėžio tiksliosios mechanikos gamykla, kur buvo pagaminti pirmieji pramoniniai analizatoriaus pavyzdžiai. Atlikome prietaiso medicininius bandymus Maskvoje, gavome leidimą medicininiam naudojimui ir 1986 m. pagaminome pirmąją partiją serijinių gliukozės analizatorių gydymo įstaigoms. Viso to nebūtų be kolektyvo susitelkimo, prof. J. Kulio ir instituto direktorės prof. L. Rasteikienės pritarimo bei paties A. M. Brazausko palaiškymo po to, kai aš jo kabinete, prižiūrint visai jo svitai, pradūriau jam pirštą, išspaudžiau kraujo lašą ir parodžiau, kad jo gliukozės koncentracija yra padidėjusi. 1989 m. visas šis mūsų kolektyvas kartu su Panevėžio tiksliosios mechanikos gamyklos konstruktoriais buvo apdovanotas Lietuvos valstybine premija mokslo ir technikos srityje. Vėliau serijinė prietaisų gamyba vyko iki pat gamyklos uždarymo.

Išsprendus šį mokslinį-techninį uždavinį mano dėmesys nukrypo į kitų biosensorių kūrimą ir jų pritaikymą bioanalitinių sistemų kūrimui. Šie darbai buvo apibendrinti technikos mokslų daktaro disertacijoje (biofizikos kryptis), kurią 1990 m. sėkmingai apgyniau SSRS mokslų akademijos Lenino (dabar Sankt Peterburgas) moksliniame-techniniame susivienijime (1993 m. daktaro mokslinis laipsnis buvo nostrifikuotas į habilituoto daktarą).

ro mokslinį laipsnį). Jau 1990 m. rudenį buvau įtrauktas į tos pačios gynimo tarybos sudėtį. 1990 m., keičiantis mokslinių kolektyvų veiklos sąlygoms, eksperimentinis gamybinis baras buvo reorganizuotas į UAB „Analita“, o mokslinis sektorius – į Bioanalizės skyrių, kurio vadovo pareigas ėjau iki pat savo mokslinės karjeros pabaigos 2017 m. Mes gilinomės į elektronų pernašos mechanizmus biosensoriuose, kūrėme chemiškai modifikuotus anglies elektrodus, kurie galėtų efektyviai paimti elektronus iš fermentų aktyvaus centro, taip pat ieškojome naujų fermentų, kurie galėtų nesunkiai atiduoti elektronus elektrodo paviršiui. Šiems darbams plėtoti 2003–2004 m. man buvo suteikta aukščiausio laipsnio valstybės mokslo stipendija. Taip buvo sukurta keliasdešimt naujo tipo biosensorių. Už šiuos darbus („Fermentų ir polifermentinių sistemų tyrimas ir panaudojimas 1994–2008 m.“) mūsų kolektyvas buvo apdovanotas 2009 m. Lietuvos mokslo premija biomedicinos mokslų srityje. Šios krypties mokslo darbai vykdomi ir šiuo metu.

Paskutiniaisiais metais kartu su profesoriaus F. Ivanausko mokslinė grupė užsiėmė biosensorių ir kitų biocheminių / biologinių sistemų veikimo matematiniu modeliavimu.

Mano moksliniai darbai publikuoti 150 mokslinių straipsnių, iš kurių 58 referuojami tarptautinėse duomenų bazėse. Darbai cituoti daugiau kaip 1 500 kartų ($h = 25$).

2001 m. išrinktas LMA nariu ekspertu, o 2011 m. LMA tikruoju nariu. 2019 m. apdovanotas LMA atminimo medaliu ir Theodoro von Grotthuso medaliu už nuopelnus bioelektrochemijos mokslui.

1992 m. pradėjau skaityti paskaitas VU. 1994–2001 m. skaičiau paskaitas Vytauto Didžiojo universitete (VDU), o 1997–2011 m. Gedimino technikos universitete. Skaitytomų kursų temos – organinė ir bioorganinė chemija, biocheminiai tyrimo metodai, biosensoriai. 1996 m. VDU Senatas man suteikė profesoriaus vardą. Parašiau du vadovėlius: „Organinė ir bioorganinė chemija“ (2000) ir „Biocheminiai tyrimo metodai“ (2012). Skaičiau paskaitas Kalkutos, Delio, Madraso, Romos ir Kopenhagos universitetuose. Vadovavau 6 studentų baigiamiesiems darbams, buvau 4 daktaro disertacijų mokslinis vadovas, 37 disertacijų gynimo komitetų narys ir pirmininkas, oponavau 7 daktaro disertacijas Lietuvoje ir Estijoje.

2004–2014 m. buvau Biochemijos instituto direktorius, o 2010 m. šį institutą prijungus prie universiteto – VU Senato narys, VU Senato komisijos narys, VU Senato Studijų komiteto narys.

Kita veikla. 2003–2004 m. Lietuvos mokslo tarybos kolegijos narys. 1992–2014 m. Mokslo laipsnių ir pedagoginių mokslo vardų nostrifikacijos komisijos prie Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas. 1999–2008 m. Lietuvos mokslo tarybos Mokslininkų kvalifikacijos komisijos narys, 2003–2004 m. – šios komisijos pirmininkas.

Nuo 2003 m. žurnalo „Nonlinear Analysis: Modeling and Control“ redakcinės kolegijos narys. Nuo 2007 m. žurnalo „Chemija“ redakcinės kolegijos narys. 2002–2011 m. Europos Komisijos mokslinių programų paruošimo ir vykdymo darbo grupės Lietuvos atstovas ir ekspertas. 2003–2008 m. Lietuvos mokslo premijų komiteto narys. Nuo 2007 m. iki šiol esu Išskirtinės kokybės žemės ūkio ir maisto produktų ekspertų komiteto narys. 2010–2016 m. Aukštųjų mokyklų vertinimo komisijos prie Studijų kokybės vertinimo centro narys. 2013–2016 m. šios komisijos pirmininkas.

2007–2019 m. Biotechnologų asociacijos valdybos narys, 2014–2021 m. Lietuvos biochemikų draugijos valdybos narys. 2015–2018 m. VU Biochemijos doktorantūros komiteto pirmininkas. 2016–2019 m. VU Chemijos fakulteto Alumni draugijos valdybos pirmininkas. 2016–2018 m. VU Centrinės rinkimų komisijos narys. Nuo 2018 m. VU profesorių emeritų klubo valdybos narys.

KĘSTUTIS SASNAUSKAS

Gimiau 1947 m. vasario 19 d. Kupiškyje. Mokiausi Kupiškio vidurinėje mokykloje, kurią baigiau 1965 m. Vilniaus universiteto (VU) Chemijos fakultete įgijau gamtinių junginių chemiko (biochemiko) specialybę. 1970 m. baigęs universitetą, dvejus metus tarnavau Sovietinėje armijoje. Nuo 1972 iki 1979 m. dirbau Biochemijos institute, kur parengiau ir Maskvoje apgyniau daktaro (tuomet kandidato) disertaciją. Nuo 1979 m. iki pat emeritūros 2019 m. dirbau Biotechnologijos instituto (tuomet Sąjunginis taikomosios enzimologijos mokslinio tyrimo institutas) Genų inžinerijos laboratorijoje. 1992 m. Rygoje apgyniau habilituoto daktaro disertaciją genų inžinerijos srityje. Nuo 1985 iki 2007 m. buvau Biotechnologijos instituto Genų inžinerijos laboratorijos vadovas, Biotechnologijos instituto tarybos pirmininkas, nuo 2007 m. – šio instituto direktorius. Nuo 2010 iki 2017 m., prijungus Biotechnologijos institutą prie universiteto, buvau VU Biotechnologijos instituto direktorius, VU Senato narys. 2016 m., sujungus Biotechnologijos ir Biochemijos institutus bei Gamtos mokslų fakultetą į vieną kamieninį padalinį – Gyvybės mokslų centrą, laikinai ėjau šio centro vadovo pareigas. Nuo 2005 m. esu VU profesorius, nuo 2019 m. profesorius emeritas.

Kartu su kolegomis laimėjome daug Europos Sąjungos Bendrųjų programų konkursų (BP4, BP5, BP6 programos 1994, 1998, 1999, 2000, 2001, 2004 m.), vadovavau tarptautiniams Europos Sąjungos finansuojamiems projektams kuriant naujas vakcinas ir virusų diagnostikos priemones. Mokslinius rezultatus su kolegomis paskelbėme daugiau kaip 100 publikacijų tarp-

tautinėje mokslinėje spaudoje bei apgynėme 13 tarptautinių patentų. Bendradarbiavome su Vokietijos, Jungtinės Karalystės, Australijos, Prancūzijos, Ispanijos, Taivano, Švedijos, Suomijos, Šveicarijos, Latvijos mokslininkais.

Nuo 1996 m. dėščiau VU Gamtos mokslų fakultete, skaičiau molekulinės biologijos ir genų inžinerijos disciplinas bakalauro ir magistro studijų studentams. Parengiau mokymo priemones studentams ir doktorantams „Molekulinė biologija“, „Genų inžinerija“, „Nekoduojanti RNR“. 2001 m. buvau išrinktas Lietuvos mokslų akademijos (LMA) nariu ekspertu, 2003 m. – nariu korespondentu, nuo 2011 m. esu LMA tikrasis narys. 2004 m. už 1991–2002 m. darbų ciklą „Virusų baltymų sintezė mielėse ir jų panaudojimas vakcinoms ir diagnostikai“ kartu su kolegomis buvome apdovanoti Lietuvos mokslo premija biomedicinos mokslų srityje.

Tarp įsimintiniausių įvykių paminėčiau šiuos:

- 1970 m. baigęs VU per diplomų įteikimo ceremoniją vietoje šio universiteto diplomo gavau šaukimą į Sovietinę armiją. Teko dvejus metus atitarnauti...
- 2010 m. Biotechnologijos institutas buvo įtrauktas į VU sudėtį.
- 2016 m. VU buvo įkurtas Gyvybės mokslų centras, sudarytas iš buvusio Gamtos mokslų fakulteto, Biochemijos instituto ir Biotechnologijos instituto. Šių reformų metu ėjau Biotechnologijos instituto direktoriaus bei kurį laiką Gyvybės mokslų centro laikinojo vadovo pareigas, todėl teko aktyviai dalyvauti formuojant Gyvybės mokslų centrą. Šiuo metu Gyvybės mokslų centras išsiskiria aukšto lygio mokslo pasiekimais, garsina VU ir Lietuvą.

Manau, kad emeritu tapau pačiu laiku, nejaučiau jokio didesnio diskomforto. Juolab kad perėjimas į emerito statusą sutapo su labai svarbaus veiklos etapo pabaiga – VU Gyvybės mokslų centro sukūrimu. Emeritūroje mano ryšiai su VU nenutrūko. Dalyvauju Profesorių emeritų klubo organizuojamuose renginiuose, palaikau ryšius su Gyvybės mokslų centro Biotechnologijos instituto kolegomis, dalyvauju vieno iš doktorantūros komitetų veikloje. Stengiuosi dalyvauti Gyvybės mokslų centre organizuojamuose seminaruose, ypač tarptautiniuose, bei Gyvybės mokslų centro metinėse ataskaitose. Pastaraisiais metais bendradarbiavimą kiek sutrikdė COVID-19 pandemija.

ISTORIJOS FAKULTETAS

MYKOLAS MICHELBERTAS

Gimiau 1939 m. kovo 9 d. Kražiuose (Kelmės r.). 1946 m. pradėjau lankyti Kražių vidurinę mokyklą, kurią baigiau 1955 m. 1955 m. rugsėjo 1 d. peržengiau Vilniaus universiteto (VU) slenkstį – tapau Istorijos-filologijos fakulteto istorijos specialybės studentu. III kurse jau reikėjo pasirinkti specializaciją. Neabejodamas pasirinkau archeologiją. Pagrindines archeologijos disciplinas dėstė doc. Regina Volkaitė-Kulikauskienė ir dr. Adolfas Tautavičius. Archeologinę praktiką atlikome Punios piliakalnyje.

Dar studijų metais, 1959 m. vasario mėn., buvau priimtas vyr. laborantu į tuomečio Lietuvos mokslų akademijos Istorijos instituto Archeologijos ir etnografijos sektorių. Sektoriuje man teko tvarkyti archyvą (ekspedicijų ataskaitas, brėžinius, fotomedžiagą). Baigęs universitetą 1960 m. tapau Istorijos instituto jaunesniuoju moksliniu bendradarbiu. Institute susiformavo pagrindinė mano mokslinių tyrimų kryptis – senasis geležies amžius, arba romėniškasis laikotarpis (I–IV m. e. a.). Dirbdamas institute ir pradėjau šio laikotarpio archeologinių paminklų tyrinėjimus. Lietuvos muziejuose rinkau medžiagą rengiamam Lietuvos archeologijos atlasui, didelį dėmesį skyriau gyventojų prekybiniams ryšiams. 1965 m. pabaigoje Istorijos instituto mokslinėje taryboje apgyniau kandidato (dabar daktaro) disertaciją „Romėniškasis importas Lietuvoje“.

1969 m. rugsėjo mėn. perėjau dirbti į tuomečio Vilniaus pedagoginio instituto Istorijos fakultetą. Ten ėjau docento, katedros vedėjo, fakulteto dekaną pareigas. 1973 m. man buvo suteiktas docento pedagoginis vardas.

Mano pastangomis studentams istorikams buvo įvestas Lietuvos archeologijos kursas ir archeologinės praktikos ekspedicijose. Toliau didelį dėmesį skyriau I–IV a. laidojimo paminklų tyrinėjimams. Tyrimų medžiaga buvo skelbiama įvairiuose mokslo leidiniuose, pradėtas rengti apibendrinamojo pobūdžio darbas apie senąjį geležies amžių. 1980 m. teko atstovauti Lietuvai IV tarptautiniame slavų archeologijos kongrese Sofijoje (Bulgarija).

1984 m. rugsėjo 1 d. jau buvau VU Lietuvos SSR istorijos katedros docentas. Dirbti universitete mane pakvietė šviesaus atminimo Istorijos fakulteto dekanas doc. Vytautas Lesčius. Katedroje tuo metu buvo rengiami muziejiniškai (specializacija nuo III k.), kuriems buvo skaitoma daug archeologijos disciplinų, organizuojamos archeologinės praktikos. Pradžioje studentams skaičiau bendrą Lietuvos archeologijos kursą, vėliau – senojo geležies amžiaus archeologiją, dalį Latvijos archeologijos kurso, Lietuvos numizmatikos pagrindus. Ir toliau pagrindinė mano darbo kryptis buvo senojo geležies amžiaus tyrinėjimai. 1984–1985 m. baigiau rengti didelės apimties apibendrinamąjį darbą „Senasis geležies amžius Lietuvoje“, kuris buvo išleistas 1986 m. pabaigoje. Knygoje pateikta išsami I–IV a. paminklų charakteristika, gerokai patikslinta santykinė ir absoliuti laikotarpio chronologija, aptarta gyventojų materialinė kultūra, amatai, prekybiniai ryšiai, atskirų baltų genčių formavimosi procesas. Išplėstas darbo variantas buvo išverstas į rusų k. ir pristatytas kaip mokslų daktaro (dabar habilituoto daktaro) disertacija SSRS mokslų akademijos Archeologijos instituto specializuotai mokslinei tarybai. Disertaciją apgyniau 1987 m. gruodžio 11 d. 1990 m. pabaigoje man buvo suteiktas profesoriaus pedagoginis vardas.

XX a. devintojo dešimtmečio pabaigoje kartu su prof. P. Dundulienė ir A. Luchtanu ėmėmės konkrečių veiksmų atkurti universitete Archeologijos ir etnografijos katedrą (toks buvo pirminis pavadinimas). 1990 m. rugsėjo 1 d. Archeologijos ir etnologijos katedra pradėjo savo veiklą. Katedros vedėju buvau išrinktas aš. 1993 m. joje nebeliko etnologų, katedra tapo tik archeologijos. Šios katedros įkūrimas buvo labai svarbus žingsnis ruošiant archeologų kadrus. Be to, Archeologijos katedra tapo viena svarbiausių šio mokslo institucijų Lietuvoje. Ji labai žymiai prisidėjo prie mokslininkų rengimo. Per 1993–2009 m. Archeologijos katedroje buvo apgintos 25 mokslo daktaro disertacijos.

Prie katedros buvo įkurta specializuota archeologinės literatūros biblioteka. Mano siūlymu 1997 m. Istorijos fakulteto taryba pritarė katedros leidinio „Archaeologia Litwana“ leidimui. Pirmasis tomas išleistas 1999 m., vėliau leidinys tapo kasmetinis. Buvau šio leidinio vyriausiuoju redaktoriumi (1999–2014). Labai greitai leidinys tapo tarptautinis, nes jame buvo paskelbta daug straipsnių, parengtų Lenkijos, Latvijos, Rusijos, Vokietijos ir kitų kraštų archeologų.

Dar vienas žingsnis tarptautinio bendradarbiavimo link – Archeologijos katedra nuo 1996 m. ėmė rengti konferencijas „Jono Puzino skaitymai“, skirtas Lietuvos mokslinės archeologijos pradininko prof. J. Puzino garbei. Konferencijose pranešimus skaitė įvairių Lietuvos mokslo institucijų archeologai, užsienio tyrėjai, dirbantys baltų archeologijos srityje. Mūsų katedros nariai taip pat dažnai būdavo kviečiami į konferencijas kaimyninėse šalyse. Man teko skaityti pranešimus tarptautinėse konferencijose Krokuvoje, Varšuvoje, Vienoje, Potsdame, Rygoje.

Plečiantis ryšiams tarp Europos aukštųjų mokyklų, teko skaityti paskaitas Krokuvos ir Varšuvos universitetuose, didesnius paskaitų ciklus – Vroclavo universitete. 2012 m. gegužės mėn. buvau pakviestas į Poznanės universitetą pagal programą „Akademine ir mokslinė Poznanė“, kuri buvo skirta žymių mokslininkų iš užsienio viešnagei. Čia skaičiau paskaitas universiteto studentams, Poznanės archeologijos muziejaus darbuotojams.

Dar vienas tarptautinio bendradarbiavimo pavyzdys – buvau kviečiamas recenzuoti daktaro ir habilituoto daktaro disertacijų Lenkijoje, Latvijoje ir Rusijoje. 2001 m. Latvijos mokslo tarybos buvau paskirtas tarptautiniu ekspertu Latvijos archeologijos srityje. 2004 m. Latvijos mokslų akademija man suteikė garbės daktaro vardą, 2011 m. Latvijos prezidentas V. Zatlers įteikė man Latvijos Respublikos Pripažinimo kryžiaus 2-ojo laipsnio ordiną.

1993 m. buvau pakviestas į Vokietijos archeologijos instituto Romėnų-germanų komisiją (*Römisch-germanische Kommission*), kur įsijungiau į bendraeuropinį projektą „Romėniški dirbiniai europiniame Barbaricumė“. 2001 m. vokiečių k. buvo išleista mano monografija „Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum. Litauen“. 2002 m. buvau išrinktas Vokietijos archeologijos instituto užsienio nariu korespondentu.

Žinoma, pagrindinis mokslinis darbas buvo VU. Toliau tyrinėčiau archeologijos paminklus Žemaitijoje (Paragaudžio, Paalksnių, Kuršių, Paprūdžių laidojimo paminklai), skelbiau straipsnius įvairiuose leidiniuose ir Lietuvoje, ir kaimyniniuose kraštuose. Buvo išleistos monografijos: „Paragaudžio pilkapynas“ (1997), „Pajuosčio pilkapynas“ (2004), „Akmenių ir Perkūniškės pilkapiai“ (2006), „Lietuvos pinigai“ (2006), „Kuršių pilkapynas“ (2009), „Paalksnių archeologijos paminklai“ (2011). 2011 m. už darbų ciklą „Senojo geležies amžiaus (I–IV a.) baltų genčių materialinė ir dvasinė kultūra. Lietuvos gyventojų prekybiniai ryšiai“ man buvo paskirta Lietuvos mokslo premija.

Turėjau didžiulį visuomeninio darbo krūvį ne tik universitete (iš pradžių Tarybos, vėliau Senato narys, Istorijos fakulteto tarybos narys), bet ir už jo ribų. 1989 m. buvau išrinktas pirmuoju Lietuvos archeologijos draugijos pirmininku. Įvairiais metais buvau mokslinių leidinių „Istorija“, „Lietuvos archeologija“, „Numizmatika“, „Lituanistika“ redakcinių kolegijų narys. XX a. paskutiniame dešimtmetyje buvau Lietuvos mokslo tarybos istorijos, vėliau visų humanitarinių mokslų nostrifikacijos komisijos pirmininkas. Teko talkinti ir Lietuvos bankui, buvau Monetų projektavimo ir leidybos komisijos konsultantas.

1995–1999 ir 2003–2007 m. buvau Valstybinės paminkloaugos (vėliau – kultūros paveldo) komisijos narys. Teko ir asmeniškai vykti į Daniją ir Norvegiją, siekiant pargabenti iš Lietuvos nelegaliai išvežtas vertybes. Dalyvavau Kultūros apsaugos departamento prie Kultūros ministerijos Mokslinės archeologijos komisijos, Vertinimo tarybos veikloje.

Užsiėmiau ir mokslo populiarinimu – dalyvavau radijo, televizijų laidoje, skaičiau paskaitas visuomenei, kartu su režisieriumi A. Barysu sukūrėme mokslo populiarinimo filmą „Gintaro kelias“.

Buvau pagerbtas Lietuvos Respublikos Prezidento V. Adamkaus, kuris 2007 m. vasario 16 d. man įteikė Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžį. Tais pačiais metais Kelmės rajono savivaldybė už tyrimus gimtajame krašte suteikė man Kelmės rajono garbės piliečio vardą.

2012 m. kartu su Rektoriaus premija už mokslo darbus buvo suteiktas profesoriaus emerito vardas. Tapus profesoriumi emeritu gyvenime lyg daug kas turėjo pasikeisti. Džiaugiuosi, kad ne viskas keitėsi. Žinoma, pasigendu

studentų auditorijos ir betarpiško bendravimo su jais lauko tyrimų metu. Taigi, neliko „parduotų vasarų“ ekspedicijose.

Vis dėlto liko mokslo darbai, kuriuos reikėjo užbaigti. 2014 m. buvo parengta ir išleista monografija „Paprūdžiai. Žemaičių karinio elito kapinynas“, apibendrinanti Paprūdžių kapinyno tyrimų rezultatus. 2016 m. buvo išleista knyga „Romėniškojo laikotarpio emaliuoti dirbiniai Lietuvoje“, kurioje apibendrinti duomenys apie vienus gražiausių baltų genčių gamintų papuošalų II–V m. e. a.

2013–2014 m. dar buvau leidinio „Archaeologia Lituana“ vyriausiasis redaktorius, šiuo metu esu redakcinės kolegijos narys, prisidedantis prie jo parengimo įvairiomis publikacijomis. Universitete tenka dalyvauti ir daktaro disertacijų gynimuose.

Nenutrūko ir mano bendradarbiavimas su įvairiomis Lietuvos ir užsienio mokslo institucijomis. Per paskutinį dešimtmetį buvo paskelbta apie 20 straipsnių Lietuvoje, Lenkijoje, dalyvauta tarptautinėse konferencijose. Vienoje jų, įvykusioje 2014 m., „Lietuva – Italija: šimtmečių ryšiai“ kalbėjau apie romėniško importu daiktų Lietuvoje chronologiją ir kartografiją.

Kelerius metus buvau Lenkijos numizmatų draugijos leidinio „Biuletyn numizmatyczny“ redakcinės kolegijos narys, esu kito numizmatikos žurnalo „Wiadomości numizmatyczne“ mokslo tarybos narys.

Toliau stengiuosi populiarinti archeologijos mokslą, žinias apie seniausią Lietuvos praeitį, dalyvaudamas įvairiose radijo ir televizijų laidose („Lietuvos kolumbai“, „Mūsų praeities beiėškant“ ir kt.).

2016 m. vėl buvau pagerbtas už mokslinę veiklą. Lapkričio 20 d. Vilniuje Lenkų institute man buvo įteiktas J. Kosszewsio apdovanojimas (*Nagroda im. Józefa Kosszевского*), paskirtas Lenkijos mokslinės archeologijos draugijos ir Poznanės universiteto Archeologijos instituto už didelę indėlį sprendžiant Europos archeologijos problemas. Aš buvau pirmasis šio apdovanojimo laureatas iš užsienio. Apdovanojimą įteikė minėtos draugijos vicepirmininkas, Poznanės universiteto prof. Andrzejus Michałowski, ceremonijoje dalyvavo tuometis Lenkijos Respublikos ambasadorius Lietuvoje Jarosławas Czubiński. Šis apdovanojimas yra svarbiausias archeologų apdovanojimas Centrinėje Europoje.

Būdamas VU profesoriumi emeritu, džiaugiuosi, kad jame baigiau studijas, kad per ilgus darbo metus teko tyrinėti įdomius ir reikšmingus visai baltų archeologijai paminklus, paskelbti daug darbų, prisidėti prie seniausios mūsų krašto istorijos pažinimo.

IRENA VALIKONYTĖ

Gimiau 1949 m. kovo 10 d. Radviliškyje. Vilniaus universiteto (VU) Istorijos fakultetą baigiau 1971 m. ir pradėjau dirbti Lietuvos SSR istorijos (nuo 1990 m. – Senovės ir vidurinių amžių istorijos) katedroje vyr. laborante. 1973–1980 m. dėstytoja, 1980–1988 m. vyr. dėstytoja, nuo 1988 m. docentė, nuo 2001 m. profesorė, nuo 2020 m. rugsėjo – vyriausioji mokslo darbuotoja. 1993–2007 m. – katedros vedėja. 1978 m. apgyniau daktaro (tuomet mokslų kandidato) disertaciją „Socialinė-ekonominė ir teisinė moterų padėtis Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (XV a. pab. – XVI a. I pusė) ir jos atspindys Pirmajame Lietuvos Statute“.

Moksliniai interesai. LDK istorijos ir teisės šaltinių (Lietuvos Statuto ir Lietuvos Metrikos Teismų knygų) tyrimas ir publikavimas; LDK teisinė kultūra; moters statusas LDK.

Su bendraautoriais publikavau akademinį Pirmojo Lietuvos Statuto tekstą (1991), monografiją „Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.)“ lietuvių (2001) ir rusų (2004) k., parengiau leidinį „Statuta Lituaniae“ (2014), taip pat Pirmojo Statuto Slucko nuorašo publikaciją ir jo vertimą į lietuvių kalbą (2020), parašiau skyrių knygai „Lietuvos konstitucionalizmas: ištakos, raida ir dabartis“ lietuvių ir anglų k. (2018). Per tą patį laikotarpį buvo parengtos ir paskelbtos 14 Lietuvos Metrikos XVI a. Teismo bylų knygos (1995–2018). Vadovavau ir vadovauju trims Lietuvos mokslo tarybos finansuojamiems projektams.

Įvertinimai. 2001 m. VU Rektoriaus mokslo premija; 2018 m. Lituanistinės komisijos prie Lenkijos mokslų akademijos premija.

Apie save. Lygiai prieš 55 metus aš, septyniolikmetė iš Radviliškio, įstojusi į VU studijuoti istorijos, pirmą kartą pamačiau garsųjį filologų berželį, šalia kurio su kurso draugais dažnai leisdavome pertraukas ir laiką po paskaitų. Įstojusi į Istorijos ir filologijos fakultetą, po penkerių studijų metų baigiau jau Istorijos fakultetą, nes 1968 m. fakultetas „sus kilo“. Iki šiol puikiai prisimenu pirmųjų studijų metų išpūdžius ir dėstytojus, mokiusius mąstyti: archeologiją dėsčiusį doc. Praną Kulikauską (1913–2004), etnografiją – prof. Praną Dundulienę (1910–1991), viduramžių istoriją – prof. Bronių Dundulį (1909–2000), kurį užversdavome klausimais (ypač seminarų metu) apie jo doktorantūrą Paryžiuje, ir, žinoma, Lietuvos istorijos kursą skaičiusį prof. Juozą Jurginį (1909–1994). Tuomet net pagalvoti negalėjau, kad netrukus galėsiu save vadinti jų kolege. Tačiau bene svarbiausias susitikimas, nulėmęs ateitį, laukė studijuojant III kurse, kai kursinio darbo vadovu buvo paskirtas prof. Stanislovas Lazutka (1923–2009), kuris ir pasiūlė panagrinėti moterų padėties įteisinimą Lietuvos Statute. Profesorius papasakojo apie planus rengti spaudai akademinį Pirmojo Lietuvos Statuto leidinį. Ir netrukus supažindino su savo buvusiu studentu neakivaizdininku, būsimu profesoriumi Edvardu Gudavičiumi (1929–2020), kuris parašė Statuto tyrimu paremtą diplominį darbą, prof. S. Lazutkos žodžiais, beveik prilygstantį kandidatinei disertacijai. Šitaip Lietuvos Statutas atėjo į mano mokslinę biografiją ir liko iki šiol. Darbo su profesoriais, rengiant akademinį Statuto leidinį, patirtis buvo neįkainojama. Deja, praeitais metais jau man vienai teko paskelbti vadinamąjį Slucko nuorašą ir užbaigti dar 1985 m. pradėtą visoms trimis Pirmojo Statuto redakcijoms (pirminei rusėniškai, lotyniškai ir išplėstinei) atstovaujančių nuorašų faksimilių publikavimo projektą.

VU Lietuvos istorijos katedroje susikūrusi neformali „statutininkų“ grupė 9 dešimtmetyje tapo ir „metrikantais“. Tęsiant Lietuvos Statuto tyrimus, teko gilintis į Lietuvos Metrikoje (LM) sukaupčius gausius šaltinius, būtinus Statuto normų genezei ir realizavimui atskleisti. Taip lemtingai sutapo, kad 1980 m. Lenkijos ir Sovietų Sąjungos mokslų akademijos pasirašė sutartį kompleksiskai publikuoti tų valstybių dokumentų saugyklose saugo-

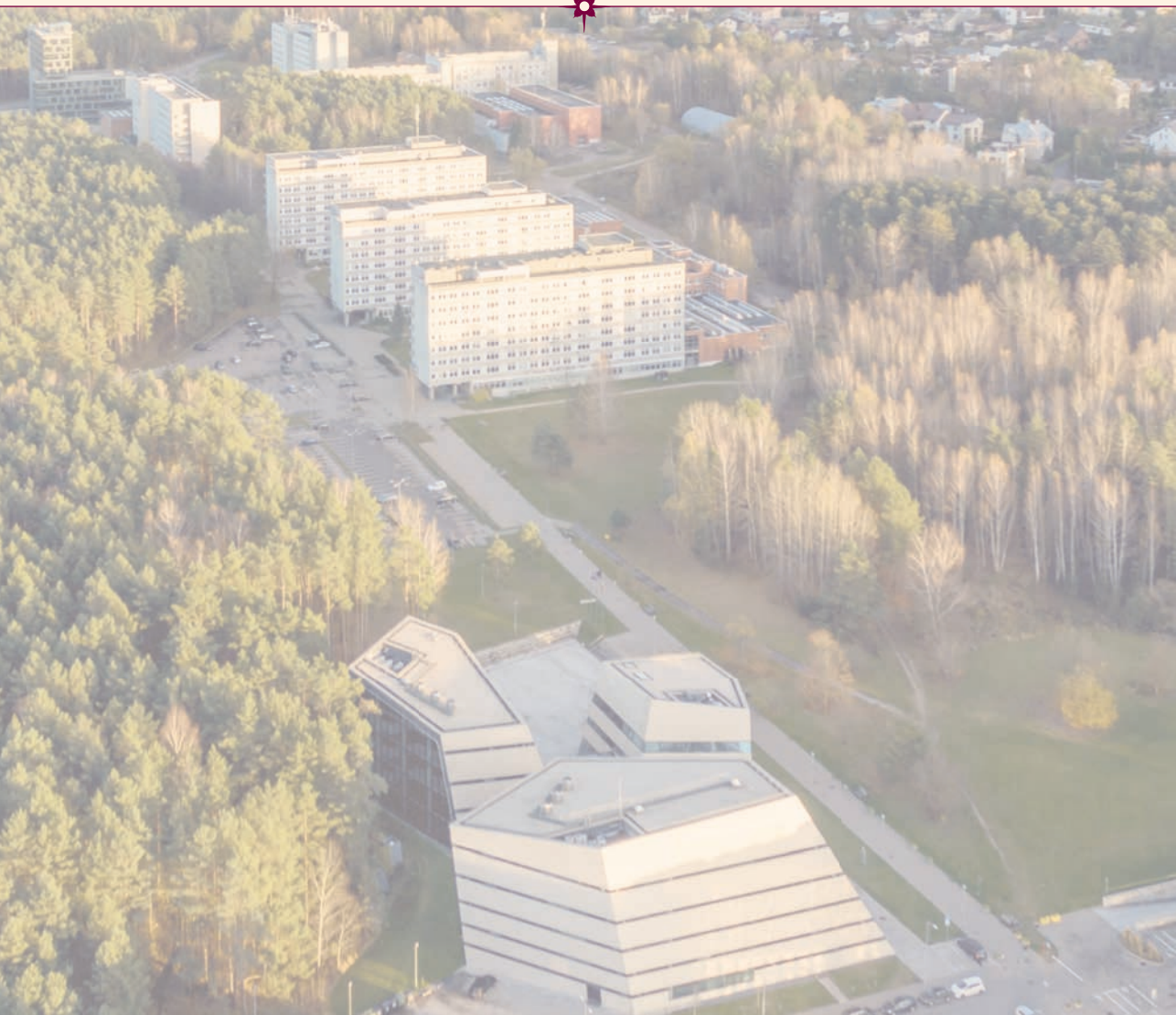
mas Lietuvos Metrikos knygas. Lietuvai turėjo atstovauti Lietuvos mokslų akademijos Istorijos institutas, bet mes, suinteresuoti tyrinėti LM Teismų bylų knygas, tiesiog „įsiveržėme“ į šį projektą. Rezultatas – keturiolika 1995–2018 m. publikuotų XVI a. teismų knygų. Šis darbas tęsiamas ir šiandien, projekte aktyviai dalyvaujant jau mūsų mokinėms Neringai Šlimienei ir Saurlei Viskantaitei-Saviščevienei.

Tiesą sakant, dirbant universitete, mokslinė karjera turėjo būti antroje vietoje, nes, gavus pedagogo etatą, svarbiausiu laikomas darbas su studentais. Mano pedagoginė (valandininkės) karjera prasidėjo jau antraisiais darbo katedroje metais, kai teko dėstyti Lietuvos istorijos kursą rusistams. Tačiau 1973 m. pradžioje, kai katedroje netikėtai liko laisvas dėstytojo etatas, mane į kabinetą pasikvietė rektorius akad. Jonas Kubilius ir pasiūlė šį etatą. Taip tapau etatine dėstytoja, vėliau – docente ir profesore. Galiu prisipažinti, kad pedagoginei veiklai skyriau labai daug laiko (kartą prof. S. Lazutka net papriekaištavo, kad dėl to nukenčia disertacija). Ir šiandien džiaugiuosi, kai kituose miestuose ar Vilniuje sutikti buvę studentai prisimena dėstytus kursus ir pasako komplimentą. Taip pat džiugina buvusių studentų, dabar jau fakulteto kolegų, apgintos disertacijos, išspausdintos monografijos, kurių pratarmėse randu malonius širdžiai padėkos žodžius.

O aš pati dėkinga Universitetui ir čia sutiktiems žmonėms. 2020 m. lapkritį suteiktas VU profesoriaus emerito vardas man – svarbiausias ir brangiausias.

KOMUNIKACIJOS FAKULTETAS

DOMAS KAUNAS

Vilniaus universiteto (VU) profesoriumi emeritu tapau prieš penketą metų – Senato 2016 m. lapkričio 22 d. nutarimu. Tad šio stažo sukaupia dar nedaug. Vardo pripažinimą ir suteikimą labai vertinu. Jam prielaidas sudarė ne tiek Universitete praleisti metai, kiek po Lietuvos valstybės nepriklausomybės atkūrimo mokslo kūrėjams ir darbuotojams atsivėrusios tyrimų laisvės bei erdvios, jei neminėšime finansinio faktoriaus, komunikacijos galimybės.

Emeritūra akademinėi kasdienybei juntamų permainų neatnešė, prisi-taikymo prie naujų veiklos ir gyvenimo sąlygų sunkumų nepatyriau. Dar ilgokai po vardo suteikimo, iki 2021-ųjų liepos, visa, didesne arba mažesne, etato dalimi buvau Komunikacijos fakulteto profesoriumi ir vyriausiuoju mokslo darbuotoju. Ilgai trukęs pedagoginis, mokslinis ir administracinis darbas didino ne tik pareigybinių užimtumo krūvį, bet ir pasitikėjimą gebė-jimais profesijai būdingas užduotis žingsnis po žingsnio įveikti. Tai skatino tobulinti specialybės dalykų dėstymą, kaupti ir gerinti mokslinių tyrimų bei rezultatų komunikaciją. Kolegų solidarumo palaikomas įveikiau tradicines pedagoginio darbo pakopas, akademinės bendruomenės skatinamas dalyva-vau konkursuose ir juos laimėjęs ėjau fakulteto dekanu bei VU Senato pir-mininko pareigas. Ilgiausiai, daugiau kaip dvidešimt metų, buvau katedros vedėju. Jei šią atkarpą galėčiau pradėti iš naujo, vedėjo kėdėje tiek ilgai nebe-sėdėčiau. Neproduktvyu.

Šiek tiek daugiau kaip ketvirtį amžiaus esu Lietuvos mokslų akademi-jos (LMA) narys. Ji ir jos narių sudėtis keitėsi veikiama valstybės pažangos

ir keliamų reikalavimų mokslui. Buvau nariu ekspertu (1996–2007), nariu korespondentu (2007–2011), dabar esu tikrasis narys (nuo 2011). Turėdamas pusę etato ir derindamas su pareigomis VU, dvylika metų ėjau jos vyriausiojo mokslinio sekretoriaus, viceprezidento bei Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus pirmininko pareigas. Jų pabaigą brėžia 2022 m. vasario 1 d. data. Per tiek metų akademikų kolektyvo ir savo paties pavyzdžiu įsitikinau, kad akademiko vardas yra ir mokslininko, ir jo atstovaujamos mokslo mokyklos pripažinimo įrodymas.

Akademija sudarė palankias sąlygas bendrauti su akademikais iš Lietuvos universitetų ir neišleisti iš akiračio akademinio darbo kokybės reikalavimų, diegiamų aukštojo mokslo inovacijų, dažnai po naujos sudėties Seimo rinkimų ir besikeičiančių vyriausybių priimamų sprendimų. Iš pirmų lūpų – Akademijos prezidentų – Valdemaro Razumo ir Jūro Banio – prezidiumo nariai gaudavo ir gauna kartais dar net neviešintą informaciją apie Seime, Prezidentūroje ir Vyriausybėje svarstomas problemas bei bręstančius sprendimus valstybės mokslo būklės, krypčių strategijos, finansavimo ir mokslo politikos orientavimo klausimais. Iš kaupiamų žinių jčiau humanitarikos mokslininkų nerimą, negerėjančią humanitarinių institutų padėtį. Vilčių teikė aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės veiklos programa, patvirtinta Seimo 2020 m. gruodžio 11 d. nutarimu: „Stiprinsime humanitarinių ir socialinių mokslų vaidmenį. <...> Sukursime nacionalinę atviros prieigos humanitarinių ir socialinių mokslų infrastruktūrą. Skatinsime verslą remti ne tik tiesioginę naudą kuriančias mokslo sritis, bet ir tas, kurios svarbios valstybingumui užtikrinti, pažangios minties raidai palaikyti ir valstybės gerovei stiprinti“ (52.5 punktą). Jo vykdymo apčiuopiamų rezultatų nepajutome iki šiol.

Man lemtos mokslo erdvės aprėptis, konkretėjančios krypties turinys nebuvo duotybė, jos link eita spartėjančia ieška. Kartais teko vadovautis nuojauta, dažniausiai – bandymų būdu. Iš vaikystės atsinešiau potraukį žinių įvairovei, nuo mokyklos suolo uoliai lankiau visas pagal savo amžiaus akiratį ir dviračio pedalų apsukas pasiekiamas bibliotekas. Pirmenybę intuityviai skyriau istorijos, literatūros, kelionių, mokslinių atradimų, ypač gamtos, temoms. Kai iš daugelio metų tolumos žvelgiu atgalios, tikiu, kad bibliotekos

manyje ir pažadino siekį ieškoti platesnių ir toliau vedančių kelių. Galimybų suteikė Vilniaus universitetas. Į jį įstojau po abitūros egzamino Priekulės vidurinėje mokykloje, nesėkme pasibaigusį vienų metų studijų Kauno politechnikos institute ir 1970 m. grįžus iš tarnybos kariuomenėje. Nors pagal to meto taisykles atitarnavę jaunuoliai stojimo į aukštąsias mokyklas konkursuose (išskyrus kūrybinių specialybių) turėjo pirmumo teisę, nesižvalgiau, tikslingai pasirinkau bibliotekininkystės ir bibliografijos studijas Istorijos fakultete, nuo pirmo kurso lankiau papildomus užsiėmimus Studentų mokslinėje draugijoje (SMD). Kieta karinė tarnyba įkretė proto, vėjai galvoje neužavo. Tai leido anksti pradėti plunksnos bei viešojo žodžio bandymus kasmetinėse SMD konferencijose, spaudai siūlyti rašinių. Antrame studijų kurse jau dalyvavau estų, ketvirtame – vokiečių (Greifsvaldo) studentų konferencijoje, už geriausią studentų mokslinį darbą sąjunginiame konkurse 1974 m. buvau apdovanotas Sovietų Sąjungos aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos medaliu. Jis suteikė paskatų ir pasitikėjimo mokslu. Perspektyvų požiūriu kritiškai vertinau savo socialinę padėtį.

Studentų gyvenimas VU, jei žinotum, ko nori, ir turėjai aiškų tikslą, nebuvo pernelyg suvaržytas, tačiau reikėjo paisyti atsargumo susiduriant su ideologiniu bei politiniu režimu sietu ir barjerai. Palankias sąlygas teikė Istorijos fakulteto atmosfera. Jame studijavo, be istorikų, minėtieji bibliotekininkai ir bibliografai, veikiai pradėti vadinti informacijos specialistais, psichologai ir žurnalistai. Mūsų dėstytojų kolektyvas buvo jaunas, autoritetai – docentai, netrukus tapę ir profesoriais, ryškios asmenybės – Vladas Žukas ir Levas Vladimirovas. Jaunimui ypač imponavo pastarasis, ką tik sėkmingai baigęs eiti Jungtinių Tautų Organizacijos bibliotekos Niujorke dvi kadencijas trukusias generalinio direktoriaus pareigas. Jis apie pasaulinio informacijos mokslo pažangą įtikinamai kalbėjo televizijos laidose bei paskaitų auditorijose, taikymą universitete, Lietuvos bibliotekose ir informacijos institucijose. Tačiau mano galutinę orientaciją lėmė ne šios naujovės: ji, veikiamą SMD vadovų ir jų rekomenduotos literatūros, pasuko į senosios lietuvių spaudos istorijos, susietos su Mažosios Lietuvos lietuvių kultūra, pirmuosius studentiškus tyrimus. Trauka nuolat stiprėjo, ją palaikė ir nuolatinis kontaktas su gyvybinga socialine aplinka: vaikystės metais šeima persikėlė gyventi į Klaipėdos kraštą. Iš arti paži-

nęs vietos gyventojus lietuvius ir vokiečius bei paskatintas minėto dėstytojo, tuo metu tik docento V. Žuko, nuo pirmo kurso pradėjau keliauti po kraštą ir rinkti čionykščių autochtonų dokumentinį paveldą: knygas, kalendorius, periodinius leidinius, nuotraukas, atvirukus, asmens ir socialinio gyvenimo dokumentus. Rinkiniams laikyti iš Vokietijon išvykstančių kraštiečių įsigijau net dvi paprastas rūbų spintas, kuriose vietoje pakabų įtaisiau lentynas. Veikiausiai užduoties nurašinėti senųjų etninių kapinių paminklų epitafijas: taip kaupiau ir kursiniuose darbuose, SMD konferencijų pranešimuose bei diplominiame darbe naudoju biografikos duomenis. Žinoma, buvo ir nesklandumų, bet iš jų mokiausi. Apie šią dvasišką ir mokslo požiūriu praturtinusią veiklą rašiau knygoje „Mažosios Lietuvos knygų link“ (2013).

Tikėjimą pasirinktos krypties teisingumu ir pasitikėjimą jėgomis teikė kvietimas akademiniam darbui VU. Tada iš kelių Istorijos fakulteto katedrų išsaugo Komunikacijos fakultetas. Prieš akis buvo istorijos mokslų kandidato (dabar daktaro), Nepriklausomybės metais daktaro (dabar habilituoto daktaro) disertacijos. Pirmąjį laipsnį įgijau vienus metus studijavęs Lietuvos istorijos specialybės aspirantūroje. Tyrimus gilinau, ieškojau naujų šaltinių, aktuali medžiaga pildyta iš Lietuvos, tuometės Vokietijos Demokratinės Respublikos, daugiausia Berlyno ir Leipzigo, bibliotekų ir kai kurių archyvų. Juose aukodamas dalį asmeninių atostogų laiko ir naudodamas iš atlyginimo sutaupytas lėšas praleidau apie dešimt vasarų: tik kartą buvo patenkinta planinės stažuotės Humboldto universitete paraiška, bet, palankiai įvertinę mano tikslus, nuolat asmeninius kvietimus ir stogą teikė jaunieji kolegos iš minėto Berlyno universiteto. Pirmoji pažintis užsimezgė grupei jų lankantis VU ir mane paskyrus miesto pažinimo vedliu: buvome bendraamžiai, lankėme muziejus, bažnyčias, net kapines (Antakalnio), po ekskursijų mėgavomės pavasariu ir kitomis vilionėmis. Be bičiulių vokiečių paramos vargu ar būčiau parengęs habilituoto daktaro disertaciją. Pažintis tęsiasi iki šiol, su pagarba ir padėka tariau dr. Gertudos Pannier ir kitų vardus. Vokietijos Federacinėje Respublikoje gyveno keletas kolūkiniais laikais išvykusių kaimynų, mokyklos laikų draugų, man palankus rašytojos Ievos Simonaitytės namuose sutiktas jos jaunystės bičiulis muzikas Ernstas Schumannas, tačiau jų kvietimai tarybmečiu kelio į šią šalį neatvėrė: galias turintieji prašymo išduoti užsienio pasą nepaisė. Padėtis sparčiai

kito nuo 1989 m. Šaltinių telkinių, tyrimų medžiagos paieškos ir konferencijų maršrutai iš pradžių pasiekė Vakarų Berlyną, vėliau šakojosi į Sankelmarką Vokietijos–Danijos pasienyje, Maincą, Getingeną, Boną, Volfenbiutelį, Hanoverį, Kelną ir arti jo esantį Acheną (jame veikia Tarptautinis laikraščių muziejus, turintis pirmųjų lietuviškų periodinių leidinių rinkinį), Liubeką-Travemiundę, Kylį, Osnabriuką, Krokuvą, Vroclavą, Stokholmą, Europos mažųjų tautų gynėjo Georgo Sauerweino paskutiniu gyvenimo tarpsniu pamėgtą Dovrę į šiaurę nuo Oslo, jo vaikystės, tėvų ir jo paties amžinojo poilsio miestą Gronau, nuo Dresdeno į rytus kiek nutolusį sorbų etninio krašto centrą Budyšiną / Bauceną. Sauerweinas sorbus nuo Bismarcko vykdytos tautinių mažumų naikinimo politikos gynė taip pat atkakliai, kaip ir Mažosios Lietuvos lietuvius. Jo tarptautinės veiklos ir bendradarbiavimo su iškiliaisiais vietos kultūros kūrėjais liudijimų radau čionykščiame Sorabistikos institute. Sorbų kompozitorius Korla Awgustas Kocoras sukūrė muziką dainai „Gals yr’ tylėjims“ Hamleto žodžiais iš W. Shakespeare'o dramos, kuriuos į lietuvių kalbą išvertė Sauerweinas. Praėjus keleriems metams, sulaukiau palankios progos šią dainą, atliekamą žymios sorbų dainininkės Tanjos Donatec, klausyti Sauerweinui skirtos konferencijos uždarymo ceremonijoje Dovrės komunos kino teatro salėje.

Nuo veiklos Studentų mokslinėje draugijoje pirmųjų žingsnių užsimezgė dabarties laikus siekiantys ryšiai su Talino ir Rygos universitetais ir tvari bičiulystė su kolegomis, šiandien dažniausiai jau tituluojamais profesorių emeritų vardais. Tai įprasmina ir apdovanojimu – Latvijos Respublikos Pripažinimo ordino Komandoro didžiuoju kryžiumi (*Croix de la reconnaissance*). (Man jis – ne pasididžiavimo matas, bet ženklas, kad tai, ką dariau iki šiol, turi prasmės ir reikia tęsti.) Iš tų, kurie padėjo kaupti mokslo kapitalą, paminėsiu palankiausius ir dalykiškiausius: vokiečius Viktorą Falkenhahną† ir Friedhildę Krausę†, lenką Krzysztofą Migońį, estę Mare Lott, klaipėdiškį išeivį Kanadoje Vilių Pėteraitį†, dar ir dabar aktyviai bendradarbiaujančius norvegą Oskarą Vistdalą, vokiečių lituanistus Arthurą Hermanną ir Manfredą Kleiną, estę Tiiu Reimo, latvius Andrį Vilką ir Viesturą Zanderį, rusą Aleksejų Andronovą, baltarusę Larisą Dovnar. Naudodamasis diskusijų dalyvių bei konferencijų organizatorių kontaktais priartėjau ir prie kitų mokslo autoritetų, tačiau jų gilėjimui stipresnių impulsų ir laiko pritrūkiau.

Ryšiai su Šiaurės Amerikoje įkurtu Mažosios Lietuvos fondu, turėjusiu rėmėjų ir kituose žemynuose, atvėrė galimybes bendrauti su Mažosios Lietuvos lietuvių pokarine išeivija ir asmeninį archyvą papildyti jos narių išsaugotų dokumentų bei ikonografijos kopijomis, gauti finansinę paramą leidžiamoms knygoms. Ji buvo ypač svarbi pirmuoju po Nepriklausomybės atkūrimo dešimtmečiu. Visa tai paminiu neatsitiktinai: be kelionių dviračiu po buvusio Klaipėdos krašto kaimus, naršymo po atminties institucijų rankraštinio ir spausdintinio paveldo fondus ir kolegų teiktos paramos bei patirties bent kiek reikšmingesnių darbų nebūčiau atlikęs ir paskelbęs. Šios aplinkybės sudarė sąlygas mokytis iš autoritetų, reikalingą valandą gyvu ir rašytiniu žodžiu konsultuotis problemiškais klausimais, tikslinti tolstančių įvykių ir faktų reikšmes. Nepaisant to, moksle likau individualistas: dirbu vienumoje ir tyloje. Bene vienintele išimtimi laikyčiau nemažos apimties kolektyvinę studiją „Lietuvos leidybos istorija“ („History of Publishing in Lithuania“), neseniai publikuotą skaitmeninėje Oxfordo literatūros mokslo enciklopedijoje (*Oxford Research Encyclopedia of Literature*. Oxford: Oxford University Press, 2021). Prie jos dirbome šešiese.

Emeritūros metais paskelbiau studiją „Kristijono Donelaičio atminties paveldas“ (2016), šaltiniotyros publikaciją „Aš esu Etmės Evė: Ieva Simonaitytė amžininkų liudijimuose“ (2017) ir monografiją „Martynas Jankus: tautos vienytojas ir lietuvių spaudos kūrėjas“ (2021). Pastaroji tapo kone gyvenimo veikalu: medžiagą, nė nenumanydamas, kada jos prireiks ir kam panaudosiu, kaupiau nuo studijų metų. Kryptingos paieškos buvo dinamiškos ir rezultatyvios, skatinančios ne tik duomenis telkti, bet ir jais dalytis: paskelbiau straipsnių, kartu su kitais kūriau M. Jankaus muziejų prie Rambynų papėdės ir Nemuno vingio prisišliejusioje aušrininko gimtinėje – Bitėnų kaime. Monografiją baigiau rengti parėmus Lietuvos mokslo tarybai, keliems kitiems darbo tikslą ir prasmę palankiai įvertinusiems finansiniams rėmėjams ir kitaip prisidėjus, paradoksalu, COVID-19. Gyvenimo režimas karantino sąlygomis kone užrakino darbo kambaryje ir pririšo prie rašomojo stalo. Visus šiuos veikalus išleido Vilniaus universitetas, jiems suteikdamas gerą dizainą ir didesnių sklaidos galimybių. Knygos buvo recenzuotos Lietuvoje ir kitose šalyse, pateko į užsienio, daugiausia Vokietijos, mokslines bibliotekas. Ypač aktuali

M. Jankaus ir, plačiau žvelgiant, Mažosios Lietuvos tema. Sprendžiant iš Vokietijos internetinių tinklų (kaip *Karlsruhe Virtual Catalog*), registruojami net mažiau reikšmingesni darbai lietuvių kalba. Tačiau, vertinant sklaidos ir žinomumo masteliu, netikėta sėkmė lydėjo šaltiniotyros publikaciją „Aš esu Etmės Evė: Ieva Simonaitytė amžininkų liudijimuose“ (2017). Knygos tiražas buvo išpirktas kone per pusmetį, atsiradus poreikiui, po poros metų išleista pakartotinė laida. Nuo studijų laikų turėjau galimybę pažinti didžiąją Mažosios Lietuvos rašytoją, tad tuoj po jos mirties pradėjęs keliauti po Lietuvą penketą metų dokumentiniu stiliumi fiksavau amžininkų pasakojimus, atsiminimus ir savo paties klausinėjimais išprovokuotus liudijimus apie Simonaitytės asmenį, rinkau pateikėjų išsaugotas jos nuotraukas bei laiškus. Knygai populiarumo suteikė ir rašytojos 120-mečio minėjimas. Darbo vertę patvirtino apdovanojimas: publikacijos autoriui antrą kartą atiteko Ievos Simonaitytės literatūrinė premija (2019; pirmą kartą – 1998). Aš tai pabrėžiu dėl to, kad tokie darbai iki ir nuo emeritūros slenksčio buvo ankstyvojo mokslinės veiklos etapo patyrimų bei pastangų nuoseklus tęsinys.

Emeritūros metu vykdau įprastines mokslo, eksperimentinės ir visuomeninės kultūrinės veiklos užduotis. Nuo 1990 m. buvau „Knygotyros“ mokslo žurnalo vyriausiasis redaktorius, pareigas 2019 m. perdaviau savo mokinei prof. Aušrai Navickienei, tačiau neatsisakiau įpareigojimo dar padirbėti redaktorių kolegijoje. Išvalgi ir gabi mokslininkė ryžtingai vedė toliau ir pasiekė pripažintą lygį: „Knygotyra“ registruota SCOPUS duomenų bazėje ir jau indeksuojama pirmąją kvartile (Q1). Nuo 2000 m. priklausau latvių tęstinių mokslo darbų „Latvijas Nacionālās bibliotēkas Zinātniskie raksti - Proceedings of the National Library of Latvia“ redaktorių kolegijai, iki pastarųjų metų buvau kviečiamas Estijos ir Latvijos universitetų profesūros teikimo tarptautinių ekspertų komisijų nariu. Įgijęs palaikymo Vokietijoje, prof. Friedhildės Krausės iniciatyva ir rekomendavimu tapau Vokietijos Leibnico mokslo draugijos nariu (2003–2015).

Nuo seno dalyvauju konferencijų organizavimo darbe, skaitau pranešimus, tik šią veiklą prislopinau 2018–2021 m. vykdydamas Lietuvos mokslo tarybos patvirtintą projektą parengti minėtą monografiją apie Martyną Jankų. Paskutinį kartą pranešimą tarptautinėje virtualioje mokslinėje-prak-

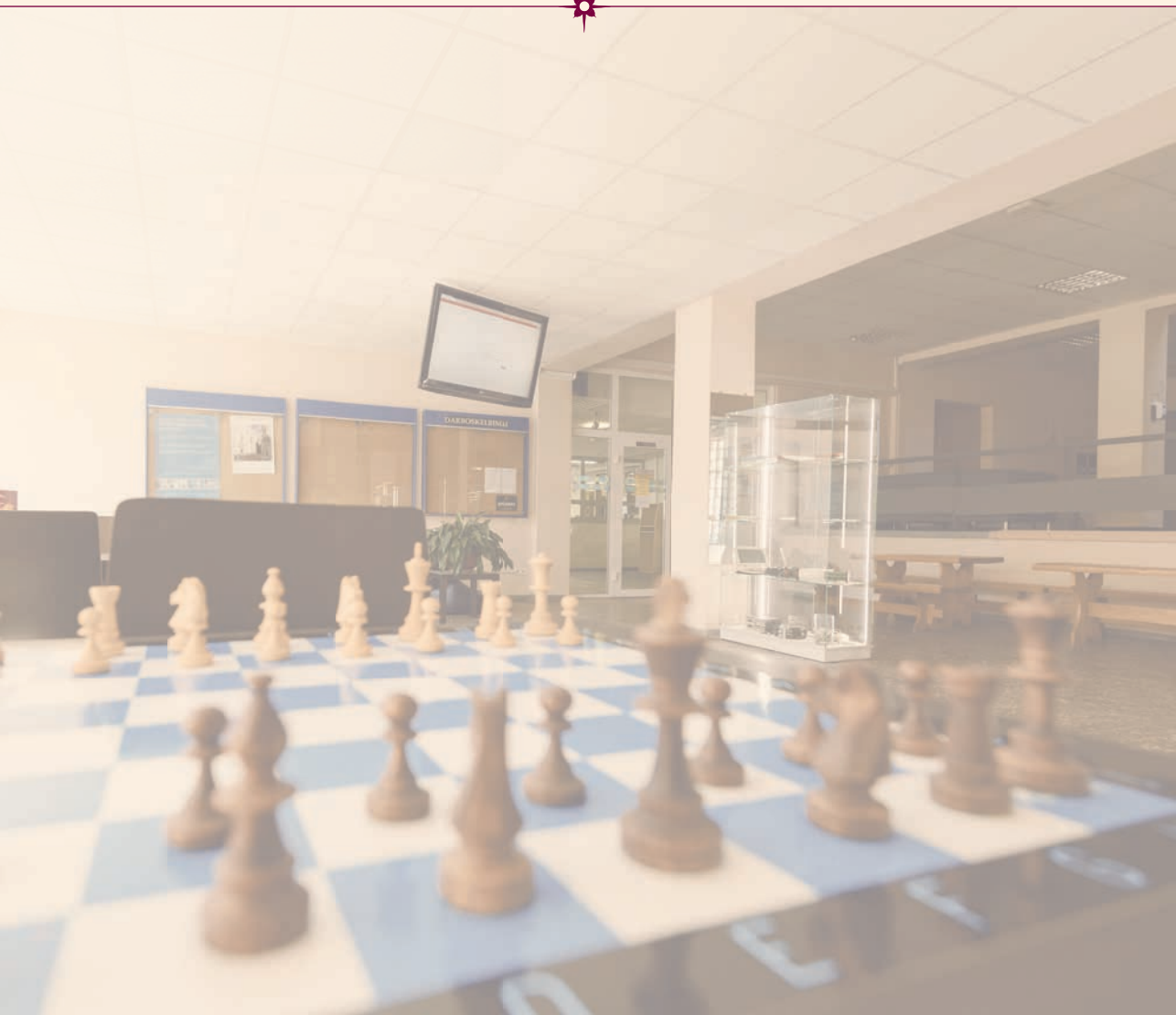
tinėje konferencijoje „Informacija beveidė – knyga individuali“, vykusioje Sankt Peterburge, pristačiau 2020 m. lapkritį, neseniai gavau vokiečių baltistų susivienijimo vadovės dr. Christianės Schiller kvietimą dalyvauti Karaliaučiaus universiteto rektoriui Adalbertui Bezzenbergeriui (1851–1922) skirtoje tarpdisciplininėje konferencijoje Berlyne šių metų rudenį, bet dėl jo neapsisprendžiu: amžius daro savo, bijau pristigti laiko pranešimui parengti. Lietuvos nuotolinėje mokslinėje konferencijoje, skirtoje pažymėti lietuvių periodinės spaudos pradininko Johanno Ferdinando Kelchio (lietuvindami pavardę dažniausiai rašome Kelkis) 220-osioms gimimo metinėms, dalyva-vau 2021 m. rugsėjį. Ekspertinis darbas buvo susijęs su pareigomis Seimo Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisijoje (2003–2021), tęsia-mas vykdant LMA mokslo periodinių leidinių, premijų kandidatų, regionio paveldo būklės vertinimo užduotis.

Dešimtmečiais kaup tą Mažosios Lietuvos dokumentinį paveldą (spaus-dintinį, archyvinį, ikonografinį ir kartografinį) apsisprendžiau padovanoti VU bibliotekai ir tai įteisiau notariškai patvirtintu testamentu, sprendimą palankiai įvertino VU rektorius bei Bibliotekos direktorė, tad dalį rinkinio jau ir perdaviau (fondas 179). Tai darau dėl dviejų priežasčių. Užtikrindamas šio paveldo išsaugojimą noriu padėkoti ir pagerbti žmones, kurie manimi pasitikėjo, ypač tarybmečiu, ir dovanojo, kartais už pigų pinigą perleido savo genties atminties dvasines bei istorines relikvijas. Taip pat tuo siekiu paremti Mažosios Lietuvos kultūros istorijos tyrimus. Jie vykdomi nuolat ir, kiek jun-tu, įgauna pagreitį, įtraukia vis daugiau Vilniaus ir kitų universitetų, huma-nitarikos institutų jaunųjų mokslininkų bei doktorantų. Disertacijas apgynė trylika mano vadovautų doktorantų (paskutinė ginta 2019 m.). Tikiu, kad jie ir jų mokiniai tęs ir turtins šios kone nutilusios žemės ir tautos dalies paveldo tyrimo tradicijas.

Kartą žurnalisto klaustas sakiau, tai pakartosiu ir dabar: jei būtų galimy-bė iš naujo rinktis mokslo kryptį bei Alma Mater, nieko nekeisčiau ir rink-čiausi tik Vilniaus universitetą. Svyruoti neleistų artimųjų – Vidos, Domo III, Juliaus ir Martyno – palaikymas.

MATEMATIKOS IR INFORMATIKOS FAKULTETAS

FELIKSAS IVANAUSKAS

Gimiau 1945 m. liepos 24 d. Baltarusijos Pastovių rajone, kaime prie pat Lietuvos sienos. Kadangi tėvų sodyba buvo vos už kelių kilometrų nuo Adutiškio, mokiausi šio Švenčionių r. miestelio vidurinėje mokykloje ir ją baigiau 1963 m. Tolesnių studijų kelias nusidriekė per tris aukštąsias mokyklas: 1963–1965 m. buvau Kauno politechnikos instituto (KPI) Vilniaus filialo, 1965–1966 m. Vilniaus universiteto (VU), 1966–1969 m. Maskvos M. Lomonosovo universiteto studentas, 1969–1972 m. – to paties Maskvos universiteto aspirantas (doktorantas).

Kad pirmąja mano Alma Mater tapo KPI Vilniaus filialas, lėmė septintojo dešimtmečio gyvenimo realijos: mat, išskyrus tik Kauno politechnikos ir Kauno medicinos institutus, iš visų kitų Lietuvos aukštųjų mokyklų pirmakursiai ir antrakursiai vaikinai būdavo šaukiami atlikti prievolės Sovietinėje armijoje. Taigi į VU tikslųjų mokslų fakultetus stodavo palyginti nedaug vaikinų, be to, ir dėl privalomos tarnybos kariuomenėje pertrauktos studijos gerokai trikdė universitete ugdomų specialistų rengimą. VU rektorius prof. Jonas Kubilius, ieškodamas būdų, kaip pagerinti dėl galiojančios tvarkos susidariusią paradoksalią padėtį, sutarė su KPI rektoriais prof. Kazimieru Baršausku, kad iš gabių KPI studentų sudarytos fizikų ir matematikų akademinės grupės lankytų paskaitas VU Fizikos ir matematikos fakultete, kitaip sakant, kad, būdami KPI studentais *de jure, de facto* jie studijuotų VU ir taip būtų apsaugoti nuo nepageidaujamos studijų pertraukos. Tokios fizikų ir matematikų grupės buvo suformuotos 1962 ir 1963 m. Patekau į keturioli-

kos matematikų grupę, kurioje tada buvo būsimasis Vytauto Didžiojo universiteto rektorius prof. Vytautas Kaminskas, Klaipėdos universiteto rektorius prof. Donatas Švitra, LMA narys prof. Antanas Žilinskas ir kt.

VU rektorius Jonas Kubilius daug dėmesio skyrė naujoms mokslo kryptims plėtoti Lietuvoje. Jo skatinamas 1966 m. buvau išsiųstas mokytis į Maskvos M. Lomonosovo universitetą, o jį baigęs likau tęsti studijų aspirantūroje (taip anuomet buvo vadinama doktorantūra). Tuo pačiu metu šiame Maskvos universitete studijavo ne vienas būsimas žymus Lietuvos mokslininkas: fizikai prof. Petras Algis Piskarskas ir prof. Algirdas Petras Stabinis, biochemikas prof. Juozas Kulys, teisininkas prof. Pranas Kūris, matematikas Vidas Bentkus, informatikas prof. Algimantas Juozapavičius, filologė doc. Regina Venckutė ir kiti, su kuriais vėliau teko dirbti VU.

Be tiesioginių studijų, tuomečiai aspirantai privalėjo dirbti ir vadinajamą visuomeninį darbą. Turėjau jo imtis antraisiais aspirantūros metais, nes dekanate buvau paklaustas, ar norėčiau būti aspirantų grupės seniūnu, ar dirbti Maskvos universiteto studentų taryboje. Sunerimau: disertacijai parengti reikia daug laiko, o visuomeninės pareigos jo ne pridėtų, bet neišvengiamai atimtų. Paprašiau savo mokslinio vadovo prof. Nikolajaus Bachvalovo (vėliau jis buvo išrinktas VU garbės daktaru) patarimo. Atsakymas buvo netikėtas: „Rinkis kuo aukštesnes pareigas.“ Taip tapau Maskvos universiteto Studentų kontrolės komiteto pirmininku: metus teko kontroliuoti trylikos valgyklų ir septyniasdešimties bufetų darbą. Iš šių neįprastų ir su mokslu nieko bendra neturinčių pareigų įgijau patirties, kaip išnarplioti įvairias konfliktines situacijas.

1974 m. Maskvos M. Lomonosovo universitete apgyniau daktaro disertaciją „Banginių sistemų skirtuminės Gryno funkcijos tyrimas“ (matematikos mokslai, skaičiavimo matematika), habilituoto daktaro disertaciją „Netiesinių Šredingerio lygčių sprendimas“ 1992 m. Rusijos matematinio modeliavimo institute. Pedagoginiai docento ir profesoriaus vardai man buvo suteikti atitinkamai 1977 ir 1992 m. Lietuvos mokslų akademijos (LMA) nariu ekspertu tapau 2001 m., nariu korespondentu – 2007 m., tikruoju nariu – 2011 m.

Pamažu plėtėsi mano moksliniai interesai ir formavosi tiriamų problemų įvairovė – nuo funkcinės analizės, diferencialinių lygčių, skaitinių meto-

dų iki matematinių metodų taikymo fizikoje, chemijoje, elektrochemijoje, ekonomikoje, biologijoje ir ornitologijoje. Bendradarbiavau su daugeliu Lietuvos ir užsienio mokslininkų, tarp mano bendraautorių CA WoS duomenų bazėje nurodomos daugiau kaip šimto mokslininkų pavardės.

Drauge su kolegomis profesoriais Romu Baronu ir Juozu Kuliu esame išleidę šias monografijas:

1. *Mathematical modeling of biosensors: an introduction for chemists and mathematicians*. Series: Springer Series on Chemical Sensors and Biosensors, Vol. 9, Dordrecht: Springer, 2010. 334 p.
2. *Mathematical modeling of biosensors: an introduction for chemists and mathematicians*. Springer Scienc + Business Media B.V, KSU, Riyadh, 2012. 544 p. (vertimas į arabų k.; tai bene pirmoji į šią kalbą išversta lietuvių mokslininkų monografija).
3. *Mathematical modeling of biosensors*. Series: Springer Series on Chemical Sensors and Biosensors, Vol. 9, Dordrecht: Springer, 202. 456 p.

Iš viso esu paskelbęs per 400 mokslinių straipsnių, iš jų 115 yra CA WoS sąrašo mokslo žurnaluose. Didelė jų dalis išspausdinta prestižiniuose tarptautiniuose mokslo žurnaluose „SIAM Journal on Numerical Analysis“, „Biosensors & Bioelectronics“, „Langmuir“, „Doklady Akademii Nauk“, „Applied Physics Letters“ ir kt.

Daugelyje šalių – Didžiojoje Britanijoje, Vokietijoje, Austrijoje, Prancūzijoje, JAV, Kanadoje, Ispanijoje, Italijoje, Olandijoje, Danijoje, Švedijoje, Rusijoje, Ukrainoje, Gruzijoje, Norvegijoje, Lenkijoje, Bulgarijoje ir kt. – esu perskaitęs per 150 mokslinių pranešimų iš matematikos, fizikos, biochemijos, elektrochemijos, ekonomikos ir ornitologijos. Kartu su bendraautoriais esu įregistravęs 2 tarptautinius patentus, taip pat parengęs 26 mokslo daktarus (šeši iš jų dabar yra profesoriai, o Romas Baronas yra išrinktas LMA nariu).

VU pradėjau dirbti būdamas studentu (laborantas 1964–1966 m.), o 1972 m., grįžęs po aspirantūros, tapau Matematikos-mechanikos fakulteto vyresniuoju dėstytoju, vėliau docentu ir profesoriumi. Be dėstymo ir mokslinės veiklos, nemažai laiko teko skirti administraciniam darbui: 1978–1980 m. buvau Matematikos-mechanikos fakulteto prodekanas, taip pat trijų katedrų vedėjas – ESM matematinės įrangos (1980–1983), Skaiciavimo matematikos ir

diferencialinių lygčių (1983–1988) ir Kompiuterijos (1999–2014). Kadangi ESM matematinės įrangos ir Kompiuterijos katedros tada buvo ką tik įsteigtos, man, kaip pirmajam jų vedėjui, teko nemenkas organizacinių darbų krūvis.

Atkūrus Nepriklausomybę buvau išrinktas Matematikos ir informatikos fakulteto dekanu (vadovavau jam dešimt metų). Tuo metu atsirado naujų iššūkių, susijusių su dideliu informacinių technologijų specialistų poreikiu – fakulteto studentų skaičius padidėjo nuo 700 iki 2 500, ėmė trūkti auditorijų, paskaitų laikas išsitęsė nuo pusės devynių ryto iki aštuntos vakaro. Verkiant reikėjo papildomų patalpų, pradėjome jų ieškoti net greta esančiose mokyklose. Laimei, netrukus paaiškėjo, kad kitoje Šaltinių g. pusėje yra dviejų aukštų pastatas, kurį be didelių investicijų būtų nesunku pritaikyti studijoms. Pastato savininkas buvo linkęs jį parduoti VU, bet reikėjo įtikinti Lietuvos Respublikos Vyriausybę šio pirkinio būtinumu ir gauti jos leidimą. Bendromis VU ir informacinių technologijų sektoriaus pastangomis tai pavyko – Matematikos ir informatikos fakultete įkūrėme Informacinių technologijų centrą, galintį vienu metu aptarnauti iki dviejų šimtų studentų. Juo galėjo naudotis ne tik šio, bet ir Chemijos fakulteto studentai. Vėliau laukė rimti darbai įsisavinant Didlaukio g. pastatą, kurį paveldėjome išsikėlus Filosofijos fakultetui.

Be administracinių, turėjau daug kitokių gana įvairių pareigų: buvau išrinktas į VU Senatą ir VU Tarybą, 1996–2000 m. – VU profesorių klubo prezidentu, atstovavau universitetui Lietuvos mokslo tarybos nostrifikacinėje komisijoje, tos pačios tarybos kolegijoje vadovavau mokslininkų kvalifikacinei komisijai. Aštuonerius metus buvau LMA prezidiumo narys, Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų skyriaus pirmininkas ir tiek pat metų asociacijos „Infobalt“ viceprezidentas, Verslo, mokslo ir studijų komiteto pirmininkas. Teko būti ir VŠĮ Visorių informacinių technologijų parko valdybos pirmininku nuo parko įsteigimo iki atskirų jo įmonių įsikūrimo Visoriuose. Taip pat teko dirbti Vilniaus kolegijos, Vilniaus Gedimino technikos universiteto Fundamentinių mokslų fakulteto, Teorinės fizikos ir astronomijos instituto tarybose.

Kai nacionalinio akademinio seminaro „Netiesinių reiškinių modeliavimas ir valdymas“ pagrindu 1997 m. buvo įkurtas žurnalas „Nonlinear Analysis Modelling and Control“, buvau jo redaktorių tarybos pirmininko

pavadootojas ir pirmininkas. Dabar šis žurnalas treči metai yra pirmajame CA WoS duomenų bazės ketvirtyje. Taip pat esu žurnalų „Lietuvos matematinis rinkinys“ ir „Mathematical Modelling and Analysis“ redaktorių tarybos narys bei Lietuvos matematikų ir Lietuvos ornitologų draugijų narys.

Esu dukart pelnęs Lietuvos mokslo premiją už darbų ciklus „Netiesinių diferencialinių lygčių skaitiniai sprendimo metodai ir jų taikymai (1973–1992)“ (kartu su Raimundu Čiegiu ir Mifodijumi Sapagovu, 1995) ir „Matematinis netiesinių procesų ir sistemų nehomogeninėse terpėse modeliavimas (1997–2011)“ (kartu su Romu Baronu, 2012), taip pat esu apdovanojamas LR Ministro Pirmininko (2005, 2015), švietimo ir mokslo ministro (2005, 2015), LR Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto (2005), LMA (2015) padėkos raštais, LMA medaliu (2020) ir Vilniaus miesto savivaldybės atminimo ženklu „Už nuopelnus Vilniaus savivaldai“ (2018). Ypač man brangūs yra VU Rektoriaus apdovanojimai: mokslo premija (2004, 2010), geriausio dėstytojo premija (2007), padėkos raštai (2005, 2008, 2015).

Pereiti iš profesoriaus pareigų į profesorius emeritus emociškai nebuvo sunku. Nepatyrčiau jokio nemalonaus tuštumos ar laiko pertekliaus pojūčio, nes liko mokslinis darbas, o paskaitų skaitymas jau nebeteikė tokio malonumo kaip anksčiau. Tapęs emeritu, dar vadovavau dviem paskutiniams doktorantams, kurie savo disertacijas apgynė 2021 m. Na, o parengti naują mokslinį straipsnį iki šiol tebėra patrauklus ir malonus darbas.

Jau daug metų su šeima vasarojame kaimo sodyboje Ignalinos rajone. Čia netrūksta visokios malonios veiklos: gali bitininkauti, mėškerioti ar šiaip ką kita naudinga nuveikti. Bičių avilių turėjome aštuonis, bet dabar matome, kad puikiausiai užtenka ir dviejų... Nusimetus nuo pečių didelę pareigų našumą, lieka daugiau laiko pasižvalgyti po užsienį, tik gaila, kad nelemtai pasaulį užklupusi COVID-19 pandemija apribojo keliones.

Ryšiai, ypač moksliniai, su universitetu nenutrūko, be to, dalyvauju VU profesorių emeritų klubo veikloje – juk esu prisidėjęs prie šio klubo kūrimo ir net buvau pirmasis jo prezidentas.

ANTANAS LAURINČIKAS

Gimiau 1948 m. vasario 17 d. Panevėžio rajone, Skatikų kaime. 1966 m. baigiau Panevėžio 1-ąją vidurinę mokyklą (aukso medaliu) ir įstojau į Vilniaus universiteto (VU) Matematikos ir mechanikos fakultetą. Jį baigęs 1971 m. (su pagyrimu) tęsiau aspirantūros studijas Tikimybių teorijos ir skaičių teorijos katedroje (vad. prof. J. Kubilius). 1975 m. apgyniau kandidatinę disertaciją. Nuo 1968 m. iki dabar darbas ir mokslinė veikla siejama su minėta katedra.

1990 m. apgyniau daktaro disertaciją (nostrifikuota habilituoto daktaro).

1991 m. suteiktas profesoriaus pedagoginis vardas.

1999–2004 m. Lietuvos mokslų akademijos narys ekspertas, nuo 2013 m. – tikrasis narys (akademikas).

1994 ir 2014 m. paskirtos Lietuvos mokslo premijos, 3 kartus apdovanotas VU Rektoriaus premija.

Paskelbiau apie 500 publikacijų (180 straipsnių *Clarivate Analytics* bazės žurnaluose), 2 monografijas anglų k. analizinės skaičių teorijos klausimais.

Skaičiau apie 100 pranešimų tarptautinėse konferencijose (80 – užsienyje).

Parengiau 32 mokslų daktarus.

Dirbau mokslinį darbą Japonijos, Jungtinės Karalystės, Prancūzijos, Rusijos, Vokietijos mokslo centruose ir universitetuose.

Ne pagrindines pareigas esu turėjęs Šiaulių ir Mykolo Romerio universitetuose, Matematikos ir informatikos institute.

Darbo universitete laikotarpis – tai nuostabūs metai, mieli kolegos ir studentai.

Lygindamas ankstesnius metus ir dabartinį laiką, kai jau esu profesorius emeritas, didelio skirtumo nematau: turiu doktorantų, tebedirbu mokslinį darbą.

Paskelbiau 52 straipsnius *Clarivate Analytics* bazėje, kas metai buvau bent vienos tarptautinės konferencijos programos komiteto narys, jose skaityti 5 pranešimai. Dotacijos „Approximation by zeta-functions and algebraic numbers“ vadovas (2017-12–2021-12). 7 mano vadovaujami doktorantai apgynė disertacijas. Esu mokslo žurnalų „Lithuanian Mathematical Journal“, „Mathematical Modelling and Analysis“, „Moscow Journal of Combinatorics and Number Theory“ ir „Чебышевский сборник“ redaktorių kolegijos narys.

Dabar einu tyrėjo pareigas.

EUGENIJUS MANSTAVIČIUS

Buvo 1964-iejį, kai aš pirmą kartą peržengiau Vilniaus universiteto (VU) Fizikos ir matematikos fakulteto slenkstį ir iki šiol tebetrypiu, nors šio VU akademinio padalinio pavadinimas jau ne kartą keitėsi. Įgijęs 1969 m. matematiko kvalifikaciją, mokslo daktaru tapau 1973 m. ir habilituotu daktaru – 1994 m. Dar studijuodamas (nuo 1966) puse etato dirbau laborantu Skaičiavimo matematikos katedroje. Kiek vėliau profesoriaus Jono Kubiliaus vadovaujama Tikimybių teorijos ir skaičių teorijos katedra tapo mano lemtimi. Joje perėjau visus akademinės karjeros etapus – nuo laboranto, asistento iki profesoriaus. Aštuntojo dešimtmečio viduryje porą metų ėjau Matematikos ir mechanikos fakulteto prodekano, 1992–2005 m. – katedros vedėjo pareigas. Profesoriaus pedagoginis vardas buvo suteiktas 1995 m. Teko eiti ir ne pagrindines pareigas: 1996–1999 m. Lietuvos mokslo tarybos nario, o 2004–2017 m. – Matematikos ir informatikos instituto vyriausiojo mokslo darbuotojo.

Akademinių laurų dalybose lydėjo sėkmė: 2004 m. buvau išrinktas Lietuvos mokslų akademijos (LMA) nariu ekspertu, o 2011 m. – tikruoju nariu. Ir premijų buvo: 1976 m. – LKJS jaunųjų mokslininkų, 1999–2000 m. – Lietuvos aukščiausio lygio mokslininko stipendija; 2003 m. kartu su kitais pasidalijau Lietuvos mokslo premiją. Bene brangiausia tapo 2015 m. paskirta LMA Jono Kubiliaus premija.

Darbas VU pasidalijo į du etapus – iki Lietuvos valstybės Nepriklausomybės atkūrimo ir po jo. Baltijos kelią sveikinau būdamas anapus geležinės uždangos, nes tais metais dirbau vizituojančiu profesoriumi Paderborno

(VFR) universitete. J. Knopfmacherio ir W.-B. Zhango monografijos „Number Theory Arising from Finite Fields“ (2001, Marcel Dekker, New York) skyrelis „A Theorem of Indlekofer–Manstavicius–Warlimont“ liudija, kad tada netinginiavau. Berlyno sienos griūtį teko stebėti iš vakarinės pusės, o paskelbus Lietuvos Nepriklausomybę, skubėti namo. Jaučiausi įgijęs ne tik žinių, bet ir europietiško mokslinio bendradarbiavimo patirties. Pirmieji ES individualių grantų konkursai buvusio Rytų bloko šalims nebuvo sunkūs – 1993 m. tris mėnesius galėjau padirbėti Bordo 1-ajame universitete, globojamas buvusio Prancūzijos premjero svetingo sūnaus Michelio Mendeso Franco. Po poros metų neatsisakiau Vitvatersrando universiteto kvietimo tiek pat laiko praleisti Johanesburge. Vėliau taip pat pasinaudodavau įvairiomis trumpalaikių stažuotių finansavimo galimybėmis. Iš pusšimčio tarptautinių konferencijų, kuriose teko dalyvauti, atmintin įstrigo mano plenarinis pranešimas Austrijos–Slovakijos matematikų kongrese. Šventinė vakaronė sutapo su mano 60-mečiu. Netikėtai buvau pasveikintas Slovakijos ansamblio sugrota polkute, o jo šokėja privertė išlieti ir „devintą prakaitą“. Keliones teko derinti su darbu VU. Nenuilstantys kolegos buvo pakantūs ir geranoriški.

XX a. pabaigoje JAV nacionalinės tyrimų tarybos paskelbta *Twinning* programa pažadino norą išmėginti jėgas konkurse, kurio sėkmės tikimybė buvo vos 10 procentų. Kartu su Pensilvanijos valstijos universiteto profesoriumi Gutti Jogeshu Babu, kaip ir aš pradėjusiu mokslininko kelią darbais iš tikimybės skaičių teorijos, bet vėliau pasukusiu į taikomąją statistiką, parengėme projektą. Mano išvestas formules, aprašančias atsitiktinių keitinių dėsnį, kolega susiejo su matematiniais genetikos modeliais. Tai lėmė sėkmę. Vaisingas bendradarbiavimas vykdant projektą truko dvejus metus. Ir toliau dirbu mėgstamoje tikimybės kombinatorikos srityje, tačiau labiau noriu likti teoretiku. Manau, kad konkretaus turinio suteikimas matematinėms formulėms susiaurina jų vertę ir temdo estetinį grožį. Antra vertus, prisilietimas prie taikomųjų uždavinių labai padėjo vertinant mokslo tiriamuosius darbus. Porą dešimtmečių teko būti Lietuvos mokslo ir studijų fondo ekspertų tarybų ir komitetų nariu ar pirmininku (Informacinės visuomenės technologijų ir fizinių mokslų komitetai), vėliau talkinti vertinant Lietuvos mokslo tarybai pateiktus projektus. Tai buvo prasmingas darbas,

galėjau stebėti ir pasidžiaugti kolegų mokslininkų pažanga bei rezultatais. Ypač įdomu buvo dirbti ES programos FP7-PEOPLE inžinerijos ir matematikos komiteto ekspertu (2007–2012).

Vilniaus universitetą jaučiau ir tebejaučiu kaip bendruomenę, apsupantą ypatingos auros. Tarp kolegų buvo išskirtinių talentų, iš kurių sėmiausi žinojimo ir mąstymo meno. Profesorius J. Kubilius buvo ne tik mokslinis vadovas, bet ir įkvepianti asmenybė. Jo pirmadienio seminarai ar legendiniai antradieniai jaukiuose profesoriaus namuose sudarė palankias aplinkybes augti. Studentų skaičius metų metais didėjo, o su juo – ir auditorinių valandų bei disciplinų, kurias teko skaityti, skaičius. Daugiau laiko moksliniam darbui liko tik nepriklausomybės metais reorganizavus mokymo procesą. Be bendrųjų matematikos kursų Ekonomikos ir Fizikos fakultetuose, savajame teko skaityti algebrą, analizinę ir tikimybinę skaičių teorijas, tikimybių teorijos ribines teoremas, procesų teoriją, kombinatoriką ir grafų teoriją, grafų algoritmus. Ir, žinoma, pasirenkamąją tikimybinės kombinatorikos kursą, kurio klausytojai dažnai pasirinkdavo mane baigiamųjų darbų ar doktorantūros vadovu.

Savo pedagoginės karjeros pabaigoje buvau ypač nustebintas. Susirinkusios matematikų bakalaurų grupės daugumą sudarė respublikinių ir tarptautinių matematikos olimpiadų dalyviai bei medalininkai. Po dviejų savaitių jie pareiškė, kad tradiciškai suplanuotą šiam kursui medžiagą jie jau išsinagrinėję ir galį atsiskaityti, o likusią semestro dalį paprašė skirti vienam kurso skyriui pagilinti. Gera, sakau, yra tokia neseniai Amerikoje išleista įdomi monografija, nagrinėsime ją kartu. Man irgi nebuvo lengva, matematika – ne romanas; knygą studijuojant teko bėgti keletu skyrelių priekyje. Studentų imlūs protai buvo stebinantys. Motyvuotų studentų pasitaikydavo vis dažniau. Neseniai su trimis iš jų publikavau mokslinių straipsnių; deja, ne visi panoro siekti akademinių aukštumų. Vienas bendraautoris, parsivežęs bronzos medalį iš tarptautinės studentų informatikos olimpiados JAV, netrukus buvo išviliotas į Ciurichą dirbti *Google* kompanijoje. Išskirtinius gabumus rodė ir doktorantai. Kartą vienam pasiūliau uždavinį, nutylėdamas, kad tai yra bent trijų dešimtmečių senumo atvira problema. Pasidalijau įžvalgomis, kaip jį spręsti. Po poros mėnesių doktorantas jau sako: „Išsprendžiau,

bet truputį kitaip, nei Jūs rekomendavote.“ Tai buvo maloniausi kada nors girdėti žodžiai, patvirtinantys pedagogo gyvenimo prasmę.

Profesoriumi emeritu tapau 2019 m. rugsėjo 1 d. Nebetekau teisės ir prievolės skaityti paskaitas, tačiau toliau galėjau bendrauti su studentais. Su bendraautoriais baigėme rengti spaudai anksčiau minėtus straipsnius. Šiemet neatsispyriau pagundai ir sutikau vadovauti dar vienam doktorantui. Intuicija sakė, kad mano darbas „Tikslūs atsitiktinių keitinių tiesinių statistikų dispersijų įverčiai“ (anglų k. *Random Structures and Algorithms*, 1920, vol. 57 (4), p. 1303–1313) gali būti išplėtotas kitose kombinatorinių struktūrų klasėse. Nemažai daliai savo paskaitų klausytojų rašiau rekomendacijas tęsti studijas magistrantūroje ar doktorantūroje Jungtinėje Karalystėje, Vokietijoje ar JAV. Skaitau jų malonias žinutes apie pirmuosius žingsnius svetur. Lauksiu jų sugrįžtant į savąją Alma Mater.

Domėjimasis matematikos pasiekimais ir noras ką nors sukurti emeritūroje niekur nedingo. Teberašau referatus žurnalui „Mathematical Reviews“ (JAV), tęsiu darbą žurnalų „International Journal of Number Theory“ („World Scientific“) ir „Lithuanian Mathematical Journal“ („Springer“) redakcinėse kolegijose. Iš lėto sisteminu savo mokslines publikacijas rengdamas monografiją. Daugiau nei pusę amžiaus dirbęs universitete ir stebėdamas jo gyvenimą iš vidaus, ne kartą išdrįsdavau prisiliesti prie mokslo istorijos. Dar švenčiant VU 400-metį teko rašyti straipsnį apie mokslo šakų plėtotę. Būdamas J. Kubiliaus mokiniu, neišvengdavau pasiūlymų parašyti apie šią iškilią asmenybę populiariau. Profesoriaus netektis tiesiog įpareigojo prisidėti prie jo atminimo įamžinimo. Pagal jo rankraščius kartu su kitais kolegomis parengėme knygą „Matematika Lietuvos aukštosiose mokyklose 1922–1945 m.“ (2015). Keletu publikuotų atsiminimų nuotrupų ir pranešimais prisidėjau prie Profesoriaus 100-mečio paminėjimo 2021 m. Jo įsteigtos ir puoselėtos Lietuvos matematikų draugijos, kurios valdybos pirmininku aš turėjau garbės būti, istoriją ir veiklą kartu su R. Leipumi neseniai aptarėme straipsnyje (žr. „Newsletter of the European Mathematical Society“, 2020, vol. 118, p. 68–70). Kartu su kolegomis kas penkeri metai nuo 1991 m. rengdavome J. Kubiliaus jubiliejams skirtas tarptautines konferencijas. Ta proga išleisti straipsnių rinkiniai tapo ganėtinai plačiu analizinės ir tikimybės

skaičių teorijos rezultatų sąvadu. Septintoji Jono Kubiliaus 100-mečio konferencija vyks kitais metais. Įsitraukiau į organizavimo komitetą, nesiruošiu sėdėti ir žiūrėti, kaip pluša jaunesni.

Pabaigoje reiktų prisipažinti, ką veikiu laisvalaikiu. Na, būdamas ne namuose, galvoju, kas „dega“ ant mano rašomojo stalo. Pandemijos metu rečiau beišgirstu vaikaičių prašymą kuo nors nustebinti. O praeinančiam sodo kaimynui užklausus, kas geresnio universitete, tenka pasakoti...

VYGANTAS PAULASKAS

Gimiau 1944 m. spalio 18 d. Kelmės rajone. 1962 m. aukso medaliu baigiau vidurinę mokyklą Kaune, o 1967 m. – Vilniaus universiteto (VU) Matematikos ir mechanikos fakultetą. 1969 m. birželį apgyniau mokslų kandidato (dabar mokslų daktaro) disertaciją, o 1978 m. – mokslų daktaro disertaciją (dabar habilitacinis darbas). Nuo 1969 m. dirbau VU Matematikos ir informatikos fakultete: 1969–1973 m. vyr. dėstytoju, 1973–1981 m. docentu, o 1979 m. man suteiktas profesoriaus pedagoginis vardas. Nuo 1981 iki 2014 m. buvau Matematinės analizės katedros vedėjas, šiuo metu VU profesorius emeritas.

Mano mokslinio darbo sritys yra tikimybių teorija ir matematinė statistika, taip pat funkcinė analizė. 1974 m. aš pirmasis Lietuvoje pradėjau nagrinėti tikimybių teorijos Banacho erdvėse klausimus ir per dešimtmetį subūriau stiprią jaunų mokslininkų grupę (daugiausia iš savo mokinių, apgynusių kandidatines disertacijas), kuri įgijo ir tarptautinį pripažinimą. Pagrindiniai šioje srityje gauti rezultatai atspindėti mano paties ir vieno iš pirmųjų mano mokinių A. Račkausko monografijoje, kuri pirmiausia buvo išleista rusų k. Vilniuje, o po poros metų (1989), dar papildyta, išleista anglų k. „Kluwer“ leidykloje („Approximation Theory in the Central Limit Theorem. Exact Results in Banach Spaces“). Paskelbiau daugiau kaip 130 mokslinių straipsnių šalies ir užsienio mokslo žurnaluose, tarp kurių tokie prestižiniai leidiniai kaip „Annals of Probability“, „Annals of Applied Probability“, „Journal of Functional Analysis“, „Letters in Mathematical Physics“. Kartu su A. Rač-

kausku parašiau dviejų tomų vadovėlį studentams ir doktorantams „Funkcinė analizė“.

Lietuvoje aktyviai dalyvavau projektinėje veikloje, buvau Valstybinio mokslo ir studijų fondo finansuojamos programos „Lietuvos ekonomikos matematiniai modeliai makroekonominiams procesams prognozuoti“ mokslinis vadovas (2004–2006). Koordinavau projektą „Atsitiktiniai procesai ir jų taikymas statistikoje ir ekonometrikoje“ (2005–2012), kuris buvo vykdomas kartu su Lilio universiteto matematikais pagal bendrą Prancūzijos ir Lietuvos mokslininkų bendradarbiavimo programą „Žiliberas“.

Parengiau 16 mokslo daktarų, 5 jų tapo habilituotais daktarais (trys dirba VU, du – Vengrijoje ir Kanadoje), jie, savo ruožtu, parengė dar 27 mokslų daktarus. Daug metų buvau VU Tarybos, vėliau VU Senato narys, o 2006–2010 m. – VU Mokslo komiteto pirmininkas.

Nors pagrindinė mano darbovietė po aspirantūros buvo VU, Lietuvai atgavus Nepriklausomybę, ne vienus metus ėjau vizituojančio profesoriaus pareigas garsiuose užsienio universitetuose: Gioteborgo (Švedija, 1993 pavasario semestras), Tuftso (Bostonas, JAV, 1993 rudens semestras), Kornelio (JAV, 1994 pavasario semestras), Kalifornijos (Santa Barbara, JAV, 1996 rugsėjis – 1998 birželis), taip pat Džordžijos technologijos institute (Atlanta, JAV, 1999 rugsėjis – 2001 birželis). Trumpesnę laiką – vieną ar porą mėnesių – mokslinį darbą dirbau Prahos, Bylefeldo, Frankfurto, Strasbūro, Lilio universitetuose.

Mano, kaip mokslininko, tarptautinį pripažinimą liudija ne tik darbas prestižiniuose užsienio universitetuose, bet ir daugelio tarptautinių konferencijų organizavimas ir dalyvavimas jose. Organizavau sekcijų darbą 2-ajame Bernoulli pasauliniame kongrese Upsaloje (Švedija, 1990), 28-ajame Europos statistikų suvažiavime (2010, Pirėjaus universitetas, Graikija). Ypač Lietuvos tikimybių teorijos mokyklą (o kartu ir Lietuvos vardą) garsino Tarptautinės Vilniaus tikimybių teorijos ir matematinės statistikos konferencijos, rengiamos nuo 1973 m. iki dabar. Šių konferencijų svarbą liudija faktas, kad net du kartus Vilniaus konferencijos buvo organizuojamos kartu su kitomis svarbiomis tikimybinių konferencijomis – 1998 m. kartu su 22-uoju Europos statistikų suvažiavimu, o 2018 m. – su Matematinės statistikos instituto (IMS)

kasmetine konferencija. Dalyvavau organizuojant visas Vilniaus konferencijas. 7-ojoje (1998) ir 8-ojoje (2002) Vilniaus konferencijose buvau programinio komiteto pirmininko pavaduotojas, 11-ojoje (2014) ir 12-ojoje (2018) – komiteto pirmininkas, o 9-ojoje ir 10-ojoje – organizacinio komiteto pirmininkas. Skaičiau plenarines paskaitas tarptautinėse konferencijose Černivciuose (Ukraina, 2005), Vilniaus 9-ojoje (2006) ir Lvive (Ukraina, 2009), taip pat daugelyje konferencijų skaičiau kviestinius pranešimus.

Nuo 2013 m. esu žurnalo „Lithuanian Mathematical Journal“, leidžiamo „Springer“ leidyklos, vyriausiasis redaktorius, o nuo 2014 m. žurnalo „European Journal of Mathematics“ redaktorius ir Patariamiosios tarybos (*Advisory board*) narys.

1990 m. buvau išrinktas Lietuvos mokslų akademijos (LMA) nariu korespondentu, o 2011 m. – tikruoju nariu. Nuo 1989 m. esu Lietuvos matematikų draugijos valdybos narys, 2002–2008 m. buvau Lietuvos statistikų sąjungos prezidentas. Nuo 1993 m. esu Amerikos matematikų draugijos narys, nuo 2002 m. Tarptautinio statistikos instituto (*International Statistical Institute (ISI)*) rinktas narys (anksčiau Lietuvoje buvo tik du rinkti ISI nariai – akademikai V. Statulevičius ir B. Grigelionis).

Tarp mano apdovanojimų reikia paminėti Lietuvos komjaunimo premiją 1974 m. ir Nacionalines mokslo premijas (1979 ir 1998), taip pat Fulbrighto stipendiją vyresniems mokslininkams (1993). 2019 m. tapau LMA Jono Kubiliaus premijos laureatu. 2021 m. apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžiumi. Pagerbtas SSRS aukštojo mokslo ministro (1986), Lietuvos SSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministro (1986) ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro (2004) bei VU Rektoriaus (2004) padėkos raštais.

Apibendrinamas pasakyčiau, kad visas mano gyvenimas, baigus mokyklą, susietas su VU. Nors 1962 m. įstojau į Kauno politechnikos institutą (KPI, dabar Kauno technikos universitetas), jau spalio mėn. dviejų aukštųjų mokyklų rektorių profesorių J. Kubiliaus ir K. Baršausko sutarimu kartu su gabių matematikai studentų grupe pervažiavau į Vilnių. Formaliai likome KPI Vilniaus filialo studentais iki penkto kurso ir taip išvengėme tarnybos Sovietinėje armijoje. Dalį paskaitų išklausėme KPI Vilniaus filiale, tačiau

kartu lankėme visas VU Matematikos fakultete skaitomas paskaitas. Nuo trečio kurso su mumis individualiai dirbo pagrindiniai Lietuvos matematikai. 1967 m. gavau VU diplomą ir iškart įstojau į aspirantūrą (vadovas – profesorius V. Statulevičius).

Nuo tada visą laiką dirbau VU Matematikos ir informatikos fakultete, nors kelerius metus ėjau ne pagrindines pareigas ir Matematikos ir informatikos institute, 6 metus buvau vizituojantis profesorius keliuose JAV universitetuose. Reikia pasakyti, kad Lietuvos matematikos, kaip mokslo, vystymasis prasidėjo J. Kubiliui grįžus iš aspirantūros Leningrade (dabar Sankt Peterburgas) ir tapus VU rektoriumi. Aštuntasis ir devintasis dešimtmečiai buvo Lietuvos matematikos gana spartaus augimo metai. Į matematikų gretas įsijungė prof. J. Kubiliaus, V. Statulevičiaus ir B. Grigelionio parengti matematikai, iš Maskvos, Leningrado ir kitų SSRS mokslo centrų ėmė grįžti iš Vilniaus ten studijuoti išsiųsti studentai. Lietuvoje buvo leidžiamas matematikos žurnalas (rusų k., bet užsienio leidyklų buvo verčiamas į anglų k.), vyko kasmetinės Lietuvos matematikų draugijos konferencijos. 1973 m. buvo pradėta kas 4 metus rengti tarptautinės Tikimybių ir matematinės statistikos konferencijas, kurios rengiamos iki šiol. Šios konferencijos buvo ypač svarbios iki SSRS žlugimo, nes Vilnius suvoktas kaip susitikimo punktas tarp Vakarų valstybių ir vadinamojo socialistinio bloko šalių tikimybinių.

Vyresni žmonės, kalbėdami apie praeitį, dažnai jaučia nostalgiją. Tai natūralu, nes ten liko jų jaunystė, karjera, šeimos kūrimas, vaikų ir anūkų džiaugsmas ir rūpesčiai. Ir aš su nostalgija galėčiau daug kalbėti apie Matematinės analizės katedrą, kuriai vadovavau daugiau kaip trisdešimt metų, gyvenimą ir darbus. Paminėsiu tik vieną, gana unikalią mūsų katedros tradiciją. Kiekvienais mokslo metais prasidėdavo „posėdžiu“ prof. V. Mackevičiaus privačiame name Juodšiliuose, o metų pabaigoje visa katedra važiuodavome „posėdžiauti“ į mano žmonos gimtinę Valtūnų kaime (netoli Ukmergės). Šiems posėdžiams atminti vienais metais sodyboje buvo pasodinti du graikiniai riešutmedžiai. Jie jau užaugo, kitais metais lauksime riešutų. Katedros kolektyvas buvo labai draugiškas, per visus katedros gyvavimo metus (kaip žinome, po administracinės reformos universitete katedrų faktiškai nebėlio) nebuvo jokių rimtų konfliktų.

Turiu pasakyti, kad perėjimas į emerito statusą man nebuvo skausmingas, nes, gavęs emerito vardą, dar kelerius metus juo nepasinaudojau ir skaičiau paskaitas. Be to, ir būdamas emeritu toliau esu žurnalo „Lithuanian Mathematical Journal“ vyriausiasis redaktorius, tarptautinio žurnalo „European Mathematical Journal“ redakcinės kolegijos ir žurnalo Patariamąsios tarybos narys, Lietuvos matematikų draugijos valdybos narys, vadovauju moksliniam seminarui. Žodžiu, nesijaučiu labai atitrūkęs nuo universiteto gyvenimo.

ŠARŪNAS RAUDYS

Gimiau 1941 m. vasario 24 d. Kaune inteligentų šeimoje, kurie dalyvavo nepriklausomos Lietuvos visuomeniniame gyvenime. Sovietinės okupacijos metais jie smarkiai nukentėjo nuo represijų. Tad aš ir brolis augome nelengvomis sąlygomis, „beveik ne šeimoje“. Sunkumai vaikus užgrūdino, bet didžiausią įtaką man padarė mokymasis „prestižinėje“ Panevėžio 1-ojoje vidurinėje mokykloje (dabar J. Balčikonio gimnazija), tuomet jau turėjusioje dviejų šimtmečių tradicijas. Ši mokykla jau tuo metu garsėjo Lietuvoje savo auklėtinių pasiekimais chemijos, fizikos, matematikos srityse. Pakliuvęs į fizikės Č. Daukaitės, matematikų S. Bortkevičiaus ir J. Janulionio rankas pradėjau su užsidegimu ruoštis Vilniaus universiteto (VU) rengiamoms respublikinėms fizikos ir matematikos olimpiadoms. Didžiausią įtaką man turėjo mokyklos direktorius Jonas Janulionis, kuris dirbdavo su manimi kasdien, kai kada net ir po tris valandas. Darbas nepraėjo be rezultatų – fizikų ir matematikų olimpiadose Vilniuje būdavo užimamos pirmos arba antros vietos. 1958–1963 m. mokiausi Kauno politechnikos institute, kurį baigęs tapau inžinieriumi skaičiavimo mašinų srityje.

Dar mokydamasis paskutiniame kurse pradėjau užsiiminėti moksliniu darbu vaizdų atpažinimo srityje, savarankiškai studijuodamas tikimybių teorijos ir matematinės statistikos pagrindus. Buvau įdarbintas prof. K. Baršausko Probleminėje ultragarso laboratorijoje kaip vyresnysis mokslo darbuotojas. 1965 m. įstojau į Lietuvos mokslų akademijos Fizikos ir matematikos instituto aspirantūrą (mokslinis vadovas prof. L. Telksnys), kur

pradėjau nagrinėti klasifikavimo (kompiuterių mokymo priimti sprendimus) problemas.

Klasifikavimo (atpažinimo) uždavinys, kaip ir dirbtinis intelektas, yra nauja tyrimų sritis, kuri šiuo metu reitinguojama mokslinių tyrimų sąrašo priekyje. Kad būtų lengviau suprasti jo problematiką, pateiksiu pavyzdį. Gydytojas girdėdamas stetoskopu plaučių „ūžesį“ ir matydamas gerklės paraudimą turi nuspręsti, ar pacientas sveikas (S), ar serga plaučių liga A, o gal ir B. Norint šį uždavinį perduoti spręsti kompiuteriui, reikia surinkti daugelio žmonių ligos istorijas ir jas aprašyti pasirinktu požymių kiekiu. Tokiais požymiais čia gali būti paciento amžius, kūno temperatūros reikšmės pastarųjų trijų dienų laikotarpiu, kosėjimo stiprumas, karkalų stiprumas įkvėpiant ir iškvėpiant, liežuvio spalva ir t. t. Gerai parinktų p požymių visuma turėtų leisti pacientą priskirti vienai iš klasių (S, A arba B). Kitas etapas – turint nemažą duomenų apie pacientus statistiką sukurti pacientų klasifikavimo taisyklę. Paprasčiausia būtų pagal turimus duomenis kiekvienos klasės (S, A, B) kiekvienam iš p požymių apskaičiuoti jų vidurkius – VS, VA ir VB visoms trims klasėms. Žinodami p -matėje erdvėje visus tris vidurkius, jau galime klasifikuoti naujai pasirodžiusio paciento požymių rinkinio atstumą iki vidurkių VS, VA ir VB ir jam priskirti arčiausio vidurkio klasės numerį. Tai paprasčiausia sprendimų priėmimo uždavinio taisyklė, nuo kurios mes visi „atpažintojai“ ir pradėjome. Dabar ji vadinama Euklidinio atstumo klasifikatoriumi (EAK). Aprašytąją procedūrą jau galėtume vadinti dirbtinio intelekto užuomazga, kuri taip pat įeina į duomenų analizės, sprendimų priėmimo ar žinių išgavimo iš duomenų sritis.

Nagrinėjant EAK sudarymo uždavinį reikia žinoti, kiek pacientų duomenų būtina sukaupti, kad gana tiksliai būtų įvertinti kiekvienos klasės vidurkiai, taip pat kiek ir kokius požymius pasirinkti. Įstojęs į aspirantūrą pasirinkau tirti gan bendrą visiems galimiems klasifikavimo uždaviniams tyrimų kryptį: klasifikatoriaus sudarymui (mokymui) reikalingų duomenų ir požymių kiekio įtaką klasifikavimo tikslumui. Norint suprasti kitų mokslininkų (matematikų) mokslinius straipsnius ir sugebėti atrasti kažką naujo, teko gan giliai susipažinti su daugiamate statistika, sprendimų priėmimo metodais. Tos studijos padėjo: 1966 m. pabaigoje Euklidinio atstumo klasifi-

katoriui buvo išvesta formulė formEAK, leidžianti kompiuteriui tiksliai apskaičiuoti, kaip klasifikavimo klaidos tikimybė mažėja augant mokymo duomenų kiekiui ir auga didėjant požymių kiekiui. Dėl savo sudėtingumo ant popieriaus užrašyta formulė formEAK to nerodė. Matematikoje sprendžiant šią problemą 1970 m. Maskvoje buvo pradėti naudoti asimptotiniai tyrimai, kur mokymo duomenų kiekis (sakykime, N pacientų) didėja iki begalybės. Deja, esant nedideliam duomenų kiekiui, šiuo būdu vertinamos klasifikavimo klaidos tikslumas yra labai prastas. Daugelyje atpažinimo uždavinių mokymo duomenų kiekis N būna nedidelis. Kad apeičiau šį principinį sunkumą, sugalvojau, kad verta nagrinėti dvigubą asimptotiką, kur duomenų kiekis N ir požymių kiekis p labai dideli (teoriškai auga į begalybę). Palyginus rezultatus, apskaičiuotus pagal formEAK ir pagal naująją dvigubos asimptotikos formulę, pasirodė, kad ji gan tiksliai netgi tais atvejais, kai N ir p nėra dideli. Naujoji formulė parodė, kad klasifikavimo klaidos padidėjimas dėl mažo mokymo duomenų kiekio priklauso nuo santykio p/N (p padalintas iš N). Šis 1967 m. Novosibirsko žurnale paskelbtas ir iki šiol dar cituojamas straipsnis sudarė mano kandidatinės disertacijos, kuri buvo apginta 1969 m. balandį, pagrindą, o pats straipsnis tapo pirma mokslinėje spaudoje pasirodžiusia publikacija, kur dvigubos asimptotikos metodas buvo aprašytas.

Euklidinio atstumo klasifikatorius – tai pats paprasčiausias metodas, kuris kelis dešimtmečius įvairių autorių buvo daug kartų tobulinamas. Sudėtingesniuose, matematine statistika pagrįstuose metoduose vertinama ir kiekvieno požymio dispersijos (išsibarstymai), statistinės priklausomybės tarp jų, nevienodi mokymo objektų kiekiai klasėse, atskiros klasės duomenys charakterizuojami ne vienu, o daugeliu mokymo metu rastų vidurkių. Klasifikavimo problemoms spręsti buvo sukurta daug įvairiomis euristicomis pagrįstų algoritmų, o dar vėliau pradėta plačiai naudoti dirbtiniai neuroniniai tinklai. Tęsdamas pradėtus tyrimus išnagrinėjau keletą sudėtingesnių statistinių klasifikavimo metodų, parodžiau, kad kuo sudėtingesnis klasifikatoriaus sudarymo metodas, tuo daugiau duomenų reikia patikimam sprendimų priėmimo algoritmui išmokyti, taip sukurdamas sklandžios klasifikavimo metodų sudarymo teorijos pagrindus. Gauti rezultatai svarbūs praktikai ir sulaukė labai teigiamo SSRS mokslų akademikų A. N. Kolmo-

gorovo ir V. S. Pugačiovo įvertinimo. Jų paskatintas 1978 m. apgyniau SSRS mokslų daktaro disertaciją, taip tapau tuo metu jauniausiu mokslų daktaru Lietuvoje.

Populiarėjant pasaulyje dirbtinių neuroninių tinklų pagrindu sudarytoms atpažinimo sistemoms reikia teoriškai išanalizuoti jų mokymo procesą. Išsiaiškinau, kad pats paprasčiausias neuroninio tinklo, netiesinio vienasluoksnių perceptrono (VSP) matematiškai užrašyta mokymo taisyklė praktiškai sutampa su psichologų išnagrinėta žmonių mokymosi schema. Tai padėjo suprasti, kad labai gerai išmokytą perceptroną labai sunku permokyti, kad jis sugebėtų išmokti teisingai atpažinti naujo tipo objektus. Šis rezultatas leidžia formuluoti dar vieną žmonių, organizacijų, galbūt ir politikų senėjimo (nesugebėjimo prisitaikyti prie aplinkos pasikeitimų) priežastį. Pastaraisiais metais šioje srityje kelioms tarptautinėms mokslinėms konferencijoms esu parašęs keletą straipsnių apie kompiuterinių agentų (jie gali modeliuoti atskirus žmones ar net organizacijas) populiacijas, poreikį jas skirstyti į grupes, teisingas altruizmo ir egoizmo proporcijas bei kompiuterinių emocijų naudą. Šia tematika aktyviai dirbu ir dabar. Kalbant apie sudėtingesnius neuroninius tinklus, daugiasluoksnius perceptronus, kurių išėjimuose (atsakyme) yra vienasluoksniai perceptronai, jų persimokymo efektas paaiškina modernių, naujo tipo, gilių neuroninių tinklų mokymo sunkumus ir efektyvumo priežastis sprendžiant vaizdų, veidų atpažinimo uždavinius.

Labai svarbus etapas sprendžiant klasifikavimo (atpažinimo) uždavinius yra požymių parinkimas, reikalaujantis labai daug žinių apie sprendžiamą uždavinį. Dažniausiai jis sprendžiamas pasikartojančiais etapais, eksperimentuojant ir kas kartą vis gerinant požymių sistemą. Čia vėl susiduriame su geriausio požymių rinkinio, taip pat ir klasifikatoriaus tipo atrinkimo tikslumo problema, kuri iki tol mokslinėje spaudoje dar nebuvo nagrinėta. Atlikti teoriniai ir eksperimentiniai tyrimai parodė, kad geriausiam variantui rasti naudojamų duomenų kiekis čia irgi turi įtakos gaunamos objektų (vaizdų, procesų ir t. t.) atpažinimo sistemos kokybei. 1978–2017 m. laikotarpiu šioje srityje paskelbiau nemažai mokslinių straipsnių, parodančių, kokią įtaką mokymo duomenų kiekis turi atpažinimo sistemos atrinkimo kokybei. Svarbi šios srities tyrimų išvada yra tai, kad, norint gauti tikrai patikimą atrink-

tos atpažinimo sistemos kokybės įvertinimą, klasifikatoriaus mokymui, o ir vėliau požymių atrinkimui reikia naudoti skirtingus, nepriklausomus duomenų masyvus. Jeigu daroma ne taip, tai įvyksta saviapgaulė: prisiderinama prie mokymo duomenų ir gaunamas pernelyg optimistinis visos atpažinimo sistemos kokybės įvertinimas.

Dalis iš aprašytų mokslinių rezultatų gauti glaudžiai bendradarbiaujant su savo aspirantais, bendradarbiais, kurių kiekvienas turėjo tyrimų temą, bet žinojo, ką ir kiti daro. Tad formalūs ir neformalūs darbų aptarimai būdavo labai vaisingi. Įsimintinas vienas atvejis su mano pirmuoju aspirantu, mano vidurinės mokyklos auklėtiniu, respublikinių matematikos olimpiadų laimėtoju, „visu darbų meistru“ Vitalijumi Pikeliu. Jis norėjo savo rezultatus palyginti su Stanfordo universitete išvesta, pusėje puslapio užrašyta klasifikavimo klaidos tikimybės skaičiavimo formule. Jos suprogramuoti ir gauti gero rezultato jam vis niekaip nepavykdavo. Net 3 ar 4 mėnesius stengėsi. Įsijungiau į paieškas ir aš. Kartu su Vitalijumi spoksojau į tą „raizgalynę“ kaip avinas net tris dienas. Tarpusavyje diskutuodami tą „kabliuką“ radome. Šį „avino“ metodą vėliau pradėjome tarpusavyje praktikuoti labai dažnai. Ir jis buvo labai naudingas. Įdomu paminėti, kad mes kreipėme dėmesį ir į moksleivių olimpiadose dalyvavusius vidurinių mokyklų mokinius, stengėmės juos sudominti moksliniu darbu. Vienas iš jų, V. Grabauskas, baigė vidurinę mokyklą jau turėdamas dvi mokslines publikacijas. Augant aspirantų skaičiui, su instituto direktoriaus Vytauto Statulevičiaus palaikymu 1980 m. įkūrėme Duomenų analizės skyrių, kuris tapo pirmu SSRS šios mokslų srities tyrimų padaliniu. Sukūrus patogią atpažinimo algoritmų sudarymo programų paketą skaičiavimo mašinai BESM, beveik kas savaitę kas nors iš SSRS (pradedant Kaliningradu ir baigiant Vladivostoku, Jerevanu ir Leningradu (dabar Sankt Peterburgas)) viešėdavo mūsų institute. Padėjome jiems spręsti įvairius atpažinimo uždavinius. Įgijome patirties. Atkūrus nepriklausomybę turėjome svečių ir iš Japonijos, Turkijos, Vokietijos, Olandijos, Kanados, JAV ir kitų šalių. Mus vertino. Tad atvykdavo ir doktorantų, ir mūsų bendros tyrimų srities asų.

1980 m. buvau pakviestas pavaduoti rektoriaus J. Kubiliaus dėstant laisvai pasirenkamą kursą VU Matematikos fakulteto studentams. Dėščiau dau-

giamatę statistiką devynių labai gabių ir motyvuotų studentų grupei. Bendraudamas su jais turėjau didelį malonumą ir pasitenkinimą. Vėliau stebėjau, kaip susiklostė jų tolesnis gyvenimas. Džiaugiuosi, kad kai kurie iš jų nuėjo į mokslą ir pasiekė puikių rezultatų. Greta mokslinių tyrimų nuo 1994 m. pradėjau VU MIF magistrantams dėstyti Dirbtinių neuroninių tinklų kursą (panašų į Žinių išgavimo iš duomenų kursą), parašiau šiuo pavadinimu vadovėlį. Dauguma studentų su entuziazmu mokėsi duomenų analizės galimybių, su išradingumu atlikdavo namų darbus. Pavyzdžiui, Pranas Baliuka kaip namų darbą pateikė savo sugalvotą daugiasluoksnių perceptrono mokymo algoritmą, kuris, sakyčiau, galėtų būti tik po 20 metų pasirodžiusių gilių neuroninių tinklų pirmtaku. Greta paskaitų vadovavau studentų magistro darbams. Džiugu, kad patys geriausi studentai, tikriausiai pasieškoję informacijos internete, pasirinko mano tyrimų tematiką. Penki iš jų Lietuvos mokslų akademijos vykdomuose geriausių magistro darbų konkursuose buvo pripažinti kaip geriausi technikos mokslų kryptyje. Žodžiu, dėstymas universitete, nuoširdus bendravimas su studentais tikrai praskaidrino mano gyvenimą.

Kalbėdamas apie tai, kaip pavyko prisitaikyti prie pakitusio gyvenimo ritmo tapus profesoriumi emeritu, turiu pripažinti, kad ir anksčiau dažnai pagrindinius darbus atlikdavau nuotoliniu būdu: namie visada turėjau savo įsigytą nešiojamąjį kompiuterį ir gerą ryšį su institutu (dar iki atsirandant mobiliesiems telefonams ant instituto stogo buvau pasistatęs anteną ir namie turėjau instituto telefoną). Tad, esant reikalui, galėdavau į institutą atlėkti per šešias minutes. Baigus dėstyti ir vadovauti studentų ir doktorantų moksliniams darbams pokalbiai mokslo tematika beveik ir nutrūko. Sumaterialėjusiame pasaulyje dauguma studentų, ypač geriausi, įsidarbino įvairiose firmose ir pradėjo domėtis tik praktiškų, greitą pelną duodančių darbų tematika. Tad mano mokslinis darbas tapo ir sunkesnis, ir lėtesnis.

Per savo mokslinę karjerą publikavau 4 knygas, daugiau nei 200 mokslinių straipsnių, pusę kurių paskelbti *Web of Science* žurnaluose, o 9 iš jų WOS (ISI) žurnaluose, kurie straipsnių rengimo ar publikavimo metu buvo pirmaujantys savo mokslinės krypties žurnalų grupėse („Computer Science“, „Artificial Intelligence“ ir „Computer Science, Hardware & Architecture“). *Google scholar* duomenų bazės duomenimis, mano publikacijos cituotos

daugiau nei 4 000 kartų, pusė iš jų aukščiausio lygio moksliniuose žurnaluose. Beveik visi straipsniai publikuoti informatikos srities leidiniuose. Atsižvelgdamas į tai, kam dar mano gauti rezultatai galėtų būti taikomi, turiu paskelbęs po straipsnį ir psichologijos, ekonomikos (finansų), ekologijos, biomedicinos bei matematikos WOS lygio žurnaluose.

Emeritūros laikotarpiu publikavau 11 mokslinių straipsnių (žr. *Google scholar*). Bene svarbiausias straipsnis: *IEEE Transactions on Neural Networks and Learning Systems*, 2013, 24 (3), p. 448–459. Tai *Web of Science* (ISI) kategorijos Q1 žurnalas, kuris tada buvo pirmas savo krypties žurnalų grupėje. Straipsnis buvo pripažintas kaip geriausia 2013 m. VU mokslinė publikacija, o 2021 m. gruodį Lietuvos dirbtinio intelekto asociacija mane apdovanojo prizų „Už gyvenimo nuopelnus dirbtinio intelekto srityje“.

MIFODIJUS SAPAGOVAS

Gimiau 1939 m. liepos 12 d. Rokiškio rajone, Didėjos kaime.

Išsilavinimas. 1946–1952 m. Ragelių septynmetė mokykla (Rokiškio r.). 1952–1956 m. Rokiškio J. Tumo-Vaižganto vidurinė mokykla. 1956–1961 m. Vilniaus universiteto (VU) Fizikos ir matematikos fakultetas (įgyta matematiko ir matematikos mokytojo kvalifikacija). 1961–1964 m. Ukrainos mokslų akademijos (UMA) Matematikos instituto aspirantūra.

Moksliniai laipsniai. 1965 m. fizikos-matematikos mokslų kandidato (dabar daktaro), UMA Matematikos institutas, Kijevas, „Elipsinių diferencialinių lygčių sprendimas baigtinių skirtumų metodu“. 1986 m. fizikos-matematikos mokslų daktaro (dabar habilituoto daktaro), SSRS mokslų akademijos M. Keldyšo taikomosios matematikos institutas, Maskva, „Netiesinių elipsinių lygčių skaitiniai metodai“.

Darbinė veikla. 1961 m. Lietuvos mokslų akademijos (LMA) Fizikos ir matematikos instituto jaunesnysis mokslo darbuotojas. 1964–1966 m. LMA Fizikos ir matematikos instituto vyresnysis mokslo darbuotojas. 1967–1976 m. LMA Fizikos ir matematikos instituto (1977–1990 m. LMA Matematikos ir kibernetikos institutas, 1990–1991 m. LMA Matematikos ir informatikos institutas, 1991–1994 m. Lietuvos valstybinis matematikos ir informatikos institutas) direktoriaus pavaduotojas ir Skaičiavimo metodų skyriaus vadovas. 1995–2004 m. šio instituto direktorius. 2005–2010 m. Skaičiavimo metodų skyriaus vyriausiasis mokslo darbuotojas. 2010–2015 m. VU Matematikos ir informatikos instituto Skaičiavimo metodų skyriaus vyriausiasis mokslo darbuotojas. Nuo 2015 m. VU profesorius emeritas.

Ne pagrindinės pareigos. 1967–1983 m. VU dėstytojas, 1983–1985 m. vyr. dėstytojas (0,25 etato), 1985–1987 m. docentas (0,25 etato), 1987–2002 m. profesorius (0,25 etato).

Mokslinių tyrimų sritys. Diferencialinių lygčių skaitiniai sprendimo metodai, matematinis modeliavimas, kraštiniai uždaviniai lygtims su nelokalsiomis sąlygomis, tikrinių reikšmių uždaviniai nesavijungiams operatoriams, M-matricų taikymai šiuolaikiniams skaitiniams metodams.

Ekspertinė ir mokslo organizacinė veikla. 1965–2021 m. Lietuvos matematikų draugijos (LMD) valdybos narys. 1996–2004 m. Valstybinių mokslo institutų konferencijos pirmininko pavaduotojas. 1998–2011 m. žurnalo „Nonlinear Analysis: Modelling and Control“ vyriausiasis redaktorius. 1999–2005 m. Studijų kokybės vertinimo centro ekspertų grupės vadovas (4 kartai). 2003–2009 m. Lietuvos valstybinių mokslo premijų komisijos Fizinių mokslų sekcijos pirmininkas. 2005–2012 m. žurnalo „Lithuanian Mathematical Journal“ vyriausiasis redaktorius („Springer“ leidykla). 2006–2009 m. LMA Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų skyriaus pirmininko pavaduotojas.

Garbės vardai. 1987 m. LMA narys korespondentas, 2011 m. – tikrasis narys, 2014 m. – narys emeritas.

Apdovanojimai. 1995 m. Lietuvos valstybinė mokslo premija (kartu su R. Čiegiu ir F. Ivanausku). 2002 m. išrinktas tarptautinio konsorciumo ECMI (Europos konsorciumas „Matematika pramonėje“) garbės nariu (už taikomuosius matematikos darbus). 2010 m. apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Riterio kryžiumi. 2017 m. Lietuvos valstybinė mokslo premija (kartu su R. Čiegiu ir A. Štikonu). 2018 m. VU Rektorius apdovanojimas už reikšmingus mokslo pasiekimus (kartu su F. Ivanausku, T. Meškausku).

Prisimenu, kaip XX a. 6-ojo dešimtmečio pabaigoje, kai aš buvau vyresniųjų kursų studentas, pasaulyje gana sparčiais tempais suintensyvėjo domėjimasis skaičiavimo technikos naujomis galimybėmis, naujais taikymais. Dabartine terminologija pasakytume, kad įvairiose žmogaus veiklos srityse buvo bandoma plėtoti informacines technologijas. VU ir laiku, ir tinkamai sureagavo į šią pokyčių tendenciją. Taip 1958/1959 mokslo metais Fizikos-ma-

tematikos fakultete buvo įsteigta nauja Skaičiavimo matematikos katedra, o trečio ir ketvirto kursų studentai matematikai galėjo pasirinkti tęsti studijas pagal naują programą, pritaikytą būsimam darbui su elektroninėmis skaičiavimo mašinomis. Iš mūsų kurso studentų, baigusių studijas VU 1961 m., net 8 naujos specializacijos absolventai gavo paskyrimą dirbti į tuometį LMA Fizikos ir matematikos institutą. Šiame institute 1961 m. buvo gauta ir pradėjo veikti pirmoji Lietuvoje tuo metu gana galinga elektroninė skaičiavimo mašina BESM-2M.

Mūsų kurse, mano nuomone, vyravo stebėtinai sveikas požiūris į mokymąsi. Tikriausiai mes, susirinkę į sostinę iš pokario kaimo, intuityviai suvokėme savo, kaip VU studentų, pareigą. Be to, mus mokė tikrai geri dėstytojai Jonas Kubilius, Petras Katilius, Vytenis Kabaila, Vytautas Merkys, Petras Rumšas ir daug kitų. Įdomi detalė, kad iš 44 matematikų, gavusių VU diplomą 1961 m., susikūrė 4 šeimos (Vanda ir Algimantas Bikeliai, Irena ir Petras Matiukai, Aida ir Regimantas Pliuškevičiai, Dangutė ir Mifodijus Sapagovai). Ir visi 8 tapo mokslų daktarais (3 iš jų habilituoti daktarai). O iš viso mūsų kurso disertacijas apgynė 17 absolventų.

Iki 2010 m., kada Matematikos ir informatikos institutas buvo prijungtas prie VU, mano pagrindinė darbovietė buvo minėtas institutas. Dirbdamas LMA institute, aš apie tris dešimtmečius skaičiau įvairius kursus VU matematikos specialybės studentams. Vadovavau 49 studentų diplominiams darbams. Nuo 1971 m. vadovavau doktorantams. Du VU absolventai, buvę mano doktorantai Vytautas Kleiza ir Raimondas Čiegis tapo profesoriais ir katedrų vedėjais kituose universitetuose (KTU, VGTU).

VU Matematikos ir informatikos fakultetas ir LMA Matematikos ir informatikos institutas daug dešimtmečių buvo stipriausi matematikos centrai Lietuvoje. Mano manymu, Lietuvos matematikų tarptautinio pripažinimo sulaukę pasiekimai didele dalimi susiję su šių kolektyvų visapusišku bendradarbiavimu ir sveika konkurencija. Glaudžiu nesavanaudišku bendradarbiavimu pasižymėjo studentų mokymas, seminarų ir konferencijų organizavimas, leidyba, matematinių metodų taikymas praktiniams uždaviniams spręsti ir t. t. Nuo 1961 m. leidžiamas žurnalas „Lietuvos matematikos rinkinys“ ilgą laiką buvo beveik tik vietinės reikšmės leidinys. Praeito

amžiaus pabaigoje abiejų įstaigų matematikų pastangomis „Lithuanian Mathematical Journal“ ir naujai pradėtas leisti „Nonlinear Analysis: Modelling and Control“ tapo prestižiniais pasaulyje žurnalais. Abu jie įtraukti į *Web of Science* duomenų bazę. O „Nonlinear Analysis: Modelling and Control“ yra vienas iš aukščiausių reitingą turinčių Lietuvos mokslo žurnalų.

Nuo 2015 m. rudens semestro nebedirbu pagal darbo sutartį, esu VU profesorius emeritas. Bet pokyčių gyvenime ne tiek jau ir daug. Esu parengęs 11 mokslo daktarų. Su jais bendrauju, jie už mane jaunesni ir dalis jų dar dirba mokslinį darbą. Su kai kuriais jų rašau mokslinius straipsnius. Domiuosi doktorantūros pagal man artimas specialybės klausimais. Beveik nuolat kurį nors doktorantą konsultuoju. Stengiuosi neatsilikti nuo naujų savo specialybės tendencijų. Įdomi detalė: keletas prestižinių užsienio mokslinių žurnalų nuolat siunčia man recenzuoti rankraščius, bet jau maždaug dešimtmetis, kai nei vienas Lietuvos universitetas nebekviečia manęs į doktorantų gynimus, nes aš per senas. Rimtų žurnalų redaktoriai žiūri ne į mano metus, o į tai, ką aš rašau recenzijose. Bet aš pretenzijų neturiu, tik šiek tiek linksmi stebiuosi.

Esu labai patenkintas pačiu faktu, kad yra VU profesorių emeritų klubas.

DONATAS SURGAILIS

Gimiau 1943 m. rugsėjo 29 d. Utenoje. Tėvas – gydytojas – po karo buvo priimtas į Kauno universitetą, bet dėl politinių priežasčių sovietų valdžios iš universiteto atleistas ir perkeltas į Šiaulius. Šiauliuose baigiau J. Janonio vidurinę mokyklą ir 1962 m. įstojau į Kauno politechnikos institutą (KPI). Trumpai pasimokęs KPI, su matematikai gabių studentų grupe buvau perkeltas į Vilniaus universitetą (VU), kurį baigiau 1967 m. Kitais metais tapau šio universiteto aspirantu ir 1970 m. apgyniau fizikos-matematikos mokslų kandidato disertaciją (vadovas akad. Bronius Grigelionis). Apgynęs disertaciją tapau moksliniu bendradarbiu tuometiniame Lietuvos mokslų akademijos (LMA) Fizikos ir matematikos institute, vadovaujamame Vytauto Statulevičiaus. Pradėjus dirbti, mano ryšiai su VU nenutrūko: vyko bendri seminarai, konferencijos, teko dėstyti specialiuosius kursus studentams ir vadovauti jų diplominiams darbams. Vienas iš mano VU diplomantų buvo Liudas Giraitis, kuris vėliau tapo pagrindiniu mano moksliniu bendraautoriumi. Liudas daug metų dirba Anglijoje ir yra Londono Karalienės Marijos universiteto profesorius.

Byrant Sovietų Sąjungai ir pirmaisiais Lietuvos nepriklausomybės metais aš, kaip ir daugelis kitų Lietuvos mokslininkų, pasinaudojau galimybe išvažiuoti į užsienį ir dirbti garsiuose mokslo centruose JAV, Brazilijoje, Prancūzijoje ir kitur. Darbas užsienyje buvo nelengvas, tuo pat metu teko dėstyti studentams ir gyventi atsiskyrus nuo šeimos Lietuvoje. Nuo 2001 m. į užsienį išvykdavau tik neilgam, o nuo 2005 m. tapau VU Matematinės ana-

lizės katedros profesoriumi ir dirbau VU iki emeritūros 2016 m. Per savo ilgą mokslinę karjerą parašiau daugiau kaip 140 mokslinių straipsnių kartu su įvairių šalių mokslininkais, tarp jų 15 bendraautorių iš VU ir 34 užsienio mokslininkai. Didžiausiu savo moksliniu pasiekimu vadinu monografiją „Large Sample Inference for Long Memory Processes“, parašytą kartu su Liudu Giraičiu ir Hira Koulu ir išleistą leidykloje „Imperial College Press“ 2012 m. Esu apdovanotas Lietuvos mokslo premija (2003, kartu su L. Giraičiu ir R. Leipumi) bei VU Rektoriaus mokslo premija (2012).

VU man asocijuojasi su studijų metais (1962–1967), gyvenimu bendrabutyje M. Čiurlionio gatvėje su draugais, išskirtiniais dėstytojais (Vyteniu Kabaila, Jonu Kubiliumi, Vytautu Statulevičiumi, Jurgiu Viščaku, Šloma Štrelicu), studentiškomis vasaros stovyklomis. Gerokai vėliau, tapus VU dėstytoju, katedros vedėjas ir mano geras draugas Vygantas Paulauskas pasiūlė dėstyti Investicijų teorijos kursą, apie kurį turėjau menką supratimą. Vasarą praleidau aiškindamasis pagrindines investicijų sąvokas bei žymių ekonomistų (Nobelio premijos laureatų) sukurtas finansų rinkos teorijas. Investicijų teorijas, manau, supratau gana gerai, bet praktinės investavimo patirties neturėjau, todėl pabandžiau jos įgyti investuodamas savo (iš kito projekto uždirtbas) lėšas į „Hansa“ banko pasiūlytas akcijas. Deja, mano investicija buvo labai nesėkminga (žmona iki šiol negali atleisti), bet galėjau geriau paaiškinti studentams apie investavimo riziką ir kaip jaučiasi investuotojas, praradęs įdėtas lėšas...

Tapus emeritu, mano gyvenimo ritmas mažai pasikeitė. Prieš išeidamas į pensiją dirbau daugiausia mokslinį darbą, tad ir toliau jį tęsiu. Dar daugiau, gyvenimo kokybė pagerėjo: nebeliko ataskaitų, posėdžių ir kitų pareigų, atimančių laiko ir kartais sukeliančių stresą.

Palaikau ryšius su VU tęsdamas mokslinius tyrimus ir rašydamas bendras publikacijas. Dalyvauju Tikimybių teorijos seminaro veikloje ir VU Matematikos ir informatikos fakulteto organizuojamoje konferencijoje. Labai puiku, kad aktyviai veikia ir organizuoja renginius VU profesorių emeritų klubas, kur galima susitikti su buvusiais kolegomis ir kitais įdomiais žmonėmis ir pakalbėti apie VU praeitį ir ateitį.

Emeritūros laikotarpiu parašiau 20 mokslinių straipsnių ir dalyvavau trijose konferencijose.

ANTANAS ŽILINSKAS

Esu globaliosios optimizacijos specialistas, Lietuvos mokslų akademijos (LMA) tikrasis narys. Mano tyrimų tematika – vadinamųjų „juodosios dėžės“ brangių optimizavimo uždavinių sprendimo algoritmai ir jų taikymai. Tokių uždavinių kyla, pavyzdžiui, optimaliame projektavime, moksliniuose tyrimuose, kuriant mašinų mokymo bei robotų valdymo algoritmus. Globaliosios optimizacijos tyrimus pradėjau būdamas aspirantu ir tebetęsiu iki šiol. Šios tematikos darbai klasifikuojami kaip priklausantys informatikos inžinerijos ir informatikos mokslų kryptims. Mano gintos disertacijos taip pat buvo iš technikos (kandidatinė, 1973) ir fizikos-matematikos (daktaro, 1985) sričių. Mano nuomone, tai bendra mokslinių tyrimų kryptis, nors formaliai priklauso skirtingoms mokslo sritims. Esu 8 monografijų, 9 vadovėlių bei mokymo priemonių ir daugiau kaip 200 straipsnių autorius.

Panašiai kaip tyrimų tematika, taip ir afiliacija išliko ta pati nuo pat aspirantūros pabaigimo; dirbau tame pačiame institute. Tiesa, instituto pavadinimas ir priklausomybė kelis kartus keitėsi, nuo LMA Matematikos ir kibernetikos instituto iki Vilniaus universiteto (VU) Duomenų mokslo ir skaitmeninių technologijų instituto. Mokslo darbuotojo pareigos keitėsi nuo jaunesniojo iki vyriausiojo mokslo darbuotojo. Lygiagrečiai su šiomis pareigomis nuo 2008 m. ėjau VU MIF Informatikos katedros profesoriaus pareigas. Greta mokslinio darbo vykdžiau administracines pareigas: 1993–1994 m. buvau Informatikos katedros, atsakingos už informatikos dėstymą LMA as-

pirantams, vedėjas; nuo 2007 m. Optimizacijos sektoriaus vadovas. Ankstesniais metais dirbau ir kituose universitetuose: Vytauto Didžiojo universitete (1994–2008) bei Vilniaus edukologijos universitete (1986–2008), kuriems talkinau įkuriant informatikos katedras ir buvau jų pirmasis vedėjas.

Dirbau ne trumpiau negu 6 mėnesius šiuose užsienio mokslo centruose: kviestinis Konrado Zusės profesorius Dortmundo universitete (1990/1991); vizituojantis tyrinėtojas profesorius Acheno technikos universitete (žiemos semestras, 1992/1993); vizituojantis tyrinėtojas profesorius Kopenhagos ir Danijos technikos universitetuose (šeši mėnesiai, 1997/1998); vizituojantis vyriausiasis mokslo darbuotojas Londono universiteto koledže (2001); darbas Kardifo universitete (2002–2004) buvo derinamas su darbu Lietuvoje.

2015 m. tapęs VU profesoriumi emeritu, aktyviai tęsiu mokslinius tyrimus. Šiuo laikotarpiu paskelbiau ne tik nemažai mokslinių straipsnių prestižiniuose tarptautiniuose žurnaluose, bet ir (kartu su A. Zhygljavsky) monografiją „Bayesian and High Dimensional Stochastic Global Optimization“ („Springer“, 2021). Mano moksliniai pasiekimai buvo įvertinti tarptautinės konferencijos NUMTA 2016 apdovanojimu už išskirtinius pasiekimus (*Outstanding Achievement Award*), Tarptautinės globaliosios optimizacijos draugijos Caratheodory premija (2017), o mano 70-mečiui pažymėti buvo skirta kolektyvinė monografija „Advances in Stochastic and Deterministic Global Optimization“ („Springer“, 2016). Taip pat man buvo skirtos VU Rektorius mokslo premijos (2015, 2022). Formaliai nutrūkę darbo santykiai mano gyvenimo būdai įtakos beveik nepadarė. Atkritus dėstymui atsirado daugiau laiko paskaityti dominančią literatūrą, nesusijusią su mokslinių tyrimų tematika. Esu dėkingas universitetui už galimybę naudotis informaciniais ištekliais ir kitą paramą. Išliko ir ryšiai su kolegomis. Nemažai laisvalaikio valandų įdomiai ir prasmingai buvo praleista dalyvaujant VU profesorių emeritų klubo renginiuose.

MEDICINOS FAKULTETAS

VAIDUTIS KUČINSKAS

Gimiau 1947 m. sausio 27 d. Marijampolės rajone, Būdviečių kaime. Esu Lietuvos mokslų akademijos (LMA) tikrasis narys (akademikas), profesorius, habilituotas daktaras.

Mano mokslai, kurie truko visą gyvenimą, prasidėjo vidurinėje mokykloje Marijampolėje ir tęsėsi Vilniaus universitete (VU). Pradėjęs mokytis VU jau nuo 1967 m. ėmiau domėtis genetika. Likimas buvo palankus ir gavau galimybę pagilinti savo žinias Maskvos mokslo bei mokymo įstaigose. Taigi, 1968 m. prasidėjo antrasis ilgas mano gyvenimo periodas. Baigęs VU buvau paskirtas dirbti Vilniaus respublikinėje klinikinėje Raudonojo Kryžiaus ligoninėje. Lietuvoje buvau pirmasis, gavęs atlyginimą už praktinės genetikos plėtojimą sveikatos sistemoje. Šis praktikos ir mokslo tarp Maskvos ir Vilniaus periodas tęsėsi iki 1987 m. Tais metais Medicinos mokslų akademijos Medicininės genetikos institute apgyniau, dabartine kalba kalbant, habilituoto biomedicinos mokslų daktaro disertaciją (populiacinės genetikos srityje). Turiu geru žodžiu prisiminti ir kolegas Maskvoje, su kuriais dirbau ir kurie man daug padėjo.

Veiklos pobūdis Vilniuje irgi šiek tiek keitėsi. Per šį laikotarpį ligoninėje buvo įsteigta pirmoji genetinio konsultavimo įstaiga su laboratorija. 1977 m. Eksperimentinės ir klinikinės medicinos mokslinio tyrimo institute įsteigiau mokslinę medicininės genetikos laboratoriją, kuriai ir vadovavau. Vėliau 1985 m. ji buvo perkelta į naujai įkurtą Motinos ir vaiko sveikatos apsaugos

mokslinio tyrimo institutą. Taigi, šiuo periodu dėjau daug pastangų organizuodamas praktinę genetinio konsultavimo sistemą Lietuvoje. Kita vertus, turėjau dirbti ir mokslinį darbą – ieškoti vadinamojo mokslinio naujumo, teikti rezultatus ir juos apginti mokslinėse tarybose. Beje, tuo metu begilindamas žinias genetikos srityje baigiau ir antrąsias savo studijas – VU Matematikos fakultete įgijau matematiko kvalifikaciją. Šiuo laikotarpiu mane ypač palaikė žmona Zita Aušrelė Kučinskienė.

Prisimindamas tuos metus turėčiau pasakyti, kad jie mokslo atžvilgiu buvo labai sunkūs. Nieko nebuvo – nei knygų, nei mokslinių žurnalų, nei laboratorinės įrangos, nei reagentų. Viską kažkaip reikėdavo gauti, susiorganizuoti. Suprantama, kad atsirado žmonių, kurie tikrai daug padėjo. Tai ir doc. E. Razgauskas, ligoninės vyriausiasis gydytojas V. Žygys, instituto direktorius prof. A. Matulis, vėliau jau Santariškėse – ligoninės vyriausieji gydytojai J. Radikas, A. Vinkus ir kt.

1990 m. prasidėjo trečiasis mano gyvenimo periodas. Lietuva atgavo nepriklausomybę, institutas buvo likviduotas. Perėjau dirbti į VU Medicinos fakultetą. Čia buvo įsteigtas Žmogaus genetikos centras, kuris vėliau buvo reorganizuotas į Žmogaus ir medicininės genetikos katedrą, kuriai ėmiausi vadovauti, ją plėsti ir tobulinti.

1992 m. – mano „vakarietiško“ gyvenimo pradžia. Tų metų sausio pradžioje išvykau stažuotis į JAV Nacionalinį vėžio institutą. Jame, vadovaujant populiacijų genetikos autoritetui prof. S. J. O'Brienui, ėmiau tyrinėti Lietuvos populiaciją pagal mt-DNR. Tai sutapo su naujos modernios molekulinės genetikos vystymosi pradžia. Buvo pradėtas tarptautinis Žmogaus genomo projektas, imta taikyti naujus DNR analizės ir genomo tyrimo molekulinis metodus. Visus juos man teko perprasti, įsisavinti.

1993 m. grįžęs iš JAV buvau pakviestas dirbti į Švedijos Umeo universiteto Medicininės genetikos skyrių. Kvietė pats jo vadovas prof. Larsas Beckmanas. Jis daug metų dirbo Honolulu universitete (JAV) kartu su populiacinės genetikos korifėjumi prof. N. Mortonu. Švedijoje, taikydamas PGR ir kitus molekulinės genetikos metodus, pradėjau tyrinėti įvairius genus ir jų mutacijas, lemiančias žmogaus paveldimąsias ligas. Šiame darbe daug padėjo nauji kolegos – prof. L. Beckmanas, prof. G. Holmgrenas, prof. G. Beckman

ir kt. Su šiais mokslininkais užsimezgė ilgalaikė draugystė ir bendradarbiavimas. Manychiau, kad būtent šie metai buvo sėkmingiausias mano mokslinės veiklos periodas.

Tyrinėjome tautas, gyvenančias aplink Baltijos jūrą, jų genomo ypatybes. Paskelbėme seriją straipsnių. Daugelis iš jų tebėra labiausiai cituojami tarptautinėje mokslinėje spaudoje iki šiol. Glaudus bendradarbiavimo ryšys ir draugystė tęsėsi iki pat minėtų profesorių mirties. Profesorius L. Beckmanas išlikęs mano atmintyje kaip šviesiausia asmenybė. Bendraudamas ir bendradarbiaudamas su juo pagilinau savo žinias žmogaus populiacijų genetikos srityje, ypač taikant skaičiavimo metodus.

Lietuvoje šiuo laikotarpiu aktyviai bendradarbiauau su VU Medicinos fakulteto dekanu prof. habil. dr. Gintautu Česniu. Šis bendradarbiavimas tęsėsi iki jo mirties. Kartu su kolega Gintautu, pasitelkdami genomo tyrimo rezultatus, bandėme spręsti lietuvių etnogenezės problemas. Vėlesniais metais dirbau Londono universiteto (UCL koledžo) Molekulinės genetikos laboratorijoje, Bario universitete Italijoje, Nacionaliniame Jang Mingo universitete Taipėjuje, Taivane, Lozanos universitete Šveicarijoje ir kitur. Visur sutikau daug puikių žmonių. Su daugeliu iš jų dalyvavome bendrose Europos mokslo programose (FP 5; 6; 7). Šis bendradarbiavimas rezultatyvus ir malonus. Rezultatai buvo paskelbti tokiuose žurnaluose kaip „Nature“ (2014, 2020), „Science“ (2018), „Cell“ (2018), „Nature genetics“ (2015) ir kt. Akivaizdu, kad mano moksliniai interesai tikslingai nukreipti į žmonių populiacijų genomiką. Todėl savo mokslinę genealogiją per S. O'Brieną, B. Wallace'ą, T. Dobzhansky'į galėčiau pratęsti iki Nobelio premijos laureato – geno teorijos pradininko T. H. Morgano.

Vadovavau daugiau kaip 35 nacionalinėms ir tarptautinėms programoms ir projektams (pastaraisiais metais: Unikalus genomo persitvarkymai esant įgimties nervų sistemos raidos sutrikimams: kilmė, genominiai mechanizmai, funkcinės ir klinikinės pasekmės: UNIGENE (partneris – Lozanos universitetas) (2012–2016), Lietuvos populiacijos genetinė įvairovė ir sandaros kitimai, susiję su evoliucija ir dažniausiai paplitusiomis ligomis (LITGEN), visuotinės dotacijos priemonė finansuojama Europos socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos bendrojo finansavimo lėšomis (2011–2015)).

VU Medicinos, Gamtos mokslų ir Filosofijos fakultetuose skaičiau kursus (Bendroji ir žmogaus genetika, Genetinio konsultavimo pagrindai, Medicininė genetika, Žmogaus molekulinė genetika, Žmogaus genomo analizė, Žmogaus biologija ir genetika, Molekulinė genetika, Genomika ir epigenomika), nuo 1990 m. vadovavau VU doktorantų studijoms, VU Medicinos ir Gamtos mokslų fakultetų bakalauro ir magistro darbams. VU Medicinos fakultete inicijavau ir vadovavau magistrantūros studijų programai Medicinos genetika. Skaičiau paskaitas JAV, Italijos, Švedijos, Jungtinės Karalystės, Australijos, Kinijos, Singapūro, Taivano, Izraelio, Kanados mokslo centruose.

Lietuvoje mano mokslinė karjera šiuo periodu klostėsi permainingai. Nors, kaip galima būtų spręsti iš anketinių duomenų, gana sėkmingai: tapau LR sveikatos apsaugos ministerijos aukščiausios kategorijos medicinos genetiku (licencijos Nr. ASL-00709), buvau išrinktas LMA tikroju nariu (2011), du kartus Lietuvos mokslo premijos laureatu (2005 m. suteikta Lietuvos mokslo premija už darbų ciklą „Genomo įvairovė: lietuviai Europoje (1987–2004)“; 2021 m. – už darbų ciklą „Genomo persitvarkymai esant įgimtiems centrinės nervų sistemos raidos sutrikimams: kilmė, genominiai mechanizmai, funkcinės ir klinikinės pasekmės (2007–2020)“, kartu su bendraautoriais), Lietuvos nusipelniusiu sveikatos apsaugos darbuotoju (2012), geriausio vadovėlio autoriumi (2003), geriausios mokslo publikacijos autoriumi (2016), 2019 m. buvau apdovanotas Baltijos šalių mokslų akademijų medaliu už reikšmingus mokslinius rezultatus tiriant baltų kilmę bei identifikuojant jų genetinę įvairovę, o 2021 m. Lietuvos Respublikos Prezidento buvau apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžiumi ir kt.

Taigi, nors gyvenimas buvo ypač neramus ir net audringas: teko patirti sėkmės akimirkų ir skaudžių pralaimėjimų, teko daug dirbti vargiai kam nors reikalingą biurokratinį darbą, vis dėlto gyvenimas mokslinė prasme buvo vaisingas ir įdomus.

ZITA AUŠRELĖ KUČINSKIENĖ

Esu gydytoja, habilituota daktarė, profesorė, Lietuvos mokslų akademijos (LMA) akademikė. Gimiau 1948 m. balandžio 27 d. Vilniuje. 1966 m. sidabro medaliu baigiau 2-ąją (dabar Salomėjos Nėries) vidurinę mokyklą bei septynmetės muzikos mokyklos fortepijono klasę. 1972 m. su pagyrimu baigiau Vilniaus universiteto (VU) Medicinos fakultetą ir įgijau gydytojo specialybę. Tais pačiais metais pradėjau dirbti VU Medicinos fakulteto Fiziologijos ir biochemijos katedroje. 1976 m. apgyniau medicinos mokslų daktaro disertaciją „Sveikų vaikų, sergančių lėtiniais uždegiminiais susirgimais (plaučių ir inkstų), ir jų giminių šlapimo glikozaminoglikanų charakteristika“, 1988 m. – habilituoto daktaro disertaciją „Sveikų ir sergančių dislipoproteinemijomis labai mažo tankio lipoproteinų frakcinė sudėtis“. 1989 m. man suteiktas VU profesoriaus vardas. Stažavausi ir dirbau mokslinį darbą Karolio institute Stokholme (Švedija), Rusijos mokslų akademijos Eksperimentinės medicinos instituto Sankt Peterburge Lipidų tyrimo laboratorijoje, Viskonsino (JAV) universiteto Laboratorinės medicinos centre.

Dirbdama VU nuosekliai sėmiausi praktinio, mokslinio, pedagoginio bei administracinio darbo patirties – nuo vyr. laborantės iki profesorės (1989), Fiziologijos, biochemijos, mikrobiologijos ir laboratorinės medicinos katedros vedėjos (1988–2017). 2017-09-01 – 2017-10-31 – VU Medicinos fakulteto Biomedicinos mokslų instituto direktorė. 2018 m. lapkričio 20 d. nutarimu man suteiktas VU profesoriaus emerito vardas.

1981 m. buvau pakviesta dirbti į Vilniaus universiteto ligoninės Santaros klinikų laboratoriją. Per vadovavimo (1983–2016) laboratorijai laikotarpį Vilniaus universiteto ligoninės Santaros klinikų laboratorija išaugo iki didžiausio ir pažangiausio šalyje Laboratorinės medicinos centro. 1990 m. LR sveikatos apsaugos ministerija suteikė man aukščiausią klinikinės laboratorijos gydytojo kategoriją, o 1999 m. – specializuotos medicinos praktikos licenciją.

Mokslinio darbo tema susiklostė natūraliai – pradėjusi tyrinėti medžiagų apykaitos sutrikimus, gilinausi į lipidų ir lipoproteinų sudėties bei jų apykaitos fundamentinius tyrimus, o už aterosklerozės patogenezės tyrimus 2011 m. paskirta Lietuvos mokslo premija. 2006–2011 m. – LMA narė ekspertė, o 2011 m. išrinkta LMA tikrąja nare.

Buvau renkama Medicinos fakulteto Tarybos nare, fakulteto prodekanė. 2002–2012 m. VU Medicinos fakulteto dekanė, tarybos pirmininkė. Kelias kadencijas buvau renkama VU Senato nare (nuo 2002), buvau jo Mokslo komiteto pirmininkė. Vadovavimo Medicinos fakultetui laikotarpiu buvo optimizuota fakulteto struktūra, atliktas esminis fakulteto (M. Čiurlionio g.) remontas, suformuota fakulteto antrųjų rūmų (Mokslo centro) idėja ir parengtas pirminis projektas.

Buvau tarptautinių bei Lietuvos finansuojamų mokslinių projektų vadovė ir dalyvė, Europos Komisijos mokslo patariamiosios tarybos bei jos biuro, Europos Medicinos mokslo tarybos vykdomojo komiteto, Pasaulio sveikatos organizacijos Europos regiono biuro nuolatinio komiteto narė. Nuo 1983 iki 2012 m. vadovavau Lietuvos laboratorinės medicinos draugijai, atstovavau laboratorinei medicinai pasaulio ir Europos organizacijose, vadovavau ir dalyvavau rengiant svarbiausius laboratorinės medicinos specialybės teisės aktus ir dokumentus. Parengiau ir įvedžiau laboratorinės medicinos rezidentūros, doktorantūros, medicinos biologijos magistrantūros studijų programas, laboratorinės medicinos kursą įvairių studijų programų studentams. Sukaupę mokslinio ir praktinio darbo patirtį iki šiol perteikiu studentams, doktorantams, kurie rengia ir gina daktaro disertacijas (12 doktorantų sėkmingai jas apgynė).

Buvau Nacionalinės sveikatos tarybos pirmininko pavaduotoja, Lietuvos Respublikos Seimo Sveikatos reikalų komiteto neetatinė ekspertė, Sveikatos

apsaugos ministerijos specialistė konsultantė laboratorinei medicinai. Buvau ir esu Lietuvos ir tarptautinių mokslinių draugijų narė, Baltijos šalių laboratorinės medicinos asociacijos viena iš steigėjų (2001) ir jos nuo 1994 m. organizuojamų kongresų organizacinių komitetų narė ir pirmininkė (nuo 1994), Lietuvos ir Baltijos šalių aterosklerozės kongresų narė ir pirmininkė, buvau žurnalo „Acta medica Lituanica“ vyriausioji redaktorė, nuo 2002 m. iki šiol savo ir kolegų iniciatyva įkūrto žurnalo „Laboratorinė medicina“ vyriausioji redaktorė.

Skaičiau paskaitas JAV, Švedijoje, Suomijoje, Vokietijoje, Vengrijoje, Kanadoje. Esu monografijos „Lipoproteinai“, vadovėlio „Klinikinės biochemijos ir laboratorinės diagnostikos pagrindai“ (2008) autorė, kitų vadovėlių ir mokymo priemonių bendraautorė, moksliniai darbai aprašyti daugiau nei 500 straipsnių, iš kurių dalis skelbta žurnaluose „Nature“, „British Medical Journal“, „Atherosclerosis“, „Journal of Lipid Research“ ir kt.

Esu apdovanota Alberto Schweitzerio aukso medaliu, esu pirmoji LMA Vlado Lašo premijos laureatė (1996), taip pat VU Rektorius mokslo premijos laureatė, už profesinę veiklą medicinos bei gamtos mokslų srityje esu pelnusi „Gyvybės medžio“ apdovanojimą, išrinkta Suomijos klinikinės chemijos draugijos garbės nare, Lenkijos medicinos mokslų akademijos tikrąja nare, Alberto Schweitzerio pasaulio medicinos akademijos tikrąja nare, suteiktas nusipelnusio Lietuvos sveikatos apsaugos darbuotojo vardas ir apdovanota Lietuvos sveikatos apsaugos darbuotojo garbės ženklu. 2015 m. išrinkta Vilniaus medicinos draugijos garbės nare.

Per pastarąjį laikotarpį domėjausi Lietuvos laboratorinės medicinos draugijos istorija, taip pat Vilniaus universiteto ligoninės Santaros klinikų Laboratorinės medicinos centro istorija ir pagal sukauptą medžiagą išleidau atsiminimų knygas „Lietuvos laboratorinės medicinos draugijos ir jos valdybos veiklos istorija nuo įsteigimo iki 2012 metų“, „Vilniaus universiteto ligoninės Santaros klinikų Laboratorinės medicinos centro istorijos metmenys: nuo įsikūrimo iki 2020 m.“.

Mano prisiminimai apie VU yra kaip prisiminimai apie gimtąją vietą, t. y. jie prasideda nuo pat ankstyvosios vaikystės. Mano mama – Irena Birutė Šarkinienė (Adomavičiūtė) 1945 m. pradėjo dirbti laborante tuometiniame

VU Gamtos-matematikos fakultete, yra baigusi dvi aukštąsias mokyklas – 1946 m. gamtos mokslus Vilniaus pedagoginiame institute ir 1947 m. biologiją VU. Vėliau ji ilgą laiką (iki mirties) buvo VU Gamtos mokslų fakulteto prodekanė. Mamai pradėjus dirbti VU, 1946 m. jai buvo suteiktas butas senuosiuose VU rūmuose adresu Pilies g. 11-12, vėliau to paties buto adresas buvo M. Gorkio g. 13-2. Ten gyveno visa mūsų šeima: mama, tėtė Zenonas Šarkinas, kuris buvo baigęs VU Medicinos fakultetą, mamos mama Regina Adomavičienė, kuri atsikėlė iš karo metu sudegusio ūkio Varanausko kaime, Alytaus rajone, aš (nuo pat gimimo) ir mano dvejamis metais jaunesnis brolis Saulius. Jis buvo architektas, baigęs Vilniaus dailės akademiją. Pokario metais neretai pas mus apsistodavo į Vilnių atvykę giminės, ypač saugodamiesi nuo trėmimų. Šiame bute gyvenome iki VU 400 metų jubiliejaus – tada mums buvo suteiktas butas Lazdynuose.

Mūsų butas senuosiuose VU rūmuose buvo tose patalpose, kuriose dabar yra prof. Jono Dumčiaus auditorija ir Klasikinės filologijos katedra. Kaip tik tose patalpose ir buvo mūsų gyvenamasis kambarys ir kartu miegamasis. Patalpa, kurioje yra V. A. Trušio mozaikų ciklas „Iš lietuvių mitologijos“, buvo mūsų koridoriaus ir virtuvės dalis, kurioje tilpo ir stalo teniso stalas. Už šios patalpos dar buvo mažas kambariukas, kurio langas išėjo į Pilies gatvę, jame gyveno mano bobutė – mamos mama. Įėjimas į butą buvo iš dabartinio A. Mickevičiaus kiemo, o šalia buvo įėjimas į Etnografijos muziejaus saugyklas.

Būdami vaikais apeidavome ne tik šalia, bet ir įvairias aplink esančias universiteto patalpas. Ypač domino Šv. Jonų bažnyčia, Etnografijos muziejus, su kurio eksponatais buvome gerai susipažinę. Gerai prisimenu, kaip pro dabartinį centrinį įėjimą į Šv. Jonų bažnyčią, padėjus medinį paaukštinimą, įvažiuodavo sunkvežimiai su didelėmis statinėmis (mes jas vadinome *bačkomis*). Kas jose buvo – nežinau. Taip pat prisimenu, kaip savaitgaliais jau atsigulus miegoti virš kambario girdėdavosi nuolatinis kaukšėjimas – tai garsas, kai virš kambario esančioje auditorijoje (dabartinė Adomo Mickevičiaus auditorija) vykdavo šokiai.

Gerai pažįstamas buvo ir Istorijos fakulteto kiemas bei jo 109–110 auditorijos (įėjimas laipteliais iš kiemo) – ten gyveno mano mamos sesuo Regina

Miliauskienė. Ji dirbo universiteto kasoje kasininke. Mes po pamokų pakeičiui į namus (o namai – kitame kieme) dažnai pas ją užėidavome, gaudavome lauktuvių.

Pradėjusi studijas VU Medicinos fakultete kartu lankiau ir neakivaizdines anglų kalbos studijas pas dėstytoją D. Kopelmaną. Užsiėmimai vyko auditorijoje, esančioje A. Mickevičiaus kieme.

Aš ir ištekėjau, galima sakyti, VU – viskas vyko mūsų bute ir gretimai esančioje auditorijoje. Vyras Vaidutis Kučinskas mokėsi ir baigė VU Gamtos mokslų fakultetą (biologija-genetika) ir Matematikos fakultetą (matematika). Jis taip pat yra VU profesorius emeritas.

Taigi, visas mano aktyvus gyvenimas ir veikla buvo ir yra susiję su VU – ir mokymasis, studijos, ir vėliau darbas Medicinos fakultete.

VYTAUTAS JONAS SIRVYDIS

Gimiau 1935 m. kovo 6 d. Rokiškio rajono Jūžintų valsčiaus Ratkupio kaime ūkininko šeimoje. Žmona Eugenija Stasė Luinytė, gydytoja. Dukros – Daina ir Gintė – taip pat gydytojos.

1941–1944 m. mokiausi Jūžintų pradinėje mokykloje, 1944–1945 m. Jūžintų progimnazijoje, 1946–1953 m. Utenos vidurinėje mokykloje, 1953–1959 m. studijavau Vilniaus universiteto (VU) Medicinos fakultete ir baigęs studijas įgijau medicinos gydytojo specialybę.

Dar būdamas VU Medicinos fakulteto trečio kurso studentu įsijungiau į profesoriaus Prano Norkūno ir profesoriaus Algimanto Marcinkevičiaus vadovaujamus eksperimentinius darbus tiriant hipotermijos fiziologiją, jos pavojus bei galimybes. Šios žinios atvėrė kelią atviros širdies operacijų eksperimentams, o po kelerių metų ir klinikiniam pritaikymui. Dar studijų metais dalyvavau ir kituose eksperimentuose tyrinėjant apatinės tuščiosios venos perrišimo pasekmes hemodinamikai, koleteralių vystymosi kelius ir apatinės tuščiosios venos perrišimo reikšmę gydant širdies nepakankamumą.

Baigęs Medicinos fakultetą 1959 m., dvejus metus dirbau Vilniaus miesto pirmojoje klinikinėje ligoninėje chirurgu, o, įgijęs pradinę bendrojo chirurgo patirtį, 1961 m. įstojau į VU aspirantūrą ir tapau profesoriaus Algimanto Marcinkevičiaus aspirantu. 1962 m. prie VU Bendrosios chirurgijos klinikos buvo įkurta Širdies ir kraujagyslių chirurgijos eksperimentinė laboratorija. Klinikos ir laboratorijos vadovas profesorius Algimantas Marcinkevičius iš-

kėlė tikslą kurti Lietuvoje modernią širdies ir kraujagyslių chirurgiją. Buvau vienas iš artimiausių profesoriaus bendradarbių, atsidavęs širdies ir kraujagyslių praktinės chirurgijos plėtojimui Lietuvoje ir šios medicinos srities mokslinių problemų tyrimui. Dirbdamas šį darbą visą savo gyvenimą susiejau su VU ir nuėjau kelią nuo aspiranto iki VU Širdies chirurgijos klinikos vadovo, o vėliau – centro direktoriaus.

Aspirantūros metai buvo skirti kraujagyslių patologijos modeliavimui eksperimente, patologijos diagnozavimui ir rekonstrukcinių kraujagyslių operacijų diegimui į klinikinę praktiką.

Kartu su A. Dirse, V. Triponiu ir inžinieriais V. Kaplanu (tėvu), V. Kaplanu (sūnumi), Paukšte aktyviai dirbome Kauno fabrike „Kaspinas“ kurdami lietuviškus kraujagyslių protezus. Šį darbą lydėjo sėkmė. Sukurti kraujagyslių protezai ištisą dešimtmetį buvo naudojami kraujagyslių rekonstrukcinėms operacijoms ne tik Lietuvoje, bet ir visose Baltijos šalyse bei Rusijoje.

Eksperimentiniai darbai, tyrinėjant renovaskulinės hipertenzijos chirurginio gydymo būdus, buvo kandidatinės (dabar daktaro) disertacijos „Eksperimentinės renovaskulinės hipertenzijos chirurginis gydymas“ pagrindas. Disertacija buvo apginta 1967 m. Šių darbų rezultatas – pirmosios rekonstrukcinės inkstų arterijų operacijos ligoniams.

Šeštajame dešimtmetyje aktyviai įsijungiau į VU Širdies ir kraujagyslių chirurgijos laboratorijoje ir Bendrosios chirurgijos klinikoje pradėtus eksperimentinius darbus tiriant dirbtinės kraujo apytakos metodiką. Šių eksperimentinių darbų rezultatas – klinikoje pradėtos atviros širdies operacijos.

Įsigijus dirbtinės kraujo apytakos aparatą ir atlikus pirmuosius eksperimentus VU vivariume, profesorius A. Marcinkevičius su 7 bendradarbių grupe, kurioje buvau ir aš, vyko į Novosibirsko kraujotakos patologijos institutą, kuriam vadovavo žymus Rusijos širdies chirurgas akademikas Jevgenijus Mešalkinas, buvęs A. Marcinkevičiaus daktaro disertacijos vadovas. Čia buvo sudarytos geros sąlygos stebėti J. Mešalkino atliekamas atviros širdies operacijas ir taip pat galimybės patiems atlikti dirbtinės kraujo apytakos eksperimentus jų laboratorijoje. Eksperimentuojant labai maloniai padėjo mokyti dirbtinės kraujo apytakos subtilybių šio instituto Dirbtinės kraujo apytakos skyriaus vedėjas lietuvis tremtinys daktaras Jeronimas Stundžia. Profesoriaus

A. Marcinkevičiaus grupei grįžus į Lietuvą dirbtinės kraujo apytakos eksperimentai buvo tęsiami tol, kol ši grupė jautėsi pasiruošusi pradėti daryti atviros širdies operacijas. Buvo pakviestas į Vilnių atvykti akademikas J. Meškalkinas. Jis atvyko kartu su Jeronimu Stundžia ir 1964 m. spalio 14 d. J. Meškalkinas kartu su A. Marcinkevičiumi sėkmingai padarė pirmą Lietuvoje atviros širdies operaciją – užsiuvo skilvelių pertvaros defektą. Suformuojant dirbtinę kraujo apytaką talkino Jeronimas Stundžia. Aš asistavau šioje operacijoje.

1964 m. pradėjus nuo lengvesnių operacijų – prieširdžių ir skilvelių pertvaros defektų užsiuvimo, profesorius A. Marcinkevičius iškėlė uždavinį išplėtoti Lietuvoje visą modernią širdies chirurgiją. Operacijų diapazonas buvo nuolat plečiamas. Aš buvau vienas iš aktyvių šios programos dalyvių.

Kokybiškas širdies chirurgijos šuolis – 1968 m., kada pradėtos širdies vožtuvų protezavimo operacijos. Daug darbo ir jėgų skyriau šių operacijų metodikoms tobulinti, jų rezultatams gerinti, artimo ir atokaus periodų komplikacijų studijoms bei naujų šių komplikacijų profilaktikos ir gydymo būdų paieškoms. Darbas užbaigtas daktaro (dabar habilituoto daktaro) disertacija „Širdies vožtuvų protezavimo rezultatai“, kuri buvo apginta 1974 m. Rengdamas šią disertaciją bendradarbiau su Kirovočepecko chemijos gamyklos, dirbtinių širdies vožtuvų kūrimo laboratorijos inžinieriais ir pasiūliau patobulinimus dirbtiniams aortos ir triburiam vožtuvams. Patobulinimas dirbtiniam aortos vožtuvui (pasiūlyta žmogaus aortos vožtuvo žiedui labiau tinkanti aortos vožtuvo protezo žiedo konfigūracija) buvo įdiegta į gamybą ir šie vožtuvai sėkmingai buvo naudojami klinikoje.

Septintojo dešimtmečio pabaigoje didelį dėmesį skyriau naujagimių ir kūdikių sudėtingų įgimtų širdies ydų problemoms spręsti, ypač tuomet, kai tapau įgimtų širdies ydų chirurgijos skyriaus vedėju. Į VU Širdies chirurgijos klinikos praktiką buvo įdiegtos labai sudėtingos Seningo, Žateno, Fontano operacijos. Šiomis operacijomis buvo gelbstimos gyvybės vaikų, turinčių pačias sudėtingiausias įgimtas širdies ydas – stambiųjų arterijų transpoziciją, bendrą skilvelį, triburio vožtuvo atreziją. Kad šios operacijos būtų galimos, buvo sukurtos aortos ir plautinio kamieno alotransplantatų paėmimo ir konservavimo metodikos ir įkurta laboratorija alotransplantatams konservuoti ir laikyti iki operacijos.

Vienas iš svarbių darbų buvo Roso operacijos įdiegimas ir patobulinimas VU Širdies chirurgijos klinikoje.

Vienu metu daug pastangų skyriau mokslinėms aortos aneurizmų chirurginio gydymo problemoms spręsti. Gilios hipotermijos ir visiško kraujotakos sustabdymo būdo ištyrimas ir įdiegimas į praktiką leido žymiai pagerinti aortos lanko aneurizmų pašalinimo ir aortos lanko anatomijos ir funkcijos atkūrimo operacijų rezultatus.

Viso profesinio gyvenimo svarbiausias darbas buvo širdies nepakankamumo chirurginio gydymo ir širdies persodinimo problemų eksperimentiniai tyrimai ir širdies persodinimo operacijų įdiegimas į klinikinę praktiką. 1968 m. profesorius A. Marcinkevičiui išskėlus uždavinį ruošti klinikiniam širdies persodinimui, buvau aktyvus profesoriaus A. Marcinkevičiaus sukurtos širdies persodinimo eksperimentų grupės narys. Į šią grupę buvo įtraukta dauguma klinikos chirurgų, anesteziologų, imunologų ir dirbtinės kraujotakos specialistų. Iki 1970 m. buvo atlikta 300 ototopinio širdies persodinimo eksperimentų (100 – šunims ir 200 – kiaulėms). Eksperimentų metu buvo tobulinama širdies persodinimo technika, tiriami nauji persodintos širdies atmetimo gydymo būdai. Mūsų imunologai vadovaujami K. Žemaičio kūrė antilimfocitinį serumą. 1970 m. profesoriaus A. Marcinkevičiaus grupė jau buvo pasiruošusi širdies persodinimui klinikoje. Tačiau tuo metu po pirmųjų nesėkmingų širdies persodinimo operacijų Maskvoje ir Leningrade (dabar Sankt Peterburgas) ministro B. Petrovskio įsakymu širdies persodinimus daryti Sovietų Sąjungoje buvo uždrausta. VU Širdies chirurgijos klinika raštu kreipėsi į Sovietų Sąjungos sveikatos apsaugos ministrą, prašydama leidimo daryti širdies persodinimo operacijas Vilniuje ir pateikdama įrodymus, kad klinika tam pasiruošusi, o tokios operacijos labai reikalingos ligonių gyvybėms gelbėti. Leidimas nebuvo suteiktas, o jį pavyko gauti tik po 17 metų, kai Maskvoje jau buvo padarytos pirmosios sėkmingos širdies persodinimo operacijos.

Asistavau pirmoje prof. A. Marcinkevičiaus 1987 m. rugsėjo 2 d. Lietuvoje atliktoje širdies persodinimo operacijoje ir visą tolesnį savo profesinį gyvenimą aktyviai dirbau sprendamas sudėtingas širdies nepakankamumo chirurginio gydymo problemas. Tapęs klinikos vadovu vadovavau širdies nepakankamumo chirurginio gydymo programai, taip pat vadovavau širdies persodinimo ope-

racijas atliekančioms brigadoms, padariau pirmąją širdies transplantaciją vaikui, turinčiam sunkią įgimtą širdies ydą – kairiosios širdies hipoplazijos sindromą.

Esant ūmiam širdies nepakankamumui į klinikinę praktiką buvo įdiegti mechaniniai pagalbinės kraujotakos būdai: 1) ekstrakorporalinė mechaninė oksigenacija (EKMO), 2) išorinio dirbtinio skilvelio prijungimas, 3) vidinio dirbtinio skilvelio įsiuvimas. Visi šie būdai sudarė galimybes išgelbėti mirštančių žmonių gyvybes, daliai pacientų sulaukti tinkamo donoro ir širdies persodinimo, o vidinio dirbtinio skilvelio įsiuvimas kai kuriems ligoniams suteikė patenkinamą ilgalaikio gyvenimo kokybę ir galimybę išvengti širdies persodinimo operacijos.

Tobulinausi įvairiose mokslo ir studijų institucijose:

1. 1964 m. 1 mėnuo Novosibirsko (Rusija) kraujotakos patologijos institute.
2. 1967–1968 m. 6 mėnesiai Budapešto (Vengrija) kardiologijos institute, Budapešto Semelveiso universitete ir Segedo universitete.
3. 1985–1986 m. 3 mėnesiai Frankfurto prie Maino (Vokietija) Goethės universitete, Vokietijos širdies centre Miunchene, Hanoverio Medicinos mokyklos Suaugusiųjų ir vaikų krūtinės ir širdies chirurgijos, kraujagyslių chirurgijos, širdies ir plaučių transplantacijos skyriuje.
4. 1990 m. 1 mėnuo Toronto (Kanada) vaikų ligoninėje ir 1998 m. 2 savaitės Toronto bendrosios medicinos ligoninėje.
5. 1991 m. 3 mėnesiai Deboros širdies ir plaučių centre, Filadelfijos vaikų ligoninėje Jungtinėse Amerikos Valstijose.
6. 1992 m. 2 savaitės Harefildo (Didžioji Britanija) ligoninėje.

Dėsciau Širdies chirurgijos discipliną VU Medicinos fakulteto penkto kurso studentams ir Gydytojų tobulinimosi fakulteto kursantams, vadovavau rezidentams ir doktorantams. Man vadovaujant apginta 15 daktaro disertacijų ir 3 habilituoto daktaro disertacijos.

Mokslinius pranešimus skaičiau tarptautinėse širdies chirurgų konferencijose Šveicarijoje, Prancūzijoje, Ispanijoje, Vokietijoje ir Pasaulio krūtinės ir širdies chirurgų suvažiavimuose Japonijoje, Kinijoje, Kanadoje, Graikijoje, Lietuvoje, paskaitas Deboros širdies ir plaučių centre (JAV), Šiaurės Karolinos universitete Šarlotėje (JAV), Frankfurto prie Maino Goethės universitete (Vokietija).

Inicijavau Lietuvos krūtinės ir širdies chirurgų draugijos įkūrimą ir nuo 1989 iki 1995 m. buvau šios draugijos pirmininkas. 2005–2006 m. laikotarpiui buvau išrinktas Pasaulio širdies ir krūtinės chirurgų draugijos (*World Society of Cardio-Thoracic surgeons*) prezidentu ir sėkmingai organizavau 15-ąją Pasaulio širdies ir krūtinės chirurgų draugijos suvažiavimą Vilniuje 2005 m. Taip pat buvau Pasaulio širdies ir krūtinės chirurgų draugijos suvažiavimų Pekine (Kinijoje) 2004 m., Monrealyje (Kanadoje) 2006 m., Kioto (Japonijoje) 2007 m., Koso saloje (Graikijoje) 2008 m. organizacinio komiteto narys.

Buvau Lietuvos chirurgų draugijos narys, Lietuvos krūtinės ir širdies chirurgų draugijos narys, Lietuvos kardiologų draugijos narys, Europos krūtinės ir širdies chirurgų asociacijos narys, Tarptautinės širdies ir kraujagyslių chirurgų, Tarptautinės širdies ir plaučių transplantacijos draugijų narys, Pasaulio širdies ir krūtinės chirurgų draugijos narys.

1998–2002 m. buvau VU Senato narys, o 2002–2014 m. – VU Tarybos narys.

1979 m. man suteiktas profesoriaus vardas, o 1998 m. buvau išrinktas Lietuvos mokslų akademijos tikruoju nariu.

1995 m. apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino III laipsnio ordinu, 2003 m. ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Didžiuoju kryžiumi, 2003 m. Estijos Raudonojo Kryžiaus III laipsnio ordinu, 2003 m. valstybiniu apdovanojimu „Už nuopelnus Ukrainos tautai“, aukso medaliu „10 metų Ukrainos nepriklausomybei“.

1979 m. man kartu su A. Marcinkevičiumi, D. Kavoliūnu, N. Paliuščinskaja, A. Baubliu ir G. Uždaviniu skirta Lietuvos valstybinė mokslo premija, 1985 m. suteiktas Lietuvos nusipelnusio mokslininko garbės vardas, 1985 m. Prahos universiteto (Čekija) garbės daktaro vardas, 2006 m. man kartu su A. Marcinkevičiumi ir G. Uždaviniu skirta Nacionalinė pažangos premija, 2007 m. suteiktas nusipelnusio Lietuvos gydytojo vardas ir nusipelnusio Lietuvos gydytojo garbės ženklas.

Kartu su bendraautoriais paskelbiau 709 mokslinius straipsnius, išleidau tris knygas: „Širdies ydos“ (1978, bendraautoriai J. Rugienius, P. Šimulis), „Chirurgija“ (1984, bendraautoriai A. Sučila ir L. Kuzmaitė), „Širdies operacijos. Įgimtos širdies ydos. Žvilgsnis į istoriją“ (2021).

VYTAUTAS JONAS TRIPONIS

Mokslinė, akademinė ir klinikinė veikla

Baigiau Vilniaus universiteto (VU) Medicinos fakultetą 1962 m. ir buvau paskirtas Hospitalinės chirurgijos katedros laborantu. Nuo 1963 m. rudens – naujai įkurtos Širdies ir kraujagyslių mokslo tiriamosios laboratorijos pirmasis darbuotojas. 1970 m. – Bendrosios chirurgijos katedros asistentas, 1972 m. – docentas, 1984 m. – profesorius. Pagrindinė klinikinė veikla – širdies ir kraujagyslių chirurgija. 1968–1990 m. – Vilniaus miesto klinikinės ligoninės Kraujagyslių chirurgijos skyriaus vedėjas, nuo 1990 m. – VU Kraujagyslių chirurgijos klinikos vadovas, nuo 1996 iki 2006 m. – VU Kraujagyslių chirurgijos centro vadovas.

Mokslinių darbų tematika: 1. Aortos ir jos šakų – smegenų, visceralinių ir magistralinių arterijų aterosklerozės ir jos progresavimo, periferinės aterosklerozės paralelių su širdies išemine liga tyrimai. Tai pagrindinė mokslinio darbo tema iki dabar. Šie darbai pradėti 1964 m. nuo eksperimentų su gyvūnais ir taikant kseroradiografijos metodą. Dirbau kartu su Elektrografijos institutu; 2. Aortos ir arterijų pakaitalų elgsenos žmogaus organizme tyrinėjimas. Šie darbai pradėti 1975 m. taikant elektroninę mikroskopiją ir infraraudonąją spektrografiją kartu su Termoizoliacijos instituto bendradarbiais. Kraujagyslės pakaitalų infekcija buvo tyrinėjama iki dabar; 3. Smulkiųjų arterijų rekonstrukcijos galimybių išaiškinimas; 4. Arterinės hipertenzijos chirurginio gydymo rekonstruojant inkstų arterijas įvertinimas; 5. Eksperimentiniai tyrimai replantacijos srityje, galūnių replantacija

klinikoje; 6. Kraujagyslių malformacijos ir kraujagyslių raidos defektai. Šioje srityje pradėjau dirbti 1971 m. ir toliau dirbau kartu su Europos kraujagyslių malformacijų fakultetu bei su jo klinikiniais centrais Hamburge, Budapešte ir Milane; 7. Flebologijos mokslo darbai.

Kandidatinė disertacija „Eksperimentinių ir klinikinių elektroangio-grafinių tyrimų rezultatai“ (1965).

Medicinos daktaro disertacija „Kraujagyslės protezų funkcijos sutrikimai. Pakartotinės aortos ir klubo arterijų operacijos“ (1982).

Lietuvos, Sovietų Sąjungos ir užsienio žurnaluose paskelbtas 131 straipsnis lietuvių, anglų, vokiečių ir rusų kalbomis. Perskaityta per 300 pranešimų mokslinėse konferencijose Lietuvoje, Sovietų Sąjungos respublikose, Estijoje, Latvijoje, Anglijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Italijoje ir dar septyniose Vidurio ir Vakarų Europos valstybėse.

1985 m. kartu su kitais VU chirurgijos specialistais už mokslo darbų ciklą širdies ir kraujagyslių ligų diagnostikos bei gydymo srityje apdovanotas Valstybine mokslo premija.

Lietuvos nusipelnęs gydytojas. Prezidento apdovanojimas už praktinę ir mokslinę veiklą plėtojant kraujagyslių chirurgiją Lietuvoje, įdiegiant naujus chirurgijos metodus didžiosiose Lietuvos ligoninėse.

Klinikinis darbas VU klinikose. Aortos ir arterijų chirurginės rekonstrukcijos metodų tobulinimas, susiaurėjusių ir užakusių aortos lanko ir visceralinių šakų operacijos, atsisluoksniuojančios aortos skubios operacijos. Daugelis iš jų buvo pirmosios Lietuvoje. Pirmosios Lietuvoje ir vienos iš pirmųjų Europoje: 1. smulkiųjų blauzdos ir pėdos arterijų kraujotakos atkūrimas šuntavimo operacijomis sergantiesiems cukriniu diabetu; 2. kraujagyslių malformacijų operacijos; 3. galūnių replantacijos – visos žasto srityje nukirstos rankos ir pėdos replantacija (1979); magistralinių venų operacijos.

Pedagoginis darbas. Paskaitos studentams, darbas su kraujagyslių chirurgais, vadovavimas studentų moksliniam būreliui. **Pedagoginė literatūra:** 1. vadovėlis kartu su doc. D. Triponiene ir prof. E. Barkausku „Angiologijos ir kraujagyslių chirurgijos klinikiniai uždaviniai“ (2008); 2. knyga kartu su D. Triponiene ir E. Barkausku „Kraujagyslių chirurgijos rezidentūros programa“ (2008); 3. knyga „Žinių patikrinimo sistema“ (2008); 4. knyga kartu su

D. Triponienė „12 paskaitų Medicinos fakulteto 6 k. studentams“ (1995); 5. knyga kartu su E. Barkausku „Chirurginės arterijų ligos“ (1981); 6. knyga kartu su D. Triponienė „Diabetinės pėdos sindromas. Diagnostika, profilaktika, gydymas“ (2000); 7. knyga „Giliųjų venų trombozė, diagnostika ir gydymas“ (1999). Kituose Medicinos fakulteto išleistuose 5 vadovėliuose parašiau 15 skyrių.

Vadovavimas mokslo darbams. Disertacijų mokslinis vadovas: iki 2010 m. – 6 darbai, 2011–2018 m. – 3 darbai. Oponuota 18 disertacijų. Keturių mokslinių leidinių recenzentas. Studentų mokslinių darbų vadovas: 67 darbai iki 2010 m., 9 darbai 2011–2018 m. laikotarpiu.

Darbai emeritūros laikotarpiu. Straipsniai, konferencijos, pedagoginė literatūra

- **2011.** Vadovėlio „Akušerija ir ginekologija“ skyrius „Kraujagyslių ligos (moterų)“ kartu su D. Triponienė. Straipsniai Lietuvos mokslo žurnaluose – 13, užsienio žurnaluose – 2. Pranešimai Lietuvos mokslinėse konferencijose – 11, užsienio ir tarptautinėse mokslinėse konferencijose: Paryžiuje – 1, Berlyne – 1, Achene – 1, Vilniuje – 1. Populiariosios medicinos knygos „Širdis yra graži“ skyrius „Kraujagyslių chirurgija Lietuvoje“.
- **2012.** Straipsniai Lietuvos mokslo žurnaluose – 8, užsienio žurnaluose – 1. Lietuvos mokslinėse konferencijose skaityti 9 pranešimai, bendraautoris 26 pranešimų. Pranešimai užsienio ir tarptautinėse konferencijose – 2.
- **2013.** Vadovėlio „Klinikinė kardiologija, širdies chirurgija ir kraujagyslių chirurgija“ (sudarytojai A. Laucevičius, V. Sirvydis, V. Triponis) dalis „Kraujagyslių chirurgija“. Straipsniai Lietuvos mokslo žurnaluose – 6, užsienio žurnaluose – 1.
- **2014.** Lietuvos mokslinėse konferencijose skaityti 7 pranešimai.
- **2015.** „Šeimos medicinos vadovo“ skyrius „Lėtinė galūnių išemija“. 5 straipsniai VU leidinyje „Lietuvos kraujagyslių chirurgijos draugijai – 25“. Lietuvos mokslinėse konferencijose skaityti 3 pranešimai.
- **2016.** Knygoje „Evoliucinė medicina: šiuolaikinių sveikatos problemų evoliuciniai mechanizmai ir dėsningumai“ straipsniai ir pranešimas.

- **2017–2018.** Pranešimai mokslinėse konferencijose Ispanijoje ir tarptautinėse konferencijose Lietuvoje – 3.
- **2019.** Du pranešimai tarptautinėse konferencijose Vilniuje.
- **2021.** Du straipsniai įteikti spaudai.

Dalis straipsnių skirta kojų arterijų aterosklerozei ir kraujotakos sutrikimams, kurie sukelia audinių nekrozę, ir veiksniams, lemiantiems grėsmę gyvybei arba dideliam invalidumui. Straipsniuose apžvelgiamos chirurginių metodų galimybės gydant užakusias vidutines ir smulkiąsias arterijas, jų pritaikymo ribos ir jų išplėtimo perspektyvos. Atliekama įvairių sričių arterijų rekonstrukcijos palyginamoji analizė. Nemažai straipsnių skirta endovaskulinio arterijų užakimo ir susiaurėjimo gydymui (susiaurėjusių ir užakusių arterijų spindžio atkūrimui specialiais instrumentais arterijos viduje). Nagrinėjami aortos ir stambiųjų arterijų operacijų metodai ir jų rezultatai, aukšto kraujospūdžio gydymas išplečiant inksto arteriją.

Kituose straipsniuose analizuojamos venų trombozės gydymo ypatybės, tarp jų ir naujo metodo – kateterizacinės trombolizės technika ir rezultatai. Atliekama venų ligų paplitimo analizė. Pateikiami dubens venų sindromo radiologinio gydymo rezultatai. Analizuojami veninės kraujotakos pokyčiai po paviršinių venų operacijų. Keli straipsniai nagrinėja veninių trofinių opų gydymo naujais medikamentais ir priemonėmis rezultatus. Nemažai straipsnių skirta kraujagyslių malformacijoms (įgimtai kraujagyslių patologijai), jų gydymo metodams, tarp jų ir lazerinei chirurgijai. Pateikiami sudėtingų atvejų aprašymai ir aptariamas gydymo metodas.

Daug straipsnių skirta Lietuvos medicinos istorijai, žymiesiems VU profesoriams ir gydytojams. Dalis straipsnių susiję su šeimos medicina, moterų ir nėščiųjų ligomis.

Redakcinių kolegijų narys: Lietuvos flebologų draugijos žurnalas „Flebologija“ (redaktorius), „Lietuvos endokrinologija“, „Phlebologie – Annales Vasculaires“, „Przegląd Flebologiczny“ (redaktorius), „International Angiology“ (Turinas, Italija, regioninis redaktorius), „Lietuvos chirurgija“ (redakcinės kolegijos narys), „Medicina“ (redakcinės kolegijos narys), sveikos gyvensenos žurnalas „Sveikata“ (redakcinės kolegijos narys), „Ангиология и сосудистая хирургия = Angiology and Vascular Surgery“ (Maskva, redaktorius).

Draugijų narys: Lietuvos kraujagyslių chirurgijos draugija, Vilniaus medicinos draugija.

Pedagoginis darbas: parašyti dviejų vadovėlių skyriai, atnaujintos 9 paskaitos tema „Angiologijos ir kraujagyslių chirurgija“. Vadovauta trims doktorantams, devyniems rezidentams.

Apie Universitetą

Pradėjęs darbą mokslinėje širdies ir kraujagyslių laboratorijoje, turėjau daug reikalų VU administracijoje, kurios prisibijojau, bet darbuotojų dėmesys naujai problemai, noras man padėti neužmirštas. Vėliau buvau pristatytas ir VU rektoriui akademikui J. Kubiliui, su kuriuo teko bendrauti ir neformaliomis aplinkybėmis visu jo rektoriavimo laikotarpiu. Jo didžiulis talentas aprėpti Universiteto visumą Lietuvos mokslo, švietimo ir kultūros kontekste užvaldė mano protą ir širdį.

Nepaprasta man buvo ir tebėra Universiteto biblioteka – aukščiausia kompetencija ir mielas bendravimas. Nors sunkiai išrūpinami, užsienio medicininiai žurnalai buvo čia mums prieinami. Bibliotekos renginiuose ir anksčiau, ir dabar gali jausti lietuviškumo atgaivinimo ir palaikymo dvasią.

Su didele nostalgija prisimenu savo darbą Universiteto klinikose, kur vyravo kolegialumo ir pasiaukojimo dvasia, kuriama vyresnės ir vidurinės kartų profesorių L. Laucevičiaus, Ch. Kibarskio, M. ir A. Marcinkevičių, Pr. Norkūno, P. Čibiro, A. Dirsės, A. Pronckaus ir kt.

Tolesniam bendravimui su Universitetu didžiausios reikšmės turi kartu su vyresniais ir jaunaisiais kolegomis atliekami mokslo darbai, dalyvavimas Universiteto moksliniuose ir kultūriniuose renginiuose. Universiteto biblioteka čia ir toliau išlieka labai svarbi.

Literatūra norintiems sužinoti daugiau:

- *Profesorius Vytautas Jonas Triponis: bibliografijos rodyklė* [sudarė R. Stankevičienė], Vilnius: Žaltvykslės knygos, 2008. 200 p.: nuotr.
- *Profesorius habilituotas daktaras Vytautas Jonas Triponis: bibliografijos rodyklė, 2008–2018*, Lietuvos medicinos biblioteka; [sudarė R. Stankevičienė], Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2018. 80 p.: iliustr.

VYTAUTAS USONIS

Esu vilnietis. Čia gimiau ir užaugau, baigiau tuometę 22-ąją vidurinę mokyklą, o nuo 1968 m. esu susijęs su Vilniaus universitetu (VU). Kaip vakar prisimenu 1968 m. rugsėjo pirmąją, kai Medicinos fakulteto (MF) Didžiojoje auditorijoje dekanas profesorius Salezijus Pavilionis mums, pirmakursiams, įteikė dar spaustuvės dažais kvepiančias studijų knygeles.

Studijų metais susitikome su įvairių dalykų dėstytojais, žymiausiais tuometiniais medicinos specialistais, puikiais pedagogais. Ypatingą įspūdį (gal todėl, kad į Universitetą stojau norėdamas būti vaikų gydytoju) padarė Vaikų ligų katedros pedagogai, vadovaujami profesorės Liudmilos Steponaitienės ir mūsų visų ypač mylimo docento Petro Baublio. Katedroje buvo ypatinga atmosfera. Mums ugdė atsakomybės jausmą už mūsų būsimus pacientus – vaikus. Buvo keliami aukščiausi studijų dalykiniai reikalavimai, tačiau tuo pat metu visi jautėme šiltą katedros darbuotojų požiūrį į mus, studentus. Buvome lyg viena šeima. Gal būtent ši atmosfera pažadino mano svajonę kada nors tapti Universiteto darbuotoju.

Studijų knygelės prisipildė įrašų, manoji – dažniausiai aukščiausių įvertinimų. Universiteto dvasią dar labiau sustiprino dalyvavimas VU dainų ir šokių ansamblyje. Čia susitikome su įvairių fakultetų studentais, praleidome daug gražaus laiko repeticijų metu, jau nekalbant apie keliones su koncertais po įvairiausių Lietuvos kampelių, užsienio šalis. Studijų metais dienos buvo užimtos nuo ryto iki vakaro. Žiūrint atgal, šie metai išmokė planuoti laiką, pasirinkti prioritetus. Studijas su pagyrimu baigiau 1974 m. Išsipildė

mano svajonė: buvau pakviestas dirbti į MF Infekcinių ligų kliniką, kuriai tuo metu vadovavo profesorius Povilas Čibiras.

Pirmieji darbo metai buvo ypač sunkūs. Trūko tiek dalykinės, tiek pedagoginės patirties. Situaciją kiek lengvino tai, kad man buvo pavesta skaityti infekcinių ligų paskaitas ne Medicinos fakulteto merginoms, kurios pagal karinės katedros programą buvo rengiamos kaip atsargos medicinos seserys. Labai apsidžiaugiau, kai man buvo pasiūlyta važiuoti į mėnesio trukmės pedagoginės kvalifikacijos kėlimo kursus Maskvos N. Pirogovo medicinos institute.

1978 m. VU siuntimu gavau tikslinės aspirantūros (dabar doktorantūra) vietą Maskvos P. Pirogovo medicinos instituto Vaikų infekcinių ligų katedroje, kuriai tuo metu vadovavo SSRS medicinos mokslų akademijos akademikė profesorė Nina Nisevič. Dažnai prisimenu mūsų vieną pirmųjų pokalbių, kai gavęs būsimo disertacinio darbo temą ir pasigilinęs į galimas tyrimo metodikas pradėjau jas vardyti. Kantriai išklausiusi, akademikė paklausė: „O kokia jūsų idėja? Ką jūs tais metodais norite pasakyti?“ Kitaip sakanč, tai buvo mano pirmą šiuolaikinio mokslo planavimo pamoka: tikslas – uždaviniai – metodai – resursai – rezultatai – analizė. Darbo aspirantūroje metais buvo itin populiaru klinikinė imunologija. Mano darbo tema buvo vaikų virusinio hepatito imunologiniai aspektai. Labai pasisekė, kad imunologinius tyrimus galėjau atlikti instituto mokslinio centro imunologijos laboratorijoje, kuriai vadovavo Anatolijus Čeredejevas. Darbas šioje laboratorijoje buvo ne tik gera galimybė atlikti kokybiškus tyrimus, bet ir puiki imunologijos mokykla, galimybė diskutuoti su laboratorijos darbuotojais įvairiomis imunologijos temomis.

Baigęs aspirantūrą, 1981 m. apgyniau medicinos mokslų kandidato (dabar daktaro) disertaciją ir grįžau dirbti į VU. Man buvo paskirtas vaikų infekcinių ligų kursas, kurį dėstėme kartu su docente Irena Narkevičiute bei asistente Vida Domarkiene. Dar viena proga šviesiam dekanui S. Pavilionio prisiminimui – 1983 m. pavasaris, kai pasikvietęs pokalbio jis pasiūlė mano kandidatūrą užsienio stažuotei. Anuomet tai buvo reta galimybė. Jau kitą dieną buvau universiteto Užsienio skyriuje. Tų laikų didžiausia svajonė buvo stažuotė JAV, tačiau į tą vietą pretendavo jaunas istorikas Alfonsas Eidintas, jau turintis daug įdirbio tyrinėdamas JAV lietuvių išeivijos klausimus.

Įvertinus daugelį aplinkybių, optimalus variantas buvo Vakarų Vokietijos Frankfurto prie Maino Goethės universitetas. Mano darbo vieta buvo Medicininės virusologijos centras, kuriam vadovavo profesorius Hansas Wilhelmas Doerris. Stažuotė Frankfurto prie Maino Goethės universitete, bendravimas su kolegomis darbe, su lietuvių išeivijos atstovais suteikė neįkainojamos tiek mokslinio darbo, tiek gyvenimiškos patirties. Tai buvo mano pirma pažintis su Vakarų standarto tyrimais. Centre ką tik buvo baigtas klinikinis plazminės vakcinos prieš hepatitą B tyrimas. Mano užduotis buvo peržiūrėti šio tyrimo duomenis, išrinkti asmenis, neatsakančius į vakcinos skiepijimą (*non-responders*). Susiradau daugumą jų, atlikome audinių tapatumo (HLA) tyrimus, buvo išaiškintas tam tikras genetinis šių asmenų ypatumas. Šis darbas tapo mano pirmosios publikacijos (1986) tarptautiniame žurnale pagrindu. Hepatito B imunologijos bei skiepijimo nuo hepatito B ypatumai buvo mano antrosios daktaro (dabar habilituoto daktaro) disertacijos, apgintos 1990 m. Rygoje, tema.

Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimas tapo reikšmingu įvykiu tiek asmeniniame gyvenime, tiek profesinėje veikloje. Universitetas, Medicinos fakultetas atgimė, pasinėrė į pertvarkos procesus.

VU tapo pirmaujančiu ne tik Lietuvoje, bet ir Baltijos šalyse organizuojant rezidentūrą, kuri šiandien atitinka Europos Sąjungos standartus. Iki Nepriklausomybės atkūrimo medicinos absolventai specialybę įgydavo per metus trunkančią internatūrą. Organizuojant rezidentūrą itin daug pastangų dėjo profesorius Aleksandras Laucevičius, patarimais daug padėjo išeivijos specialistai, idėją palaikė tuometis sveikatos apsaugos ministras Juozas Olekas, Medicinos fakulteto dekanai profesorius Gintautas Česnys, o jo kadencijai pasibaigus – profesorė Zita Kučinskienė. Pediatrinės krypties rezidentūros pagrindus dėjome kartu su profesoriumi Algimantu Raugale. Reikia paminėti, kad rezidentūros evoliucija buvo glaudžiai susijusi su sveikatos sistemą reglamentuojančių dokumentų raida, besikeičiančia ekonomine aplinka. Daug įžymių Medicinos fakulteto darbuotojų savo aktyvia veikla prisidėjo prie to, kad mūsų rezidentūros programos pasiektų dabartinį lygį, būtų suderintos su Europos Sąjungos standartais, o rezidentūros metu įgyta specialybė būtų pripažįstama daugelyje pasaulio šalių.

Keitėsi Medicinos fakultetas. Paveldėta katedrų struktūra buvo atskirta nuo klinikinių bazių, todėl katedros buvo transformuotos į klinikas. Be kitų, buvo įsteigtos Neonatologijos, Vaikų infekcinių ligų, Vaikų chirurgijos klinikos ir Pediatrijos centras. Aktyviai dalyvavau steigiant klinikas, buvau Vaikų infekcinių ligų klinikos vadovas. Vėliau pediatrijos klinikos buvo sujungtos į Vaikų ligų kliniką (VLK), kuriai vadovavau nuo 2009 iki 2019 m. Keičiantis studijų pobūdžiui, rengėme studijų, rezidentūros programas, metodinę bei studijų medžiagą, kompiuterines testavimo sistemas. Neįkainojamos patirties įgijau 2007–2015 m. dirbdamas Oksfordo universiteto Vaikų infekcinių ligų nuotoliniame mokymo kurse (*University of Oxford's Postgraduate Diploma in Paediatric Infectious Diseases*), kurio vadovas buvo profesorius Andrew Pollardas.

Lietuvos sienoms atsidarius tarptautiniam bendradarbiavimui, naują kokybę įgavo moksliniai tyrimai. Labai pravertė stažuoti, mokslinių renginių metu užmegzti kontaktai. Ieškojau galimybių įsitraukti į tarptautinius projektus, pramonės finansuojamus klinikinius tyrimus, skatinau juose dalyvauti kitus kolegas. Buvau 10 Lietuvos ir tarptautinių mokslinių projektų dalyviu ar Lietuvos fragmento pagrindiniu tyrėju, daugiau nei 20 pramonės ir tarptautinių fondų finansuojamų klinikinių tyrimų Lietuvos fragmentų pagrindiniu tyrėju. Vienas šių darbų rezultatų – kartu su bendraautoriais paskelbtos 64 *Reuters web of Science* kategorijos publikacijos, cituotos 1 416 kartų, $h = 21$ (2022-01), pluoštas kitų publikacijų. Kiek galėdamas moksliniam darbui skatinau kitus VLK darbuotojus, palaikiau jų iniciatyvas, kur galėjau, tarpininkavau užmezgant kontaktus, konsultavau rengiant paraiškas. Galiu pasidžiaugti, kad prisidėjau prie to, kad VLK išaugo į daugiaprofilinę aukštų mokslo standartų Universiteto struktūrą, o klinikos darbuotojų mokslinė veikla iškilo iki tarptautinių standartų lygio.

Augome kartu. Siekėme į mokslinius projektus įtraukti gydytojus rezidentus. Pradėję mokslinius darbus rezidentūros metais, kai kurie jų tapo doktorantais ar gynė disertaciją eksternu. Buvau 14 daktaro disertacijų mokslinis vadovas. Tarpininkavau, o vėliau – dirbdamas VLK vedėju, skatinau VLK darbuotojus siekti įvykdyti kvalifikacinius reikalavimus, būtinus pedagoginiams vardams gauti, 6 VLK darbuotojams suteiktas profesoriaus vardas.

Ekspertinis darbas. Esu Lietuvos mokslo tarybos ekspertas, Europos komisijos SARS-CoV-2 variantų ekspertų grupės narys, ES COST programos ekspertas, Lietuvos atstovas nuo 2015 m. Buvau Europos Sąjungos 5 ir 6 šaukimo mokslinių projektų vertintojas (2002–2006). Buvau Pasaulio sveikatos organizacijos, Europos ligų kontrolės centro ekspertų darbo grupių infekcinių ligų kontrolės, skiepijimo klausimais nariu, dalyvavau tarptautinių ekspertų grupių skiepijimų klausimais darbuose. Buvau daugiau nei 60 disertacijų gynimo komitetų nariu, tarp jų – disertacijų, apgintų Latvijoje, Ispanijoje, Kazachstane. Esu parašęs 74 recenzijas tarptautiniams WoS kategorijos leidiniams. Reguliariai recenzuoju straipsnius Lietuvos mokslo leidiniams, Universiteto mokslo ir mokymo leidinius.

Aktyviai dalyvavau nevyriausybinių ir profesinių organizacijų veikloje. Nuo studijų laikų esu Lietuvos pediatrių draugijos (LPD) narys, nuo 1998 iki 2007 m. buvau LPD valdybos pirmininkas. Ieškojome tarptautinių kontaktų, LPD tapo dabartinės Europos pediatrių akademijos nare. Nuo 1997 iki 2003 m. buvau Jungtinių Tautų vaikų fondo (UNICEF) Lietuvos nacionalinio komiteto pirmininkas. Esu Europos vaikų infekcinių ligų draugijos (*European Society for Paediatric Infectious Diseases* – ESPID) narys nuo 1993 m., nuo 2005 iki 2008 m. buvau ESPID valdybos narys, nuo 2008 iki 2013 m. – ESPID Mokymo komiteto narys. Dideliu įvykiu tapo 2002 m. ESPID metinė konferencija Vilniuje, kurioje dalyvavo daugiau nei 1,5 tūkst. dalyvių iš viso pasaulio. Tai buvo vienas pirmųjų tokio masto renginių Lietuvoje. Skatinau į draugijos veiklą įsitraukti kitus pediatrus, gydytojus rezidentus, kuriems ESPID lėšomis organizavome stažuotes įvairiose Europos klinikose. Bendradarbiaudami su ESPID, Vilniuje organizavome 10 tarptautinių kvalifikacijos vaikų infekcinių ligų srityje kėlimo kursų, registruotų kaip ES gydytojų podiplominio mokymo VU renginiai ir gavusių *Vilnius Course* pavadinimą. Kursuose paskaitas skaitė žymiausi vaikų infekcinių ligų ekspertai iš įvairių šalių, o patys kursai buvo skirti Rytų Europos šalių specialistams, nors juose dalyvavo ir klausytojų iš kitų šalių, net iš JAV ir Australijos.

Esu apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Riterio kryžiumi (2017), LR Ministro Pirmininko padėkos raštais (2008 ir 2014), LR sveikatos apsaugos ministro padėkos raštais, VU Rektoriaus mokslo pre-

mijomis (2008 ir 2012), Medicinos fakulteto dekanų padėkos ir apdovanojimo raštais.

Nuo 1975 m. ir džiaugsmus, ir vargus dalijamės su sutuoktine Aurelija. Kartuėjome mokslo keliais. Aurelija – habilituota filologijos mokslų daktarė, profesorė, kurios vienintelė darbo vieta – VU. Turime du suaugusius vaikus, anūką bei tris anūkes.

Profesoriumi emeritu tapau 2021 m. pabaigoje. Šį vardą priimu kaip veiklos VU bei jo vardu įvertinimą, kaip naują darbo Universitete etapą, iššūkį ir įsipareigojimą tolesnei veiklai.

GIEDRIUS UŽDAVINYS

Gimiau 1940 m. kovo 15 d. Senojoje Varėnoje dailidės Prano Uždavinio ir siuvėjos Anelės Uždavinienės šeimoje. 1957 m. baigiau Varėnos 1-ąją vidurinę mokyklą ir tais pačiais metais įstojau į Lietuvos veterinarijos akademijos Veterinarijos fakultetą. Čia studijavau tris semestrus ir, 15 egzaminų išlaikęs labai gerais pažymiais, perėjau studijuoti medicinos į Vilniaus universiteto (VU) Medicinos fakultetą. Studijas baigiau 1963 m. Kadangi ir čia mokiausi labai gerai, buvau paliktas dirbti naujai įkurtoje Širdies ir kraujagyslių chirurgijos eksperimentinėje laboratorijoje, kurėjau vyresniojo mokslinio bendradarbio pareigas. Metus buvau VU stažuotojas tyrinėtojas, o 1963–1968 m. studijavau VU aspirantūroje. 1971 m. apgyniau medicinos mokslų kandidato (dabar daktaro) disertaciją „Atviro arterinio latako chirurginio gydymo taktika“, tapau docentu, o 1988 m. apgyniau medicinos mokslų daktaro (dabar habilituoto daktaro) disertaciją „Išeminės širdies ligos chirurginio gydymo aspektai“ ir 1989 m. tapau profesoriumi. 30 metų buvau VU Medicinos fakulteto Santaros klinikų Širdies chirurgijos centro IV širdies chirurgijos skyriaus vedėjas. Lietuvos mokslų akademijos (LMA) Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriaus narys emeritas ir LMA akademikas.

Kvalifikaciją kėliau Novosibirsko kraujotakos patologijos institute 1963–1965 m., kasmetinėse stažuotėse tobulindamas chirurgo įgūdžius ir kaupdamas patyrimą įgytų ir įgimtų širdies ligų diagnostikoje. Asmeniškai atlik-

davau širdies zondavimus ligoniams, sergantiems komplikuotomis atviro arterinio latako formomis (plaučių hipertenzija, septiniu endokarditu, latako anomalijomis, aneurizmomis ir kt.), tyriau šių ligonių atokių rezultatus, ypač plaučių hipertenzijos regresą.

Šylant politiniam klimatui pamažu atsivėrė ir Vakarų Europos širdies chirurgijos klinikų durys. Tobulinausi suaugusiųjų širdies chirurgijos centruose Prahoje ir Frankfurte, o Lietuvai išsikovojus nepriklausomybę – Berlyne, Miunchene, Diuseldorfe, Hanoveryje ir kitur. Dalyvavau seminaruose apie bestentinių aortos vožtuvų implantavimą (Belgija, 1996), stažuotėje „Plakančios širdies operavimo metodikos“ (Olandija, 1997). Specializavausi dirbtinių širdžių implantacijos srityje Berlyne (2009), Džeksonvilyje (JAV) turėjau 2 savaitių stažuotę vožtuvų protezavimo srityje (1991), dalyvavau operacijose kaip chirurgų brigados narys.

Skaičiau pranešimus „Total heart revascularisation with 6 to 12 by-passes“ (15-asis Pasaulio širdies ir krūtinės chirurgų draugijos suvažiavimas, Vilnius, 2005), „Arterial revascularisation of the heart using different arterial conduits“ (15-asis Pasaulio širdies ir krūtinės chirurgų draugijos suvažiavimas, Vilnius, 2005), „Casuistics in cardiac surgery“ (18-asis Pasaulio širdies ir krūtinės chirurgų draugijos suvažiavimas, Graikija, 2008).

Mano mokslinių darbų sritys: kraujagyslių ligų, įgytų ir įgimtų širdies ydų, išeminės širdies ligos diagnostika, eksperimentų modeliavimas, eksperimentinė ir klinikinė transplantacija, miokardo apsauga operacijos metu, vožtuvų protezavimo problemos, sudėtingų įgytų širdies ydų chirurginis gydymas, ūmaus miokardo infarkto chirurginės problemos, pagalbinė kraujotaka, kombinuotos išplėstinės širdies chirurgijos procedūros bei operuotų ligonių atokių rezultatų studijos.

Esu daugiau kaip 360 mokslinių straipsnių, dviejų disertacijų, keleto metodinių rekomendacijų ir racionalizacijų autorius, 5 mokslo daktaro disertacijų vadovas, 22 habilitacijos komitetų narys. Apdovanotas LSSR valstybine premija už širdies operacijų su dirbtine kraujo apytaka plėtojimą (1979). Už darbų ciklą „Išeminės širdies ligos ir dėl jos kilusių komplikacijų diagnostikos, intervencinio ir chirurginio gydymo įdiegimas ir tobulinimas“ VU Širdies chirurgijos centre (1971–2004) pelniau Lietuvos mokslo premiją,

o už kardiologijos įdiegimą į medicinos praktiką apdovanotas Nacionaline pažangos premija. Aktyviai dalyvavau visuomeniniame darbe ir pelniau įvairių apdovanojimų. Lietuvių katalikų mokslo akademijos (LKMA) tikrasis narys akademikas, jos atkūrėjas Lietuvoje ir pirmasis prezidentas (1990–1998). Akademijos skyrių Klaipėdoje, Kaune, Utenoje, Anykščiuose ir Panevėžyje atkūrėjas ir suvažiavimų organizatorius. Aktyviai dalyvavau leidybinėje LKMA veikloje ir organizavau LKMA įstojimą į pasaulinę PAX ROMANA struktūrą Bilbao (1992). Atviros Lietuvos fondo valdybos narys, atsakingas už ekologijos, įvairios trukmės stažuočių ir jaunimo programas (1990–1995). Pasaulio širdies chirurgų draugijos mokslinio komiteto narys organizuojant 15-ąją pasaulinę širdies chirurgų suvažiavimą Vilniuje 2005 m. ir 18-ąją šios organizacijos suvažiavimą Koso saloje Graikijoje 2008 m. Apdovanotas Gedimino IV laipsnio ordinu. Nominuotas nusipelnusiu Lietuvos gydytoju (2005). Europos bei Baltijos šalių širdies ir kraujagyslių chirurgijos asociacijų ir draugijų narys. LKMA narys emeritas (Biologijos, medicinos ir geomokslų skyrius). Apdovanotas Ukrainos valstybės ordinu „Už Ukrainos Nepriklausomybę“, Latvijos Respublikos širdies chirurgų jubiliejine skulptūra „Auksinė širdis“ („Heart of Gold“) už bendradarbiavimą su Latvijos širdies chirurgijos centrais, Stanislovo Kuzmos skulptūrele „Chirurgas“, Lietuvos pramonininkų konfederacijos medaliu už pasiekimus darbe (taip pat suteiktas Profesijos riterio garbės vardas), jubiliejiniu medaliu „Senoji Varėna 600“, Lietuvos banko aukso moneta, dedikuota širdies chirurgijos pradininkams Lietuvoje (kartu su LKMA), skulptorių gildijos apdovanojimu „Užupio angelas“ (skulptorius Romas Vilčiauskas).

Sukaupta didžiule patirtimi dalijausi ir su kitų šalių medikais. Dalyvavau pirmojoje širdies persodinimo operacijoje Baltarusijoje (Minskas, Širdies chirurgijos centras). Dvi savaites Gruzijoje (Tbilisis, Širdies chirurgijos klinika) mokiau chirurgus vožtuvų protezavimo metodikų, tiek pat laiko Murmanskio srities širdies chirurgijos centre mokiau kolegas koronarų šuntavimo operacijų. Dalyvavau operacijose Kazachstane (Astana, Nacionalinis širdies chirurgijos centras) implantuojant pirmą dirbtinę širdį *Heart Mate 2*. Trejus metus (2008–2010) teikiau pagalbą Charkovo srities širdies chirurgijos centrui (koronarų šuntavimo ir vožtuvų protezavimo operacijos). Daly-

vavau seminaruose „Dirbtinės širdies *Heart Mate 2* implantavimo ypatybės“ ir dirbtinės širdies implantavimo procedūroje.

Ypač reikšminga naujos, inovatyvios dviburio vožtuvo plastikos (Jatene–Alfieri) ir triburio vožtuvo originalios metodikos plastinė operacija (sukurta mano), literatūroje dažnai minima kaip „clover technique“. Įdiegiau naują pagalbinę kraujotaką (ECMO), leidžiančią tokią kraujotaką tęsti ilgą laiką. Svarbus ir kontrapulsacijos įvedimo per kylančiąją aortą metodikos įdiegimas, taip išvengiant galūnių išeminių komplikacijų, taip pat apeinamų jungčių suformavimo metodikos, panaudojant specialius instrumentus. Tarpininkavau įsigyjant šiuolaikinius kardiochirurginius instrumentus ir aparatūrą Vilniaus širdies chirurgijos centrui kaip labdarą iš Halifakso liginės (Kanada), prof. Geraldui Meyersui padedant. Ypač prasminga Atlantos pastoriaus (JAV) Deivido Rolstono organizuota specializacija Džeksonvilio širdies chirurgijos centre (Florida), kuriame medikai iš Kauno atlikta sudėtinga širdies vožtuvų protezavimo operacija.

Prisimindamas labiausiai atmintin įstrigusius profesinės sėkmės momentus, akcentuočiau du iš jų. Visų pirma, tai pirmoji širdies transplantacijos operacija. Širdies persodinimas – viena iš sudėtingiausių širdies chirurgijos problemų. Ji sudėtinga tiek taktine, tiek technine bei logistine prasmėmis. Vilniaus širdies chirurgai nuėjo ilgą eksperimentavimo su kiaulėmis ir šunimis kelią. Per 20 metų atlikta daugiau kaip 200 širdies transplantacijos eksperimentų su gyvūnais. Priklausiau grupei, kuri turėjo išimti esamą širdį ir įsiūti naują. Eksperimento dieną rytinę brigadą sudarė prof. A. Marcinkevičius ir prof. V. J. Sirvydis, o po pietų operavome mes, jaunesnieji: doc. D. Kavoliūnas, aš, A. Matulionis, A. Baublys, E. Kosinskas ir kt. Stengėmės išmokyti išimti tiek donorinę, tiek ir ligotą širdį. Ypatingas dėmesys buvo skiriamas preciziškai persodinamos širdies siūlei, susiuvant abiejų širdžių prieširdžius, tarpširdines pertvaras, o galiausiai – plaučių arterijas ir aortas. Išstobulinę širdies išėmimo ir implantavimo techniką pradėjome laukti leidimo iš Maskvos. Jo laukti teko net 20 metų! Kol bus atliktos pirmos sėkmingos širdies persodinimo operacijos Maskvoje ar Leningrade (dabar Sankt Peterburgas). Gavus leidimą labai greitai atsirado tinkamas recipientas – mokytojas iš Ukmergės, sergantis nepagydoma širdies liga –

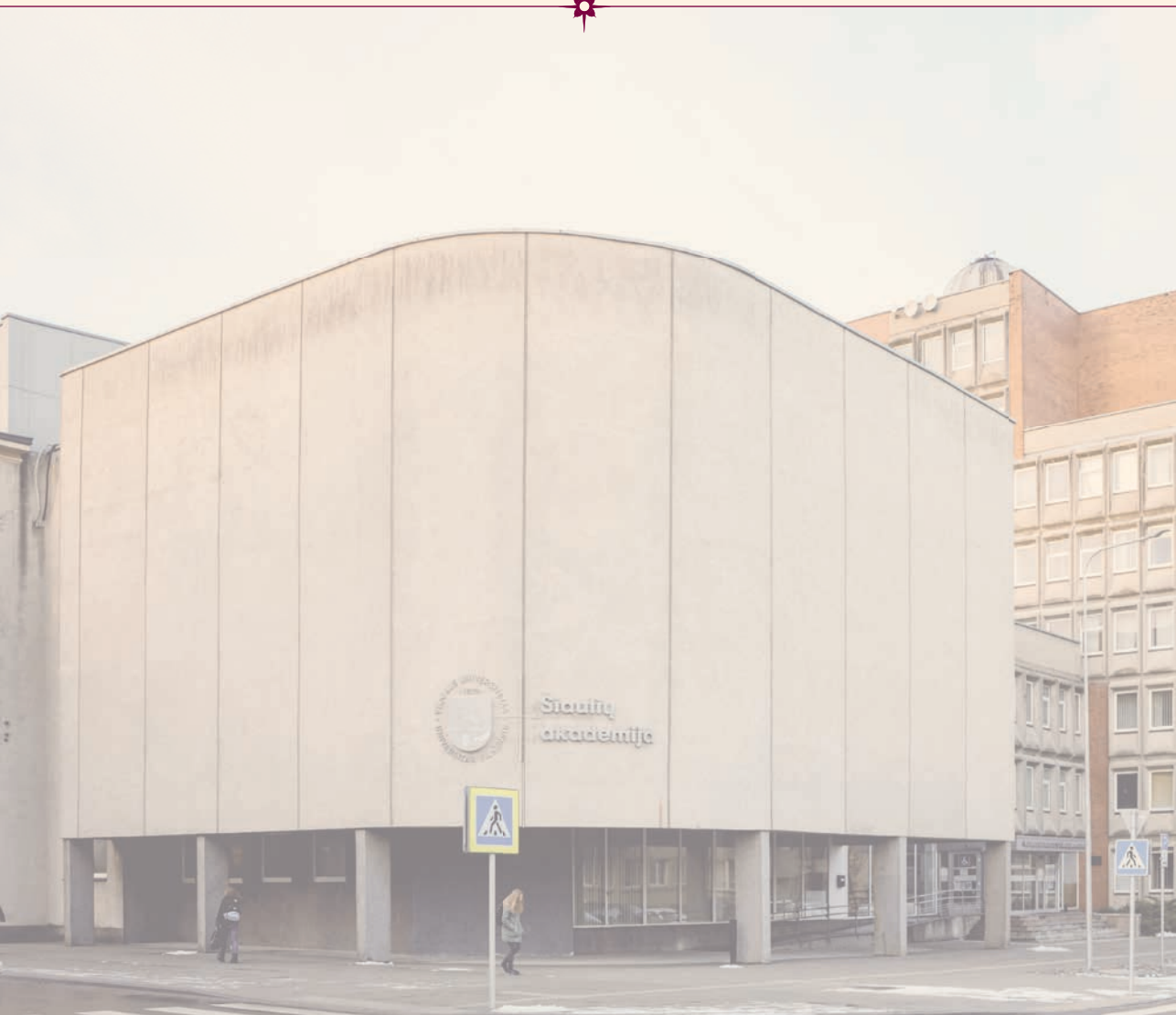
idiopatinio miokarditu. 1987 m. rugsėjo 2 d. atsirado ir tinkamas donoras – jauna mergina po motociklo avarijos. Jai buvo diagnozuota smegenų mirtis. Artimieji sutiko atiduoti merginos širdį. Taigi 1987 m. rugsėjo 2 d. tapo ypatingu įvykiu mums ir viso Pabaltijo medicinai – tą dieną įvyko pirmoji sėkminga širdies transplantacija. Visi stojome į suplanuotas vietas prie operacinių stalų ir atlikome tai, apie ką svajojome ir kam ruošėmės 20 metų. Džiaugsmui ir sveikinimams nebuvo galo... Ir dabar, po 33 metų, ši diena lieka laimingiausiu įvykiu mano profesiniame gyvenime. Antrasis neišdildomą įspūdį profesiniame gyvenime palikęs momentas – tai 15-asis Pasaulio širdies chirurgų draugijos suvažiavimas, vykęs Vilniuje 2005 m. Jame dalyvavo daugiau kaip 400 chirurgų iš visų kontinentų ir daugybės pasaulio šalių. Suvažiavimo vykdomuoju prezidentu buvo išrinktas profesorius V. J. Sirvydis, kuris su sunkiomis pareigomis puikiausiai susitvarkė. Suvažiavimas vyko sklandžiai ir susilaukė aukšto įvertinimo.

Asmeniniame gyvenime tokia, be abejonės, sėkminga diena buvo vedybos, įvykusios 1963-07-06 (dabar minimą Karaliaus Mindaugo karūnavimo dieną) su kurso drauge Irena Kačanauskaite, tapusia gausios šeimos ir profesinių pasiekimų Angelu Sargu.

Žmona Irena Uždavinienė – gydytoja oftalmologė, dukros: Giedrė (1968) – širdies chirurgė ir plastikos chirurgė, Eglė (1970) – gydytoja kardiologė, medicinos mokslų daktarė, Ieva (1977) – odontologė, šiuo metu auginanti 6 vaikus, Agnė (1983) – žurnalistė ir dailiojo jojimo tarptautinės kategorijos teisėja.

ŠIAULIŲ AKADEMIJA

JONAS AMBRUKAITIS

Gimiau 1938 m. liepos 25 d. pačiame atokiausiame Jurbarko rajono pakraštyje, dviejų upių – Bebirvos ir Šaltuonos – sankirtoje, Žvirblaukio kaime, beveik vienodai nutolusiame nuo Raseinių ir Jurbarko.

1945–1949 m. mokiausi Skaudvilės rajono Plėkių pradinėje mokykloje, 1952–1959 m. – Raseinių rajono Vadžgirio vidurinėje mokykloje.

Visas tolesnis mano gyvenimas, studijos ir darbas glaudžiai susiję su Šiauliais – su Šiaulių pedagoginiu institutu (ŠPI), o nuo 1997 m. – su Šiaulių universitetu (ŠU). Teko studijuoti ir bendrąją pedagogiką ir psichologiją, ir specialiąją pedagogiką bei logopediją, t. y. gilintis ne tik į įprastos raidos jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaiko mokymą, bet ir į vaikų, turinčių negalių, ugdymą, studijuoti tokias mokslų sritis, kaip neurologija, vaiko psichopatologija, kalbos ir klausos organų anatomija, fiziologija ir patologija, specialioji psichologija ir kt. 1973 m. išlaikęs tuomet reikalaujamus visus tris kandidatinio minimumo egzaminus, 1970 m. įstojau į tuometinio Vilniaus pedagoginio instituto Lietuvių kalbos katedros stacionarinę aspirantūrą. Ten parengiau pedagogikos mokslų kandidatinę disertaciją, kurią apgyniau 1973 m. Defektologijos mokslinio tyrimo institute Maskvoje. Lietuvos mokslo taryba 1993 m. nostrifikavo pedagogikos mokslų kandidato laipsnį ir suteikė socialinių mokslų daktaro (edukologijos krypties) laipsnį. 1975 m. man suteiktas docento pedagoginis vardas, nuo 1991 m. – profesorius. 2012 m. ŠU senatas man suteikė profesoriaus emerito vardą.

Beveik penkiasdešimt metų teko dirbuotis akademinėje, mokslinėje ir vadybinėje srityse. Darbas su studentais, be abejo, buvo ir pagrindinis, ir mieliausias. Defektologijos specialybė tuo metu buvo nauja ir populiari, ją rinkosi abiturientai, puikiai baigę vidurinę mokyklą, todėl darbas su tokiais studentais buvo mielas ir įdomus. Iš tos kartos mūsų fakulteto absolventų išaugo ne tik daug gabių specialiųjų pedagogų ir logopedų, bet ir nemažas būrys mokslininkų. Tai doc. dr. Irena Elijošienė, doc. dr. Juozas Pumputis, prof. dr. Stefanija Ališauskienė, doc. dr. Darius Gerulaitis, doc. dr. Romanas Kafemanas, Rusijos pedagoginių ir socialinių mokslų akademijos akademikas prof. habil. dr. Vytautas Gudonis, doc. dr. Virginija Ozolaitė, doc. dr. Vida Pobrein, prof. dr. Regina Ivoškuvienė, doc. dr. Aniceta Garšvienė, doc. dr. Liudvika Kaukėnaitė, doc. dr. Dalia Augienė, prof. dr. Jonas Ruškus, prof. dr. Leta Dromantienė, prof. dr. Vilma Makauskienė, doc. dr. Violeta Gevorgianienė, doc. dr. Irena Kafemanienė, prof. dr. Aušrinė Gumuliauskienė.

Mano mokslinių interesų laukas apėmė tris sritis: lietuvių kalbos specialiąją didaktiką, specialiųjų pedagogų rengimą ir specialiųjų poreikių vaikų integruotą ugdymą. Iš visų darbų norėtusi išskirti mokomųjų priemonių rengimą: vienas ir su bendraautoriais esu parengęs per šešiasdešimt lietuvių kalbos vadovėlių, įvairių mokomųjų knygų II–IX klasių mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių. Iš viso paskelbta per pustrečio šimto mokslinių metodinių publikacijų mokiniams, studentams, mokytojams ir tėvams. Svarbesnės iš jų:

1. *Lietuvių kalbos specialioji didaktika*, Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2000. 235 p.
2. *Specialiojo ugdymo kaitos bruožai*. Mokslo taikomasis leidinys, Šiaulių universiteto leidykla, 2005 (2012). 370 p.
3. *Žemų intelektualinių gebėjimų mokinių kalbinis ugdymas pagal adaptuotą bendrąją programą*. Tėvų ir mokytojų knyga, Šiauliai: Leidykla Lucilijus, 2013. 251 p.
4. *Vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, kalbinis ugdymas I–II klasėje*. Tėvų ir mokytojų knyga, Šiauliai: Leidykla Lucilijus, 2014. 239 p.
5. *Specialiojo ugdymo pagrindai*. Vadovėlis edukologijos specialybės studentams, Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2003. 462 p.

Nemažai laiko ir energijos teko skirti vadybinei ir visuomeninei veiklai. Dvidešimt metų (1975–1995) ėjau Specialiosios pedagogikos fakulteto dekanu, penketą metų (2000–2005) – Specialiosios didaktikos katedros vedėjo pareigas. 1995–1997 m. buvau renkamas ŠPI ir 1997–2000 m. – ŠU senato pirmininku, 2002–2010 m. – ŠU Dėstytojų ir mokslo darbuotojų atestacijos ir konkursų komisijos pirmininku.

1995 m. buvo įsteigtas naujas (beje, pirmas universitete) Specialiojo ugdymo mokslinis centras (SUMC), kuriam vadovavau iki 2005 m. SUMC sudarė palankias sąlygas jauniems perspektyviems specialistams rengtis doktorantūros studijoms, atlikti įvairius tyrimus. Įkūrus mokslo padalinį fakultete, iškilo poreikis turėti ir mokslo leidinį. 1998 m. SUMC buvo parengtas ir išleistas pirmasis mokslo darbų žurnalo „Specialusis ugdymas“ numeris. Šiandien šis dvikalbis žurnalas – tarptautinis prestižinis Pabaltijo respublikų leidinys. Mokslinio centro įkūrimas ir mokslo leidinio atsiradimas – labiausiai širdį pamaloninantys mano organizacinių pastangų vaisiai.

Greta pedagoginio, mokslinio ir vadybinio darbo šiek tiek laiko teko skirti vadinamajai visuomeninei veiklai. Dešimtmetį (1978–1988) teko vadovauti Lietuvos pedagogų draugijos Šiaulių miesto skyriui, net trisdešimt metų (1975–2005) – Specialiojo ugdymo komisijai prie Lietuvos Respublikos švietimo ministerijos.

Man, kaip buvusiam fakulteto vadovui, ypač malonu prisiminti dvi tarptautines TEMPUS programas – JEP 4929 (1992–1995) ir JEP 11014 (1996–1999). Šios programos sudarė sąlygas mūsų dėstytojams artimiau susipažinti su Didžiosios Britanijos, Prancūzijos, Švedijos vaikų specialiuoju ugdymu ir suaugusių asmenų socialine globa, įgalino mus pakoreguoti specialiųjų pedagogų rengimo metodologinius pagrindus ir turinį, sudaryti naują socialinių pedagogų rengimo programą, surengti keletą mokslinių praktinių konferencijų specialiųjų poreikių vaikų integruoto ugdymo klausimais, pradėti fakulteto kompiuterizaciją ir t. t.

1998 m. liepos 1 d. Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus dekretu apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino pirmo laipsnio medaliu.

2008 m. liepos 18 d. apdovanotas Šiaulių apskrities viršininko garbės ženklų „Už nuopelnus Šiaulių apskričiai“.

Esu Lietuvos mokslininkų sąjungos, Lietuvos mokslų akademijos ir Lietuvių kalbos draugijos narys.

Mano laimingiausias skaičius – 13, o kaip profesoriaus emerito mėgstamiausia veikla – papildomo ugdymo mokomųjų priemonių rengimas vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių.

Visuose savo profesinės ir visuomeninės veiklos baruose turėjau privilegiją daug metų bendrauti su aukštos kultūros, puikiais žmonėmis – su mūsų Alma Mater dėstytojais, tarnautojais ir studentais. Už tai jiems ir savo likimui esu nuoširdžiai dėkingas.

Vedęs. Žmona Aldona Julija Ambrukaitienė – specialioji pedagogė ekspertė. Užauginame du sūnus. Arūnas, baigęs Lietuvos valstybinės konservatorijos (dabar Lietuvos muzikos ir teatro akademija) fortepijono specialybę, jau daugiau kaip dvidešimt metų gyvena Jungtinėse Amerikos Valstijose. Edvinas, baigęs Kauno technologijos bei ISM vadybos ir ekonomikos universitetus, gyvena ir dirba Vilniuje.

KAZIMIERAS ROMUALDAS ŽUPERKA

Gimiau 1937 m. kovo 4 d. anuometinės Kėdainių apskrities Dotnuvos valsčiaus Gėlainių kaime.

1954 m. baigiau Dotnuvos vidurinę mokyklą (dabar Akademijos gimnazija). 1958 m. Šiaulių pedagoginiame institute (ŠPI) įgijau lietuvių kalbos ir literatūros mokytojo specialybę ir buvau įdarbintas Lietuvių kalbos ir literatūros katedroje. Visą gyvenimą, išskyrus tarnybą Sovietinėje armijoje (1961–1963) ir stacionarinę aspirantūrą Vilniaus universitete (VU, 1966–1969), dirbau Šiaulių universitete (ŠU, iki 1997 m. – ŠPI): asistentu, vyresniuoju dėstytoju, docentu, mokymo reikalų prorektoriumi (1972–1977), katedros vedėju, profesoriumi. Pirmuosius trejus darbo metus dėščiau literatūros, o nuo 1963 m. – kalbos dalykus. Esu dėstęs lietuvių kalbos stilistiką, leksikologiją, akcentologiją, kalbos kultūrą, specialybės kalbą, reklamos kalbą, redagavimo pagrindus, specializuotus stilistikos kursus magistrantams (etnostilistiką, pragmatinę stilistiką) ir doktorantams (funkcinę stilistiką), pasirenkamuosius dalykus (kalbos raiškos variantų tipologiją, neprofesinę kalbotyrą ir kt.). Lygia greta su darbu ŠU atskirus kursus skaičiau Vytauto Didžiojo universitete (VDU, 1993–2000) ir VU Kauno humanitariniame fakultete (KHF, 2003–2005).

Filologijos mokslų kandidato laipsnio disertaciją „Šalutinių sakinių ir dalyvių, pusdalyvių, padalyvių konstrukcijų sinonimika dabartinėje lietuvių kalboje“ esu apgynęs VU (1969). 1971 m. suteiktas docento vardas. 1996 m. VU apgyniau habilitacinį darbą „Kalbos priemonių konkurencija kaip lietuvių kalbos stilistikos objektas“. 2000 m. VDU suteikė profesoriaus vardą.

Mano vadovaujamos 4 doktorantės: Vaida Drukeitytė (Klaipėdos universitetas), Jurgita Macienė (ŠU), Vaida Marija Knabikaitė (VU), Rasa Dobržinskienė (VU KHF), yra apgynusios humanitarinių mokslų daktaro disertacijas. Esu buvęs kone 40-ies disertacijų oponentas, gynimo tarybos (komiteto) narys ar pirmininkas.

Pagrindinė mano mokslinių interesų sritis yra lietuvių kalbos stilistika. Kita nagrinėjamoji tematika: stilistikos kryptys (etninė, funkcinė, pragmatinė), stilistikos mokymas, lietuvių kalbos kultūra, reklamos tekstas; pastaraisiais metais – sociolingvistika (neprofesinė kalbotyra ir kt.).

Paskelbiau per 200 mokslo ir mokslo populiarinamųjų straipsnių. Skaičiau per 60 pranešimų mokslinėse konferencijose Lietuvoje ir užsienyje. Esu 20 knygų (vadovėlių, studijų knygų, monografijos) autorius arba bendraautoris. Viena svarbesnių knygų – „Lietuvių kalbos stilistikos“ vadovėlis aukštajai mokyklai (1983, perdirbti leidimai 1997, 2001, 2012). Nuo 1971 iki 2005 m. su bendraautoriais (Juozu Pikčilingiu, Aldonu Pupkiu ir kt.) arba vienas rašiau aukštesniųjų klasių lietuvių kalbos vadovėlius. Iš naujesnių – „Lietuvių kalba: Stilistika“ 12 klasei (2001), „Lietuvių kalba“ 11–12 klasei (2005, bendraautorė Giedrė Čepaitienė).

Iš čekų kalbos esu išvertęs Karelo Hauzenblaso studiją „Stilistinė teksto charakteristika“ (1993) ir Františko Čermako knygą „Lingvistikos metodologijos pagrindai“ (1999); vertimas paskelbtas pavadinimu „Kalbos tyrimo metodai“.

Esu sudaręs nemažą mokslo leidinių, tarp kurių „Lietuvių kalbos“ vadovėlio aukštajai mokyklai I tomas (1995), per 20 konferencijų medžiagos bei straipsnių rinkinių. Skyrium norėčiau paminėti rinktinę „Sielos tėvynė – kalboj: Lietuvių poezija gimtosios kalbos tema“ (1997), turėjusią didesnę atgarsį visuomenėje, iki šiol pasitelkiamą gimtosios kalbos renginiuose.

Teko dirbti įvairių mokslo organizacinį darbą. Buvau Valstybinės (buv. Respublikinės) lietuvių kalbos komisijos narys (1984–2007), Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo ir Lietuvos mokslo tarybos ekspertas. Esu buvęs Latvijos universiteto habilitacijos ir promocijos tarybos nariu, Latvijos mokslo tarybos užsienio ekspertu, kelių tęstinių lietuvių kalbos mokslo leidinių (daugelio jų neliko) redaktorių kolegijų nariu, priklausau Liepojos

universiteto mokslo darbų „Vārds un tā pētīšanas aspekti“ redakcijos kolegijai.

Vyresnio amžiaus šviesuomenė prisimena, kaip Atgimimo metais siekta valstybinės kalbos statuso lietuvių kalbai. Prie to siekimo yra prisidėję ir šiauriečiai kultūrininkai. 1988 m. rudenį Šiauliuose surengtos pirmosios šalyje Kalbos šventės organizatoriai dėl to statuso kreipėsi į Lietuvos SSR Aukščiausiąją Tarybą. Teko rengti kreipimosi tekstą. Gimtosios kalbos gyvybę garantuojantis statusas anuomet buvo iškovotas. Todėl dabar sveiku protu sunku suvokti į kalbos anarchiją pasinešusių lietuvių – postmodernių politikų, istorikų, žurnalistų ir net vieno kito kalbininko – sumanymą tą statusą panaikinti.

Gyvenimo saulėlydyje vis dažniau prisimeni žmones, kurių su mumis nebėra, su kuriais metų metus bendrauta einant mokslo keliais. Kaip stilistikos tyrinėtojas pirmiausia noriu minėti vardus keturių mokslo vyrų, kalbotyros profesorių. Vytautas Sirtautas (1921–2008) mano studijų metais ŠPI skaitė specialųjį stilistikos kursą – dalyką, kuris nuo anų dienų mane lydi visą gyvenimą. Didžiausią įtaką man, kaip stilistui, turėjo Juozo Pikčilingio (1926–1991) darbai ir asmenybė: buvo disertacijos vadovas, provincijos pretendentą į mokslininkus įtraukė į vadovėlių rašymą, metodinių leidinių mokytojams rengimą, sakytum, įtvirtino stilistikos mokslo bei stiliaus ugdymo baruose. Milanas Jelinekas (1923–2014) buvo entuziastingas konsultantas stažuojant Brno universitete; paskui visą laiką palaikėme ryšius, iš jo perėmiau ir pritaikiau lietuvių kalbai raiškos priemonių konkurencijos idėjas. Janis Rozenbergs (1927–2005) buvo stažuotės Latvijos universitete vadovas; nuo to laiko artimai bendravome, buvome pradėję rengti gretinamąją latvių ir lietuvių stilistiką... Aspirantūros metais VU Lietuvių kalbos katedroje teko artimiau susipažinti su savo kartos dėstytojais, jaunais mokslininkais: Aleksu Girdeniu (1936–2011), Evalda Jakaitiene, Aldonu Pupkiu; patyriau jų draugiškumą, buvau įtrauktas į bendrus ano meto ir vėlesnius darbus.

Labiausiai džiaugiuosi, kad pusšimtį metų buvo lemta darbuotis šiaurinėje kalbininkų lituanistų katedroje. Iš atminties neišdils brangintinos bendradarbių savybės – nepaprastas atsidavimas darbui su studentais ir gebėjimas iš širdies džiaugtis kolegų sėkme. Tai kur kas patikimiau negu propaguojama konkurencija ir nuolatinis kokybės linksniavimas.

Nuo 2012 m. rugsėjo 1 d. esu ŠU profesorius emeritas. Perėjimas į pensininko „rangą“ nebuvo nemalonus gyvenimo lūžis, nes ir toliau darbavausi įprastuose baruose, tik mažiau, nebevejamas terminų, pats sau diktodamas tempą. Lietuvių kalbotyros magistrantams visuomeniniais pagrindais dėčiau mėgstamus kursus. Ir dabar skaitau paskaitas Kalbos ir kultūros institute „Lingua Lituanica“, Trečiojo amžiaus universitete... Radusis daugiau laiko užbaigiau monografiją „Metalingvistika. Nekalbininkų kalbotyra“ (2012), kuriai medžiaga kaupia tris dešimtmečius. Ir toliau dalyvauju mokslinėse konferencijose, skelbiu straipsnius. Prašyte prisiprašė nauja, opi tematika – politinio korektiškumo poveikis lietuvių kalbai: su bendraautorėmis Regina Kvašyte ir Džiuljeta Maskuliūniene parengėme mokslo populiarinamąją studiją „Apie žodžio korektiškumą: sava ir importuota“ (2021).

Esu su kaupu įvertintas. 2003 m. man suteiktas Šiaulių miesto garbės piliečio vardas. 2004 m. esu paskelbtas Lietuvių kalbos draugijos garbės nariu. 2016 m., kaip Šiaulių miesto šviesuoliui, buvo įteiktas Šv. Kazimiero ordino Lelijos garbės ženklas. 2018 m. buvau apdovanotas ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Riterio kryžiumi. 2021 m. paskirta kalbininko Petro Būtėno ir jo mokinės Aleksandros Kazickienės atminimo premija.

Su žmona Joana, lietuvių kalbos mokytoja, užauginome dukteris Vitą (psichologę) ir Aušrą (žurnalistę, verslininkę). Abi su šeimomis gyvena ir dirba Lietuvoje. Turime penkis vaikaičius – tris mergeles ir du bernaičius, visi šaukiami įprastais lietuvių vardais: Kotryna, Miglė, Ieva, Naglis, Ignas.

Literatūra norintiems sužinoti daugiau:

- *Kazimieras Romualdas Župerka*: Bibliografijos rodyklė, Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2002.
- *Acta humanitarica universitatis Saulensis*: Mokslo darbai, t. 3: *Munera linguistica Kazimieras Župerka dedicata*, Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2007.

TARPTAUTINIŲ
SANTYKIŲ IR POLITIKOS
MOKSLŲ INSTITUTAS

EVALDAS NEKRAŠAS

Gimiau 1945 m. gegužės 29 d. Ukmergėje mokytojų šeimoje. 1962 m. baigiau Ukmergės 2-ąją vidurinę mokyklą ir įstojau į Kauno politechnikos institutą (KPI). Jame (jo Vilniaus filiale) ketverius metus studijavau radioelektroniką. Tais pačiais 1962 m. buvau pakviestas studijuoti Vilniaus universitete (VU). Matematikos fakultetą baigiau 1967 m. Vadinamojoje KPI grupėje VU taip pat mokėsi Donatas Surgailis ir Vygantas Paulauskas.

Baigęs studijas buvau paskirtas dirbti asistentu į VU Filosofijos katedrą. Po metų įstojau į VU filosofijos aspirantūrą (doktorantūrą). Ją baigiau 1971 m. ir apgyniau filosofijos mokslų kandidato (dabar daktaro) disertaciją „Tikimybės empirinė interpretacija“.

Po toėjau Filosofijos katedros vyresniojo dėstytojo, docento, vyresniojo mokslinio bendradarbio, profesoriaus pareigas. 1983 m. apgyniau filosofijos mokslų daktaro (dabar habilituoto daktaro) disertaciją „Tikimybės ir indukcijos problema loginio empirizmo filosofijoje“. 1986 m. man buvo suteiktas profesoriaus vardas, 1988 m. tapau Filosofijos katedros vedėju. Juo buvau iki 2003 m.

Dirbau ir kitus darbus. Buvau VU Sociologijos laboratorijos mokslinis bendradarbis ir grupės vadovas (1982–1985), Lietuvos mokslo tarybos narys (1991–1995), Seimo Užsienio reikalų komiteto patarėjas (1992–1993), Užsienio reikalų ministerijos konsultantas (1997–1999), Atviros visuomenės kolegijos tutorius (1996–2003).

Tęsdamas profesoriaus ir vedėjo darbą VU Filosofijos fakulteto Filosofijos katedroje, 1992 m. pradėjau eiti profesoriaus pareigas ką tik įsteigtame

VU Tarptautinių santykių institute, kuris netrukus tapo Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutu. 2003 m. šiame institute įsteigus katedras atsistatydinau iš Filosofijos katedros vedėjo pareigų ir buvau išrinktas instituto Tarptautinių santykių katedros vedėju. Juo buvau iki emeritūros (2013).

Tobulinausi daugelyje užsienio mokslo centrų. Buvau Fulbrighto vyresnysis stipendininkas Harvardo universitete (1996–1997). Kaip kviestinis profesorius dėsciau Zalcburgo universitete (1998). Dalyvavau keliasdešimtyje tarptautinių konferencijų. Skaičiau paskaitas ir dariau pranešimus Stokholme, Geteborge, Helsinkyje, Kopenhagoje, Taline, Varšuvoje, Krokuvoje, Berlyne, Paryžiuje, Maskvoje, Vašingtone, Jeruzalėje, Jerevane, Tokijuje ir kt.

Paskelbiau per 100 mokslo straipsnių ir kitų publikacijų filosofijos istorijos, mokslo filosofijos, politinės filosofijos ir tarptautinės politikos klausimais. 17 mano doktorantų apgynė humanitarinių mokslų (filosofijos) arba socialinių mokslų (politikos mokslų) daktaro disertacijas. Keturi iš jų tapo VU profesoriais.

Esu Lietuvos mokslų akademijos (LMA) narys (nuo 1991 – narys ekspertas, nuo 1994 – narys korespondentas, nuo 2011 – tikrasis narys, nuo 2020 – narys emeritas). 1988–2013 m. buvau Lietuvos filosofų draugijos pirmininkas, 1989–2013 m. – VU Senato narys. Apdovanotas ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Riterio kryžiumi (2003).

Svarbiausios publikacijos:

1. *The Positive Mind: Its Development and Impact on Modernity and Postmodernity*, Budapest–New York: CEU Press, 2016. Monografijos pradinė versija lietuvių kalba: *Pozityvus protas: jo raida ir įtaka modernybei ir postmodernybei*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010.
2. *Filosofijos įvadas* (Lietuvos mokslo tarybos rekomenduotas vadovėlis aukštosioms mokykloms). 3-ioji papild. ir patais. laida, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2012.
3. *Legislature and the Executive in Foreign Policy Making*, Vilnius: Bitas, 1994.
4. *Вероятностное знание: становление и развитие логики эмпиристической программы вероятностной оценки научного знания*

(Tikimybinis žinojimas: loginiame empirizme plėtotos mokslo žinių tikimybinio vertinimo programos tapsmas ir raida), Vilnius: Mintis, 1987. Monografijos vertimas į lenkų kalbą: *Wiedza prawdopodobna: powstanie i rozwój w empiryzmie logicznym programu probabilistycznej oceny wiedzy naukowej*. Vertė Z. Simbierowicz, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1992.

Mano akademiniam gyvenime – tiek studento, tiek ir dėstytojo – būta nemažai staigių posūkių. Ketinau Kaune tapti inžinieriumi, bet baigiau VU matematiką. Mokiausi vienais penketais (tai buvo seni laikai), bet baigęs VU, užuot toliau žygiavęs matematiko keliu, ėmiau jame dėstyti filosofiją.

Matematikui ar matematikos studentui domėtis filosofija gana natūralu – abiem šioms mokslo šakoms būdingas aukštas abstrakcijos laipsnis ir fundamentalumas. Gal ir ne visi matematikai sutiktų, kad matematika ir filosofija yra artimos disciplinos, bet bent jau René Descartes'ui ir Gottfriedui Leibnizui tai buvo akivaizdu.

Vis dėlto Matematikos fakulteto absolvento paskyrimas į Filosofijos katedrą (tuo metu visi absolventai buvo kur nors skiriami) nebuvo kasdienis įvykis. Nežinau, ar pavyktų tiksliai aprašyti visus įvykius, kurių grandinę vainikavo pokalbis su VU rektoriumi Jonu Kubiliumi siekiant jį įtikinti, kad po 5,5 metų sėkmingų matematikos studijų turiu pasukti naujos akademinės karjeros keliu. Aišku, natūralu būtų pradėti nuo universitetinių filosofijos studijų. Tačiau filosofijos studijų tuo metu VU nebuvo. Todėl buvau paskirtas asistentu į jo Filosofijos katedrą.

Užuot porinę ilgą ir painią istoriją, papasakosiu apie tai, kaip gerokai vėliau tapau politikos mokslų profesoriumi.

Sąjūdžio metais daugelis akademinio pasaulio žmonių ėmėsi neakademių, bet svarbių darbų, nes jiems buvo aišku, kad niekas kitas už juos tų darbų nepadarys. Tų „kitų“ tiesiog nebuvo. Būtent tais metais skaičiau savo pirmą viešąją paskaitą ir ėmiau rašinėti į neapsakomai išpopuliarėjusius laikraščius.

Kartą jau po Nepriklausomybės Atkūrimo Akto priėmimo vienoje redakcijoje sutikau šiek tiek pažįstamą Petrą Vaitiekūną, kuris neseniai buvo išrinktas į Aukščiausiąją Tarybą. (Vėliau jis buvo užsienio reikalų ministras

ir ambasadorius.) „Gal galėtum perskaityti pranešimą“, – paklausė jis. Pagalvojau, kad turi galvoje kažką panašaus į neseniai skaitytą LMA, kurio tema „Demokratija ir konstitucija“ buvo pusiau filosofinė, taigi ne visai man sve-tima, ir lengvapėdiškai atsakiau: „Gal ir galėčiau. O kokia tema?“ „Lietuvos užsienio politikos prioritetai, – atsakė Petras. – Aukščiausiosios Tarybos Užsienio reikalų komiteto nariams.“

Vos neišvirtau iš koto. Kas aš toks, kad aiškinčiau parlamentarams Lie-tuvos užsienio politikos prioritetus? Jie dar nebuvo nei oficialiai, nei pusiau oficialiai apibrėžti, taigi turėsiu juos ne tiek analizuoti, kiek pats apibrėžti. Neseniai buvau tapęs filosofijos profesoriumi, bet domėjausi mokslo, o ne politikos filosofija. Be to, net ir politikos filosofija beveik neturi nieko bend-ra su valstybės užsienio politikos prioritetais. Skirtingų šalių prioritetai pa-prastai yra skirtingi. Pasiūlymo derėjo atsisakyti. Ir vis dėlto pasielgiau – ne pirmą kartą – priešingai. Sutikau. Mano bendradarbiavimas su Seimo Užsienio reikalų komitetu (jo nariai, matyt, pastebėjo neseniai „Atgimime“ paskelbtą mano straipsnį „Lietuva Europoje“ ir panoro gyvai pasiklausyti autoriaus) netrukus įgavo formalų pobūdį – tapau jo patarėju. Vėliau dirbau ir Užsienio reikalų ministerijos konsultantu.

Neturėjau abejonių, kad VU būtina įkurti Tarptautinių santykių insti-tutą – juk Lietuvos valstybei verkiant reikėjo diplomatų ir aibės kitų spe-cialistų, išmanančių tarptautinių santykių subjektų santykius. Todėl, aišku, buvau įtrauktas į jo įkūrimo darbo grupę. Juolab, kad turėjau šiokią tokią panašaus darbo patirtį – trejais metais anksčiau *ex officio*, kaip Filosofijos katedros vedėjas, aktyviai dalyvavau Filosofijos fakulteto atkūrimo darbuose.

Įkūrus institutą (netrukus jo funkcijos buvo išplėstos, o pavadinimas – patikslintas) buvo sunku atsisakyti jame dėstyti – skirtingai nuo daugumos pirmųjų dėstytojų, jau turėjau (kad ir nedidelę) praktinio darbo tarptautinių santykių srityje patirtį. 2003 m. institute įkūrus katedras, tapau Tarptautinių santykių katedros vedėju.

Gyvenimo ritmas tapus profesoriumi emeritu iš pradžių mažai tekito. Turėjau baigti savo *magnum opus* – monografiją apie pozityvizmo raidą nuo Hume'o iki Carnapo ir įtaką modernybei bei postmodernybei. Galvodamas apie platesnę auditoriją, ją nuo pat pradžių rašiau anglų kalba. Šios kalbos

manęs niekas niekada nemokė (mokykloje ir universitete mokiausi vokiečių), taigi sumanymas buvo nutrūktgalviškas. Gal dar labiau nei anksčiau minėtieji. Rašymas, taisymas, po to ir leidyba gerokai užtruko. Bet 2016 m. monografija „The Positive Mind“ pagaliau buvo išleista. „Pozityvus protas“ yra, kaip minėjau, pradinė monografijos versija lietuvių kalba.

Po poros metų dar kartą iš vokiečių kalbos verčiau Friedricho Nietzschės „Anapus gėrio ir blogio“ – knyga lietuvių kalba buvo leidžiama (2020) pakartotinai, o pirmuoju (1991) vertimu, jį reiklesne akimi peržiūrėjęs, neli-kau sužavėtas.

Metams bėgant pradėjau daugiau skaityti nei rašyti, nors rašymo dar neišsižadėjau – retsykiais parašau į *Delfi*. Kai kurie portale skelbti straipsniai, ypač apie lietuvių tapatybę, susilaukė nemažo dėmesio. Be to, pradėjau domėtis asmenybės psichologija.

Esu VU mokslo žurnalų „Problemos“ ir „Politologija“ redakcinių kolegijų narys.

Literatūra norintiems sužinoti daugiau:

- J. Kučinskaitė, Mini Nobelis. Inžinierius matematikas, tapęs filosofu ir politologu, *Veidas*, 2013, Nr. 3.
- J. Dagys, Evaldas Nekrašas – ELIP (Internetinė enciklopedija Lietuvai ir pasauliui; paieška internete: *Evaldas Nekrašas – ELIP*). Šaltinyje pateiktas visas disertacijas ap-gynusių mano doktorantų sąrašas.
- Lietuvos mokslų akademijos portale www.lma.lt galima rasti informacijos apie mano mokslinių interesų sritis, mokslinės veiklos bruožus ir išsamesnį svarbesnių publikacijų sąrašą.

TEISĒS FAKULTETAS

IPOLITAS NEKROŠIUS

Gimiau 1936 m. gegužės 7 d. Paliepių kaime, tuometiniame Ariogalos valsčiuje (Raseinių r.). 1954 m. baigiau Paliepių vidurinę mokyklą ir įstojau į Vilniaus universiteto (VU) Teisės fakultetą. Studijas baigiau 1959 m. ir buvau pakviestas dirbti fakultete asistentu.

Dirbdamas Teisės fakultete, greta dėstymo vykdžiau ir mokslinę veiklą, taip pat daug metų dirbau administracinį darbą. 1965–1967 m. rengiau disertaciją ir apgyniau teisės mokslų kandidato (dabar daktaro) laipsnį, 1969 m. man buvo suteiktas docento pedagoginis vardas, o 1991 m. – profesoriaus pedagoginis vardas (Lietuvos mokslo tarybos nostrifikuotas 1993 m.). 1970 m., Teisės fakultete įkūrus Darbo teisės katedrą, perėjau dirbti į ją, 1977 m. buvau paskirtas šios katedros vedėju ir šias pareigas ėjau 26 metus, iki 2006 m. Taip pat 1977 m. buvau išrinktas Teisės fakulteto dekanu ir šias pareigas ėjau dvi kadencijas, iki 1985 m.

1993–1999 m. buvau Lietuvos mokslo tarybos narys. Nuo 1984 iki 2012 m. ėjau VU mokslo darbų „Teisė“ atsakingojo redaktoriaus pareigas.

2006 m. VU Senatas už nuopelnus teisės mokslui ir universiteto bendruomenei priėmė nutarimą suteikti man profesoriaus emerito vardą.

Vienas ir kartu su bendraautoriais parengiau nemažą reikšmingų mokslinių publikacijų – vadovėlių, mokymo priemonių, per 60 straipsnių Lietuvos ir užsienio žurnaluose. Išvardyti bent dalį jų būtų nelengvas darbas, tačiau norėčiau paminėti, mano manymu, pačius reikšmingiausius ir aktualiausius savo mokslinius darbus. Esu parengęs Socialinio aprūpinimo teisės vadovėlį (1983),

su bendraautorais parengėme ne vieną Darbo teisės vadovėlio bei Romėnų teisės vadovėlio leidimą. Buvau ir vienas iš Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaro kelių leidimų autorių. Kartu su bendraautore Jadvyga Andriuškevičiūte parengėme tarptautinį leidinį „International Encyclopedia of Laws: Lithuania“, skirtą Lietuvos darbo teisei (Kluwer Law International, 2006, 179 p.), o su bendraautore Vida Petrylaite parengėme tos pačios serijos leidinį, skirtą Lietuvos socialinės apsaugos teisei (Kluwer Law International, 2010, 156 p.).

Dalyvavau Teisės fakulteto ir užsienio universitetų rengiamose tarptautinėse darbo ir socialinės apsaugos konferencijose. Konferencijų pranešimai buvo paskelbti Krokuvos, Varšuvos, Vroclavo, Rygos, Tartu, Maskvos universitetų mokslo darbuose.

Savo mokslines žinias galėjau pritaikyti ir teisėkūros srityje. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, 1991–2002 m. dirbau Lietuvos Respublikos Seimo Teisės departamento konsultantu, vadovavau atkurtos nepriklausomos Lietuvos darbo ir socialinės apsaugos teisės reformai. 2007 m. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu buvau apdovanotas ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Riterio kryžiumi. Galiu pasidžiaugti ir savo išugdytais mokiniais, geriausias pripažinimas dėstytojui yra matyti juos tęsiančius Lietuvos darbo ir socialinės apsaugos teisės mokslo tradicijas.

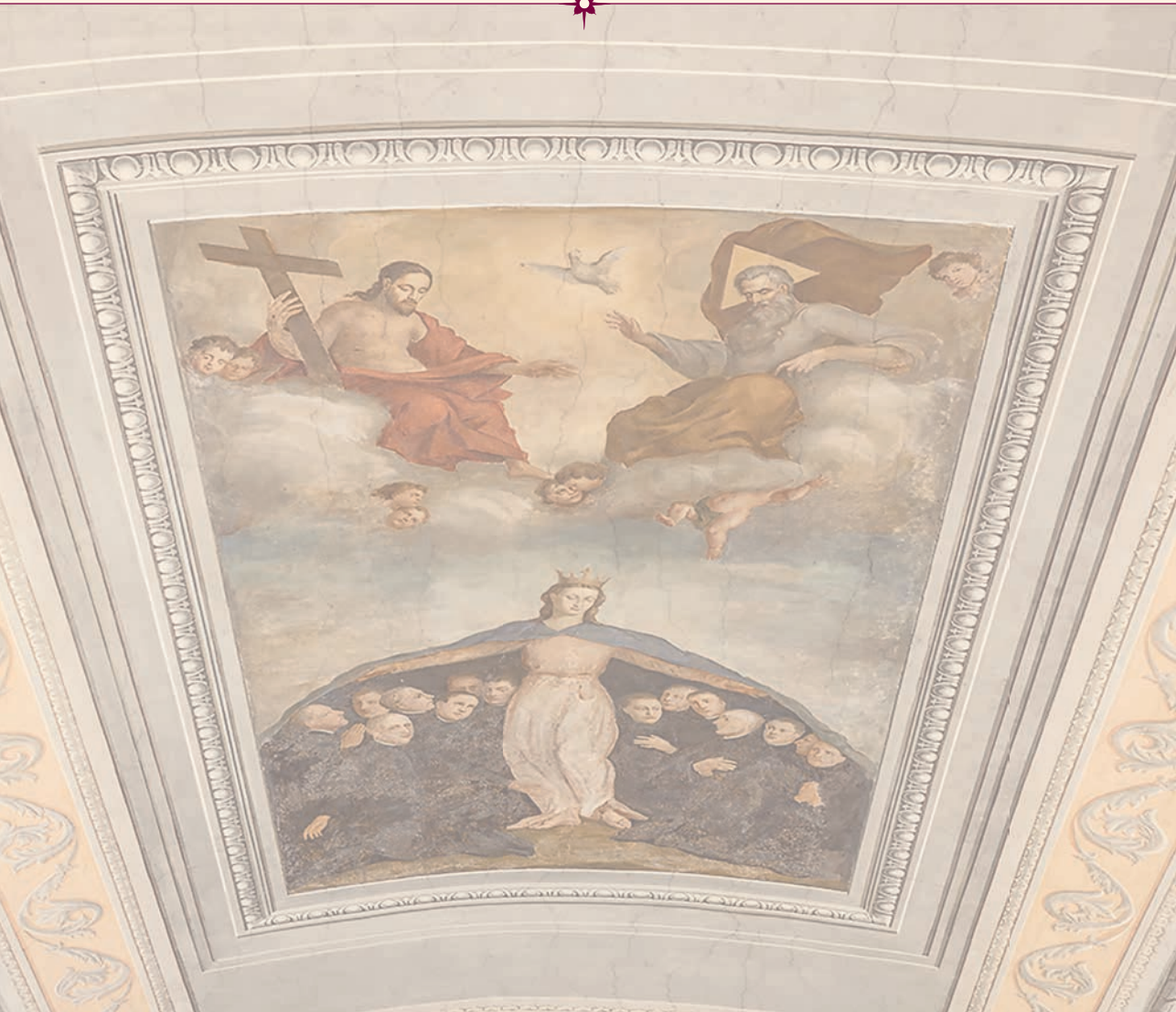
Be abejonės, metai, praleisti Teisės fakultete, pirmiausia būnant studentu, vėliau dėstytoju, buvo patys šviesiausi mano gyvenime. Prisiminus studijų laikus, iš karto prieš akis iškyla puikių fakulteto dėstytojų paveikslai – buvęs VU rektorius docentas J. Bulavas, fakulteto dekanas doc. K. Domaševičius, dėstytojas A. Klimka ir kt. Tai buvo pedagogai ir mokslininkai, nuėję sudėtingą gyvenimo kelią, bet sugebėję mums atskleisti teisės ir teisingumo esmę, o ne mokę aklai atkartoti kodeksų dogmas.

Suprantama, emerito statusas labai skiriasi nuo aktyvaus profesinio gyvenimo. Juo labiau, kad pirmaisiais emeritūros metais dar esi pilnas energijos ir noro ką nors nuveikti. Manau, kad valstybė turėtų sudaryti sąlygas patyrusiems vyresnio amžiaus dėstytojams realizuoti savo gebėjimus ir perduoti turimas žinias jaunajai kartai.

Laikas nenumaldomai bėga, viskas keičiasi, tačiau visada gyvi lieka patys brangiausi prisiminimai.

IN MEMORIAM

EDUARDAS JUOZAS BALČYTIS

(1937-08-29–2021-05-20)

Eduardas Juozas Balčytis gimė 1937 m. Pauparių kaime, dab. Šilutės rajone. 1958 m. baigė valtornos specialybę Klaipėdos muzikos mokykloje (dabar Klaipėdos konservatorija), 1962 m. įgijo muzikos mokytojo specialybę Vilniaus pedagoginiame institute (buvęs Lietuvos edukologijos universitetas) ir buvo paskirtas dirbti dėstytoju į tuometį Šiaulių pedagoginį institutą. 1964–1967 m. studijavo aspirantūroje Maskvoje (Pedagogikos mokslų akademijos Moksliniame tiriamajame meninio auklėjimo institute). Grįžęs į Šiaulius 1968 m. apgynė kandidatinę disertaciją (socialiniai mokslai, muzikos pedagogika).

1971 m. jam buvo suteiktas docento, o 1992 m. – profesoriaus vardas. 1994 m. Lietuvos muzikos akademijoje apgynė habilitacinį darbą „Muzikinio ugdymo Lietuvos bendrojo lavinimo vidurinėje mokykloje (V–XII klasė) sistema“ (humanitariniai mokslai, menotyra, muzikologija). 1971–2000 m. su pertraukomis ėjo Šiaulių pedagoginio instituto (ŠPI, dabar Vilniaus universiteto Šiaulių akademija) Muzikos katedros vedėjo pareigas.

Pagal jo parengtus mokymo planus ir programas 1974 m. ŠPI buvo sukurta dviguba pradinį klasių mokytojo ir muzikos mokytojo studijų programa, o 1993 m. – muzikos mokytojo studijų programa, taip pat pedagogikos magistrantūra.

Plati, šakota E. J. Balčyčio pedagoginė ir mokslinė veikla. Jis vienas pirmųjų pradėjo rengti naują muzikos mokymo programą Lietuvos bendrojo lavinimo mokykloms, muzikos vadovėlius, metodinius leidinius muzikos

mokytojams, įvairias mokymo priemones. Mokslininkas sukūrė ir Lietuvos mokyklose įgyvendino savitą ir originalią kompleksinę (dainavimo, muzikavimo ir muzikos klausymo) muzikinio ugdymo sistemą, eksperimentais pagrindė jos principus bei turinį.

E. J. Balčyčio pastangomis 1971 m. Šiauliuose buvo įkurta pirmoji Lietuvoje sustiprinto muzikinio ugdymo bendrojo lavinimo mokykla (tai pagarsėjusi 12-oji miesto vidurinė mokykla, dabar „Juventos“ progimnazija), paskatinusi tokias mokyklas kurtis ir kituose Lietuvos miestuose bei rajonuose.

Profesorius vienas arba su kitais pedagogais parengė ir išleido daugiau kaip 20 muzikos vadovėlių. Muzikos mokytojams parašė daugiau kaip 10 knygų, keletą mokymo programų, fonochrestomatijų ir kitokių mokymo priemonių, iš kurių išsiskiria 1 000 lietuvių liaudies dainų rinkinys „Beauštanti aušrelė“, taip pat paskelbė daugiau kaip 150 mokslinių straipsnių ir recenzijų.

E. J. Balčyčio rūpesčiu ŠPI nuolat veikė 3–4 chorai. Jo iniciatyva šioje mokslo įstaigoje buvo pastatyti unikalūs didieji mediniai vargonai, kuriuos pagamino ir sumontavo Jonas ir Algirdas Kulikauskai. 1974 m. prie tuomečio ŠPI Muzikos katedros profesoriaus ir vedėjo iniciatyva buvo įkurtas vokalinis senosios muzikos ansamblis, vėliau, 1986 m., išaugęs į profesionalųjį valstybinį kamerinį chorą „Polifonija“.

Prof. E. J. Balčytis aktyviai dalyvavo visuomeninėje veikloje, buvo pirmosios Šiaulių miesto tarybos narys, taip pat Lietuvos muzikų draugijos, Lietuvos kompozitorių sąjungos, Muzikos mokytojų asociacijos, Lietuvos muzikinio ugdymo koordinacinės tarybos, Lietuvos muzikos mokytojų kvalifikacijos komisijos narys, kurį laiką – jos pirmininkas. Mokslininkas aktyviai darbavosi Lietuvos muzikos akademijos, buvusio Vilniaus pedagoginio universiteto ir Kauno Vytauto Didžiojo universiteto disertacijų gynimo komitetuose ir jiems vadovavo.

1986 m. prof. E. J. Balčytis buvo apdovanotas valstybine premija. 1988 m. jam buvo suteiktas nusipelniusio dėstytojo vardas, o 1994 m. už naujus vadovėlius skirta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos premija.

Pagal Šiaulių akademijos tinklalapyje skelbtą nekrologą parengė
prof. Valdas Stanislovas Laurinavičius

ALGIRDAS JUOZAPAS GAIGALAS

(1933-02-27–2009-06-04)

Vilniaus universiteto (VU) darbuotojas, žinomas mokslininkas ir pedagogas, habilituotas daktaras, profesorius emeritas. Algirdas Juozapas Gaigalas – Lietuvoje ir užsienyje plačiai žinoma asmenybė. Jis buvo Tarptautinės sąjungos kvarterui tirti (INQUA) garbės narys (nuo 1999), įvairių šios sąjungos komisijų bei grupių vadovas, Rusijos gamtos mokslų akademijos narys akademikas (nuo 1998), Tarptautinio biografijos centro (Kembridžas, Didžioji Britanija) direktoriaus pavaduotojas ir garbės narys (1998), Lietuvos gamtos draugijos prezidentas (nuo 1995), Lietuvos geologų sąjungos (nuo 2004), Lietuvos geografų draugijos ir Lenkijos geologų draugijos (nuo 1998) garbės narys, Lenkijos geomorfologų draugijos garbės narys (nuo 2008), Tarptautinės geologijos mokslų istorijos komisijos (INHIGEO) narys (nuo 2006), mokslo žurnalo „Geologija“ redakcinės kolegijos pirmininkas ir mokslinis redaktorius, kitų leidinių redakcinių kolegijų narys.

A. J. Gaigalas gimė 1933 m. vasario 27 d. Pakruojo rajone, Gaižūnų kaime. Mokėsi Rimkūnų pradinėje mokykloje, Linkuvos gimnazijoje, Šiaulių 1-ojoje ir Vilniaus 1-ojoje berniukų gimnazijose.

1952–1957 m. studijavo geologiją VU. Mokslininko kelią pradėjo Lietuvos mokslų akademijos (LMA) Geologijos ir geografijos institute. Per 5 metus po universiteto baigimo parengė ir apgynė mokslų kandidato (dabar daktaro) disertaciją „Pleistoceno morenų pagrindinių stratigrafinių horizontų gargždo petrografinė sudėtis, morfologija ir orientacija“ (1962). Po instituto reorganizavimo tęsė darbą Geologijos ministerijos Geologijos ins-

titute (1963–1965) ir LMA Geografijos skyriuje (1965–1971) kaip vyresnysis mokslinis bendradarbis. 1971–1979 m. dirbo Geologijos institute (LGMTI), iš pradžių ėjo Kvartero geologijos ir geomorfologijos sektoriaus vadovo, o nuo 1974 m. ir Regioninės geologijos skyriaus vadovo pareigas.

1977 m. parengė ir sėkmingai apgynė mokslų daktaro (dabar habilituoto daktaro) disertaciją „Lietuvos pleistoceno litosedimentacinių ciklų ledyninių nuogulų sudėtis, sandara ir formavimasis“ (1977). Tuo pačiu metu mokslų kandidato (dabar daktaro) disertaciją apgynė ir pirmasis Profesoriaus aspirantas.

VU Geologijos ir mineralogijos katedroje A. J. Gaigalas pradėjo dirbti 1978 m. Čia prie mokslinio darbo prisidėjo pedagoginis darbas. 1995–2003 m. profesorius dar dėstė ir Vilniaus pedagoginiame universitete.

Profesoriui vadovaujant net devyni mokslininkai (V. Baltrūnas, Z. Malinauskas, L. Andrejičeva, B. Gluškovas, A. Bitinas, J. Satkūnas, S. Gulbinskas, B. Karmaza, V. Kazakauskas) sėkmingai apgynė daktaro disertacijas. Dar didesnis buvo būrys jaunų mokslininkų, kurių doktorantūros komitetuose ir gynimo tarybose jam teko darbuotis. Paties profesoriaus emerito daktaro disertacijos moksliniu vadovu buvo šviesaus atminimo geologas ir geografas, profesorius, LMA tikrasis narys Vytautas Gudelis. Tokiu būdu buvo padėti geri pagrindai kvartero nuogulų litosedimentacinių ir litostratigrafinių tyrimų mokyklai, kuri dabar jau senokai peržengusi Lietuvos sienas. Profesoriaus mokslinių tyrimų rezultatai paskelbti daugiau nei 500 mokslinių straipsnių ir 12 monografijų. Dar daugiau mokslo populiarinimui skirtų publikacijų. Buvo darbuojamasi Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo bei Tarptautinės mokslo asociacijos INTAS remiamuose projektuose, pirmininkaujama recenzuojamo mokslinio žurnalo „Geologija“, įtraukto į pasaulyje pripažinto Mokslinės informacijos instituto (ISI) mokslinių žurnalų sąrašą, redakcinei kolegijai.

Profesorius buvo aktyvus „Mažosios Lietuvos enciklopedijos“, tarptautinio žurnalo „Geochronometria“ bei žurnalo „Mokslas ir gyvenimas“ redakcinių kolegijų narys.

„Versmės“ leidyklos leidžiamoje monografijų serijoje „Lietuvos valsčiai“ A. J. Gaigalas kuravo gamtos tematiką. Jau vien knyga „Papilė“ (I dalis, Vilnius, 2004, 1082 p.) daug pasako... Jis buvo šios kapitalinės leidinių serijos mokslo darbų komisijos narys, pradėto leisti šios serijos mokslo darbų rin-

kinio „Gamta (Biologija. Geografija. Geologija)“ vyriausiasis redaktorius. Profesorius rasdavo laiko kasmet parašyti bent po keliolika mokslo populiarinimo straipsnių šalies periodiniams leidiniams. Nuo seno būdamas didelis gamtotyros ir gamtosaugos entuziastas, daug metų vadovavo Lietuvos gamtos draugijai, kuri savo įdomiais renginiais, ypač konferencijomis, garsėjo šalyje.

Atskirai vertėtų paminėti Vaclovo Into unikalių akmenų muziejų Mosėdyje (Skuodo r.), kurį A. J. Gaigalas nuolat kuravo ir kuriuo rūpinosi.

1971 m., užsاکius muziejaus-parko projektą, Profesorius tapo jo moksliniu vadovu. Gydytojo V. Into entuziazmas, darbštumas, užsispyrimas ir mokslo žinių svarbos supratimas labai pravertė steigiant ir puoselėjant šį muziejų. Šių dviejų vyrų draugystė ir pasitikėjimas davė puikių vaisių. Per daugelį metų sukaupta riedulių ekspozicija 7,9 ha plote Bartuvos slėnyje šandien lankytojus žavi akmenų formomis, unikaliu natūralių eksponatų pagal kadaise buvusių apledėjimų centrus rinkiniu. Čia surikiuoti ledynų atvilkti galiūnai iš Pietų Suomijos ir Alandų salų, Šiaurės Švedijos ir Baltijos jūros dugno, kitų Fenoskandijos rajonų. Nemažomis Profesoriaus pastangomis šis muziejus išsaugojo valstybinio muziejaus statusą ir nebuvo prijungtas prie netoliese esančio Salantų regioninio parko.

Daug metų profesorius A. J. Gaigalas VU skaitė Pabaltijo kvartero geologijos, Geomorfologijos ir Kvartero geologijos kursus, vadovavo studentų I mokomajai geologinei lauko praktikai, dalyvavo rengiant geologijos specialybių bakalaurus, magistrus, daktarus ir habilituotus daktarus. Jis buvo puikus pedagogas, labai vaizdžiai ir aiškiai reiškęs mintį, kalbėdamas tiek apie esminius geologijos studijų teorinius ir praktinius dalykus, tiek apie su geologo darbu susijusius atsitikimus bei nuotykius. Teko ne kartą būti liudininke, kaip jis ramiai, neskubėdamas aiškindavo diplominių darbų rengiančiam studentui, ką ir kaip jis turi padaryti. Tad ne vienas VU Geologijos ir mineralogijos katedros absolventas su dėkingumu prisimena Profesorių – savo diplominio darbo vadovą.

Savo darbuose A. J. Gaigalas nagrinėjo Lietuvos ir kai kurių kitų šalių (Lenkijos, Baltarusijos, Rusijos ir kt.) kvartero nuogulų ypatybes, sukūrė ir plačiai taikė glaciosedimentacinių tyrimų metodiką.

Jam priklauso pagrindinių Lietuvos pleistoceno glaciosedimentacinių ciklų ir moreninių nuogulų litostratigrafinių požymių nustatymas. Jo sukurtas morenų tyrimo petrografinis metodas buvo sėkmingai įdiegtas geologinio kartografavimo bei mokslinio tyrimo darbų praktikoje ir sėkmingai naudotas stratigrafiškai skaidant bei gretinant šalies pleistoceno morenines nuogulas. Greta būdingųjų riedulių, morenų stambianuotrupinės medžiagos petrografinės sudėties, ilgųjų ašių orientacijos ir polinkio nustatymo A. J. Gaigalas su savo kolegomis išbandė ir įdiegė kvartero nuogulų litologinius, geocheminius, paleobotaninius, paleomagnetinius, absoliutaus amžiaus nustatymo ir kitus metodus. Iš pastarųjų paminėtini termoluminescencijos, optiškai stimuliuotos liuminescencijos, elektroninio sukamojo rezonanso, radioaktyviosios anglies, anglies ir deguonies stabilųjų izotopų kaitos įvertinimo metodai. Profesorius kartu su kolegomis V. Čepulyte, P. Vaitiekūnu, V. Vonsavičiumi, O. Kondratiene ir kitais daug nuveikė kuriant ir tikslinant Lietuvos kvartero nuogulų stratigrafijos schemą. Stratigrafinių schemų sudarymas – tai ilgas, sunkus, daug diskusijų ir kompromisų reikalaujantis darbas.

Profesoriaus universalumas tiriant kvarterą – akivaizdus: kvartero amžiaus glacialinių, fluvioglacialinių, limnoglacialinių, jūrinių, eolinių ir kitokių nuogulų petrografiniai, litologiniai, izotopiniai geocheminiai tyrimai sausumoje ir Baltijos jūroje, darbai, skirti kvartero stratigrafijai ir paleogeografijai, mokslo istorijai ir archeologijai, geologijos paveldui ir gamtosaugai. Tiriant regiono pokvarterinį paviršių ir jame besiraitančius paleoįrėžius Profesorius daug talkino artimiausia pagalbininkė M. Melešytė. Tikrai dideli jo nuopelnai tiriant įdomiausius mūsų krašto natūralius riedulynus, siekiant juos įteisinti kaip valstybės saugomus draustinius (Šauklių, Kulalių, Igarių, Erlėnų ir kt.), taip pat daugybę vertingų kraštovaizdžio objektų, paskelbiant juos gamtos paminklais. Kolegos su malonumu prisimena kartu praleistas dienas ekspedicijose, prie grėžinių ar atodangų, kai buvo aprašomi kvartero nuogulų pjūviai, imami mėginiai. Įspūdingi buvo vakarai prie laužo, kai gurkšnojama arbata, dainuojama (Profesorius tai mėgo), dalijamasi prisiminimais ir dienos įspūdžiais. A. J. Gaigalas su savo įdomių ir vertingų tyrimų rezultatais dalyvavo daugelyje kongresų ir konferencijų Rusijoje (1969, 1978, 1982, 1984), Kanadoje (1987), Švedijoje (1988), JAV (1989), Belgijoje

(1993), Olandijoje (1993), Vokietijoje (1995, 2000), Prancūzijoje (1995, 1997), Kinijoje (1996), Pietų Afrikos Respublikoje (1999), Brazilijoje (2000) ir kitur.

Darbas šalia bendražygių V. Gudelio, V. Čepulytės, A. Klimašausko, P. Vaitiekūno, V. Vonsavičiaus, A. Mikalausko, Č. Kudabos, A. Dvarecko, M. Kabailienės, O. Kondratienės, A. Jurgaičio, M. Riškienės, M. Melešytės ir daugelio kitų, bendradarbiavimas su Lenkijos, Estijos, Latvijos, Karelijos, Kolos, Baltarusijos, Maskvos, Peterburgo mokslininkais, su jaunesniąja mokslo darbuotojų karta visada pasižymėjo abipuse pagarba, korektiškumu, sutarimu.

Profesoriaus emerito vardas A. J. Gaigalui suteiktas 2006 m. Jis mokėjo dirbti ir kaip karys dirbo savo profesinį darbą iki paskutinės gyvenimo valandos. Gaila, kad sunki liga neleido įgyvendinti visų sumanymų.

Profesorius A. J. Gaigalas gyvenime ir mokslinėje veikloje visada jautė savo mielos tikrai mokslininkų šeimos – žmonos mokslų daktarės Birutės ir sūnaus Gedimino (habil. daktaras), marčios Marytės (docentė, mokslų daktarė), anūkų Kęstučio ir Algirdo – palaikymą ir supratimą.

Parengė geologė dr. Eugenija Rudnickaitė

ALEKSAS STANISLOVAS GIRDENIS

(1936 10 19–2011 09 16)

Talentingas kalbininkas, teoretikas ir eksperimentininkas, dialektologas, Lietuvos fonologijos mokyklos kūrėjas Aleksas Stanislovas Girdenis gimė 1936 m. (enciklopedijose nurodomi 1937 m. yra klaidingi) spalio 19 d. Telšių rajono Tryškių miestelyje. 1962 m. su pagyrimu baigęs Vilniaus universitetą (VU) pradėjo dirbti Lietuvių kalbos katedros dėstytoju. Šiame universitete perėjo visas akademinės karjeros pakopas. 1967 m. apgynė filologijos mokslų kandidato (dabar daktaro) disertaciją „Mažeikių tarmės fonologinė sistema“. 1970 m. jam suteiktas docento vardas, nuo tų metų iki 2005 m. redagavo „Kalbotyros“ sąsiuvinius, skirtus lietuvių kalbai (be to, nuo 1987 m. iki mirties dar buvo „Baltisticos“ redaktorių kolegijos narys, nuo 2006 m. – redaktoriaus pavaduotojas). Nuo 1973 iki 2007 m. A. S. Girdenis vadovavo VU Eksperimentinės fonetikos laboratorijai, 1993–2001 m. – savo paties sukurtai Eksperimentinės, vėliau – Bendrosios kalbotyros katedrai. 1983 m. apginta filologijos mokslų daktaro (dabar habilituoto daktaro) disertacija „Teoriniai lietuvių fonologijos pagrindai“. 1986 m. A. S. Girdeniui suteiktas profesoriaus vardas. 1984–1989 m. jis buvo VU Filologijos fakulteto dekanas, 1991–1993 m. – Lietuvos mokslo tarybos narys, 1996–2006 m. – Valstybinės lietuvių kalbos komisijos narys. 1996 m. gegužės mėnesį išrinktas Lietuvos mokslų akademijos nariu korespondentu, 1997 m. birželio mėnesį – nekonkursiniu VU profesoriumi.

1980 m. kartu su bendraautoriais A. S. Girdenis apdovanotas respublikine premija už vadovėlius mokyklai, 1986 m. išrinktas Milano kalbotyros draugijos nariu korespondentu. 1996 m. jis tapo žymiojo kalbininko Jono

Kazlauskio premijos laureatu. 1999 m. drauge su kitais įvertintas mokslo premija už „Dabartinės lietuvių kalbos gramatiką“ rusų, lietuvių ir anglų kalbomis. 2001 m. tapo Šiaulių universiteto garbės daktaru. 2008 m. už fonologijos, dialektologijos ir kalbos istorijos tyrimus jam paskirta Lietuvos Respublikos mokslo premija. Apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino Karininko kryžiumi (2002).

Iki 2007 m. universitete dėstė bendrinės lietuvių kalbos fonetiką, bendrąją ir lietuvių kalbos fonologiją, lietuvių dialektologiją, bendrąją kalbotyrą, šiuolaikinės kalbotyros kryptis ir metodus bei kitus kalbotyros dalykus. Taip pat yra skaitęs lietuvių kalbos istorinę gramatiką, baltų filologijos įvadą, baltų etnogenezės spekursą, nuo 1990 m. yra profesoriavęs ir Vilniaus pedagoginiame universitete, važinėjęs skaityti kursų į Šiaulių universitetą. Profesorius daug metų vadovavo studentų mokslo darbui, 1962–1984 m. – VU Lietuvių kalbos moksliniam būreliui, 1979–1990 m. – iš jo išaugusiam Lietuvos jaunųjų kalbininkų seminarui. Sėkmingai apgintos 37 jo vadovautos ar konsultuotos disertacijos, sukurta lietuvių ir latvių tarmių eksperimentinės fonetikos ir fonologijos tyrimų tradicija. Garsėjo kaip puikus, studentų ir doktorantų mėgstamas pedagogas. Pabuvęs tarp jaunimo tarsi įgydavo antrą kvėpavimą, todėl nelengvai pakėlė išėjimą į emeritūrą, nors ryšių su studentais visiškai nenutraukė – iki paskutinių metų magistrantams ir doktorantams rudens semestre vedė dialektologijos ir kalbos istorijos seminarą.

Mokslo tiriamąjį darbą pradėjęs studijų metais, A. S. Girdenis paskelbė daugiau kaip 400 darbų įvairiais kalbos mokslo ir praktikos klausimais (kai kuriuos – Estijoje, Latvijoje, Rusijoje, Čekijoje, JAV). Su pranešimais dalyvavo daugelyje konferencijų.

A. S. Girdenis buvo puikus fonologas, lingvistinės statistikos specialistas, modernus dialektologas ir lietuvių bei kitų baltų kalbų istorijos tyrėjas. Kaip moderniosios teorinės kalbotyros specialistas jis skiriasi nuo daugelio struktūralistų didesne pagarba tradicijai ir konkretiems kalbos faktams. Tai liudija jo publikacijos ir didžiulis asmeniškai sukaupas iš magnetofono įrašų iššifruotų tarminių tekstų fondas. Jį sudaro per 400 valandų tarmių tekstų, įrištų į daugiau nei 40 rankraštinių tomų. Iš šio aruodo publikuoti du tekstų rinkiniai su vertingais komentarais. Prieš pat mirtį baigta trečia knyga, kurią

išleido mokiniai. A. S. Girdenis parengė du svarbiausius žemaičių raštijos paminklus – 1759 m. „Ziwatą“ ir jo indeksą (su bendraautoriais) ir XIX a. rankraštinių veikalą „Purpura“.

Profesorius nepaprastai mėgo eksperimentus ir jų duomenų statistinį apdorojimą bei teorinį interpretavimą. Geras tarmių ir matematinės statistikos metodų išmanymas padėjo A. S. Girdeniui išspręsti svarbią literatūros mokslo problemą – įrodyti, kad Kristijono Donelaičio „Metų“ eilėdara yra savita toninio ir metrinio hegzametro sintezė.

Mokslinių ir pedagoginių A. S. Girdenio interesų platumą rodo jo nemažas įnašas į bendrinės kalbos teoriją, kalbos ir mokyklos praktiką. Profesorius rašė ne tik mokslo žurnalams, bet ir enciklopedijoms, populiariajai spaudai. Visuomenei buvo gerai pažįstamas kaip „Mūsų kalbos“ televizijos laidų vedėjas ir nuolatinis dalyvis.

Pripažinimo yra susilaukę Profesoriaus teorinės fonologijos darbai: monografijos „Fonologija“ (1981) ir „Teoriniai fonologijos pagrindai“ (1995, 2003), po autoriaus mirties išleistos rusų ir anglų kalbomis (2014), akademinių veikalų „Грамматика литовского языка“ (1985), „Dabartinės lietuvių kalbos gramatika“ (1994), „Lithuanian Grammar“ (1997) skyriai, gausūs straipsniai. Rinktinės publikacijos sudėtos į raštų tritomį „Kalbotyros darbai“ (2000–2001). Tie darbai ir organizacinė A. S. Girdenio veikla padėjo pagrindus Lietuvos fonologijos mokyklai, kuriai jis išugdė būrį kalbininkų ne tik Lietuvoje, bet ir Latvijoje.

A. S. Girdenis ypač daug yra padaręs, kad lietuvių kalbotyros teoriniai pamatai prilygtų aukščiausiems pasaulio lingvистinės minties standartams. Profesorius praturtino mokslą vertingomis teorinėmis knygomis, straipsniais, poleminėmis recenzijomis, nepamirštamais pranešimais ir diskusijomis konferencijose, įkvepiančiomis paskaitomis. Jo darbai reikšmingi liuanistikai bei baltistikai ir bendrajai teorinei kalbotyrai.

Profesoriaus būta ne tik iškilaus baltisto, bet ir išskirtinai plataus akiračio humanitaro, kūrėjo (yra rašęs ir vertęs poeziją), didžio žemaičio ir ryškiausio gimtosios tarmės tyrėjo, apkeliavusio kone visą žemaičių žemę. Jis mielai dalijęsis su kolegomis savo atradimais, hipotezėmis, gyvenimo patirimi. Visus traukė jo išprusimas, kalbų mokėjimas, gyvas bendravimas.

Praėjo daugiau negu dešimt metų nuo A. S. Girdenio mirties, tačiau nepaleidžia mintis, tarsi jis tebebūtų tarp mūsų. Jo darbai gausiai cituojami, pageidaujantys gali skaityti asmenines mokslines Profesoriaus knygas, šeimos padovanotas VU bibliotekai; knygas, kurių paraštės, tušti puslapiai primarginti jo pastabų, hipotezių, lietuviškų terminų. Galima studijuoti jo ranka mokykliniuose sąsiuvinuose preciziškai iššifruotus tarmių tekstus. VU ir Lietuvių kalbos institute rengiamos Profesoriumi skirtos konferencijos.

Literatūra norintiems sužinoti daugiau:

- *Aleksas Girdenis. Bibliografijos rodyklė. 3-iasis pataisytas ir papildytas leidimas, VU leidykla, 2016.*
- *Baltistica*, 2011, t. 46 (2), p. 342–348 (www.baltistica.lt).
- *Kultūros barai*, 2011, Nr. 12, p. 47–50.

Parengė prof. Bonifacas Stundžia

EDVARDAS VALYS GUDAVIČIUS

(1929-09-06–2020-01-27)

Edvardas Valys Gudavičius – lietuvių istorikas, habilituotas daktaras (1993 m.; istorijos mokslų daktaras 1989 m.). VU profesorius (1991 m., nuo 2009 m. – profesorius emeritas), Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys (2000 m., nuo 2011 m. – narys emeritas). Rusijos humanitarinių mokslų akademijos Sankt Peterburge narys (1999 m.).

1953 m. baigė Kauno politechnikos institutą (inžinierius mechanikas), 1968 m. – Vilniaus universitetą (VU, istoriją). 1952–1973 m. dirbo Kauno ir Vilniaus gamyklose, projektavimo įstaigose. 1971 m. apgynė kandidatinę disertaciją „Lietuvos valstiečių įbaudžiavinimo procesas ir jo atspindys Pirmajame Lietuvos Statute“.

1974–2001 m. dirbo Lietuvos mokslų akademijos Istorijos institute (nuo 1990 m. Lietuvos istorijos institutas). 1975–2012 m. dėstė įvairias istorines disciplinas VU. 1989 m. apgynė išpūdingos apimties habilitacinį darbą „Lietuva Pabaltijo tautų kovoje prieš vokiečių feodalų agresiją XIII a.“, profesorius (1991 m.).

E. V. Gudavičius – vienas Lietuvos moderniosios istoriografijos kūrėjų. Tyliai funkcionuojanti paradigma sovietmečiu su Rytų, Vidurio ir Vakarų Europos skyrimu, žinoma tik kuluaruose, pamažu virto vis garsesniu kalbėjimu apie komunizmą, Rusiją ir Vidurio bei Vakarų Europą. Taip E. V. Gudavičius suformulavo šiuolaikinę integralios civilizacijų istorijos koncepciją. Pasak Profesoriaus, nuo Lietuvos krikšto prasidėjo jos europėjimas, valstybė pritapo prie Vakarų civilizacijos, drauge ir prie Vidurio Europos. Lietuvos vietą ir identitetą

Vakarų civilizacijoje E. V. Gudavičius aiškino remdamasis Lietuvos istorijos tipologizavimu. Vakarų idėjinių ir politinių reiškinių perėmimas Lietuvoje vyko vėluojant socialinei ir ūkinei pažangai. E. V. Gudavičius pabrėžė europietiškus lietuvių kultūros ir civilizacijos bruožus. Pateikė novatorišką alodo Lietuvoje koncepciją – jį laiko vadinamuoju odalio tipu. Šios teorinės naujovės leido sukurti savitą feodalinių santykių raidos Lietuvoje modelį, patikslinti teorinę feodalizmo sampratą. E. V. Gudavičius nustatė tikėtiną Mindaugo karūnavimo datą – 1253 07 06, taip pat pagrindė Lietuvos mileniumo idėją 2009 m.

Šiandien E. V. Gudavičiaus koncepcijoje paprastai akcentuojame „pagrindinio“ ir „šalutinio“ istorijos kelių koncepciją; civilizacinių Europos regionų bei Vidurio Europos genezės ir raidos modelį; Lietuvos, kaip labiausiai į rytus nutolusios Vidurio Europos šalies ir sykiu – vėluojančio istorijos fenomeno, teoriją.

E. V. Gudavičiaus paradigmoje pastebėjime Lietuvos vietą. Europeizacijos idėja tapo pamatine jo koncepcija. Ne dėl krikšto, o dėl vėlyvo krikšto prasidėjo jos atsilikimas. Tai buvo jo principinga kova už Lietuvos vietą Europoje. Su krikštu prasidėjusi europeizacija jam buvo didžiausias grožis ir stebuklas, kurio nereikėjo vykdyti nė vienai Europos šaliai. Taip buvo atarasas esmingas Lietuvos vaizdinys: Lietuva Europoje – periferinės Europos periferinė dalis ir Europos Lietuvoje fenomenai nuo Mindaugo ir Vytauto iki Kulviečio Reformacijos ir Gegužės 3-iosios Konstitucijos. Taigi E. V. Gudavičius pakeitė Lietuvos istorijos didžiojo naratyvo kryptį: nuo Basanavičiaus ir Maironio, nuo Šapokos ir Merkio, nuo Ozolo ir Brazausko, nuo Landsbergio ir Adamkaus – prie to, ką vadiname atvira pasaulio Lietuva. Taigi ne pagonybė, o krikščionybė; ne imperija, o respublika; ne kunigaikščiai, o savanoriai.

Svarbiausios monografijos ir šaltinių publikacijos pirmiausia buvo skirtos Pirmajam Lietuvos Statutui: „Pirmasis Lietuvos Statutas“ (su S. Lazutka, 1 tomo 1 dalis, 1983, 2 dalis, 1985), „Pirmasis Lietuvos Statutas“ (su kitais, 2 tomo 1 dalis, 1994), „Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.)“ (su kitais, 2001), „The Statute of Lithuania. Statuta Lituaniae. 1529“ (2002), „Pirmasis Lietuvos Statutas“ (su kitais, 2014).

Taip pat reikia minėti senajai LDK skirtus veikalus: „Žymenys ir ženklai Lietuvoje XII–XX a.“ (1980), „Kryžiaus karai Pabaltijyje ir Lietuva XIII am-

žiuje“ (1989), „Miestų atsiradimas Lietuvoje“ (1991), „Vytauto Didžiojo 1388 metų privilegija žydams“ (Privilegija evrejam Vitautasa Velikogo 1388 goda, su S. Lazutka, 1993).

Ypač svarbi Lietuvos istorijos sintezė: „Lietuvos istorija: Nuo seniausių laikų iki 1569 m.“ (1 tomas, 1999, 2001). Taip pat veikalai, skirti etapinėms Lietuvos istorijos problemoms: „Mindaugas“ (1998), „1009 metai: šv. Brunono Kverfurtiečio misija“ (su kitais, 2006), „Mindaugas karalius“ (su kitais, 2008).

Taip pat svarbios konceptualių E. V. Gudavičiaus straipsnių rinktinės: „Lietuvos europėjimo keliais“ (2002), „Istorijos inžinierius: Edvardo Gudavičiaus tekstai apie Lietuvą, Europą ir pasaulį“ (2019), istorinei polemikai skirtos studijos: „Edvardas Gudavičius [Be pavadinimo]“ (2002), „Los caprichos. Du tūkstantis devintieji“ (2015).

Vienas Lietuvos televizijos laidų ciklų „Lietuvos istorija“ (1988–1990, daugiau kaip 60 laidų) ir „Būtovės slėpiniai“ (1993–2004, apie 130 laidų) kūrėjų.

Lietuvos mokslo premija (su S. Lazutka, 1995; už Pirmojo Lietuvos Statuto tyrimus ir publikavimą), Lietuvos nacionalinė kultūros ir meno premija (su kitais, 1998; už laidų ciklą „Būtovės slėpiniai“), Gedimino ordino Komandoro kryžius (1999), Vytauto Didžiojo ordino Komandoro didysis kryžius (2003). Palaidotas Antakalnio kapinėse Vilniuje.

Literatūra norintiems sužinoti daugiau:

- P. Manusadžianas, E. Gudavičiaus pasaulio istorijos civilizacinė koncepcija, *Tarp istorijos ir būtovės: studijos prof. Edvardo Gudavičiaus 70-mečiui*, sudarė Alfredas Bumblauskas, Rimvydas Petrauskas, Vilnius: Aidai, 1999, p. 433–459.
- A. Bumblauskas, LDK paveldo dalybos ir „Litva-Letuva“ distinkcijos konceptas, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos tradicija ir paveldo „dalybos“*, Vilnius, 2008 (Specialusis „Lietuvos istorijos studijų“ leidinys, t. 5), p. 15–66.
- *Visa istorija yra gyvenimas: 12 sakinės istorijos epizodų*, Edvardą Gudavičių kalbina A. Švedas, Vilnius: Aidai, 2008.
- A. Švedas, *Matricos nelaisvėje: sovietmečio lietuvių istoriografija (1944–1985)*, Vilnius, 2009; *In the Captivity of the Matrix: Soviet Lithuanian Historiography, 1944–1985*, Rodopi: Amsterdam – New York, 2014.

Parengė prof. Alfredas Bumblauskas

MEILUTĖ KABAILIENĖ
(1931-10-16–2016-08-22)

*Akis įsmeigę, rankas ištiesę
Apakę savo šviesa,
Eina ir eina žmonės į tiesą,
Nors patys – yra tiesa.*

*Patys ją nešasi savo kūne,
Žino – nežino – vis tiek
Patys sau supila naują viršūnę,
Kad būtų ko siekt.*

(Justinas Marcinkevičius)

Šie prasmingi poeto žodžiai puikiai tinka profesorės habilituotos daktarės Meilutės Kabailienės gyvenimo keliui apibūdinti.

Dirbant šalia Profesorės nuo pat jos atėjimo į Vilniaus universiteto (VU) Geologijos ir mineralogijos katedrą, teko stebėti, kaip buvo „susipilamos“ naujos viršūnės, kaip nuosekliai ir kantriai jų buvo siekiama. Taip ir ėjo Profesorės gyvenimo kelias per pačios susipiltas ir pasiektas viršūnes.

Skaitytojams pateikiame svarbiausias, atramines Profesorės gyvenimo sudedamąsias dalis.

M. Kabailienė (Chomskytė) 1950 m. medaliu baigė Vilniaus Salomėjos Nėries mokyklą ir įstojo į VU studijuoti geologijos. 1955 m. su pagyrimu baigusi

universitetą įstojo į Lietuvos mokslų akademijos (LMA) Geologijos ir geografijos instituto aspirantūrą.

Aspirantūrai pasibaigus 1959 m. tame pačiame institute ėmė dirbti jaunesniąja mokslinė bendradarbe, o nuo 1961 m. – vyr. mokslinė bendradarbe. 1960 m. pradžioje apgynė geologijos mineralogijos mokslų kandidato (dabar daktaro) disertaciją „Rytų Baltijos pakrantės svarbiausi stratigrafijos ir paleogeografijos bruožai ir jų sugretinimas su kaimyniniais rajonais“. Po LMA institutų reorganizacijos nuo 1964 m. ėmė dirbti Lietuvos geologijos institute. Nuo 1971 m. ėjo docento pareigas Vilniaus pedagoginiame institute, nuo 1974 m. – profesorė tame pačiame institute. 1973 m. ji apgynė geologijos-mineralogijos mokslų daktaro (dabar habilituoto daktaro) disertaciją „Žiedadulkių spektrų susidarymas ir jų interpretacijos metodai pritaikant Lietuvos holoceno stratigrafijai ir miškų istorijai“. 1978 m. už naujų palinologijos metodų sukūrimą ir jų pritaikymą Lietuvos holoceno paleogeografijai prof. M. Kabailienei buvo skirta Lietuvos valstybės premija.

1980 m. pradėjo eiti profesorės pareigas VU Geologijos ir mineralogijos katedroje, čia dirbo iki pensijos. Ji skaitė paskaitas studentams geologams, biologams, geografams ir archeologams, dirbo mokslinį darbą, dalyvavo keliuose tarptautiniuose tyrimo projektuose, vadovavo doktorantams, magistrantams ir bakalaurentams, kvartero stratigrafams ir paleoekologams. Dėstė paleontologijos, paleontologinių tyrimo metodų, paleontologijos su istorinės geologijos pagrindais, Lietuvos holoceno ir tyrimo metodų kursus. Ankstyvesniais metais (1980–1990) skaitė studentams geologams kristalografijos, mineralogijos, geochemijos, gamtos apsaugos, jūrų geologijos kursus.

Profesorė domėjosi ir geologijos mokslo istorija, paskelbė straipsnius apie I. Domeiką, apie geologines katedras Lietuvos (vėliau Vytauto Didžiojo) universitete Kaune. Rašė mokslo populiarinimo straipsnius į žurnalus „Mokslas ir gyvenimas“ bei „Geologijos akiračiai“.

Geologė M. Kabailienė specializavosi paleobotanikos srityje, savo tyrimuose taikė žiedadulkių ir diatomėjų analizių duomenis, tyrė daugiausia Lietuvos vėlyvojo ledynmečio ir holoceno sluoksnius. Panaudodama tiek Lietuvos pakrantės, tiek ir atviroje jūroje pragręžtų nuosėdų žiedadulkių ir diatomėjų analizių duomenis ji daug metų tyrinėjo Baltijos jūros raidą, pa-

leoeologines sąlygas, jūros vandens lygio svyravimus. Prof. M. Kabailienė tyrė Lietuvos ežerų ir pelkių vystymosi istoriją, Lietuvos augalijos ir klimato kaitą vėlyvajame ledynmetyje ir holocene, sudarė minėto laikotarpio stratigrafinę schemą.

Ypač daug dėmesio savo darbuose skyrė paleobotaninių tyrimų teorijai ir metodikai: buvo tiriami žiedadulkių pasiskirstymo ir nusėdimo ežerų vandenyje bei įvairių augalų žiedadulkių pernešimo ore dėsningumai. M. Kabailienė pasiūlė naują metodą nustatyti augalų žiedadulkių produktyvumą, ji apskaičiavo svarbiausių Lietuvoje augančių medžių žiedadulkių produktyvumą, išvedė pataisos daugiklius, reikalingus žiedadulkių analizės duomenims koreguoti, pasiūlė naują metodą atkurti praeities augalijos sudėtį ir tuo metodu atkūrė Lietuvos augalijos sudėtį per pastaruosius 14 000 metų.

Nepriklausomos Lietuvos metais savo tyrimuose ypač daug dėmesio kreipė aiškinant žmogaus ūkinės veiklos poveikį augalijai, ežerams, pelkėms, dirvožemiams.

M. Kabailienė parašė ir paskelbė daugiau kaip 230 mokslinių straipsnių, 13 monografijų ir šešis vadovėlius. Ypač reikšmingos paleobotanikos teorijos ir metodikos klausimams skirtos monografijos „Žiedadulkių spektrų susidarymas ir paleoaugalijos atkūrimo metodai“ (1969), „Taikomosios palinologijos pagrindai“ (1979), „Lietuvos holocenas“ (1990), „Gamtinės aplinkos raida Lietuvoje per 14 000 metų“ (2006), „Formation of Pollen Spectra and Interpretation Methods“ (2010). Didelė dalis M. Kabailienės mokslo darbų, ypač nepriklausomos Lietuvos metais, yra parašyti anglų kalba ir išspausdinti užsienyje (Švedijoje, Belgijoje, Kanadoje, Suomijoje, Lenkijoje, Vokietijoje).

M. Kabailienė skaitė mokslinius pranešimus geologų, paleoekologų, palinologų, diatomistų, paleoklimatologų, Baltijos jūros tyrinėtojų konferencijose. Buvo kviečiama į tarptautinių palinologų, paleolimnologų konferencijų organizacinius komitetus. M. Kabailienė surengė ne vieną svarbų tarptautinį renginį VU. Ypač svarbios M. Kabailienės organizuotos konferencijos vyko 1986 m. („Ežerinių nuosėdų tyrimo metodai paleoekologiniais ir paleoklimatiniais aspektais“), 1992 m. („Gamtos ir žmogaus poveikis aplinkai vėlyvajame ledynmetyje ir holocene“) ir 1995 m. („Lietuvos Baltijos jūros pakrantės zonos gamtinės aplinkos ir žmogaus kultūros istorija“). Ji sudarė ir redagavo

anglų kalba leistus šių konferencijų darbų rinkinius ir ekskursijų vadovus. 1992 m. konferencijos darbų rinkinys 1998 m. buvo išleistas Belgijoje.

Profesorė dalyvavo ir INQUA kongresuose. Vykdamo kaip Lietuvos delegacijos narė, stengdavosi kartu vežtis bent vieną savo mokinį.

Nuo 1980 m. M. Kabailienė aktyviai dalyvavo tarptautinių mokslo projektų darbuose. 1980–1990 m. organizavo ir vadovavo tyrimams Lietuvoje pagal tarptautinę geologijos koreliacijos programą. Buvo tiriama ežerų ir pelkių raida, atkuriamas klimatas. Pagal gautus tyrimų duomenis parengta daug mokslinių straipsnių.

Ji dirbo ir keliuose tarptautiniuose projektuose: Europos žiedadulkių duomenų bankas (EPD) (nuo 1990 m. iki 2000 m. buvo renkama į šio projekto tarptautinę tarybą, buvo šių tyrimų Lietuvos grupės vadovė); tarpdisciplininių archeologinių objektų tyrimų projektas (PACT) (buvo tarptautinio komiteto narė ir Lietuvos grupės vadovė); projektas „Europos žiedadulkių monitoringo programa (EPMP)“, skirtas šiuolaikinių augalų žiedadulkių pasklidimo ore tyrimams; ežerų ir pelkių praeičiai tirti buvo skirtas projektas „Wetland“. M. Kabailienė buvo Baltijos kraštų paleoekologinių sąlygų atkūrimo ir žmogaus įsikurdirimo NorFA programos (1997–2002) koordinatore Lietuvoje. Be to, ji atliko tyrimus ir vadovavo paleoekologų grupei projekte „Akmens amžius Pietų Lietuvoje“ (1994–2000).

2005 m. VU Senatas M. Kabailienei suteikė profesoriaus emerito vardą. Profesorė paskaitų nebeskaitė, bet katedroje lankydavosi gana dažnai. Vis dar vadovavo doktorantams ir bakalaurantams bei magistrantams.

Ilgametis kryptingas Profesorės darbas buvo pastebėtas ir įvertintas: 2005 m. aukštųjų mokyklų vadovėlių konkurse Studijų ir kokybės vertinimo centras trečiąją premiją skyrė M. Kabailienės vadovėliui „Kristalografija“ (2003).

2008 m. Lietuvos mokslo premija M. Kabailienei skirta už darbų ciklą „Naujų paleobotaninių tyrimo metodų sukūrimas ir jų taikymas, atkuriant gamtinės aplinkos raidą poledynmetyje Lietuvoje (1977–2007 m.)“.

2010 m. išleista M. Kabailienės monografija „Formation of Pollen Spectra and Interpretation Methods“, kurią leidyklos prašymu profesorė parašė angliškai savo habilitacinio darbo pagrindu.

2011 m. išleistas M. Kabailienės ir S. Radzevičiaus vadovėlis „Paleontologija“.

M. Kabailienė vadovavo doktorantams ir jauniems specialistams, rengiantiems daktaro disertacijas. M. Kabailienės vadovaujami daktaro disertacijas apgynė 10 asmenų (du iš jų dirba Rusijoje, po vieną Švedijoje, Estijoje ir Baltarusijoje, penki Lietuvoje).

Lietuvai atgavus nepriklausomybę profesorės M. Kabailienės išugdyti, paskatinti ir globojami jauni žmonės galėjo išvykti į tarptautines jaunų mokslininkų mokyklas, seminarus, konferencijas, simpoziumus ir kongresus. Taip susiformavo Profesorės mokinių grupė, sėkmingai plėtojanti jos pradėtus tyrimus ir Lietuvoje, ir užsienyje.

Profesorė motiniškai rūpindavosi savo studentais, jaunaisiais kolegomis: pagirdavo, reikalui esant – pabardavo, žinodavo jų problemas, vargus... Pasirūpindavo, kad, atėję konsultuotis, neišeitų neišgėrę kavos ar arbatos puodelio, nesukramsnoję sausainio ar Profesorės sutepto sumuštinio...

Parengė geologė dr. Eugenija Rudnickaitė

ROMUALDAS KAZIMIERAS LEKEVIČIUS

(1938-08-25–2011-09-02)

Romualdas Kazimieras Lekevičiaus gimė Dzūkijos sostinėje Alytuje 1938 m. rugpjūčio 25 d. – iš karto po Šv. Baltramiejaus dienos, kai atsisveikinama su Lietuvos gandrais. Matyt, jau tada nukritusi gandro plunksna kaip lemtis nukreipė jo gyvenimo kelią paslaptingo gamtos pasaulio pažinimo linkme. Vaikystė prabėgo karo ir pokario verpetuose minant panemunės pievų ir šilų takus. 1956 m. baigė Alytaus pirmąją vidurinę (dabar Dzūkų pagrindinė mokykla), pravėrė Alma Mater Vilnensis Facultis Naturalis duris. Greitai prabėgo studentiški metai, ir 1961-aisiais rankose jau laikė biologo ir zoologo diplomą. Tačiau fakulteto durys neužsivėrė – jaunas, smalsus ir daug žadantis diplomantas buvo paliktas dirbti Zoologijos katedroje. Kartu su kitais katedros darbuotojais dalyvavo ekspedicijose Tolimuosiuose Rytuose, Okos rezervate. Didžiausią įspūdį patyrė keliaudamas po tuomet dar mažai nuniokotus Sichote Alinio, Usūrijos miškus. Prabėgus daugiau nei keturiems dešimtmečiams nuo įsimintiniausios jaunystės kelionės, sugrįžo į ją minitimis – parašė ir išleido prisiminimų knygėlę „Usūrija – priešingybių kraštas“ (2008). 1963 m. įstojo ir iki 1966 m. Maskvoje, Biofizikos ir bendrosios genetikos institute, tęsė aspirantūros studijas bei parengė disertacinį darbą. 1966 m. sugrįžęs į Vilnių dėstė keletą naujų kursų biologijos studijų programos genetikos specializacijos studentams (radiacinę, ląstelės, žmogaus genetiką), vedė bendrosios genetikos pratybas; kartu subūrė darbuotojų grupę – būsimą Ekologinės genetikos laboratorijos užuomazgą. 1967 m. Vilniaus universiteto (VU) Gamtos fakulteto taryboje apgynė biologijos mokslo

kandidato disertaciją „Kai kurių purino su alkilinančiomis grupėmis dari-
nių citogenetinio poveikio dinamikos analizė ir jų poveikio su grynų alkili-
nančių junginių poveikiu žmogaus audinių kultūros ląstelėms palyginimas“
(mokslinis vadovas N. P. Dubininas). 1976 m. balandį dalyvavo SSRS ir JAV
mokslininkų genetikų simpoziume Dušanbėje. Jam pasibaigus keliaudamas
po tris Vidurinės Azijos šalis grožėjosi dykuma, žydinčiomis stepėmis, suža-
liavusiomis ir pavieniais abrikosais žydinčiomis priekalnėmis, paupių nen-
drynais ir tugajais. 1977 m. SSRS ir Švedijos tarptautiniame simpoziume apie
Baltijos jūros užterštumą atsivėrė naujos tarptautinių mokslinių tyrimų erd-
vės sprendžiant ekologines problemas. Tais pačiais metais R. K. Lekevičiui
buvo suteiktas docento vardas. 1978 m. jis pradėjo skaityti naują kursą gene-
tikos specializacijos studentams „Populiacinė genetika“, rengė ekologinės ge-
netikos paskaitų ciklą. Tais pačiais metais buvo paskirtas Ekologinės geneti-
kos laboratorijos vadovu (juo buvo visą dešimtmetį). 1980 m. išleido mokslo
populiarinimo knygelę „Ekologinė genetika“. 1978 m. pasirašius naują tarp-
institucinę mokslinių tyrimų sutartį, pagal kurią numatyta ištirti Dunojaus
upės vandens mutageniškumą, Ekologinės genetikos laboratorija pasipildė
naujais darbuotojais. 1983 m. R. K. Lekevičius rusų kalba išleido didžiausią
savo darbą – monografiją „Cheminė mutagenezė ir aplinkos užterštumas“, o
1984 m. Maskvoje, Bendrosios genetikos institute, apgynė biologijos moks-
lų daktaro disertaciją „Cheminės mutagenezės specifiskumas ir mutagenų
poveikio įvertinimas aplinkos užteršimo regioninio monitoringo atveju“
(1993 m. disertacija nostrifikuota Lietuvoje kaip habilituoto gamtos moks-
lų daktaro darbas). Šioje daktaro disertacijoje aptarti aplinkos užterštumo
regioninės genetinės stebėsenos rezultatai, pirmą kartą Lietuvoje parengta
regioninio mutagenų poveikio stebėsenos modelių *test* sistema bei metodi-
nės priemonės mutagenų kiekiui įvertinti. Remdamasis purino junginių pa-
vyzdžiais, R. K. Lekevičius ištyrė mutagenezės mechanizmą ir chromosomų
aberacijų kaitą, veikiant alkilinančiais puriniais. Nustatytas kelių mutagenų
poveikio vienu metu efektas ir jų specifika, išaiškintas Neries, Nemuno, Du-
nojaus upių vandens mutageniškumo lygis bei jo priklausomybė nuo sezono,
atstumo iki teršiančio šaltinio ir kitų aplinkos veiksnių. Išaiškino ir atrinko
Lietuvos smulkiųjų žinduolių rūšis kaip tinkamiausius indikatorius gene-

tinei stebėsenai. Dėl atominės elektrinės statybos labai išsamiai buvo ištirtas Drūkšių ežeras. Ši vandens ekosistema iki šiol yra išsamiausiai ištirta Lietuvoje. 1986 m. leidinyje rusų kalba Drūkšių ežero vandens gyvūnų populiacijų ir bendrijų bazinė būklė (serija „Šiluminė energetika ir aplinka“, t. 5) yra ir R. K. Lekevičiaus darbų indėlis. 1987 m. jam suteiktas VU profesoriaus vardas. Vienas ir su bendraautoriais paskelbė apie 200 mokslo publikacijų (nuo pranešimų tezių iki mokslinių monografijų). Nemažai parašyta mokslo populiarinimo straipsnių, interviu dienraščiams, žurnalams, pasisakyta per radiją ir televiziją. Mokslinius pranešimus skaitė Anglijoje, Šveicarijoje, JAV vykusiose įvairiose konferencijose, kongresuose, simpoziumuose. Nuo 1971-ųjų dvejus metus stažavo Čikagos universitete. 1987-aisiais, minint Nikolajaus Vavilovo 100-ąsias gimimo metines (UNESCO šiuos metus buvo paskelbusi Vavilovo metais), du žymūs VU genetikai Vytautas Rančelis ir R. K. Lekevičius buvo apdovanoti N. Vavilovo atminimo medaliais. Už darbą „Aplinkos užterštumo Lietuvoje genotoksikologinis įvertinimas 1976–1995 m.“ laureatui kartu su bendraautoriais įteikta 1996 m. Lietuvos mokslo premija. Nuo 1989 m. dešimt metų buvo NATO ekologinės programos „Biogeninių medžiagų apkrovos ir atsako upių ir deltų sistemose modeliavimas“ (12 šalių dalyvių) koordinacinis direktorius Europos šalims ir šios programos Lietuvoje vadovas. R. K. Lekevičius vadovavo vienuolikai aspirantų ir doktorantų. Dalis jų tapo habilituotais mokslų daktarais ir profesoriais. Daugelis atsimena ir atsiliepia apie Profesorį kaip charizmatišką, temperamentingą asmenybę. Jis mokėjo įtikinti ir pritraukti savo idėjomis kolegas, bendradarbius. Turėjo neeilinių organizatoriaus gebėjimų, kurie šiandien būtini aukšto rango tarptautinių mokslinių projektų koordinatoriams, logistikos specialistams, diplomatom, derybininkams. Prof. R. K. Lekevičius yra laikomas ekologinės genetikos pradininku Lietuvoje. Ištyręs kai kurių purinų mutageniškumą, jis sukūrė planą, kaip įvertinti aplinkos užterštumo padarinių atskirus genetinių grėsmių aspektus. Nuo 1993 m. atstovavo Lietuvai Europos Tarybos Bioetikos koordinaciniame komitete, buvo šio komiteto narys. Parengė ir skaitė fakulteto studentams bioetikos kursą. Prof. R. K. Lekevičius buvo apdovanotas tarptautinio Soroso fondo premija, Lietuvos švietimo ministro, Europos Tarybos generalinio sekretoriaus padėkos

raštais. Būdamas aktyvus visuomenininkas jis dalyvavo tiek Lietuvos genetikų ir selekcininkų, tiek ir ornitologijos, gamtos apsaugos draugijų veiklose (pastarosios VU skyriaus ilgametis pirmininkas). 1990–2001 m. buvo žurnalo „Ekologija“ redaktorių kolegijos narys. Progresuojanti liga suvaržė šios gyvybingos asmenybės laisvę iki buto erdvės, o vėliau prikaustė prie patalo, tačiau mes jį prisiminsime pakilios nuotaikos, švytintį – toks jis buvo savo šešiasdešimtmečio akimirka, klausydamasis seno pažįstamo, prezidento Valdo Adamkaus, atsiųsto sveikinimo...

Parengė doc. dr. Stanislovas Sinkevičius

STANISLOVAS ALGIMANTAS MARTIŠIUS

(1937-02-04-2022-09-21)

Gimė 1937 m. vasario 4 d. Butkiškėse (Eržvilko vlsč.). 1954 m. baigė Eržvilko vidurinę mokyklą, o 1959 m. – Vilniaus universiteto (VU) Ekonomikos fakultetą. 1959–1961 m. dirbo Vyriausiojoje tiekimo ir realizavimo valdyboje prie Lietuvos Ministrų Tarybos. 1964–1968 m. ir 1973–1987 m. dirbo Ekonomikos institute (1973–1978 m. Ekonominių procesų matematinio modeliavimo, 1978–1984 m. Visuomeninės gamybos efektyvumo modeliavimo, o 1984–1987 m. Socialinių ekonominių procesų modeliavimo skyriaus vadovas).

1966 m. Lietuvos mokslų akademijos Ekonomikos institute apgynė ekonomikos mokslų kandidato disertaciją „Koreliacijos metodo panaudojimas tiriant darbo našumą pramonėje“. 1981 m. Maskvos liaudies ūkio institute apgynė ekonomikos mokslų daktaro disertaciją „Ekonominių statistinių modelių panaudojimas ir sudarymas ekonominių reiškinių lyginamojoje analizėje ir jų raidos tyrimuose“. Nuo 1968 m. dėstė ir nuo 1989 m. ėjo vadovaujamas pareigas VU (1989–2004 m. Statistikos katedros vedėjas, 1990–2002 m. Ekonomikos fakulteto dekanas). 1988 m. suteiktas profesoriaus vardas.

1992–1999 m. Lietuvos statistikų sąjungos valdybos pirmininkas. 1999–2003 m. Lietuvos mokslo tarybos Socialinių mokslų komisijos pirmininkas.

1993–2006 m. žurnalo „Lietuvos statistikos darbai“ vyriausiasis redaktorius.

Mokslinių darbų pagrindinės sritys – ekonomikos mokslų metodologija, socialinės ekonominės statistikos teorija, kiekybinė ekonominė analizė, taikomoji statistika, Lietuvos ekonominė mintis. Vienas pirmųjų Lietuvoje

pradėjo plačiau nagrinėti Lietuvos ekonomistų (A. Rimkos, V. R. Jurgučio, E. Galvanausko, V. Čepinskio ir kt.) mokslinį palikimą.

Paskelbė daugiau kaip 100 mokslinių straipsnių.

Svarbiausi veikalai: „Elementarūs prognozavimo metodai ir modeliai“ (1974), „Ekonometrinių modelių sudarymo ir panaudojimo metodologinės problemos“ (1979, rusų k.), „Statistiniai ekonominio tyrimo metodai“ (1986), „Ekonometriniai savikainos ir darbo našumo modeliai“ (1989), „Indeksiniai skaičiavimai: teorija ir algoritmai“ (1990), „Pagrindiniai tikimybiniai statistikos metodai“ (1991), „Regresinės ir koreliacinės analizės metodai“ (1992), „Namų ūkio statistika ir ekonometrika“ (1995, su bendraautorais), „Statistinių išvadų teorijos pradmenys“ (1997), „Lietuvos statistika XX amžiuje“ (1999, su bendraautorais), „Statistikos metodai socialiniuose ekonominiuose tyrimuose“ (2014).

Mokymo priemonės aukštosioms mokykloms: „Ekonometrija ir prognozavimas: studijų vadovas“ (2000), „Taikomoji statistika ekonomistams ir vadybininkams“ (2001, kartu su Gediminu Petru Vaičiūnu), „Statistika“ (dvi dalys 2003–2004, kartu su Vytautu Kėdaičiu).

Apdovanojimai. Albino Rimkos premija (1996).

Pagal „Visuotinės lietuvių enciklopedijos“ ir
„Vikipedijos“ medžiagą parengė
prof. Valdas Stanislovas Laurinavičius

EDMUNDAS MONTRIMAS

(1933-08-05–2011-06-09)

Edmundas Montrimas – žymus Lietuvos mokslininkas bei pedagogas, elektrografijos fizikos Lietuvoje pradininkas, daugelio mokslinių straipsnių, išradimų, patentų ir knygų autorius.

Edmundas Montrimas gimė 1933 m. rugpjūčio 5 d. Žemaitijoje (Aušbikavyje, Vainuto valsčiuje). Mokėsi Vilniuje 1-ojoje darbo jaunimo vidurinėje mokykloje ir dirbo įmonėje „Sparta“. Studijavo Vilniaus pedagoginiame institute fiziką ir kartu dirbo Elektrografijos institute. 1958 m. baigęs studijas toliau dirbo tame institute iki 1964 m. Elektrografijos institutas buvo mokslinė ir gamybinė įstaiga, veikusi Vilniuje 1957–2003 m., kurios pagrindiniai darbai siejosi su informacinių sistemų, specialių jai skirtų medžiagų, elektroninės valdymo ir matavimo, medicininės įrangos kūrimu. Čia ir prasidėjo E. Montrimo mokslinė veikla elektrografijos fizikos srityje, kuri tęsėsi beveik iki pat paskutinių gyvenimo dienų.

Nuo 1964 m. jis dirbo Vilniaus universiteto (VU) Fizikos fakultete: iš pradžių ėjo vyresniojo inžinieriaus (1964–1967), vėliau docento (1967–1974), Kietojo kūno elektronikos katedros vedėjo (1967–1999), tos katedros profesoriaus (2000–2005) pareigas, nuo 2006 m. – profesorius emeritas.

Per ilgą mokslininko karjerą prof. E. Montrimas atliko daug fizikos mokslui ir praktikai svarbių darbų. Pagrindiniai jo moksliniai darbai skirti krūvininkų fotogeneracijos bei pernašos netvarkiose medžiagose tyrimui, taip pat elektrofotografijos ir elektroradiografijos fizikos plėtotei. Nemaža gautų rezultatų dalis buvo pateikta disertacijose: fizikos-matematikos mokslų kandidato

(po nostrifikacijos – daktaro) „Krūvininkų generacijos ir pagavimo vaidmuo elektrofotografinių Se sluoksnių išsielektriniame“ (1967) ir mokslų daktaro (po nostrifikacijos – habilituoto daktaro) „Slaptojo elektrofotografinio atvaizdo fizikiniai pagrindai“ (1973). Paskelbė per 340 mokslinių straipsnių prestižiniuose žurnaluose, įregistravo per 80 išradimų. Prof. E. Montrimas yra net 55 JAV, Europos, Japonijos ir Korėjos patentų bendraautoris (<https://patents.justia.com/inventor/edmundas-montrimas>), trijų monografijų bendraautoris.

Tapęs profesoriumi emeritu nenutraukė mokslinio darbo, vadovavo ir aktyviai dalyvavo vykdant mokslinius projektus ir pasaulyje garsių firmų 3M „Imation“ (JAV), „Samsung Electronics“ (Korėja), „Stora Enso“ (Suomija) užsakymus ir Lietuvos mokslo fondų programas.

Dideli prof. E. Montrimo pedagoginiai nuopelnai. Jis dėstė labai svarbius būsimiesiems fizikams dalykus: bendrąją fiziką (mechaniką), optoelektroniką, informacijos užrašymo fizikinius bei techninius pagrindus. Jis sukūrė Kietojo kūno elektronikos katedrą, joje išaugino visą plejadą puikių dėstytojų ir mokslininkų, buvo poros dešimčių daktaro disertacijų mokslinis vadovas.

Prof. E. Montrimas niekada nevengė mokslo institucijai svarbių papildomų darbų. Net keliolika metų buvo VU Fizikos fakulteto profsąjungos komiteto pirmininku, SSRS mokslų akademijos Besidabrės fotografijos, Chalkogenidinių stiklų mokslinių tarybų nariu, VU Metodinės komisijos pirmininku, kandidatų ir daktaro laipsnių teikimo tarybų nariu, Lietuvos mokslų akademijos Puslaidininkų fizikos ir VU Fizikos fakulteto tarybų nariu.

Už mokslinius darbus jis apdovanotas dviem Lietuvos mokslo premijomis (1978 ir 2006), Lietuvos aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo, Lietuvos švietimo ir mokslo ministerijų bei VU Rektoriaus pagyrimo ir garbės raštais.

Palaidotas Vilniaus Kairėnų kapinėse.

Prof. E. Montrimo ir bendradarbių išleistos knygos:

1. *Fizikiniai procesai ZnO elektrofotografiniuose sluoksniuose*, Vilnius: Mintis, 1968. 367 p. (rusų k.).

2. *Semiconductors and semimetals*. Chapter 2 – Charge Carrier Transfer at High Electric Fields in Noncrystalline Semiconductors / Elsevier Academic press (Amsterdam, Boston, London, NewYork, Paris), 2004, Vilnius, 1979, p. 15–55.
3. *Fizikiniai teoriniai informacijos registravimo ir spausdinimo procesų pagrindai* / Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Vilniaus universitetas, Vilnius: Technika, 2005. 250 p.

Parengė prof. Liudvikas Kimtys

ALGIS PETRAS PISKARSKAS

(1942-12-19–2022-06-11)

Gimė 1942 m. gruodžio 19 d. mokytojų Stepono Piskarsko ir Janinos Žirgulevičiūtės-Piskarskienės šeimoje. Tėvas dėstė fiziką Kėdainių 2-ojoje vidurinėje mokykloje, o 1957 m. tapo Vilniaus pedagoginio instituto docentu. Tada visa šeima persikėlė į Vilnių. 1959 m. A. P. Piskarskas baigė Vilniaus Salomėjos Nėries vidurinę mokyklą ir tais pačiais metais įstojo į Vilniaus universiteto (VU) Fizikos ir matematikos fakultetą. Būdamas trečio kurso studentas Povilo Brazdžiūno padedamas 1962 m. išvyko studijuoti į Maskvos M. Lomonosovo universitetą, kurį baigė 1965 m. Čia 1968 m. baigė aspirantūrą, 1969 m. apgynė fizikos ir matematikos mokslų kandidato disertaciją „Impulsinės parametrinės šviesos generacijos tyrimas“ (vadovas S. Achmanovas). Nuo 1968 m. dirbo VU Fizikos fakultete. Čia 1969 m. pirmą kartą kristale stebėta gryna parametrinė šviesos generacija, nenaudojant optinio rezonatoriaus, pradėjo veikti pirmasis Lietuvoje pikosekundinis lazeris (daugiaspalvis parametrinis lazeris su kalio dihidrofosfato kristalu). 1974 m. VU įkurta Astronomijos ir kvantinės elektronikos katedra, 1978 m. A. P. Piskarskas išrinktas šios katedros vedėju. Iš šios katedros 1988 m. susikūrė Kvantinės elektronikos katedra, kurios pirmuoju vadovu buvo A. P. Piskarskas. Jo iniciatyva VU įkurtas Lazerinių tyrimų centras (1983). A. P. Piskarskas buvo šio centro mokslinis vadovas, taip pat buvo išrinktas į tarptautinės prieigos konsorciumo LASERLAB-EUROPE narius. Lazerinių tyrimų centre OPCPA pagrindu sukurtas ypač didelės (teravatų) galios lazerinis kompleksas „Nag-

lis“ (2012–2014). Jis įkūrė tarptautinę lazerių taikymo atomų, molekulių ir branduolio fizikoje mokyklą (ISLA), kuri buvo surengta Vilniuje penkis kartus. Nuo 1984 m. – profesorius.

Savo novatoriškais moksliniais darbais lazerių fizikos, netiesinės optikos, ultrasparčiosios lazerių spektroskopijos, lazerių mikrotechnologijos ir ekstremalios lazerių šviesos tyrimų srityse padėjo Lietuvos lazerių mokslo pamatus.

1983 m. apgynė fizikos ir matematikos mokslų daktaro disertaciją „Plachios bangų srities parametriniai šviesos generatoriai ir jų taikymas sparčiųjų vyksmų spektroskopijoje“.

Dar studijuodamas Maskvoje A. P. Piskarskas vienas pirmųjų stebėjo parametrinio šviesos stiprinimo ir osciliavimo reiškinius. Jau dirbdamas Lietuvoje ištyrė ultratrumpųjų lazerio impulsų sukeltus parametrinius reiškinius kristaluose, šviesos gijų, sukurių ir X-impulsų generavimą, ultrasparčiuosius fotosintezės, fizikinius fotodinaminės navikų terapijos vyksmus, 3D lazerinį mikrofabrikavimą femtosekundiniais lazeriais bioaudinių inžinerijai ir fotonikai. Kartu su mokiniais sukūrė daugiaspalvių ultratrumpųjų lazerinių impulsų parametrinį generatorių ir stiprintuvą, ultrasparčiųjų vyksmų spektrometrą ir lazerių pramonėje bei moksliniams tyrimams plačiai naudojamą ekstremalaus intensyvumo lazerinių impulsų parametrinio stiprinimo technologiją OPCPA.

Paskelbė daugiau kaip 600 mokslinių straipsnių, 14 išradimų autorius. Mokslo darbai cituoti arti 6 000 kartų (h indeksas viršija 30). Vadovavo 21 mokslų daktaro disertacijai (visos sėkmingai apgintos). Pagrindinės publikacijos iš netiesinės optikos, lazerių fizikos ir ultrasparčiosios lazerių spektroskopijos sričių. Monografijų „Parametriniai šviesos generatoriai ir pikosekundinė spektroskopija“ (1983), „Lazeriai ir fotosintezė“ (1986), „Šviesos sūkuriai“ (1999), žodyno „Lazerių fizikos terminų žodynas“ autorius ir bendraautoris.

Dirbo mokslinį ir pedagoginį darbą JAV (Fulbrighto programa), Vokietijoje, Italijoje. Skaitė kviestinius mokslinius pranešimus Berklio, Stanfordo, Oksfordo, Floridos, Miuncheno, Groningeno, Leideno, Sautamptono, Tokijo, Londono universitetuose, JAV Livermoro ir Los Alamoso nacionalinėse laboratorijose bei daugelyje tarptautinių konferencijų.

1991 m. tapo Lietuvos mokslų akademijos (LMA) nariu korespondentu, 1996 m. – tikruoju nariu, 2001–2005 m. – LMA viceprezidentas. 1995–2003 m. Lietuvos mokslo tarybos narys. 1999–2003 m. Lietuvos fizikų draugijos viceprezidentas, mokslo komisijos pirmininkas.

Lietuvos fizikų draugijos viceprezidentas (1995), Europos fizikų draugijos skyriaus valdybos narys (1995), Lietuvos lazerių asociacijos prezidentas (nuo 2005), tarptautinių mokslinių žurnalų „Optics Communications“, „Optics and Quantum Electronics“, „Experimental Technique of Physics“, „Nonlinear Modelling and Control“, „Moscow University Physics Bulletin“ redakcinių kolegijų narys, „Lietuvos fizikos žurnalo“ tarptautinio priežiūros komiteto narys, A. von Humboldto klubo prezidentas (nuo 1994), LR Vyriausybės Mokslo ir technologijų komisijos narys (2002–2004), Ūkio ministerijos tarybos narys (2001–2004), Lietuvos žinių ekonomikos forumo tarybos narys (2004–2008).

Apdovanojimai. 1984 m. – SSRS valstybinė mokslo ir technikos premija už netiesinės optikos tyrimus. 1992 m. – Alexandero von Humboldto mokslo premija. 1994 m. – Lietuvos mokslo premija už 1984–1993 m. darbų ciklą „Parametriniai šviesos reiškiniai kristaluose“ (kartu su Romualdu Danieliumi ir Algirdu Stabiniu). 1999 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžius. 2001 m. – Europos fizikų draugijos Kvantinės elektronikos premija už novatoriškus ultratrumpų impulsinių šviesos šaltinių, paremtų optine parametrine generacija ir osciliacija, tyrimus ir vystymą. 2002 m. – Lietuvos mokslo premija už darbų ciklą „Fotosensibilizuota navikų terapija: fizikiniai, biocheminiai, ikiklinikiniai ir klinikiniai tyrimai (1986–2000 m.)“ (kartu su Ričardu Rotomskiu, Giedre Virgilija Streckyte, Benediktu Juodka, Vida Kirveliėne, Liudvika Laima Gričiūte, Konstantinu Povilu Valucku, Laima Bloznelyte-Plėšniene ir Janina Didžiapetriene). 2003 m. – Šv. Kristoforo statulėlė už nuopelnus Vilniaus miestui. 2007 m. – Partnerystės pažangos premija už Lietuvos lazerių mokslo ir pramonės sutelkimą proveržiui į pasaulines rinkas (kartu su Romualdu Danieliumi, Kęstučiu Jasiūnu ir Rimantu Kraujaliu). 2019 m. apdovanotas ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Komandoro kryžiumi.

Pagal „Vikipedijos“, „Visuotinės lietuvių enciklopedijos“, Lietuvos mokslų akademijos tinklalapio, svetainės „Vilnijos vartai“ tekstus parengė
prof. Valdas Stanislovas Laurinavičius

VYTAUTAS PETRAS RANČELIS

(1938-01-31–2021-01-13)

Vytautas Petras Rančelis gimė 1938 m. sausio 31 d. Kalvarijoje. Nors ir gimė Sūduvoje, visą gyvenimą save laikė dzūku ir, būdamas net vyresnio amžiaus, neprarado ryšio su Dzūkija ir jos žmonėmis (savo mokytojais, klasės draugais, giminėmis). 1955 m. jis baigė Alytaus 1-ąją vidurinę mokyklą (dabar Alytaus Dzūkijos mokykla). Būdamas puikus pasakotojas ir, kaip jis pats sakė, turėdamas „fotografuojančią“ atmintį, neoficialioje aplinkoje Profesorius dažnai prisimindavo savo nelengvą vaikystę ir jaunystę. Nepaisant tragiškų gyvenimo pradžios įvykių (anksti neteko tėčio), pirmųjų karo dienų baisumų, sudėtingų pokario metų, jo prisiminimuose girdėjome ir šmaikštumo, ir humoro gaidelių. Su didžiule pagarba ir dėkingumu prisimindavo jį auginusius senelius, ypač senelį, kuris buvo kaimo šviesuolis, vargonininkas, iki revoliucijos gyvenęs įvairiuose carinės Rusijos miestuose. Daug gerų žodžių Profesorius skirdavo matematikos, biologijos mokytojams, ypač savo auklėtojui, kuris mokė suprasti chemijos slėpinius. Pirmuosius savo, kaip gamtininko / biologo, žingsnius Profesorius žengė mokyklos „darže“, kuriame, vadovaujami biologijos mokytojos, mokiniai augino įvairius augalus, vykdė pirmuosius „eksperimentus“. Jaunasis gamtininkas ne tik eksperimentavo, bet labai mėgo naršyti po Vidzgirio mišką, kuriame vaikščiodamas stebėjosi augalų ir gyvūnų gausa, įvairove. Kai baigėsi darbai „darže“ ir mokyklinės šėlionės, Profesoriumi nekilo abejonių dėl tolesnio gyvenimo kelio pasirinkimo. 1955 m. jis pradėjo siekti aukštojo mokslo diplomo Vilniaus universitete (VU), tiksliau – po karo iš buvusio Matematikos-gamtos fakulteto susikūrusiame atskirame Gamtos mokslų fakultete. Kalbėdamasis su kolegomis

prie arbatos puodelio Profesorius dažnai prisimindavo savo kurso draugus, dažnai su pajuokavimais, papasakodavo ir apie bendrakurses... Prisimindamas studijų metus, jis minėdavo ir tuometį Gamtos mokslų fakulteto dekaną doc. V. Chomskį, kuris, nepaisant sudėtingų „socialistinių“ aplinkybių, buvo griežtas, bet labai padėdavo studentams išsisukti iš įvairių bėdų. Kelrodžiai, kurie įstatė Profesorių į tiesią mokslo vagą, išmokė pavydėtino darbštumo, ištvermės, stropumo ir atsidavimo mokslui, buvo jam paskaitas skaitę prof. P. Snarskis, vėliau ir kolegomis tapę prof. M. Natkevičaitė-Ivanauskienė, prof. A. Minkevičius, prof. J. Dagys, prof. P. Bluzmanas ir kt. Nuo pat pirmųjų studijų metų Profesorius dėjo pamatus tolesnei savo mokslinei veiklai. Jau pirmame kurse buvo išrinktas augalų fiziologijos būrelio pirmininku, o vėliau – fakulteto Studentų mokslinės draugijos (SMD) tarybos pirmininku. Pirmuosius mokslinius eksperimentus („vegetatyvinę hibridizaciją“) jis pradėjo pirmame kurse (1956) Botanikos sodo Vingio skyriuje, vadovaujant prof. (tuomet dar doc.) P. Bluzmanui. Pasak Profesoriaus, šis studijų etapas buvo kupinas ne tik mokslinių idėjų, eksperimentų ir tyrinėjimų, bet ir studentiškų pašėlojimų, įvairių nuotykių.

1960 m. baigęs VU tapo diplomuotu biologu-botaniku (augalų fiziologu) ir nuo tada savo ateitį tvirtai susiejo su Gamtos mokslų fakultetu. Tais pačiais metais jam, kaip vienam gabiausių studentų, atsivėrė genetikos specialybės aspirantūros durys Maskvos M. Lomonosovo universitete. Profesoriaus aspirantūros metai sutapo su „lysenkizmo“ periodo, kurio metu buvo persekiojami „mendelistai-morganistai“, naikinama klasikinė genetika ir daroma didžiulė žala biologijos mokslams, pabaiga. Nuo šio momento buvo grąžintas genetikos mokslo dėstymas Sovietų Sąjungoje. Prisimindamas aspirantūros metus, jis minėdavo ne vieną iškilią asmenybę, akademikus ir profesorius, kurių perteiktos žinios ir idėjos subrandino jį kaip genetiką. Su daugeliu aspirantūros metų kolegų jis palaikė ne tik mokslinius, bet ir asmeninius santykius. Be to, Profesorius, pasitaikius progai, pagarbiai primindavo, kad anglų kalbos jį mokė N. Oparina (akademiko A. Oparino žmona). 1963 m., baigęs aspirantūrą, jis grįžo į VU Gamtos mokslų fakulteto Biochemijos, biofizikos ir genetikos katedrą, kurioje prasidėjo sėkminga pedagoginė ir mokslinė veikla. Tai buvo gaivaus oro gūsis ne tik Profesoriaus

pastangomis reorganizuotam genetikos kurso dėstymui VU, bet ir Lietuvos genetikai. 1966 m. aspirantūros metų darbus apvainikavo apginta biologijos mokslų kandidato disertacija.

1972 m. Profesoriaus iniciatyva buvo įkurta Botanikos ir genetikos katedra, kuriai jis vadovavo beveik tris dešimtmečius. Vadovavimo katedrai metais jis visa galva pasinėrė ne tik į organizacinius darbus, bet ir į tolesnę mokslinę veiklą. Ne vienas jau garbaus amžiaus sulaukęs buvęs kolega negali pamiršti iki išnaiktų degančios švieselės Profesoriaus kabinete Botanikos ir genetikos katedroje Čiurlionio gatvėje, jo suorganizuotų lauko bandymų VU Botanikos sode Vingyje, vėliau ir Kairėnuose, užmojų. Nepaisant, kaip pats sakydavo, „dzūkiško karštumo“, kuris suliepsnodavo tam tikrais gyvenimo momentais, Profesorius „greit nuleisdavo garą“ ir visas iškilusias darbinės problemas išspręsdavo taktiškai ir sumaniai. Pagarba kolegoms, mokėjimas apginti savo sumanymus ir idėjas, drąsiai išsakyti savo nuomonę išliko iki paskutiniųjų gyvenimo dienų. Profesorius išliko stiprus ištikus šeimos tragedijai, kai liko vienas su dviem mažamečiais vaikais, ir padedamas tetų, kurioms visada skirdavo pagarbius ir gražius žodžius, toliau „arė genetikos dirvonus“. Juose subrendusį derlių „nuėmė“ 1982 m. apsigindamas habilituoto (biologijos mokslų) daktaro disertaciją. Kolegoms, kurie padėjo Profesoriumi techniškai tvarkingai parengti disertaciją, didžiulį įspūdį paliko ne titaniškas darbas, įdėtas rašant šią disertaciją, nemiegotos naktys ir sėkmingas gynimas, bet teksto korektūra. Kadangi tuo metu nebuvo kompiuterių, disertacijos buvo rašomos rusų kalba, o geriausias „kopijavimo“ aparatas buvo vadinamoji kalkė, tai vieni kolegos spausdinimo mašinėlė atspausdindavo ant atskiro lapo reikalingas raides, kurias kiti kolegos iškirpdavo ir priklijuodavo reikiamoje vietoje. 1983 m. jis „užsitarnavo“ profesoriaus pareigas, o 1986 m. – profesoriaus vardą. 1990 m. jis buvo išrinktas Lietuvos mokslų akademijos nariu korespondentu, 2011 m. – tikruoju nariu.

Nuo pat pedagoginio darbo pradžios Profesorius buvo ne tik puikus oratorius, įdomiai skaitęs nemažai įvairių genetikos kursų, bet ir griežtas bei visiems vienodai teisingas dėstytojas. Kaip prisimena buvę studentai, jie truputį prisibijodavo jo griežtumo ir rimtumo, kartais, atrodytų, ir niūroko žvilgsnio, tačiau visiems, kuriuos jis mokė ne tik genetikos, bet ir gyvenimo,

išlikis Mokytoju, Lietuvos genetikos pradininku. Profesorius savo ilgamete patirtimi ir didžiulėmis sukauptomis žiniomis geranoriškai dalijosi su 15 mokslo daktarų, kuriems vadovavo rengiant disertacijas, su daugybe studentų genetikų, kurie savo mokslinę veiklą pradėjo Profesoriaus paskatinti. Aktyviai dalyvaudamas įvairiapusiškoje visuomeninėje veikloje (ilgametis VU Senato, GMF tarybos itin aktyvus narys, vienas iš Lietuvos genetikų ir selekcininkų draugijos organizatorių ir įkūrėjų bei prezidentų, vienas iš Baltijos šalių genetikos draugijos federacijos steigėjų ir prezidentų, daugelio respublikinių ir tarptautinių konferencijų, I ir III Baltijos šalių genetikos kongresų organizatorius, 15 tezių ir konferencijų medžiagos rinkinių atsakingasis redaktorius, visų „Visuotinės lietuvių enciklopedijos“ tomų Mokslinės redakcinės tarybos narys, įvairių projektų ir programų rengėjas, ekspertas, įstatymų rengėjas ir t. t.) Profesorius nė akimirkai neatitolo nuo augalų genetikos. Savo išsamių mokslinių tyrimų rezultatus paskelbė daugiau nei 260 mokslinių publikacijų, monografijoje. Visų besidominčių genetika dalį palengvino 1986 m. parašydamas vieną pirmųjų genetikos vadovėlių („Bendroji genetika“) lietuvių kalba. Šis vadovėlis įvertintas Lietuvos valstybine mokslo premija. 2000 m. išleistas vadovėlis „Genetika“ sulaukė ne tik mokslinės visuomenės palankaus vertinimo, bet ir antrojo laipsnio premijos respublikiniame vadovėlių konkurse. 2008 m. šviesą išvydo vadovėlis „Augalų genetika“. Būdamas vienu ryškiausių ir charizmatiškiausių genetikų Lietuvoje, negailėjo nei laiko, nei jėgų tam, kad šiuolaikinę genetiką vertinančių ir jos reikšmę suprantančių jaunų žmonių gretos kas metai ilgėtų.

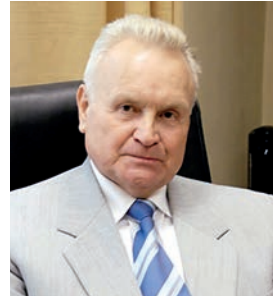
Nepaisant gausios pedagoginės, mokslinės ir visuomeninės veiklos, Profesorius su azartu ir užsidegimu dalyvavo Botanikos sodo Kairėnuose (tuomet vadinosi „VU Eksperimentinės bazės su botanikos sodu“) vizijos kūrimo ir projektavimo darbuose. Svarstymai, diskusijos ir posėdžiai dažniausiai vykdavo Gamtos mokslų fakulteto Botanikos ir genetikos katedroje, kuriai vadovavo prof. V. P. Rančelis. Įkūrus Augalų genetikos skyrių Botanikos sode, Profesorius tapo jo moksliniu vadovu. 1975 m. šiame skyriuje buvo pradėtos kaupti savitos, svarbios mokslui, natūralių ir indukuotų mutantų kolekcijos. Eksperimentinių laukų ir kolekcijų priežiūrai reikėjo nemažai rankų darbo. Kiekvienais metais, net ir būdamas emeritas (nuo 2013 m.

rugsėjo mėn.), jis apžiūrėdavo pasėtas kultūras, įvertindavo jas, pateikdavo jaunimui ne vieną mokslinę idėją. Buvę ir dabar dirbantys lauko darbininkai, kuriuos Profesorius, lyg atsisveikindamas, aplankė 2020 m. rudenį, prisimena jį kaip žmogų, kuris pasisveikindamas kiekvienam ištiesdavo ranką, kuris gerbė ir dėkojo už nelengvą darbą.

Nepaisant to, kad Profesorius V. P. Rančelis savo darbais nusipelnė būti vadinamas Mokytoju, Lietuvos genetikos pradininku, mokslininku, eruditu, visuomenės veikėju, svarbiausia, kad jis buvo vyras, tėvas, senelis, užaugino keturis vaikus, labai rūpinosi jų ateitimi. Jam buvo nesvetimi ir buitės darbai – nuo parketo klojimo iki maisto ruošimo. Profesorius dažnai sakydavo, kad gyvenimas būtų labai liūdnas ir nuobodus, jei nebūtų šeimos ir vaikų. Jis džiaugėsi bei didžiavosi savo dorais žmonėmis užaugusiais vaikais ir 5-iais provaikaičiais.

Tie, kam teko garbė dirbti kartu su Profesoriumi, niekada nepamirš Vytautinių ir jo gimtadienio švenčių. Kiekvieną rugsėjo pirmąją, net ir būdamas emeritas, Profesorius pasveikindavo kolegas atnešdamas didžiulę saldainių dėžę. Skambučiu ar žinute labai pamalonindavo kolegas gimtadienio ar Naujųjų Metų proga. Buvo knygų, ypač karo tematika, detektyvų ar istorinių, „graužikas“, todėl ilgai ir įdomiai galėdavo pasakoti tam tikras istorijas, nuotykius. Profesorius beveik iki paskutiniųjų savo gyvenimo dienų lankydavosi Gyvybės mokslų centre, aktyviai domėjosi genetikos mokslo naujienomis, skaitė naujausius straipsnius, siūlė jaunimui naujas mokslines idėjas vis primindamas vieno rašytojo klasiko žodžius, kad „ponuli, tvarka turi būti“, t. y. dirbk, netingėk ir viską į rašomą straipsnį sudėk...

Parengė dr. Violeta Kleizaitė

ALGIMANTAS RAUGALĖ

(1940-05-02–2016-06-05)

Praėjo daugiau nei penkeri metai, kai atsisveikinome su profesoriumi emeritu Algimantu Raugale. Tai buvo labai spalvinga ir įvairialypė asmenybė: nuoširdus ir aistringas, puikus gydytojas ir talentingas pedagogas, 33 metus vadovavo Vilniaus universiteto (VU) Medicinos fakulteto Vaikų ligų klinikai (anksčiau – Vaikų ligų katedrai), 48 metus dirbo Vilniaus miesto klinikinės ligoninės vaikų ligų padaliniuose, paskelbė daugiau nei 170 mokslinių darbų, tarp jų vienas ir su bendraautoriais parašė 20 monografijų praktikos gydytojams ir 9 vadovėlius aukštųjų medicinos mokyklų studentams. Galėčiau vardyti ir daugiau, tačiau sausi statistikos skaičiai negali perduoti įvairiapusės prof. A. Raugalės asmenybės. Ją galėtų geriau atspindėti toliau pateikiama (šiek tiek patikslinta) paties profesoriaus 2013 m. sausio 28 d. rašyta autobiografija.

Prof. Vytautas Usonis

Gimiau 1940 m. Kaune Elžbietos ir Antano Raugalių šeimoje. Mama buvo Kauno dramos teatro aktorė, tėvas – Lietuvos kariuomenės karininkas. SSRS aneksavus Lietuvą, tėvas buvo išvežtas į Sibirą.

Mokyklą lankiau Vilniuje, mokiausi gerai, daug sportavau. Ruošiausi tapti kino režisieriumi, bet nepavyko užbaigti mokyklos aukso medaliu, būtinu įstoti į Kinematografijos institutą, todėl pasirinkau medicinos studijas VU. Niekada to nesigailėjau. Studijas baigiau raudonu diplomu. Studijuodamas buvau Lie-

tuvos tinklinio ir regbio rinktinių narys. Baigęs studijas, buvau pakviestas į VU Vaikų ligų katedrą, kuriai vadovavo mano pirmasis ir pagrindinis mokytojas doc. P. Baublys, laikomas Lietuvos pediatrijos tėvu. Praktinį darbą pediatrijoje pradėjau vaikų chirurgu, vėliau – vaikų reanimatologu.

1965 m. buvo bandoma mane priversti tarnauti karo gydytoju kosminiuose-raketiniuose daliniuose. Žinantys žmonės man paaiškino, kad to išvengčiau tapęs aspirantu Maskvoje. Taip ir padariau – nuo 1965 m. iki 1968 m. studijavau aspirantūroje Maskvos centriniame gydytojų tobulinimo institute Pediatrijos katedroje. 1968 m. apgyniau medicinos mokslų kandidate (dabar daktaro) disertaciją. Nuo 1968 m. vėl buvau priimtas asistentu į VU Medicinos fakulteto Vaikų ligų katedrą. Dirbau bendruoju pediatru, vėliau – vaikų kardiologu. 1973 m. man buvo suteiktas docento vardas. Tais pačiais metais mūsų katedra patyrė neregėtą smūgį – vykdami į komandiruotę, lėktuvo katastrofoje žuvo keturi žymiausi Lietuvos pediatrai – prof. L. Steponaitienė, doc. P. Baublys, doc. R. Lučinskas ir Lietuvos sveikatos apsaugos ministerijos (SAM) vyriausioji pediatrė O. Siurplienė. Bilietą į šį lėktuvo reisą turėjau ir aš...

1977 m. Vaikų ligų katedra buvo padalyta į 2 dalis: viena – gydytojams tobulinti, kita – medicinos studentams rengti. Aš buvau išrinktas VU Medicinos fakulteto Vaikų ligų katedros (vėliau – klinikos) vedėju, šias pareigas ėjau iki 2009 m. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, nuo 1991 m. iki 1998 m. ėjau VU Medicinos fakulteto prodekano pareigas. 1991 m. man buvo suteiktas profesoriaus vardas. 1995 m. apgyniau habilituoto daktaro disertaciją „Klinikinės pediatriinės farmakologijos metmenys“. 1991–1996 m. buvau paskirtas neetatiniu Lietuvos Respublikos SAM vyriausiuoju pediatru.

1998–2002 m. buvau Lietuvos SAM kolegijos narys. 2002 m. buvau išrinktas VU prorektoriumi ligoninėms ir klinikoms (2002–2007). Buvau LR Seimo Sveikatos reikalų komiteto narys ekspertas (2000–2005), Vilniaus miesto savivaldybės Bendruomenės sveikatos tarybos pirmininkas (1998–2003).

Pagrindinė mano mokslinio darbo kryptis – klinikinė pediatrijos farmakologija. Esu šios mokslo srities pradininkas Lietuvoje.

Esu parašęs 164 mokslinius straipsnius ir 20 monografijų gydytojams bei vadovėlių aukštųjų medicinos mokyklų studentams. Svarbiausios kny-

gos: monografijos „Klinikinė pediatrijos farmakologija“ (1979, 1987, 1997), „Vaikų ligų gydymas antimikrobiniais preparatais“ (1983), „Vaikų reanimacija ir intensyvioji terapija“ (1992), „Antimikrobiniai preparatai klinikinėje praktikoje“ (2001); vadovėliai „Vaikų ligos“ (I–V tomai, 2000, 2003, 2004, 2005, 2007), „Klinikinė pediatrijos farmakologija ir farmakoterapija“ (2008), „Pediatrijos vaistų žinynas ambulatorinėje praktikoje“ (2009), „Tėvams apie vaikui skiriamus vaistus“ (2010). Už vadovėlį „Klinikinė pediatrijinė farmakologija“ 1992 m. man suteikta Švietimo ir mokslo ministerijos premija; už darbų ciklą „Vaikų ligų klinika, diagnostika, gydymas, profilaktika 1973–1993 m.“ (kartu su kitais žinomais Lietuvos pediatrais) 1994 m. apdovanotas Lietuvos Respublikos mokslo premija. Už „Vaikų ligų“ vadovėlio I, II, III ir IV tomus apdovanotas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos premijomis. Už pasiekimus Vilniaus miesto sveikatos apsaugai man suteiktas Šv. Kristoforo apdovanojimas (1999), už nuopelnus Lietuvos sveikatos apsaugai suteiktas nusipelnusio Lietuvos sveikatos apsaugos darbuotojo vardas (2008). 2010 m. suteiktas VU profesoriaus emerito vardas. 2011 m. savaitraštis „Lietuvos sveikata“ įteikė apdovanojimą „Už gyvenimo nuopelnus“.

Žurnalo „Pediatrija“ vyriausiasis redaktorius, Lietuvos bioetikos komiteto narys, VU Santariškių klinikų stebėtojų tarybos narys.

ALBERTAS ROSINAS

(1938-02-07–2010-07-23)

Albertas Rosinas gimė 1938 m. vasario 7 d. Kelmės rajono Pajuodupės kaime. 1962 m. baigė lituanistiką Vilniaus universitete (VU). 1962–1964 m. studijavo Latvijos universiteto aspirantūroje, bet dėl politinių aplinkybių jos baigti negalėjo. Nuo 1964 m. dėstė Kauno politechnikos instituto Vilniaus filialo (vėliau pertvarkytas į Vilniaus inžinerinį statybos institutą, dabar Vilniaus Gedimino technikos universitetas) Kalbų katedroje, 1983–1989 m. buvo šios katedros vedėjas. 1969 m. apgynė filologijos mokslų kandidato (dabar daktaro) disertaciją „Lietuvių ir kitų baltų kalbų gimininiai įvardžiai. Daryba ir linksniavimas“, 1984 m. – daktaro (dabar habilituoto daktaro) disertaciją „Baltų kalbų įvardžiai: sinchronija ir diachronija“. 1972 m. A. Rosinas tapo docentu, 1988 m. jam suteiktas profesoriaus vardas.

Nuo 1989 m. A. Rosinas pradėjo dėstyti VU, tais metais jis buvo išrinktas VU Baltų filologijos (dabar Baltistikos) katedros profesoriumi. 1991–1996 m. buvo Baltų filologijos katedros vedėjas. 1994 m. dirbo Miunsterio Vilhelmo universitete, paskaitų yra skaitęs Kelno ir Florencijos universitetuose.

1989–1997 m. vadovavo atkurtajai Lietuvių kalbos draugijai. 1990–1991 m. buvo žurnalo „Gimtoji kalba“ vyriausiojo redaktoriaus pavaduotojas. 1992–1998 m. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos pirmininkas. 1995 m. išrinktas Lietuvių kalbos instituto direktoriumi, bet netrukus šių pareigų atsisakė.

Buvo žurnalų „Baltistica“ ir „Gimtoji kalba“ redaktorių kolegijos narys, „Pasaulio vietovardžių žodyno“ redakcinės tarybos narys, Milano kalbininkų draugijos narys korespondentas.

A. Rosinas publikavo ne vieną monografiją, skirtą baltų kalbų įvardžiams: „Lietuvių bendrinės kalbos įvardžių semantinė struktūra“ (1984), „Baltų kalbų įvardžiai“ (1988). Didžiąją jų dalį parašė jau dirbdamas VU: „Baltų kalbų įvardžiai: morfologijos raida“ (1995), „Lietuvių bendrinės kalbos įvardžiai: funkcijos ir semantika“ (1996), „Mikalojaus Daukšos tekstų įvardžių semantinė ir morfologinė struktūra“ (2001), „Latvių kalbos daiktavardžio linksniavimo sistema“ (2005), „Baltų kalbų įvardžių semantinė ir morfologinė struktūra: sinchronija ir diachronija“ (2009).

Su kitais sudarė anglų, lietuvių, prancūzų, rusų, vokiečių kalbų „Statybos terminų žodyną“ (1993). Parengė Prano Skardžiaus „Rinktinius raštus“ (5 t., 1996–1999), Jono Kazlausko „Rinktinius raštus“ (2 t., 2000). Parašė kalbinių humoreskų knygelę „Tik prašau be isterijos“ (2005), straipsnių baltų kalbų istorijos, dialektologijos, kalbos kultūros klausimais.

Dirbdamas VU profesorius taip pat užaugino penkis doktorantus, kurie ir toliau darbuojasi mokslo srityje: Gintarė Judžentytė-Šinkūnienė (VU), Aušra Kaikarytė (LKI, a. a.), Aurimas Markevičius (VDU Švietimo akademija), Bronius Maskuliūnas (VU Šiaulių akademija), Eglė Žilinskaitė-Šinkūnienė (VU).

Prof. habil. dr. Alberto Rosino – žymiausio visų laikų baltų įvardžių tyrėjo – darbai įvertinti Jono Kazlausko (1990), Lietuvos mokslo (1997) ir Lietuvos mokslų akademijos Kazimiero Būgos premijomis (2009).

Literatūra norintiems sužinoti daugiau:

- A. Sabaliauskas, *Lietuvių kalbos tyrinėjimo istorija. 1980–2010 m.*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2012, p. 250–260.

Pagal „Vikipediją“ parengė
prof. Valdas Stanislovas Laurinavičius

LEONAS SIMANAUSKAS

(1934-06-11–2009-12-05)

Leonas Simanauskas gimė Dumitruose (Telšių apskr.). 1958 m. baigė Vilniaus universiteto (VU) Matematikos fakultetą, 1968 m. – Maskvos ekonomikos ir statistikos instituto aspirantūrą. 1958–1965 m. dirbo Vilniaus skaičiavimo mašinų gamykloje. 1962–1963 m. buvo Skaičiavimo mašinų patikimumo ir pritaikymo tyrimų biuro viršininkas. Nuo 1957 m. dėstė VU (1971–1972 m. buvo Ekonominės kibernetikos katedros, 1972–1983 m. – Ekonominės informacijos katedros vedėjas). Habilituotas daktaras (1990), profesorius (1991).

L. Simanauskas 1994–2007 m. buvo VU mokslo darbų žurnalo „Ekonomika“ vyriausiasis redaktorius. Aktyviai dalyvavo diegiant Lietuvoje elektroninę skaičiavimo techniką, vienas ekonominės informatikos mokslo pradininkų Lietuvoje. Tyrinėjo ekonominės informacijos sistemų analizės ir projektavimo, jų pritaikymo įvairiose ūkio šakose (pirmiausia gamybos, transporto sferose) ir jų ekonominio efekto vertinimo, informacijos ir sprendimų teorijos, verslo sprendimų kompiuterinio modeliavimo problemas, Lietuvos informacinę infrastruktūrą ir jos plėtros būdus.

Svarbiausi L. Simanausko moksliniai veikalai: „Algoritminė kalba KOBOL“ (1977), „Skaičiavimo technika valdyme: ekonominis aspektas“ (1982), „Duomenų apdorojimo technologija“ (su A. Mačerniumi, 1985). Vadovėliai aukštosioms mokykloms: „Ekonominės informacijos mašininis apdorojimas“ (su V. Tamošiūnu, 1978), „Duomenų mašininio apdorojimo projektavimo pagrindai“ (su Z. Brazaičiu, 1982, rusų k.), „Kompiuterinis sprendimų modeliavimas“ (2002), „Vadybos informacinės sistemos“ (2008). Mokomosios prie-

monės: „Skaiciavimo technika ir programavimas ESM“ (1973), „Algoritmai ir jų sudarymas“ (1974), „Įmonių informacijos mašininio apdorojimo projektavimas“ (1976), „Kompiuterizuotos informacinės sistemos“ (1994), „Informacinių sistemų analizė“ (1997).

Pagal „Wikipediją“ parengė
prof. Valdas Stanislovas Laurinavičius

VYTAUTAS PRANCIŠKUS STRAIŽYS

(1936-08-20–2021-12-19)

Lietuvos mokslų akademijos (LMA) narys emeritas, nuo 2012 m. Vilniaus universiteto (VU) Teorinės fizikos ir astronomijos instituto profesorius emeritas, habilituotas daktaras Vytautas Pranciškus Straižys visą gyvenimą darbavosi astronomijos mokslo labui.

V. P. Straižys pradėjo savo mokslinę veiklą dar studijuodamas VU Fizikos fakultete. Jau tada, 1957 m., pasirodė ir pirmieji jo moksliniai darbai apie kometų ir sidabriškųjų debesų stebėjimus. Baigęs VU astrofizikos specialybę 1959 m., V. P. Straižys įstojo į LMA Fizikos ir matematikos instituto astrofizikos aspirantūrą (vadovas prof. P. Slavėnas). Kandidatinė disertacija „Daugiaspalvių fotometrinių sistemų tyrimas“ buvo apginta 1963 m. Joje ištirtos kelios fotometrinės sistemos, naudojamos žvaigždžių fizinėms savybėms ir tarpžvaigždinei medžiagai tirti, parodyti jų privalumai ir trūkumai. Pasiūlyti principai, kaip sukurti naują optimalią daugiaspalvę sistemą žvaigždžių temperatūroms, absoliutiniams ryškiams ir tarpžvaigždiniam parausvėjimui nustatyti. Toliau V. P. Straižio mokslinė veikla buvo glaudžiai susijusi su žvaigždžių fizinių parametrų tyrimu fotometriniais metodais. Kartu su K. Zdanavičiumi jis 1962–1965 m. sukūrė septyniaspalvę fotometrinę sistemą, kuri netrukus pelnė platų tarptautinį pripažinimą. 1971 m. Tartu universitete V. P. Straižys apgynė daktaro disertaciją „Daugiaspalvė žvaigždžių fotometrija“. 1967 m. jis tapo Fizikos ir matematikos instituto Astrofizikos sektoriaus (vėliau skyriaus) vadovu ir vadovavo šiam vis augančiam astronomų kolektyvui iki 2003 m. Jam vado-

vaujant apginta per 20 disertacijų. 1969–1990 m. V. P. Straizys vadovavo Molėtų astronomijos observatorijos bei Maidanako stebėjimų stoties Uzbekistane statybai ir teleskopų įrengimui. V. P. Straizys ilgus metus buvo ir neetatinis VU Astronomijos observatorijos vadovas, dėstė studentams įvairius astronomijos kursus, 1976 m. jam suteiktas profesorius vardas.

Vilniaus fotometrinė sistema ypač išpopuliarėjo, kai 1977 m. prof. V. P. Straizys išleido monografiją „Daugiaspalvė žvaigždžių fotometrija“. Jis buvo kviečiamas į tarptautines mokslines konferencijas, buvo daugelio jų organizacinių komitetų narys. Vilniaus sistema imta naudoti įvairiose šalyse (JAV, Čilėje, Vokietijoje, Bulgarijoje, Britanijoje). 1978–1979 m. Vilniaus sistema pradėta plačiai taikyti Galaktikos struktūrai, žvaigždžių spiečiams ir tarpžvaigždinei ekstinkcijai tirti įvairiose dangaus srityse, taip pat žvaigždžių metalingumui nustatyti. 1967 m. buvo priimtas į Tarptautinę astronomų sąjungą, 1979–1985 m. ėjo Žvaigždžių klasifikacijos komisijos viceprezidento ir prezidento pareigas.

1982 m. išleista antroji Profesoriaus monografija „Žvaigždės su metalų deficitu“. Joje įrodyta, kad sistema tinka ne tik normalios cheminės sudėties žvaigždėms, bet ir nemetalingoms, anglingosioms, emisinėms žvaigždėms, baltosioms nykštukėms, subnykštukėms, dvinarėms žvaigždėms klasifikuoti. Vilniaus fotometrinė sistema iki šiol yra labiausiai pritaikyta klasifikuoti bet kurį Galaktikos lauko žvaigždžių rinkinį esant tarpžvaigždinei ekstinkcijai. Sistema taip pat leidžia atpažinti įvairių tipų pekuliarias žvaigždes ir jas klasifikuoti. Didelė darbo patirtis žvaigždžių astrofotometrijos srityje lėmė tai, kad per dešimt Lietuvos astronomų buvo pakviesti bendradarbiauti su Europos kosmoso agentūra ruošiant į kosmosą GAIA observatoriją, o prof. V. P. Straizys – vadovauti pekuliarų žvaigždžių klasifikacijos darbo grupei. 2016 m. paskelbtame pirmajame GAIA stebėjimus pristatančiame moksliniame straipsnyje V. P. Straizio pavardė puikuoja greta kitų reikšmingiausiai prisidėjusių prie šio projekto mokslininkų pavardžių.

1981 m. pradėti darbai tiriant tarpžvaigždinius dulkių debesis Saulės aplinkoje. Su bendradarbiais tirti tarpžvaigždiniai debesis Tauro, Persėjo, Gulbės, Skorpiono, Gyvatės, Cefėjo, Žirafos ir kituose žvaigždynuose. 1986 m. pradėti bendri darbai su Italijos, Vatikano ir Britanijos astronomais taikant krūvinės sąsajos įtaisų (CCD) imtuvus Galaktikos struktūrai tirti pasirinkto-

se dangaus srityse, daugiausia – kamuolinių spiečių kryptimi. Vėliau į šiuos darbus įsitraukė JAV, Argentinos, Lenkijos astronomai. 2000 m. šis projektas laimėjo tarptautinį Amerikos astronomijos draugijos Chretienio grantą. Šie darbai vykdomi iki šiol tiriant Galaktikos struktūrą žemose platumose, kur kitos fotometrinės sistemos yra bejėgės dėl tarpžvaigždinio parausvėjimo.

1992 m. JAV išleista V. P. Straišio monografija „Multicolor Stellar Photometry“. 1992–1993 m. Profesorius dirbo JAV: dėstė astronomijos kursą Niu-jorko valstijos *Union* koledže ir vykdė mokslinius tyrimus. Prof. V. P. Straišys dirbo ir dalyvavo konferencijose JAV, Didžiojoje Britanijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Italijoje, Šveicarijoje, Švedijoje, Kanadoje, Meksikoje, Graikijoje, Indijoje, Olandijoje, Danijoje ir kitose šalyse.

Iki šiol mokslinėje spaudoje paskelbta 3 monografijos, per 400 straipsnių, cituotų daugiau kaip 8 000 kartų. Iš jų beveik 50 straipsnių paskelbti emeritūros laikotarpiu. 1977–1990 m. prof. V. P. Straišys buvo Vilniaus astronomijos observatorijos biuletenio redaktorius, nuo 1992 m. – tarptautinio žurnalo „Baltic Astronomy“, o nuo 1992 m. iki 2001 m. periodinio biuletenio „Lietuvos dangus“ redaktorius. 1992 m. išleista populiari knyga „Paukščių takas“. 1984 m. kartu su A. Juška sudarė ir išleido „Astronomijos enciklopedinį žodyną“, o 2002 m. vienas parengė ir išleido jau dvigubai platesnį žodyną tokiu pačiu pavadinimu. 1993 m. išleistas „Astronomijos“ vadovėlis vidurinių mokyklų 12 klasei, 1995 m. – „Astronomijos“ vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams ir doktorantams (su 2 bendraautorais), atnaujintas 1999 m. 2012 m. išleido knygą „Molėtų astronomijos observatorija“. Nuo 1955 m. yra parašęs per 500 mokslo populiarinimo straipsnių ir leidinių.

Už ypač reikšmingus nuopelnus mokslui prof. V. P. Straišys 1996 m. išrinktas LMA nariu korespondentu, vėliau tapo tikruoju nariu emeritu. Prof. V. P. Straišys yra labiausiai Lietuvoje apdovanotas astronomas. 1973 m. jam buvo paskirta Lietuvos mokslo premija už darbų ciklą „Galaktikos struktūros ir evoliucijos tyrimai 1982–2002“, kartu su trimis kolegomis šią premiją 2002 m. gavo antrą kartą. 2003 m. prof. V. P. Straišys apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžiumi.

Parengė habil. dr. Gražina Tautvaišienė

MARIJUS ARVYDAS ŠLIOGERIS

(1944-09-12–2019-12-18)

Vilniaus universiteto (VU) Filosofijos fakulteto profesorius emeritas Marijus Arvydas Šliogeris – iškiliausias šiuolaikinis lietuvių mąstytojas, kurio savita autorinė filosofija ne tik praplėtė akademinės lietuvių filosofijos akiračius, bet ir tapo svarbiu nacionalinės kultūros reiškiniu. Filosofo idėjos sulaukė gyvo atgarsio bei pripažinimo ir tarptautiniu mastu.

M. A. Šliogeris gimė 1944 m. rugsėjo 12 d. Panevėžyje. Aukso medaliu baigęs Panevėžio 2-ąją vidurinę mokyklą, nuo 1962 m. studijavo Kauno politechnikos instituto Cheminės technologijos fakultete, kurį baigė 1967 m. 1970–1973 m. studijavo VU Filosofijos katedros aspirantūroje, 1973–2012 m. dėstė VU. Nuo 1979 m. VU docentas, nuo 1987 m. – habilituotas humanitarinių mokslų daktaras, profesorius, 2003–2012 m. VU Filosofijos katedros vedėjas, 1998–2007 m. Lietuvos mokslų akademijos narys korespondentas, nuo 2007 m. – Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys. Jo veikalai yra versti į anglų, vokiečių, rusų ir kitas kalbas. Filosofas aktyviai reiškėsi ir visuomeniniame Lietuvos gyvenime, ypač pirmuoju atkurtos Nepriklausomybės dešimtmečiu, 1990 m. buvo vienas iš Lietuvos liberalų sąjungos steigėjų.

M. A. Šliogerio reikšmės lietuvių filosofijai ir visai humanitarinei Lietuvos kultūrai neįmanoma pervertinti. Nors tikrasis šios reikšmės mastas bus suvoktas tik ateityje, jau dabar galime teigti, kad Šliogeris Lietuvos filosofijai reiškia tą patį, ką Sokratas – senovės graikų, o Heideggeris – vokiečių filosofijai. Panašiai kaip antikinė filosofija skirstoma į ikisokratinę ir posokratinę, taip ir Lietuvos filosofija ateityje bus skirstoma į laikotarpį iki Šliogerio ir laikotarpį po Šliogerio.

M. A. Šliogeris – šiuolaikinės filosofinės lietuvių kalbos kūrėjas. Jo darbuose lietuvių kalba iškyla ne tik kaip virtuozinės filosofinio mąstymo raiškos įrankis, bet ir kaip pats buvimo pasaulyje ir jo apmąstymo būdas. Šliogerio tekstuose filosofinės minties turinys neretai virsta pačia šios minties forma, o forma – turiniu: užuot buvusi pasyviu minties raiškos įrankiu, filosofinė M. A. Šliogerio tekstų kalba pati anticipuoja ir inicijuoja naujus mąstymo turinius.

Tokios filosofo sukurtos sąvokos, kaip *substancinis individas*, *juslinė transcendencija*, *imanentinis transcendentas*, *matantis mąstymas* bei *mąstantis matymas*, *fotosofija*, *filotopija*, *meilės vietovė*, *debesija*, *liepsnovaizdis* ir kt., tapo neatskiriama šiuolaikinės filosofinės lietuvių kalbos ir lietuviškai besiskleidžiančios filosofijos dalimi.

Filosofas reiškėsi kaip lietuviybės ir lietuvių kalbos visuomeninio statuso gynėjas, o kartu tai, kas vertingiausia dvasinėje europinės filosofijos tradicijoje, siekė išaknyti lietuviškojo mąstymo dirvoje, lietuvindamas – versdamas į lietuvių kalbą ir lietuviškai interpretuodamas – pamatinius Vakarų filosofijos tekstus. M. A. Šliogeris savo tektais ir gyvenimo pavyzdžiu parodė, kaip turėtume teisingai suvokti lietuviškumo ir europietiško santykį: lietuviškosios ir europinės mūsų tapatybės dėmenis filosofas regėjo ne kaip prieštaraujančius vienas kitam, o kaip tarpusavyje harmoningai derančius, organiskai susilydančius, peraugančius vienas į kitą ir sustiprinančius vienas kitą. Šis mąstytojo intelektualio palikimo dėmuo nepaprastai svarbus dabartinių Lietuvai ir visai Europai kylančių iššūkių kontekste. Filosofas, savo veikalais inicijavęs tai, ką jis vadino lietuviškojo mąstymo, arba – paties M. A. Šliogerio žodžiais tariant – *lietuviškojo galvojimo*, projektu, gimtąja kalba išreikšto lietuviško filosofavimo nebuvo linkęs apriboti kokiais nors perdėm griežtais turinio ar formos rėmais, sakytume, guldyti į „tautinio“ mąstymo Prokrusto lovą, juo labiau išreikšti kvaziintelektualiomis folklorinėmis stilizacijomis. Mąstydamas apie globalias, pasaulinei filosofijai aktualias temas M. A. Šliogeris jas svarstė ne nuo konkrečios vietos atsietu būdu, o taip, kaip jas gebėjo išvysti filotopiškai žvalgydamasis iš jaukios gimtųjų namų teritorijos, kurią vadino gimtine, tėviške, meilės vietove ar meilės lauku šiapus juslinio horizonto ir kitais poetiškais vardais.

M. A. Šliogerio darbai ne tik iškėlė Lietuvos filosofiją į įspūdingas teorines aukštumas, bet ir tapo svarbia visos nacionalinės kultūros dalimi. Kasdien apmąstydamos šio legendinio filosofo darbus išaugo jau kelios Lietuvos humanitarų ir kūrybinės inteligentijos atstovų kartos. Šio filosofo veikalų ir asmenybės pavyzdys atskleidžia, kad filosofija gali – ir privalo – būti svarbia jėga, veikiančia visos visuomenės gyvenimą. Ne tik mąstytojo veikalai, bet ir pats jo gyvenimas išlieka kaip įkvepiantis pareigos, kurią visuomenei privalo atlikti kiekvienas tikras filosofas, humanitaras ir apskritai intelektualas, pavyzdys.

Vis dėlto mąstytojo nuveiktų darbų reikšmė neapsiriboja vien lietuviškaisiais horizontais – jo veikalai, išversti į anglų, vokiečių ir kitas kalbas, yra publikuoti Europoje ir JAV. M. A. Šliogerio iškelta meilės gimtinei (filotopijos) idėja ir jos sąsajos su etika bei ekologija jo mokinių buvo pristatytos ir gyvai svarstomos 2016 m. Honolulu vykusiose tarptautinėse mokslinėse konferencijose. Didelio atgarsio Europoje ir visame pasaulyje sulaukė M. A. Šliogerio išplėtotą originali meno kūrinio ontologijos samprata.

Kaip viešasis intelektualas M. A. Šliogeris aktyviai dalyvavo svarstydamas laisvės, atsakomybės, politikos prigimtį, kultūros esmės bei jos raidos tendencijų klausimus. Didelį rūpestį jam kėlė šiuolaikinės kultūros degradacija, dvasinis paskirų žmonių ir visos visuomenės išsekimas, naujais pavidalais atgimstantis totalitarizmas, vis realesne tampanti neformalios pažiūrų cenzūros grėsmė. Vakarų filosofijos ir visos Vakarų kultūros kelias bei klystkeliai – tai viena pamatinių temų, nuolat svarstytų M. A. Šliogerio darbuose.

M. A. Šliogerį galima laikyti ir pirmuoju medijų filosofu Lietuvoje: virtualybės ir šiuolaikinių medijų keliame iššūkiu mąstytojo veikaluose buvo išsamiai analizuoti pora dešimtmečių anksčiau nei kitų Lietuvos filosofų darbuose, kai ši tema tapo ypač populiari ir net madinga, ypač tarp jaunosios kartos humanitarų.

Filosofiniam M. A. Šliogerio mąstymui būdinga filosofinės įžvalgos jėga, gelminių filosofijos pamatų apmąstymas, paradoksalumas, virtuoziška kalbinė raiška, originalumas ir pagarba tradicijai, kūrybingas didžiųjų Vakarų mąstytojų idėjų įtraukimas į savąjį filosofavimo lauką ir tuo pat metu savosios minties individualumo išsaugojimas, kasdienės patirties refleksijos

jungimas su pamatinių Vakarų filosofijos tekstų apmąstymu. Pagrindinės jo filosofijos temos – esmas ir niekis, jusliškumas ir antjusliškumas, matymas ir mąstymas, nežmogiškasis pasaulis kaip imanentinių transcendencijos fenomenų vietovė, kalbos fenomeno prigimtis, jusliškai patiriamų daiktų ir kalbiškai kuriamos antjuslinės tikrovės santykis, meilė gimtinei (filotopija), Vakarų filosofijos ir kultūros likimas, šiuolaikinės Vakarų filosofijos būklė, laisvės prigimtis bei ribos, iš tiesų laisvo mąstymo bei laisvos filosofijos, išsivadavusios nuo išorinių įtakų, galimybė.

Labai savitas M. A. Šliogerio filosofinio mąstymo bruožas – gebėjimas originaliai, produktyviai, tačiau sykiu paradoksaliai jungti klasikinio metafizinio ir neklasikinio egzistencinio mąstymo prieigas, o šiuolaikinei kontinentinei filosofijai aktualias temas svarstyti ne izoliuotai, bet projektuojant jas į visos Vakarų filosofijos istorijos ir šiuo metu aktualiai plėtojamą pasaulinės filosofijos kontekstus.

Antai kritiškas požiūris į kalbos ir diskursyvaus loginio mąstymo galimybes galbūt leistų M. A. Šliogerį laikyti antimetafiziškai orientuotu mąstytoju, tam tikrais atžvilgiais idėjiškai artimu egzistencialistams, poststrukturalistams ir postmodernistams, tačiau visuose jo darbuose aiškiai išreikštas ontologinis įsipareigojimas jusliškai, ypač regėjimu, patiriamiesiems daiktams, filosofo vadinamiems imanentinės transcendencijos fenomenais, suteikia pagrindą įvardyti šį savitos ontologinės koncepcijos kūrėją kaip netradicinį – galbūt net inversinį – metafiziką. Radikali kalbos kritika filosofo tekstuose ryškiai kontrastuoja su nepaprastu jo paties tekstų vaizdingumu, poetiškumu, virtuoziška kalbine raiška. Kritiškas M. A. Šliogerio požiūris į kalbą labai primena ne mažiau kritišką Platono požiūrį į meną: panašiai kaip Platono dialoguose radikali meno kritika reiškiamą įspūdingai meniškais teksta, taip ir M. A. Šliogerio darbuose kalbos kritika skleidžiasi išskirtinio grožio bei subtilumo lietuvių kalba.

Dar vieną lietuvių mąstytojo sukurtos autorinės filosofijos paradoksą atskleidžia M. A. Šliogerio santykis su religija: beveik visuose savo veikaluose aršiai kritikavęs tradicines religijas, ypač krikščionybę, o filosofinį santykį su tikrove radikaliai priešpriešinęs religiniam – religinio tikėjimo – santykiui, patį imanentinės transcendencijos fenomenų lauką, besiskleidžiantį

šiapus juslinės patirties horizonto, mąstytojas suvokė kaip šventumo erdvę, sakytume, jį sakralizavo, nusakydamas tą šventumo patirtį žodžiais, kuriuos galėtume atrasti religinių mąstytojų ir mistikų tekstuose. Imanentinės transcendencijos fenomenų pasaulis M. A. Šliogerio tekstuose išsyla kaip šventas ir dieviškas – nepaisant to, kad anapus jo nėra atrandamas tradicinių religijų ir metafizinių filosofijų Dievas.

Svarbiausi M. A. Šliogerio veikalai: „Žmogaus pasaulis ir egzistencinis mąstymas“ (1985), „Daiktas ir menas: du meno kūrinio ontologijos etюдai“ (1988, antrasis leidimas – 2016), „Būtis ir pasaulis: tyliojo gyvenimo fragmentai“ (1990; antrasis leidimas – 2006), „Sietuvos: eseistikos rinktinė“ (1992), „Post scriptum: iš filosofinių dienoraščių“ (1992), „Konservatoriaus išpažintys: 1988–1994 metų tekstai“ (1995), „Transcendencijos tyla: pamatiniai filosofijos klausimai“ (1996; antrasis leidimas – 2011), „Niekio vardai: septyni antropotopijos etiudai“ (1997), „Alfa ir omega: ontotopijos metmenys“ (1999), „Kas yra filosofija?“ (2001), „Niekis ir Esmas“ (2 tomai; 2005; antrasis leidimas – 2017), „Melancholijos archipelagai: žodžiai ir vaizdai“ (2009), „Filosofijos likimas“ (kartu su Algiiu Mickūnu; 2009), „Bulvės metafizika“ (2010), „Lietuviškosios paraštės“ (2011), „Pokalbiai apie esmes“ (kartu su Virginijumi Gustu; 2013), „Kasdienybės metafizika: iš filosofo dienoraščių“ (2016). Kai kurie iš šių veikalų jau išversti arba verčiami į anglų, vokiečių ir kitas kalbas.

Be minėtų svarbiausių darbų, M. A. Šliogeris yra parašęs ir daugybę straipsnių, esė bei etiudų apie filosofijos prigimtį ir ištakas, filosofinius Vakarų kultūros pamatus, meno prigimtį, meno kūrinio ontologiją ir meninės kūrybos fenomeną, šiuolaikinę lietuvių kultūrą (poeziją, prozą, teatrą, fotografiją), senovės graikų, klasikinę vokiečių, idealistinę rusų, XX a. lietuvių filosofiją, taip pat egzistencinę (ypač Heideggerio) ir dabartinę prancūzų filosofiją. Į lietuvių kalbą filosofas yra išvertęs ir daugybę klasikinės bei šiuolaikinės filosofijos veikalų.

Fenomenali erudicija ir sykiu drąsa mąstyti savarankiškai, originalia savo paties mintimi įveikiant kitų mąstytojų įtakas, yra įkvepiantis filosofinės kūrybos precedentas šiuolaikiniams lietuvių mąstytojams, laikantiems M. A. Šliogerį savo Mokytoju ne tiek konkrečiau filosofinių minčių turinio,

kurį mokiniai privalėtų vergiškai kopijuoti ar vienpusiškai plėtoti, kiek mokinius įkvepiančio laisvo ir drąsaus mąstymo pavyzdžio prasme.

Veiklos įvertinimas bei apdovanojimai. 2002 m. Lietuvos nacionalinė kultūros ir meno premija už knygas „Daiktas ir menas“ (1988), „Būtis ir pasaulis“ (1990). 2005 m. labiausiai Vilniaus miestui nusipelnusio žmogaus apdovanojimas – Šv. Kristoforo statulėlė – už nuopelnus mokslui. 2010 m. Lietuvos mokslo premija už darbų ciklą „Negatyvumo problema filosofijoje“ (1998–2010). 2016 m. įteiktas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžius.

Parengė prof. dr. Naglis Kardelis

STASYS VANSEVIČIUS

(1927-01-06–2014-04-20)

Karvedį į kapines palydi pabūklų salvės, o aktorių – jo garbintojų plojimai. Kompozitoriaus vardą įamžina jo muzika, o geriausiu paminklu architektui tampa jo suprojektuoti rūmai. Poetas nenugrimzta į užmarštį, kol skamba jo eilėraščiai, o karžygį šlovina epas. O kas skamba laidojant teisininką – tyrėją ir dėstytoją, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Riterį, taikios profesijos žmogų, atsidavusį darbui Vilniaus universiteto (VU) Teisės fakultete, kurio herbe – grasinantis kalavijas? Kas gali būti teisininko palikimas ir paminklas? Ką išgirdę ar pamatę prisimename jo vardą? Sensta monografijos ir vadovėliai, nebeaktualūs tampa įstatymai ir diplomai, archyvuose paslėpti teismų sprendimai ir nuosprendžiai. Vargu ar visa tai yra vertingi vaisiai – greičiausiai, tai tik teisininko darbo įrankiai ar jo pagaminta stereotipinė produkcija, jau atlikusi savo funkciją. Ar teisės darbas nėra amatas, ar jame yra kūrybos ir amžinų vertybių?

Atsakymus prieš 1800 metų davė įžymus Domicijus Ulpianas: „Būtina, kad tas, kuris siekia dirbti teisės sferoje, žinotų, iš kur žodis *teisė* yra kilęs. Jis yra kildinamas iš teisingumo, nes <...> teisė yra menas to, kas gera ir lygu <...>. Kai kas pelnytai galėtų vadinti mus teisės šventikais: kadangi puoselėjame teisingumą bei skelbiame gėrio ir lygybės mokslą, atskirdami teisingumą nuo neteisingumo, leistina nuo neleistina, trokšdami, kad žmonės taptų geri ne tik gąsdinami bausmėmis, bet ir padrąsinami paskatinimais“ (*Ulp. D. 1. 1*). Šiais žodžiais, galima sakyti, teisininko priesaika, prasideda Digestai – Jus-

tiniano kodifikacijos dalis, vienas iš Vakarų teisės pasaulį sukūrusių tekstų, kurio analize ir dabar prasideda teisės studijos. S. Vansevičius visada buvo ištikimas šiai priesaikai, kurios esmė yra Teisingumas. Seniausias įstatymas žmonijos istorijoje (XXIV a. pr. Kr.) žinomas kaip karaliaus Uruinimginos teisingumo atkūrimo įsakai. Užtikrinti teisingumą – tokį tikslą buvo užsibrėžęs vienas garsiausių įstatymų leidėjų per visą istoriją – Babilono karalius Hamurapis. Teisingumas buvo svarbiausia kategorija kitų senovės civilizacijų teisės doktrinoje, per graikų filosofiją, romėnų civilinę teisę, Senąjį ir Naująjį Testamentus pasiekusi mus ir įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijoje.

S. Vansevičius, kad ir kokios būtų jo pareigos ir vieta tarnybinėje hierarchijoje – katedros laborantas ar jos vedėjas, dėstytojas ar fakulteto dekanas, profesorius emeritas ar Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos narys, – ieškojo tiesos, rėmėsi savo sąžine, paisė įstatymo. Asmens savybės ir moraliniai imperatyvai lėmė apsisprendimą dėl profesijos, karjeros ir mokslo specializacijos. 1952 m. baigęs su pagyrimu VU Teisės fakultetą jaunas specialistas pasirinko teisės istorijos mokslą ir pedagoginį darbą – totalitarinio Stalino režimo sąlygomis tai buvo teisininko darbo baras, leidžiantis nebūti įtrauktam į represinių struktūrų veiklą ir Lietuvos sovietizavimą. Atvirkščiai, tyrinėdamas ir dėstydamas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir tarpukario Lietuvos Respublikos teisę, S. Vansevičius palaikė ir plėtojo jaunųjų kartų sąsają su pirmtakais ir rengė nepriklausomos Lietuvos atkūrimo socialinę, intelektualinę ir dvasinę bazę.

Neatsitiktinės buvo ir jo pasirinktos disertacijų temos – socialinių mokslų daktaro „Lietuvos valstiečių teisinė padėtis XIX a. antroje pusėje“ (teisė 01S, Vilniaus universitetas, 1958) ir humanitarinių mokslų habilituoto daktaro „Lietuvos valstiečių socialinė-ekonominė ir teisinė padėtis imperikalizmo laikotarpiu (XIX a. pabaiga – 1940 m.)“ (istorija 05H, Vilniaus universitetas, 1970). Gimusio Trakų rajono Gruožninkų kaime ir išaugusio ūkininkų rūpesčių ir vilčių aplinkoje tyrėjo širdį virpino ši problematika – XIX a. antroji pusė ir XX a. pirmoji pusė buvo dviejų agrarinių reformų epocha, didžiulių lūkesčių, entuziazmo ir pažangos, bet kartu socialinio lūžio, skaudaus nusivylimo ir asmens tragedijų metas. Prie šios problematikos S. Vansevičius grįždavo per visą savo akademinę karjerą – paskelbė monografiją ir

10 straipsnių, daugiausia VU žurnale „Teisė“, kuriame bendradarbiavo nuo pat šio žurnalo įsteigimo. Paskelbęs pirmąjį savo straipsnį 1957 m. išėjusiam pirmajame žurnalo tome, S. Vansevičius liko jam ištikimas – trisdešimt vienus metus (1961–1991) dirbo jo redakcinėje kolegijoje, publikavo savo tyrimų rezultatus ir recenzavo kolegų rankraščius. Jame ir baigė savo mokslinę karjerą jubiliejiniiais (žurnalo 50-mečio) 2007 m. 63 tome paskelbęs paskutinį savo straipsnį. S. Vansevičius buvo vienas iš dviejų produktyviausių „Teisės“ autorių: 30 mokslo publikacijų – rekordas, viršytas tik kito Lietuvos teisės istorijos mokslo korifėjaus socialinių mokslų (teisės) habilituoto daktaro Mindaugo Maksimaičio (32 publikacijos), ilgamečio tos pačios katedros profesoriaus. Daugiausia jų bendromis pastangomis teisės istorijos mokslo šaka užėmė lyderiaujančias pozicijas žurnale (20,35 proc. visų publikacijų 1957–1990 m.). Atkūrus nepriklausomą Lietuvos valstybę, žurnale natūraliai padaugėjo taikomųjų darbų ir tyrimų, susietų su ES ir NATO norminės bazės implementavimu, tačiau ir dabar teisės istorija išsaugoja garbingą trečiąją vietą po tokių pamatinių šakų kaip civilinė ir baudžiamoji teisė – atitinkamai 11,53 proc., 13,95 proc. ir 17,84 proc. visų 1957–2014 m. publikacijų (beje, pastarosiose šakose dirbo ir dirba nepalyginamai daugiau tyrėjų).

Įvairių materialinės ir procesinės teisės šakų specialistai, ieškodami tiriamo objekto (normos, instituto ir pan.) ištakų ir siekdami per retrospektyvinę analizę geriau pažinti esamą jo būklę bei prognozuoti ateitį, kreipiasi į S. Vansevičiaus darbus. Net tose teisės mokslo srityse, kuriose profesorius apsiribojo vienintele publikacija, ši nėra pamiršta – antai skaitant Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ nesunku suprasti, kad teisėjai buvo susipažinę su S. Vansevičiaus straipsniu „Miškų ūkio teisinis reguliavimas ir gyvūnijos apsauga feodalinėje Lietuvoje“, paskelbtu tolimais 1974 m. žurnale „Socialistinė teisė“, kuriame profesorius taip pat aktyviau bendradarbiavo.

S. Vansevičius nuodugniai tyrė konstitucinės, privatinės, baudžiamosios teisės, teismo proceso istorinių ištakų ir evoliucijos problemas, t. y. aprėpė

visa tai, kas tada ir dabar sudaro teisės branduolį, jos svarbiausias šakas, kiekvienai skyrė darbų ciklą, kiekvienoje pasiekė reikšmingų rezultatų. Ir jei dabartinių tyrėjų darbuose pateikiamos kritinės pastabos dėl profesoriaus išvadų ar jo publikacijų teiginių, tai paprastai susieta su naujomis teisės ir jos istorijos mokslo paradigmomis, būtinumu permąstyti ir reinterpretuoti turimą medžiagą atsižvelgiant į vertybinių prioritetų kaitą visuomenėje, o ne su kokiomis nors teisinėmis klaidomis ar metodologiniais trūkumais.

S. Vansevičiaus darbų mokslinę vertę ir ilgametį jų naudojimą lėmė jam būdingas puikus teisės istorijos bei teisės teorijos išmanymas ir profesionalus įvairių teisės mokslo šakų laimėjimų pritaikymas teisės praeities tyrimams – savybės, kurių trūksta universitetinio teisinio išsilavinimo neturintiems tyrėjams. Profesionalių teisės istorikų Lietuvoje visada buvo labai nedaug, o tokio lygio kaip S. Vansevičius tyrėjus nesunku suskaičiuoti ant pirštų. Teisė, kad ir kokia ji būtų – aktuali ar nebegaliojanti, reikalauja specialių profesinių kompetencijų. Teisės istorija, kad ir kaip ją klasifikuotų mokslą administruojantys valdininkai, buvo ir yra teisės mokslo šaka. Visų kitų teisės mokslo šakų atžvilgiu teisės istorija yra tokia pat metodologinė bazė kaip ir teisės teorija, beje, pastarojoje S. Vansevičius taip pat aktyviai reiškėsi – vienasmeniškai ir su bendraautoriais parengė ir išleido keletą leidinių, ilgai ir sėkmingai naudotų teisės teorijos studijoms. Teisės istorija, teisės teorija, romėnų teisė ir konstitucinė teisė yra tie dalykai, kuriais prasideda teisės studijos VU, nes jie formuoja teisinę sąmonę – teisininkui būdingą teisės ir savo būties joje suvokimą, būtiną siekiant profesinių kompetencijų. Būtų sunku perdėti S. Vansevičiaus indėlį į šį darbą. Sieti mokslą ir studijas visada buvo profesoriaus prioritetas. Į vadovėlių ir kitų mokymo leidinių rengimą (daugelį kurių jis pats ir inicijavo) profesorius žvelgė kaip į labai atsakingą darbą ir negailėjo jam nei laiko, nei jėgų, nei naujausių savo mokslinio darbo rezultatų – dalis labai vertingų teiginių ir išvadų pirmą kartą pasirodė būtent šiuose leidiniuose.

Teisės istorijoje, kaip ir visur moksle, opios yra nepertraukiamo specialistų rengimo, darbo patirties perimamumo problemos. Iš pirmo žvilgsnio, profesoriaus parengtų mokslo daktarų skaičius nėra didelis – jam vadovaujant sėkmingai apgynė disertacijas penki doktorantai. Tačiau nepamirškime,

kad iki pat XXI a. pradžios dėl nuo VU nepriklausančių aplinkybių teisės krypties doktorantūroje buvo labai nedaug vietų. Pats S. Vansevičius, 1952 m. paskirtas Lietuvos mokslų akademijos Istorijos instituto jaunesniuoju mokslo bendradarbiu ir po vieno metų grįžęs į VU, tapo pirmuoju ir kurį laiką buvo vienintelis Teisės fakulteto doktorantas. Apskritai iki 1961 m. teisės doktorantūroje mokėsi tik du asmenys. Išrinktas Teisės fakulteto dekanu 1961 m. ir ėjęs šias pareigas iki 1967 m., S. Vansevičius daug pastangų dėjo tam, kad Teisės fakultetas pats rengtų sau aukštos kvalifikacijos personalą. Jo kadencijų metais doktorantūroje mokėsi devyni žmonės, o etatinių dėstytojų skaičius išaugo nuo 15 (1961) iki 27 (1967), daktaro mokslo laipsnį ar docento vardą turinčiųjų – nuo 6 iki 17. Pakilo teisininko profesijos prestižas, žymiai išaugo priėmimas į Teisės fakultetą – tai irgi nemenkas S. Vansevičiaus nuopelnas. Jis buvo gabus administratorius, 1961–2003 m. nepertraukiamai vadovavęs Valstybės ir teisės teorijos ir istorijos katedrai, o 1961–1990 m. ėjęs VU Tarybos mokslinio sekretoriaus pareigas. Neidamas kūrybinių atostogų ir nemažindamas savo pedagoginio, administracinio ir mokslinio krūvio, profesorius rasdavo pakankamai laiko ir mokslo populiarinimo, ir švietimo darbams – jo publikacijų sąrašas daug straipsnių, paskelbtų įvairiuose proginiuose ir enciklopediniuose leidiniuose.

Visada ir visur profesorius galėjo tikėtis artimųjų palaikymo. S. Vansevičiui talkino ir jį įkvėpdavo žmona šviesaus atminimo Albina Trumpickaitė-Vansevičienė, nepertraukiamai dirbusi Teisės fakulteto dekanate 1949–2001 m. Jo atrama buvo sūnus Donatas Vansevičius – taip pat teisininkas, baigęs Teisės fakultetą 1978 m., dabar dirbantis Vilniaus apygardos administracinio teismo teisėju. Taigi visa profesoriaus šeima glaudžiai susieta su mūsų fakultetu.

Niekada neieškojęs pelningesnio darbo, S. Vansevičius nepertraukiamai ėjo etatines pareigas Teisės fakultete iki 2005 m. ir kaip pirmas šio fakulteto profesorius emeritas nenutraukė juridinio ryšio su Alma Mater iki paskutinės akimirkos. Nepaprastai ištikimas VU ir jo Teisės fakultetui profesorius siekė įskiepyti šį jausmą studentams ir kolegoms dėstytojams, įamžinti pirmtakų vardus, skleidė teisinės valstybės idėją, tyrė ir populiarino teisinės minties Lietuvoje istoriją – šios tematikos darbai sudarė didelę jo publikacijų

grupe. S. Vansevičius jungė tarpukario Lietuvos teisės istorikų ir mūsų, dabar dirbančiųjų, kartas. Jo daktaro disertacijos vadovas buvo šviesaus atminimo profesorius Konstantinas Jablonskis, o jis pats vadovavo šio nekrologo autoriaus J. Machovenko disertacijai. Ir Teisės istorijos instituto įsteigimas Teisės fakultete 2009 m. bei jo sėkmingas darbas būtų buvęs neįmanomas be S. Vansevičiaus dvasinio palaikymo ir įkvėpimo.

Pagal prof. Jevgenijaus Machovenko parašytą nekrologą
parengė prof. Valdas Stanislovas Laurinavičius

VILNIAUS UNIVERSITETO
PROFESORIŲ EMERITŲ KLUBO
VEIKLOS AKIMIRKOS

Po susirinkimo (2019 m. vasario 6 d.), kuriame svarstyti universiteto strateginės veiklos projektai bei profesorių emeritų parama juos įgyvendinant

a)

2019 m. gegužės 8 d. Profesorių emeritų klubo nariai susitiko su doc. Krescencijumi Stoškumi (antras iš dešinės), kuris pasidalijo mintimis apie mūsų civilizacijų likimą

b)

2019 m. gegužės 30 d. Profesorių emeritų klubo nariai su ponėmis viešėjo Vilniaus universiteto botanikos sode Kairėnuose, susipažino su jo gausiomis kolekcijomis, išklaušė prof. Vaidučio Kučinsko pranešimą apie lietuvių genomą ir lietuvių tautos genų fondo tyrimus

c)

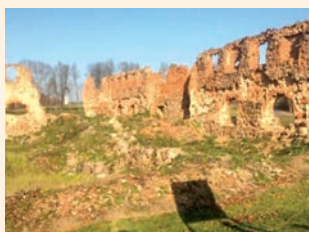
d)

a)

b)

c)

d)

Išvyka (2019 m. spalio 22 d.) į netoli nuo Vilniaus esantį ir su senąja Alma Mater glaudžiai susijusį Jašiūnų dvarą. Aplankyta garsioji Paulavos (Pavlovo) respublika, Jašiūnų dvaro kapinaitės ir Turgeliuose uždegtos žvakės prie universiteto rektorių Jano Sniadeckio ir Simono Malevskio paminklų.

e)

2019 m. Vėlinių išvakarėse (spalio 29 d.) Profesorių emeritų klubo nariai ir ponios aplankė lietuviškąją Panteoną – Rasų kapines. Su senojo universiteto profesorių palaidojimais juos supažindino kraštotyros entuziastas ekonomistas doc. dr. Venantas Mačiekus (antras iš kairės), kuris 25 m. vadovavo Vilniaus universiteto kraštotyrininkų klubui „Ramuva“.

Susitikimas (2019 m. lapkričio 20 d.) su universiteto kapelionu kunigu Eugenijumi Puzynia SJ ir Sent Luiso universiteto (JAV) klieriku Mantu Mileriu SJ. Taip paminėti jėzuitų ordino įsikūrimo Lietuvoje 450-metis bei jų įsteigto Vilniaus universiteto 440-metis.

Bendra nuotrauka po 2020 m. spalio 3 d. Senato salėje įvykusio Profesorių emeritų klubo narių susitikimo su rektoriumi prof. Rimvydu Petrausku (centre). Aptarta nemaža aktualių Universiteto veiklos bei profesorių emeritų dalyvavimo joje klausimų.

a)

2020 m. Joninių dieną
Vilniaus universiteto
botanikos sode Kairėnuose
Profesorių emeritų
klubo nariai prisiminė ir
pagerbė ilgametį rektorių
(1958–1990) Joną Kubilių.
Jo šviesiam atminimui
klubo narių lėšomis sode
pastatytas tradicinis
suolelis. 2020 m. rugsėjo 7 d.
jį aplankė J. Kubiliaus dukra
doc. dr. Birutė Petrauskienė,
sūnus prof. Kęstutis Kubilius
bei marti.

b)

c)

Profesorių emeritų klubo nariai artėjančiam rektoriaus prof. Jono Kubiliaus gimimo šimtmečiui pažymėti 2021 m. balandžio 23 d. Vilniaus universiteto botanikos sode Kairėnuose pasodino ąžuoliuką. ąžuoliuką sodina universiteto rektorius prof. R. Petrauskas, Botanikos sodo direktorius dr. Audrius Skridaila, prof. V. B. Pšibilskis, J. Kubiliaus duktė, sūnus bei vaikai Jonas Kubilius. Vėliau pasidalinta prisiminimais apie rektorių ir jo laikmetį.

Ekskursijos į Vilniaus universiteto Centrinę rūmų biblioteką (2021 m. spalio 13 d.) metu buvo aplankytos naujai restauruotos gražiausios salės, susipažinta su dokumentų restauravimu ir konservavimu bei senųjų fondų retenybėmis. Ekskursijos dalyvius lydėjo, apie bibliotekos darbą pasakojo generalinė direktorė Irena Krivienė.

Susitikimas su VU TSPMI profesoriumi Alvydu Jokubaičiu (septintas iš kairės) 2021 m. lapkričio 25 d. Išklaustas jo pranešimas apie šiuolaikinio liberalizmo poveikį akademinėi visuomenei, diskutuota intriguojančia tema „Kodėl kultūringam žmogui nebereikia universiteto?“. Po susitikimo posėdžiavo klubo valdyba (iš kairės): Valdas Stanislovas Laurinavičius, Kęstutis Jarašiūnas, Vygintas Bronius Pšibilskis, Antanas Feliksas Orliukas (posėdyje negalėjo dalyvauti Zita Aušrelė Kučinskienė).

Susitikimo su universiteto Tarybos pirmininke prof. Egle Radzevičiene (šešta iš dešinės), įvykusio Senato posėdžių salėje 2021 m. lapkričio 28 d., akimirka

Po pokalbio su universiteto Senato pirmininke prof. Dainora Pociūte-Abukevičiene (centre) 2022 m. balandžio 1 d.

2022 m. balandžio 14 d. Profesorių emeritų klubo narius savo vadovaujamoje įmonėje priėmė universiteto Tarybos narys dr. Augustinas Vizbaras. Jis papasakojo apie įmonės kūrimosi istoriją, struktūrą, fundamentinius tyrimus bei jų rezultatų taikymą praktikoje. Atsisveikinimo nuotraukoje išvykos dalyviai su dr. A. Vizbaru (aštuntas iš kairės).

Susitikimas su prof. Alfredu Bumblausku (šeštas iš dešinės), kuris jau seniai vykdo tyrinėjimus, leidžia knygas drauge su Ukrainos mokslo įstaigomis. Profesoriaus žemėlapiais iliustruoto pranešimo tema – „LDK vaidmuo ukrainiečių tautos istorijoje“. 2022 m. gegužės 23 d.

Išvyka į Molėtų rajono Kulionių kaime įsikūrusį Etnokosmologijos muziejų bei Molėtų astronomijos observatoriją. Kvalifikuotų gidų lydimi ekskursijos dalyviai susipažino su puikiai įrengtomis ekspozicijomis, naujausiais astronomijos mokslo pasiekimais. Malonus netikėtumas buvo Etnokosmologijos muziejaus direktoriaus Lino Šmigelsko pakvietimas pabendrauti prie kavos puodelio. Pakeliui į namus užsukta į istorinį Dubingių miestelį, papietauta Dubingių žirgyne. 2022 m. birželio 28 d.

Vilniaus universiteto profesoriai emeritai. Sudarytojai Valdas Stanislovas Laurinavičius, Vygintas Bronius Pšibilskis. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2022. – 344 p.

ISBN 978-609-07-0771-5 (spausdinta knyga)

ISBN 978-609-07-0772-2 (skaitmeninis PDF)

Tai knyga apie mokslinį ir pedagoginį darbą aktyviai dirbusius Vilniaus universiteto bendruomenės narius, kuriems, dėl pensinio amžiaus pasibaigus darbo ryšiams su Universitetu, už ypatingus nuopelnus buvo suteiktas profesoriaus emerito vardas (statusas). Universitetas ir jo Profesorių emeritų klubas, norėdami sukaupti ir išsaugoti duomenis apie šiuos nusipelnčius žmones, pateikia svarbiausias žinias apie 70 (16 jų jau išėjo į Anapilį) asmenų. Leidinyje atsispindi pagrindiniai jų akademinės karjeros žingsniai, reikšmingiausi darbai bei jų įvertinimas, mintys apie Universitete prabėgusius metus, įvykius, emeritūros laikotarpiu susiklosčiusius ryšius su Universitetu. Atskleidžiami konkretūs darbai, kuriais didžiulį intelektualinį potencialą išsaugoję profesoriai emeritai toliau Vilniaus universiteto vardą garsina Lietuvoje ir pasaulyje. Knyga skiriama akademiniam jaunimui, dėstytojams, mokslo ir pedagogikos istorijos tyrinėtojams, plačiai visuomenei.

Dailininkė Jurga Tėvelienė

Kalbos redaktorė Dalia Blažinskaitė

Maketuotoja Vida Vaidakavičienė

Vilniaus universiteto leidykla

Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius

info@leidykla.vu.lt, www.leidykla.vu.lt

Knygos internete: www.knygynas.vu.lt

Mokslo periodikos žurnalai: www.zurnalai.vu.lt

Spausdino UAB „Petro ofsetas“

Naujoji Riovonių g. 25C, LT-03153 Vilnius

Tiražas 300 egz., 13,92 aut. l.

Tai knyga apie mokslinį ir pedagoginį darbą aktyviai dirbusius Vilniaus universiteto bendruomenės narius, kuriems, dėl pensinio amžiaus pasibaigus darbo ryšiams su Universitetu, už ypatingus nuopelnus buvo suteiktas profesoriaus emerito vardas (statusas). Universitetas ir jo Profesorių emeritų klubas, norėdami sukaupti ir išsaugoti duomenis apie šiuos nusipelnčius žmones, pateikia svarbiausias žinias apie 70 (15 jų jau išėjo į Anapilį) asmenų. Leidinyje atspindi pagrindiniai jų akademinės karjeros žingsniai, reikšmingiausi darbai bei jų įvertinimas, mintys apie Universitete prabėgusius metus, įvykius, emeritūros laikotarpiu susiklosčiusius ryšius su Universitetu. Atskleidžiami konkretūs darbai, kuriais didžiulį intelektualinį potencialą išsaugoję profesoriai emeritai toliau Vilniaus universiteto vardą garsina Lietuvoje ir pasaulyje. Knyga skiriama akademiniam jaunimui, dėstytojams, mokslo ir pedagogikos istorijos tyrinėtojams, plačiajai visuomenei.